

**Antik Çağdan Bugüne
Glykon Kültü**

Murat KARASALIHOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Arkeoloji Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Feriştah Soykal ALANYALI

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ocak, 2011

Jüri ve Enstitü Onayı

Murat KARASALİHOĞLU'nun "**Antik Çağdan Bugüne Glykon Kültü**" başlıklı tezi 18 Ocak 2011 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, **Arkeoloji** Anabilim dalında **Yüksek Lisans tezi** olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Adı Soyadı
Murat KARASALİHOĞLU

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Doç. Dr. Feriştah Soykal ALANYALI

Üye : Prof. Dr. B. Yelda UÇKAN

Üye : Doç. Dr. A. Tolga TEK

Üye : Yard. Doç. Dr. B. S. Alptekin ORANSAY

Üye : Yard. Doç. Dr. Çiğdem KARA

Prof. Dr. Ramazan GEYLAN
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimle Enstitü Müdürü

Yüksek Lisans Tez Özü

ANTİK ÇAĞDAN BUGÜNE GLYKON KÜLTÜ

Murat KARASALİHOĞLU

Arkeoloji Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ocak 2011

Danışman: Doç. Dr. Feriştah Soykal ALANYALI

Glykon Kültü, MS 2. yüzyılda Paphlagonia Bölgesi içinde yer alan Abonuteikhos/Ionopolis kentinde kendisi de Abonuteikhoslu olan Aleksandros isimli bir sahte peygamber tarafından kurulmuştur. Kült, özellikle antik dünyanın köklü kültürlerinden aldığı unsurlar, kendisinin yarattığı özellikler ve bunların kombinasyonu ile çağdaşları arasında öne çıkmış, Roma İmparatorluğu'nun gözde kültürlerinden biri olmuştur. Glykon Kültü, yaklaşık iki yüzyıl boyunca varlığını canlı bir şekilde sürdürmüştür.

Glykon Kültü çağının popüleritesi içinde çok geniş bir coğrafyada varlığını hissettirmiştir. Arkeolojik, epigrafik ve numizmatik veriler ışığında kültürün yayılım alanı açıkça izlenebilmektedir. Bu çalışmamızda bugüne değin literatürde yer alan veriler dışında yeni verilere de yer verilmiştir.

Glykon Kültü'nün Roma Dönemi sonrasındaki seyri de çalışmamızın önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu konuda, Bizans Dönemi, özellikle Paphlagonia Bölgesindeki Türk-İslam çağları ve günümüzde halk belleğindeki kült izleri takip edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kült, Yılan, Aleksandros, Abonuteikhos, Ionopolis

Abstract

ANTİK ÇAĞDAN BUGÜNE

GLYKON KÜLTÜ

Murat KARASALİHOĞLU

Depatrtman of Archaeology

Anadolu University Graduate of Social Sciences, January 2011

Adviser: Assoc. Prof. Dr. Feriştah Soykal ALANYALI

Glykon Cult which had been founded in Abonuteikhos/Ionopolis city by a fake prophet named as Aleksandros from Abonuteikhos. The Cult which especially took its features from well-rooted cults of Ancient World, created new features and its combinations. Thus, it came into prominence among the contemporary cult as one of the most popular cults in Roman Empire. The cult survived lively for two hundred years.

Glykon Cult became effective through a wide geography within its popularity in its age. In the light of epigraphic, archaeological and numismatic evidence, its spread can be investigated clearly. In this study, new evidence has been added to the evidence of the related literature.

The adaption of Glykon Cult after Roman Period composes an important part of this study. In relation to this issue, Byzantine Period, especially the Turkish-Islamic periods of Paphlagonia region and popular memory within present folk traditions in the area has tried to be followed.

Keywords: Cult, Snake, Aleksandros, Abonuteikhos, Ionopolis

Önsöz

Tarih boyunca insanların gelecekte haber almak, yaşayacaklarını öğrenmek gibi konularda uğraşları, sonsuz merakları olmuştur. Bu nedenle de tarih boyunca gelecekte haber veren kehanet merkezleri hep ilgi odağı olmuşlardır. İşte antik dünyanın bu vazgeçilmez merkezlerinden biri olan Glykon Kültü de insanların bu merakından doğarak Roma İmparatorluğu'nun karakterlerinden biri olarak tarihteki yerini almıştır. İşte bu sebeple, Roma İmparatorluğu'nda Glykon Kültüne ait merkezler kehanet için vazgeçilmez olmuşlardır.

Tüm antik çağ boyunca silik bir görüntü çizen Paphlagonia Bölgesi'nin Roma dünyası içinde adından çokca söz ettirdiği Glykon Kültü'nün derinliklerine inmemi sağlayan ve aynı zamanda tezimin danışmanlığını yürüten değerli bilim insanı Doç. Dr. Feriştah Soykal ALANYALI'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Arkeoloji alanında tüm emeklerimi sabırla ve gönüllerinin derinliklerinden destekleyen ve bu bilim dalına yönelmemi sağlayan, tüm yükümü çeken ve baştan sona yanımda olan annem Hülya ve babam Tayfun KARASALİHOĞLU ile düşünceleriyle bana ışık olan yeğenim Alp KARASALİHOĞLU'na ve desteklerini her zaman gördüğüm dostlarım Aslı-Murat YANIK'a da sonsuz sevgi, saygı ve teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Özgeçmiş

Murat KARASALİHOĞLU

Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı
Yüksek Lisans

Eğitim

- Ls. 2000 Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı
Lise 1994 Kastamonu Abdurrahman Paşa Lisesi,

Bildiriler

- **“Kastamonu Kent Merkezinde Yer Alan Dinsel Kaya Mimarisi Üzerine Bir İnceleme”**
(II. Kastamonu Kültür Sempozyumu, 2003)

Makaleler

- **“İonopolis’in Sahte Yılan Tanrısı Glykon”**
Toplumsal Tarih Dergisi, Sayı 134, Şubat 2005
- **“Kastamonu Kent Mimarisinde Yenileşme”**
Toplumsal Tarih Dergisi, Sayı 140, Ağustos 2005
- **“Kastamonu Kent Merkezinde Yer Alan Dinsel Kaya Mimarisi Üzerine Bir İnceleme”**
II. Kastamonu Kültür Sempozyumu, Eylül 2005, Ankara

Kitapta Yer Alan Makaleler

- **“Kastamonu Merkezli Paphlagonia Bölgesi Kaya Mezarları”**
Üsküdar’a Kadar Kastamonu-Yapı Kredi Yayınları-2009

Kitaplar

-Kastamonu Turizm Kataloğu

Kastamonu Valiliği-2004

-Atatürk'ün Kastamonu Ziyareti, Şapka ve Kıyafet İnkılabı

Yayına Hazırlayan, Kastamonu Valiliği-2005

-Tarihin Konakladığı Han, Ecevit

Kastamonu Valiliği-2008

-İnebolu'dan Ankara'ya Atatürk ve İstiklal Yolu

Kastamonu Valiliği-2008

-Ağız Tadıyla Kastamonu

Kastamonu Valiliği-2009

Konferans ve Paneller

- “Pompeiopolis'in Ortaya Çıkarılması ve Taşköprü Turizmine Etkileri”

19. Uluslararası Taşköprü Kültür ve Sarımsak Festivali, Taşköprü Paneli, 2 Eylül 2005

- “Korumacılık-Turizm/Kastamonu'nun Kültür Turizmi Potansiyeli”

6. Safranbolu Uluslararası Altın Safran Belgesel Film Festivali, 9-11 Eylül 2006

- “Batı Karadeniz'deki Tarihi, Arkeolojik ve Kültürel Değerler”

TÜRSAB VI. Kültür Turizmi Sempozyumu-2008

- “Arkeoloji ve Müzecilik Yönünden Kastamonu”

Ankara 6. Kastamonu Günleri-2009

Kişisel Bilgiler

Doğum yeri ve yılı: Kastamonu/30.10.1977 Cinsiyet: Erkek

Yabancı dil: İngilizce

İçindekiler

Jüri ve Enstitü Onayı.....	ii
Öz.....	iii
Abstract.....	iv
Önsöz.....	v
Özgeçmiş.....	vi
Harita ve Tablo Listesi.....	xii
Levhalar Listesi.....	xiii
Kısaltmalar Listesi.....	xvii
Giriş.....	1

Birinci Bölüm

Glykon Kültü ve Abonuteikhos/Ionopolis Kenti

1. Glykon Kültü’nün Merkezinde Abonuteikhos/Ionopolis’in Tarihçesine Genel Bir Bakış.....	9
2. Glykon Kültü.....	12

İkinci Bölüm

MS 2. Yüzyılda Doğu Kehanet Merkezleri

1. MS 2. Yüzyılda Doğu Kehanet Merkezlerinin Yeniden Canlanması ve Glykon Kültü’nün Gelişmesi.....	33

Üçüncü Bölüm

Kült Alanı ve Ritüelleri

1. Glykon Kutsal Alanı.....	39
2. Kült Heykeli.....	40

3.	Kült Personeli.....	41
4.	Kült Kuruluşunda Kültün Önceden Duyurulması – “İlahi Metnin Keşfi”.....	42
5.	Tanrının Sürekli Epiphanie.....	44
6.	Tanrının Kendi Sesinden Kehanet Vermesi.....	45
7.	Külte Kabul - Gizem Törenleri.....	46
8.	Erkek Çocuklardan Oluşturulan Koro.....	48
9.	Uzak Bölgelere Temsilciler Göndermek.....	49
10.	Farklı Dillerde Kehanet Verilmesi.....	50
11.	Kült Kurucusunun Soyunun Dayandığı Mitsel Ata.....	51
12.	Glykon Kültü’ndeki Kehanet Anlayışı.....	52
13.	Glykon Kültü’nün Ana Motifleri.....	54

Dördüncü Bölüm

Glykon Kültü’nün İçinde Yer Alan Başka Kült Unsurları

1.	Glykon Kültü İçinde Apollon Kültüne Dair Unsurlar.....	57
2.	Glykon Kültü İçinde Asklepios Kültüne Dair Unsurlar.....	59
3.	Glykon Kültü İçinde Selene Kültüne Ait Unsurlar.....	62
4.	Glykon Kültü İçinde Perseus Kültüne Ait Unsurlar.....	63
5.	Glykon Kültü İçinde Sabazios Kültüne Ait Unsurlar.....	65
6.	Glykon Kültü İçinde Serapis Kültüne Ait Unsurlar	65
7.	Glykon Kültü İçinde Eleusis Gizemlerine Ait Unsurlar.....	66

Beşinci Bölüm

Glykon Kültü ve Felsefi Bağlantılar

1.	Glykon Kültü İçinde Yer Alan Pythagorist Düşünceler.....	69
2.	Epikuros Karşıtlığı.....	74
3.	Hıristiyan Karşıtlığı.....	76

Altıncı Bölüm

Kült İkonografisi

1.	Heykellerdeki İkonografi.....	80
1.1	Tomis'ten Çıkan Glykon Heykeli.....	81
1.2	Amastris'ten Bulunan Glykon Heykeli.....	82
1.3	Heykellerdeki Ortak Noktalar.....	82
2.	Amuletlerde Glykon.....	83
2.1	Boston Güzel Sanatlar Müzesi'ndeki Glykon Amuleti.....	84
2.2	Atina Agora Müzesi'ndeki Glykon Amuleti.....	85
2.3	Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ndeki Glykon Amuleti.....	86
2.4	Glykon Amuletlerinin Ortak Özellikleri.....	86
3.	Sikkeler Üzerindeki İkonografi.....	87
3.1	Grup I.....	92
3.2	Grup II.....	93
3.3	Grup III.....	94
3.4	Grup IV.....	95
3.5	Grup V.....	96
3.6	Grup VI.....	97
3.7	Glykon Sikkelerinin Ortak Özellikleri.....	98

Yedinci Bölüm

Roma Dönemi Sonrasında Kültün Devamlılığı

1.	Bizans Dönemi.....	102
1.1	Geç Antik Çağ ve Bizans Döneminde Kültün Varlığı.....	102
2.	Türk-İslam Dönemi.....	106
2.1	İlk Türk-İslam Çağında Paphlagonia'da Glykon Kültü Yansımaları.....	106
2.1.1	Çankırı Cemaleddin Ferruh Darüşşifası.....	108
2.1.2	Kastamonu Pervaneoğlu Ali Darüşşifası (Yılanlı Darüşşifa).....	109

2.1.3. Ata Bey Darüşşifası ve Ata Bey Gazi Cami İçindeki	
Yılan İmitasyonu.....	112
2.1.4. Frenkşah Hamamı.....	114
2.1.5. Vakıf Hamamı.....	114
3. Günümüzde Kültün Yansımaları.....	114
3.1 Sözlü ve Halk Geleneğinde Glykon Kültü Yansımaları.....	114
Sonuç.....	120
Ekler Listesi.....	139
Kaynakça.....	290

Harita ve Tablo Listesi

Harita 1	Glykon Kültü Roma Dönemi Epigrafik Buluntu Haritası	26
Harita 2	Antik Kaynaklar ve Arkeolojik Buluntular Işığında Roma Dönemi Glykon Kültü Heykel Buluntu Haritası.....	82
Harita 3	Glykon Kültü Roma Dönemi Amulet Buluntu Merkezleri Haritası	85
Harita 4	Glykon Kültü'ne Dair Sikke Basan Kentlerin Genel Olarak Dağılımı.....	99
Harita 5	Glykon Kültü'ne dair Geç Antik Çağ Glyptic Buluntu Haritası	105
Harita 6	Glykon Kültü Türk-İslam Dönemi Mimari Plastik Buluntu Haritası.....	112
Harita 7	Glykon Kültü Roma Dönemi Madalyon Buluntu Haritası	127
Harita 8	Glykon Kültü Roma Dönemi (?) Rölyef Buluntu Haritası	131
Harita 9	Glykon Kültü Roma Dönemi Gemma Buluntu Haritası	133
Harita 10	Paphlagonia Bölgesi antik dönem haritası.....	232
Harita 11	Paphlagonia Bölgesi.....	232
Tablo 1	Glykon Kültüne ait arkeolojik verilerin bölgelere göre dağılımı....	28
Tablo 2	Glykon sikkelerinin imparatorlara göre dağılımı.....	90

Levha Listesi

Levha 1a. İnebolu kuzeyden güneye bakış.....	233
Levha 1b. İnebolu doğudan batıya görünüş ve liman bölgesi.	233
Levha 2a. İnebolu'dan arşitrav parçası.....	234
Levha 2b. İnebolu'dan abaküs parçası.....	234
Levha 3a. Akdamar Kilisesi'nden ejder öldüren atlı rölyefi.....	235
Levha 3b. İhlara Yılanlı Kilise'den ejder öldüren atlılar rölyef çizimi.....	235
Levha 4a. Kastamonu Araç, Süzey Köyü Güyo Töreni, Güyo Çöreği tutan insanlar.....	236
Levha 4b. Caracalla dönemi Nikomedia sikkesi.....	236
Levha 5a. Caracalla dönemi Nikomedia sikkesi.....	237
Levha 5b. Caracalla dönemi Nikomedia sikkesi.....	237
Levha 6a. Caracalla dönemi Nikomedia sikkesi.....	238
Levha 6b. Maximinus Thrax dönemi Nikomedia sikkesi.....	238
Levha 7a. Antoninus Pius dönemi Tieion sikkesi.....	239
Levha 7b. Septimus Severus dönemi Tieion sikkesi.....	239
Levha 8a. Caracalla dönemi Tavium sikkesi.....	240
Levha 8b. Caracalla dönemi Ankyra sikkesi.....	240
Levha 9a. Commodus dönemi Klazomenai sikkesi.	241
Levha 9b. Marcus Aurelius dönemi Pergamon sikkesi.....	241
Levha 10a. Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nden Glykon amuleti.....	242
Levha 10b. Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nden Glykon amuleti.....	242
Levha 11a. Amasra Müzesi'ndeki Glykon heykeli.....	243
Levha 11b. Amasra Müzesi'ndeki Glykon heykeli.....	243
Levha 12a. Abana Kent Müzesi'ndeki Glykon rölyefi.....	244
Levha 12b. Abana Kent Müzesi'ndeki Glykon rölyefi.....	244
Levha 13a. Kastamonu Yılanlı Darüşşifa'da bulunan devşirme girlandlı lahit parçası.....	245
Levha 13b. Kastamonu Atabey Cami içindeki yılan imitasyonu.....	245
Levha 14a. Kastamonu Atabey Cami içindeki yılan imitasyonu.....	246

Levha 14b. Çankırı Müzesi'ndeki Kadehe Sarılı Yılan figürü.....	246
Levha 15a. Çankırı Müzesi'ndeki Kadehe Sarılı Yılan figürü.....	247
Levha 15b. Çankırı Cemaleddin Ferruh Darüşşifası kapısı girişindeki çifte ejder.....	247
Levha 16a. Antoninus Pius dönemi Abonuteikhos sikkesi.....	248
Levha 16b. Antoninus Pius dönemi Abonuteikhos sikkesi.....	248
Levha 17a. Antoninus Pius dönemi Abonuteikhos sikkesi.....	249
Levha 17b. Antoninus Pius dönemi Abonuteikhos sikkesi.....	249
Levha 18a. Antoninus Pius dönemi Abonuteikhos sikkesi.....	250
Levha 18b. Lucius Verus dönemi Ionopolis sikkesi.....	250
Levha 19a. Geta dönemi Ionopolis sikkesi.....	251
Levha 19b. Aleksander Severus dönemi Ionopolis sikkesi.....	251
Levha 20a. İmparator Aleksander Severus dönemi Ionopolis sikkesi.....	252
Levha 20b. İmparator Gordianus III dönemi Ionopolis sikkesi.....	252
Levha 21a. Trebonianus Gallus dönemi Ionopolis sikkesi.....	253
Levha 21b. Caracalla dönemi Ionopolis? Sikkesi.....	253
Levha 22a. Septimus Severus dönemi - Iulia Domna Gangra sikkesi.....	254
Levha 22b. Kastamonu Araç ilçesi Akıncılar Köyü'nden Güyo Çöreği.....	254
Levha 23a. Antoninus Pius dönemi Amaseia sikkesi.....	255
Levha 24a. Nea Paphos'dan Asklepios heykeli.....	256
Levha 24b. Atina Agora Müzesi'nden Glykon amuleti ön yüz.....	256
Levha 25a. Atina Agora Müzesi'nden Glykon amuleti arka yüz.....	257
Levha 25b. Boston Fine Arts Museum'dan Glykon amuleti ön yüz.....	257
Levha 26a. Boston Fine Arts Museum'dan Glykon amuleti arka yüz.....	258
Levha 26b. Geta dönemi Hadrianopolis sikkesi.....	258
Levha 27a. Caracalla dönemi Hadrianopolis sikkesi.....	259
Levha 27b. Gordanus III dönemi Hadrianopolis sikkesi.....	259
Levha 28a. Gordanus III dönemi Hadrianopolis sikkesi.....	260
Levha 28b. Gordanus III dönemi Hadrianopolis sikkesi.....	260
Levha 29a. Antoninus Pius dönemi Augusta Traiana sikkesi.....	261
Levha 29b. Lucius Verus dönemi Augusta Traiana sikkesi.....	261
Levha 30a. Septimus Severus dönemi Augusta Traiana sikkesi.....	262

Levha 30b. Septimus Severus dönemi Augusta Traiana sikkesi.....	262
Levha 31a. Caracalla dönemi Augusta Traiana sikkesi.....	263
Levha 31b. Caracalla dönemi Augusta Traiana sikkesi.....	263
Levha 32a. Geta dönemi Augusta Traiana sikkesi.....	264
Levha 32b. Marcus Aurelius dönemi Pautalia sikkesi.....	264
Levha 33a. Lucius Verus dönemi Pautalia sikkesi.....	265
Levha 33b. Commodus dönemi Pautalia sikkesi.....	265
Levha 34a. Septimus Severus dönemi Pautalia sikkesi.....	266
Levha 34b. Caracalla dönemi Pautalia sikkesi.....	266
Levha 35a. Caracalla dönemi Pautalia sikkesi.....	267
Levha 35b. Geta dönemi Pautalia sikkesi.....	267
Levha 36a. Geta dönemi Pautalia sikkesi.....	268
Levha 36b. Caracalla dönemi Serdica sikkesi.....	268
Levha 37a. Septimus Severus dönemi Philippopolis sikkesi.....	269
Levha 37b. Carcalla dönemi Philippopolis sikkesi.....	269
Levha 38a. Tomis'ten çıkan Glykon heykeli.....	270
Levha 38b. Apulum'dan adak yazıtı.....	270
Levha 39a. Apulum'dan adak yazıtı detay.....	271
Levha 39b. Severus Aleksander dönemi Tomis sikkesi.....	271
Levha 40a. Gordianus III dönemi Tomis sikkesi.....	272
Levha 40b. Philip II dönemi Tomis sikkesi.....	272
Levha 41a. Philip II dönemi Tomis sikkesi.....	273
Levha 41b. Caracalla dönemi Markianopolis sikkesi.....	273
Levha 42a. Macrinus dönemi Markianopolis sikkesi.....	274
Levha 42b. Macrinus dönemi Markianopolis sikkesi.....	274
Levha 43a. Diadumenus dönemi Markianopolis sikkesi.....	275
Levha 43b. Diadumenus dönemi Markianopolis sikkesi.....	275
Levha 44a. Elegabalus dönemi Markianopolis sikkesi.....	276
Levha 44b. Elegabalus dönemi Markianopolis sikkesi.....	276
Levha 45a. Elegabalus dönemi Markianopolis sikkesi.....	277
Levha 45b. Severus Aleksander dönemi Markianopolis sikkesi.....	277
Levha 46a. Gordianus III dönemi Markianopolis sikkesi.....	278

Levha 46b. Philip I dönemi Markianopolis sikkesi.....	278
Levha 47a. Philip II dönemi Markianopolis sikkesi.....	279
Levha 47b. Septimus Severus dönemi Nikopolis sikkesi.....	279
Levha 48a. Septimus Severus dönemi Nikopolis sikkesi.....	280
Levha 48b. Geta dönemi Nikopolis sikkesi.....	280
Levha 49a. Macrinus dönemi Nikopolis sikkesi.....	281
Levha 49b. Diadumenus dönemi Nikopolis sikkesi.....	281
Levha 50a. Diadumenus dönemi Nikopolis sikkesi.....	282
Levha 50b. Elagabalus dönemi Nikopolis sikkesi.....	282
Levha 51a. Gordianus III dönemi Nikopolis sikkesi.....	283
Levha 51b. Gordianus III dönemi Dionysopolis sikkesi.....	283
Levha 52a. Gordianus III dönemi Dionysopolis sikkesi.....	284
Levha 52b. Gordianus III dönemi Dionysopolis sikkesi.....	284
Levha 53a. Septimus Severus dönemi Callatis sikkesi.....	285
Levha 53b. Geta dönemi Callatis sikkesi.....	285
Levha 54a. Chersonesus necropolünden çıkmış olan madalyon arka yüz.....	286
Levha 54b. Chersonesus necropolünden çıkmış olan madalyon ön yüz.....	286
Levha 55a. Antiochia'dan gemma.....	287
Levha 55b. Syria'dan altın mücevher kutusu.....	287
Levha 56a. Mısır'dan gemma.....	288

Kısaltmalar

Arist. Eth. EUD.:	Aristoteles Ethica Eudemia
Arr. Peripl. M. Eux.:	Arriannus Periplus Euxini Maris
Athenagoras. Leg.:	Athenagoras Legatio pro Christianis
AÜ DTCF:	Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
BMC:	British Museum Catalogue
Bkz:	Bakınız
CIL:	Corpus Inscriptionum Latinarum
CRAI:	Comptes Rendus de l'Académie des Inscriptions
Çev:	Çeviren
DNP:	Der Neue Pauly
Kat.:	Katalog
Lev.:	Levha
Lukian Alex.:	Lukianos Alexander
LIMC:	Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae
MÖ:	Millattan önce
MS:	Milattan sonra
Philostr. VA.:	Philosrtatus Vita Apollonii
Plin. (Y).Tra.:	Plinius Epistulae ad Traianum
RE:	Real Encyclopädie
RecGen:	Recueil général des monnaies grecques d'Asie mineure
SNG:	Sylloge Nummorum Graecorum
Strab.:	Strabon Geographica
YKY:	Yapı Kredi Yayınları
vd:	Ve diğerleri
Zos. HN.:	Zosimus Historia Nova

Giriş

Hiciv yazarı Lukianos'un ifadesiyle insanın yaşamı her daim iki tyrana tarafından yönetilmiştir. Bunlar “korku” ve “umut”tur. İnsanlar bu iki tyrana umut bağlamış, sığınmış ve bir noktada da kölesi olmuştur. Bu kölelik zaafını görebilen başkaları da bu iki tyranı kendi çıkarları için yönetmeyi bilmişlerdir.

MS 2. yüzyıl ortalarında günümüzde Kastamonu'nun İnebolu ilçesi antik dönem Abonuteikhos'da yaşananlar da işte bu iki tyranı yönetenlerle, tyranın yönettiği bir dünyanın yansımasıdır.

Lukianos, Celsus isimli bir arkadaşına yazdığı mektupta Abonuteikhos'da yaşanmış ve Roma dünyasını ayağa kaldırmış bir sahte peygamber ve onun kurduğu pagan bir dinden bahseder. Dinin kurucusu Abonuteikhoslu Aleksandros'tur. Aleksandros, Makedonia'daki Pella kentinden aldığı büyük yılanla başlattığı kurmaca dini, Apollon'un oğlu Asklepios'un reankarne olması inancı temeline dayandırıyordu.

Ele aldığımız inceleme her geçen gün yeni bulgularla zenginleşmektedir. Glykon Kültünü konu alan bu çalışma ile kült her yönüyle ele alınmıştır. Bunun içinde külte ilişkin yayınlanmış tüm bilimsel çalışmalar elden geldiğince değerlendirmemizin içine alınmaya çalışılmıştır. Kültün ortaya çıkışından itibaren yayılımı, gelişimi, etkilimleri, ortaya koyduğu yenilikler ve ikonografisi gibi ana özellikler ile külte ilişkin arkeolojik, epigrafik, nümizmatik ve tarihsel bulgular incelenmeye alınmıştır. Tüm bu veriler ışığında kültün yayılım alanları, derecesi ve şekli tespit edilmeye çalışılmıştır. Bunun yanında çalışmamıza ve külte yeni bir boyut kazandırmak için kültün, Roma Dönemi sonrasında Geç Antik Çağ, Bizans, Türk-İslam Dönemi ve günümüzdeki yansımaları ele alınmıştır. Bu bölüme etnografik öğeler de eklenerek etno-arkeolojik bir bakış açısı ortaya konulmuştur.

Yaptığımız çalışmada bizler de Glykon Kültü'nü daha önce konuyu ele alan kaynakların izinden giderek arkeolojik, nümizmatik ve epigrafik buluntularla birlikte ele almaya çalıştık. Bunu gerçekleştirmek için ilk olarak çalışmamızın birinci bölümünde Glykon Kültü'nün ortaya çıktığı Abonuteikhos-Ionopolis kenti tarihsel süreç altında incelenmeye çalışılmıştır. Kentte günümüze kadar herhangi bir arkeolojik

çalışma yapılmadığı için bu bölümde özellikle nümizmatik ve epigrafik kayıtlarla kentin antik dönemine ilişkin bilgiler verilmeye çalışılmıştır.

Bölümde kentin antik dönemi sonrasındaki konumuna da göz atıldıktan sonra özellikle gezginlerin bilgilerinden yararlanılarak kentte geçmişte yüzeyde görülebilen kimi arkeolojik kalıntılar gösterilirken, özellikle sikke kayıtlarına bakılarak kentte tapınılan tanrı ve tanrıçalara da değinilmeye çalışılmıştır.

Bölümün ikinci kısmında ise Glykon Kültü, külte ilişkin yaşananları antik dönemden günümüze aktaran Lukianos'un bilgileri ışığında genel olarak ele alınmıştır. Bu bölümde ilk olarak Glykon kelimesinin etimolojisine bakılmış, daha sonra ise Lukianos'un eserinden yararlanılarak kültün ortaya çıkışı, gelişmesi, etkileri, ortaya çıkardıkları kronolojik süreç içinde ele alınmıştır. Bu bölümde Lukianos'un külte ilişkin aktardığı tüm bilgiler arkeolojik, epigrafik ve tarihsel kanıtlarla desteklenmeye çalışılmıştır.

Çalışmamızın ikinci bölümünden itibaren Glykon Kültü'nün kült özelliklerinin derinliklerine inilmeye çalışılmıştır. Bunun içinde ilk olarak üçüncü bölümde Glykon Kültü'nün ortaya çıktığı MS 2. yüzyıl'ın politik ve dinsel koşullarına kısaca göz atılmıştır. Bu bölümde MS 2. yüzyıl'da Roma dünyasında oldukça ünlenen kehanet merkezleri ile birdenbire patlak veren yerel kültlere yer verilmiştir. Bu kültlerin var olma koşulları, uğraşları incelenirken aynı zamanda kültlerin çağlarında dayandıkları felsefi düşüncelere de kısaca değinilmiştir.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde ise, Glykon Kültü'nün kült alanı ve ritüelleri ele alınmıştır. Bu bölümde ilk olarak kentin kurulduğu Abonuteikhos/Ionopolis kentinde Glykon Kültüne ait bir kutsal alanın varlığı, kült heykeli ve kült personeli üzerine değerlendirmeler ele alınmıştır. İlerleyen bölümlerde ise kült ritüelleri; kültün önceden duyurulması-ilahi metnin keşfi, tanrının sürekli epifanisi, tanrının kendi sesinden kehanet vermesi, külte kabul-gizem törenleri, erkek çocuklardan oluşturulan koro, kült kurucusunun soyunun dayandığı mitsel ata, kültün kehanet anlayışı, uzak bölgelere temsilciler gönderilmesi, farklı dillerde kehanet verilmesi gibi başlıklar altında incelenmiştir. Bu incelemelerde Glykon Kültü'nün ritüel ve uygulamalarında etkilendiği, alıntılar yaptığı diğer kültlere ilişkin bilgiler verilmiş, bu etkilenmelerin kaynakları gösterilmeye çalışılmıştır. Bölümde Glykon Kültü'nün etkilendiği kadar

diğer kùltlerden aldığı özelliklerden yeni kombinasyonlar oluşturması ve bunun yanında kùltün ortaya koyduğu yeni özellikler de gösterilmeye çalışılmıştır. Bölümün sonunda ise Glykon Kùltü'nün temel izleği maddeler olarak verilmeye çalışılmıştır.

Tezimizin dördüncü bölümünde ise Glykon Kùltü'nün temel aldığı, etkilendiği diğer büyük kùltler Apollon, Asklepios, Selene, Perseus, Sabazios, Serapis gibi tanrı ve tanrıça kùltleri yanı sıra Yunan ve Roma din dünyasında çok önemli yer tutan Eleusis gizemleri başlıkları altında birer birer ele alınmıştır. Bu bölümde Glykon Kùltü'ndeki tüm uygulamalar, ritüeller ve ikonografik benzerliklerin temel aldığı tüm özellikler bu kùltler içerisinde aranmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın beşinci bölümünde ise Glykon Kùltü'nün ana düşüncesinin kaynağında bulunan Pythagorizm ve düşmanı olduğu Epikurosçuluk Glykon Kùltü ve Felsefi Bağlantıları başlığı altında incelenmeye çalışılmıştır. Bu bölümde Glykon Kùltü'nün özellikle temel aldığı ve kendini şekillendirdiği kùltlerin yanı sıra hem biçimsel hem de düşünce dünyasını oluşturan reinkarnasyon temeli noktasında kùltte büyük etkisi bulunan Pythagorasçılık ilk olarak ele alınmıştır. Bu bölümde hem Lukianos'un bilgilerinden hem de Glykon Kùltü'nün birçok özelliğini taklit ettiği Asklepios Kùltü ve Eleusis gizemlerindeki Pythagorasçılık izleri gösterilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın diğer kısmında ise Glykon Kùltü'nün özünde Pythagorasçılığa bağlılığı orantısında karşı olduğu Epikurosçuluğa da yer verilmiştir. Bu bölümün son başlığı ise Aleksandros'un Epikurosçuluk gibi karşı olduğu Hristiyanlık ve bölgedeki ilk Hristiyan faaliyetleri ve Aleksandros'un onlara karşı tutumları ele alınmıştır.

Çalışmanın altıncı bölümünde ise kùltün ikonografisi üzerinde durulmuştur. Bu bölüm kendi içinde heykeller, amuletler ve sikkeler olarak üçe ayrılmıştır. Her bölümde kùlte ilişkin ele geçen buluntular belli bir sistemde mercek altına alınmış ve her bölümün eser gruplarının birbirinden ayrılan ve birbirleri ile sergiledikleri ortak özelliklere ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu bölümün sikkeler başlığı altında ise sikkeler benzerlikleri içinde kendi alt bölümlerine ayrılmıştır.

Çalışmamızın yedinci bölümünde ise Glykon Kùltü'nün Roma Dönemi sonrası seyri ele alınmıştır. Bu bölümün ilk ana başlığı Geç Antik Çağ ve Bizans Dönemi olarak incelenmiştir. Bu bölümde özellikle Geç Antik Çağ'la birlikte erken Hristiyanlıkta ortaya çıkan "Ejder Öldüren Atlılar" ve erken Hristiyanlıktaki "şeytan" imgesi

incelenmeye çalışılmıştır. Özellikle Glykon Kültü'nün kurucusu Aleksandros'un Epikurosçuluk ile birlikte baş düşmanı olarak bilinen Hıristiyanlıktaki bahsi geçen imgeler ilk olarak kavramsal, sonrasındaki sanata yansıyan biçimi ile ikonografik olarak incelenmiş ve Glykon kült imajı ile benzerliklerine dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

Bu bölümün diğer alt başlığı olan Türk-İslam Dönemi'nde ise özellikle Glykon Kültü'nün ortaya çıktığı günümüz Kastamonu merkezli Paphlagonia (Batı Karadeniz) Bölgesi'nin Türk-İslam Dönemi'ne ait sağaltımla ilgili olan kamu yapıları ele alınmıştır. Yapıların sağaltımla ilgili olmaları yanında, kuruluş efsanelerinde ve mimari olarak işlevleri ile yapılardaki mimari plastik gibi unsurlar içindeki Glykon Kültü ikonografisinde yer alan “yılan-büyük yılan” gibi unsurlar çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu bölümde Glykon Kültü'nün Türk-İslam döneminde sanatı ve inanışları etkileyip etkilemediği, Paphlagonia Bölgesi yaşayanlarının inanışlarında ne kadar yer aldığını tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bölümün son başlığı olan “Kültün Günümüze Yansımada” ise yine Kastamonu merkezli Paphlagonia (Batı Karadeniz) Bölgesi'ndeki günümüz yaşayanlarının dinsel, geleneksel ve batıl inanışları ile özellikle sağaltım alanındaki uygulamalarında, Glykon Kültü benzerlikleri etnografik açıdan ele alınmaya çalışılmıştır. Yöntem olarak daha çok sözlü derlemenin yapıldığı bu bölümde insanların düğünler gibi törensel uygulamaları, inanışları ve belleklerindeki Glykon Kültü benzerlikleri bulunmaya çalışılmıştır.

Tezimizin sonuç bölümünden sonra Glykon Kültü'ne dair bugüne kadar ele geçmiş ve yayınlanmış epigrafik, arkeolojik, nümizmatik ve etnografik tüm öğeler ile bugüne kadar yayınlanmamış kimi veriler de bir katalog altında toplanmıştır. Kataloğumuzda, külte ilişkin verilerin geldiği tüm bölgeler kendi içinde ayrılmış, bu bölgelere ilişkin verilerde epigrafik, arkeolojik ve nümizmatik veriler sıralamasıyla verilmiştir.

Araştırma Tarihçesi

Lukianos'un Abonuteikhos'da yaşanan olayları anlattığı mektubu, yakın zamana kadar nefret, kurmaca ve abartmalar üzerine kurgulandığı düşünülmüştür. Ancak 20.

yüzyılın başından itibaren ele geçen arkeolojik bulgular bunların bir abartı ve kurmaca olmadığı, aksine Küçük Asya’da Paphlagonia, Galatia, Bithynia, Lydia, Ionia, Pontus; Küçük Asya dışında Attica, Thracia, Moesia, Syria ve hatta Tauris bölgesine kadar uzanan bir olgunun anlatımı olduğunu göstermiştir. Abonuteikhos’da kurulan Glykon Kültüne ilişkin bilgilerimiz, kültün çağdaşı olan bir yazar olan Lukianos tarafından bize ulaştırılır¹. Yaşananları, çağdaşı olması yanında bizzat Abonuteikhos’a kadar gelerek olayların içinde yer alan Lukianos tarafından bizlere ilk elden ulaştırmaktadır. Ancak Lukianos’un Abonuteikhoslu Aleksandros’u sahtekâr olarak görmesi ve bunu mektubunda sıklıkla dile getirmesi, Lukianos’un Aleksandros’un düşmanı olduğu Epikurosçulara sempati duyması ile açıklanabilir. Yazdıkları, uzun süre bir abartı ve neredeyse bir hayal ürünü gibi gösterilen olgunun gerçekte var olduğu pek düşünülmemiştir. Ancak 19. yüzyıl sonlarına doğru özellikle nümizmatik veriler ışığında Lukianos’un aktardıklarının gerçek olduğu ortaya çıkmaya başlamıştır.

Külte ilişkin bulabildiğimiz en erken veri 1829 yılında Dumerson tarafından yayınlanan ve Caracalla (211-217) dönemine ait olan bir Nikomedia sikkesidir².

Daha sonra ise 1857 yılında ise Lenormant tarafından yayınlanan ve Mısır’dan gelen bir gemma³ ile Antiochia kaynaklı olabilecek yine Lenormant tarafından yayınlanan bir başka gemma külte ilişkin ilk buluntular arasına girer⁴.

Nikomedia sikkesinin yayınlanmasından sonra üzerinde Glykon betimlemesi bulunan birçok sikke farklı bölgelerde görülmeye başlamıştır. Mionnet tarafından yayınlanan ve yine erken tarihli olan eser, Caracalla (MS 198-217) dönemine ait Augusta Traiana kentine ait bir sikkedir⁵.

19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın hemen başında Pick, Wroth, Babelon, Waddington, Babelon, Reinach, Moushow gibi araştırmacılar tarafından yapılan kataloglarda çeşitli bölgelerden birçok Glykon sikkesine yer vermiştir⁶.

¹ Lukian, Alex. *Aleksander the False Prophet*, (Trans. A.M. Harmon). (1925). Loeb Classical Library.

² M. Dumerson (1829). *Description des medailles antiques de cabinet de feu M. Allier de Hautrache*. Paris: s. 70. pl. 11,10.

³ F. Lenormant (1857). *Description des medailles et antiques composantes le cabinet de M. Le Baron Behr*. Paris: s. 228.

⁴ F. Lenormant (1878). *Un monument de culte de Glykon*. Paris: Gazette Archéologique, s.179.

⁵ T. E Mionnet (1837). *Description de médailles antiques, grecques et romaines*. Paris: s. 844.

⁶ B. Pick (1898). *Die antiken Münzen von Dacien und Moesien, Volume I/I*. Berlin; W.W. Wroth (1889). *BMC, Pontus, Paphlagonia, Bithynia and The Kingdom of Bosphorus*. London.; E. Babelon (1900a).

Külte ilişkin nümizmatik verilerin çoğalmas, Lukianos'un eserine yeniden göz atılmasını ve yeni bulguların tekrar ele alınmasını gerektirmiştir. Bu noktada F. Cumont Abonutecihoslu Aleksandros ve onun kurduğu kültü antik kaynaklar ve arkeolojik buluntular içinde ilk defa derli toplu bir şekilde ele alan çalışması olan *Aleksander D'Abonotichus-un Episode De L'Histoire du Paganisme* yayınlamıştır⁷.

Külte ilişkin antik kaynaklar olan Lukianos'un yanı sıra Athenagoras'ın da kültün kurucusu Aleksandros'a ilişkin bilgiler vermesi⁸ yanında ilk epigrafik kayıt Perdrizet tarafından yayınlanmıştır⁹.

1910 tarihine kadar yayınlanana bilgiler ışığında F. Cumont tarafından yazılan "Glykon Kültü" Real Encyclopedia'da bir madde olarak yerini almıştır¹⁰.

Külte ilişkin arkeolojik veriler arasında yer alan amuletler ise 20. yüzyılın başından itibaren görölmeye başlar. Amuletlerden biri 1903 yılında Boston Müzesi'ne hediye edilmiş ve burada sergilenirken¹¹, bir diğör örnek ise 1935 yılı Atina Agora

Guide illustre au cabinet des medailles et antiques de la. Paris: Bibliothèque Nationale.; E. Babelon (1900b). *La faux prophete Alexandre d' Abonotichos.*, Revue Numismatic, 4. Serie, 4. s.1-30.; W. H. Waddington, E. Babelon, T. Reinach (1904). *Recueil général des monnaies grecques d'Asie mineure: tome premier: premier fascicule: Pont et Paphlagonie*. Paris.; W. H. Waddington, E. Babelon, T. Reinach (1908). *Recueil général des monnaies grecques d'Asie mineure: tome premier: deuxieme fascicule: Bithynie*. Paris.; B. Pick-K. Regling (1910). *Die antiken münzen von Dacien und Mösien*, vol. I/I., Berlin.; W. H. Waddington, E. Babelon, T. Reinach (1910). *Recueil général des monnaies grecques 'Asie mineure: Tome premier: Troisième Fascicule: Nicea et Nicomedie*. Paris.; W. H. Waddington, E. Babelon, T. Reinach (1912). *Recueil général des monnaies grecques d'Asie mineure: Tome premier: Quatrième Fascicule: Pruse, Prusias, Tius*, Paris.; N. Moushmov (1912). *Ancient Coins of the Balkan Peninsula*.

⁷ F. Cumont (1887). *Aleksander D'Abonotichus-un episode de l'histoire du paganisme*, Belgique.

⁸ Athenagoras Leg., Athenagoras, *A Plea for the Christians*. (çev. B.P. Pratten). (1885) From Ante-Nicene Fathers, Vol.

2. Edited by Aleksander Roberts, James Donaldson, and A. Cleveland Coxe. Christian Literature Publishing Co.

⁹ P. Perdrizet (1903). *Une inscription d'Antiochie qui reproduit un oracle d'Alexandre d'Abonouteichos*. CRAI, s. 62-66.

¹⁰ F. Cumont (1910). *Glycon*. RE VII,1 s.1468-1469.

¹¹

http://www.mfa.org/collections/search_art.asp?recview=true&id=152764&coll_keywords=glykon&coll_accession=&coll_name=&coll_artist=&coll_place=&coll_medium=&coll_culture=&coll_classification=&coll_credit=&coll_provenance=&coll_location=&coll_has_images=&coll_on_view=&coll_sort=0&coll_sort_order=0&coll_view=0&coll_package=0&coll_start=1, 12.08.2010.; L. Robert (1982). *Le serpent Glycon à Athènes*. CRAI. s. 516.; G. B. Battaglia (1990) *Glycon*, LIMC IV-I s. 279-283.

kazılarında bulunmuştur¹². Üçüncü örnek ise 1920'li yıllarda günümüz Bartın ili Ulus ilçesi sınırlarında bulunmuş ve 1925 yılında yayınlanmıştır¹³.

1938 yılında M. Caster Glykon Kültünü ayrıntılı bir biçimde alan *Etudes Sur Alexandre Ou Le Faux Prphete De Lucien*¹⁴ adlı çalışmasını yayınlamıştır. Bu çalışma bir doktora araştırması olup içeriğinde Lukianos'un mektubunun orjinal Yunancası ile Fransızca çevirisi, Lukianos'un mektubunda geçen mekan ve kişiler hakkında tarihsel bilgiler, Glykon Kültü hakkında ayrıntılar gibi bölümler geniş bir şekilde yer almıştır.

1960'lı yıllara kadar çeşitli yayınlar içinde hem kültün diğer kültlerle olan bağlantısı, hem de MS 2. Yüzyıl'daki Roma dini içindeki yerini konu alan kimi konular çeşitli yayınlarca ele alınmıştır. 1960'lı yıllarda ise kültün sikkeler dışında Moesia Bölgesi'ne de yayılışını gösteren arkeolojik buluntular yayınlanmaya başlamıştır¹⁵.

1980'li yılların başından itibaren ise Glykon Kültü'nün birçok ayrıntısı yapılan çalışmalarla aydınlatılmaya başlamıştır. Özellikle Lukianos'un metninin takibinde, külte ilişkin arkeolojik ve epigrafik verilerin de değerlendirilmesiyle Glykon Kültü'nün diğer kültlerle olan ilişkisi, onlardan yaptığı alıntılar, kendisinin ortaya koyduğu yeni özellikler, kültün ortaya çıktığı dönemdeki Roma dünyası ve dini atmosferin içindeki yeri gibi kült birçok ayrıntısıyla birlikte ele alınmış ve bu çalışmalar yakın zamana kadar da süre gelmiştir¹⁶. Yine aynı yıllar içerisinde daha önce bulunmuş bazı yazıtlar¹⁷ yeniden değerlendirilmiştir¹⁸.

1990 yılında Glykon Kültüne ilişkin bilgiler G. B. Battaglia¹⁹ tarafından ayrıntılı bir biçimde derlenerek bir LIMC maddesi haline getirilmiştir. C. Marek, 1993 yılında

¹² D. B. Thompson (1959). *Miniature sculpture from the Athenian Agora*. Princeton: American School of Classical Studies at Athens.

¹³ M. Behçet (1925a). *Kastamonu asar-ı kadimesi*. İstanbul: Matbaai Amire.

¹⁴ M. Caster (1938). *Etudes Sur Alexandre Ou Le Faux Prophete De Lukian*, Paris.

¹⁵ V. Canarache vd. (1963). *Tezaurul de sculpturi de la Tomis*. Bucharest.

¹⁶ L. Robert (1980). *A travers L'asie mineure*. Paris: Diffusion de Boccard.; L. Robert (1981) s. 513-535.; R. Lane Fox (1986). *Pagans and Christians*, Suffolk.; C.P. Jones (1986). *Culture and Society in Lucian*. London.; R. MacMullen (1982). *Paganism in the Roman Empire*, Yael Universty Pres.; R. Macmullen (1992). *Enemies of the Romen Order*. Routledge, A. Chaonitis (2002). *Old Wine in a New Skin: Tradition and Innovation in the Cult Foundation of Aleksander of Abonouteichos*. Electrum Vol. 6, s. 67-85

¹⁷ H. W. Pleket (1958). *The Grek inscriptions in the Rijksmuseums von Oudheden at Leyden*. SEG XVIII 519 s. 27-30.

¹⁸ C.P. Jones (1998). *A Follower of the god Glykon?* Epigraphy Anatolia, Vol. 30. Bonn. S. 107-109.

¹⁹ G. B. Battaglia (1990). s. 279-283.

yayınladığı ve Pontus-Bithynia Bölgesini geniş olarak aldığı eserinde²⁰ bölgenin dinsel yaşamını aldığı bölümünde Glykon Kültüne önemli bir yer ayırmıştır.

1997 yılında ise U. Victor, Lukianos'un mektubu ışığında Glykon Kültünü arkeolojik kanıtlar, Lukianos'un güvenilirliği ve Aleksandros'a muhalefet nedenlerini filolojik ve tarihsel sorularla din tarihi içinde ele alan bir çalışmasını yayınlamıştır²¹.

Bugüne kadar ortaya konan araştırmaların izinde yapılan bu çalışmada da Glykon Kültünü, arkeolojik, epigrafik ve nümizmatik veriler ışığında ele alınmaya çalışıldı. Diğer araştırmalar dışında Glykon Kültüne ilişkin tüm veriler ilk defa ayrıntılı bir biçimde bir araya getirilerek kataloglandı. Ayrıca bu çalışma bugüne kadar yapılan diğer çalışmaların dışında kültün, Roma Dönemi sonrası varlığına ilişkin iddiaları günümüze gelene kadar sanat tarihi ve halk kültürü açısından da ortaya koymaktadır.

²⁰ C. Marek (1993). *Stadt, Ara und Territorium in Pontus-Bithynia und Nord-Galatia*, Tübingen.

²¹ U. Victor (1997). *Lukian von Samosata, Alexandros oder der Lügenprophet*, Brill.

Birinci Bölüm

Glykon Kültü ve Abonuteikhos/Ionopolis Kenti

1. Glykon Kültü'nün merkezinde Abonuteikhos/ Ionopolis'in tarihçesine genel bir bakış

Aleksandros tarafından Glykon Kültü'nün kurulduğu antik Abonuteikhos/Ionopolis kenti günümüzde Kastamonu ilinin 93 Km kuzeyinde Karadeniz kıyısında yer alan İnebolu ilçesidir (Harita 1a-1b). Ancak bugüne kadar antik yazar ve modern birçok araştırmacının antik kenti modern İnebolu ilçesi olarak göstermesine karşın burada, antik Abonuteikhos/Ionopolis kentine dair hiçbir yazıt bulunamamıştır²².

Olayların yaşandığı yer olan Abonuteikhos²³ Paphlagonia'nın kıyısında yer almaktadır. Antik kent günümüzde İkiçay adı verilen derenin denize döküldüğü alanda oluşturduğu düzlük ve çevresindeki tepelerin yamaçlarına kurulmuştur (Lev. 1a-1b). Strabon²⁴ ve Ariannus²⁵ tarafından adı anılan Abonuteikhos (Ionopolis) kenti, muhtemel MÖ 3. yüzyılda anaşehir Sinope'ye bağlı olan bir emperion olarak kurulmuştu. Antik kent, Glykon Kültü'nün ortaya çıkışına kadar silik bir tarihe sahiptir²⁶.

Kentin antik ismi “Αβονου τειχος”tur. Küçük bir kasaba olarak yani “πολιχνιον” olarak geçer. Strabon burayı Karambis'ten sonra sayar ve ardına da Kinolis, Antikinolis yerleşimlerini sıralar. Von Aulock 15,6795'da “Αβονου τειχων” ve Von Aulock 15,

²² C. Marek (1993). s. 82.

²³ G. Hirschfield (1893). *Abonuteikhos*. RE I, 1, s.106; C. Marek (1996). *Abonuteikhos*. DNP Band 1 A-Ari, s. 27-28

²⁴ Strab., *Antik Anadolu Coğrafyası*, (çev. A. Pekman). (1993) Bölüm III, s. 10-12.

²⁵ Arr. Peripl. M. Eux. XIV. *Arrianus'un Karadeniz Seyahati*. (çev. Murat Arslan). (2005). İstanbul. “...Buradan sonrası, artık Paphlagonia'dır. Parthenios Irmağından gemiler için demir atma yeri olan Helen kenti Amastris'e 90 stadia mesafe vardır. Oradan Erythinoi'ye 60 stadia ve Erythinoi'dan Kromna'ya gene 60 stadia oradan Cytoros'a 90 stadia'dır ve Cytoros'ta gemiler için bir liman bulunur. Cytoros'tan Aigialos'a 60 stadia oradan da Zepyryon'a 60 stadia'dır. Zepyryon'dan küçük bir kent olan Abonuteikhos'a ise 150 stadia vardır. Liman gemiler için güvenli değildir. Bununla birlikte eğer büyük bir fırtına yoksa denizciler zahmetsizce demir atabilirler. Abonuteikhos'tan Aiginetes'e gene 150 stadialık mesafe vardır. Oradan cinolis emperionuna 60 stadia olup, Cinolis'te gemiler yılın yaz ayları boyunca demir atabilirler...”

²⁶ R. L. Fox (1986). s. 241.

7794 “Αβωβο” olarak genetiv halinde belirtir. Ayrıca Zgusta HN+ τειχος şeklinde kullanmıştır²⁷.

Kentin kolonizasyonunda, Karadeniz’in genel kolonizasyon nedenleri yanı sıra ilçenin hemen arkasındaki “Küre Dağları” bakır yataklarına en yakın bölge olması bakımından önemli bir rol oynamış olmalıdır²⁸.

Abonuteikhos kentine dair en erken bulgu Mithridates Euergetes’e (150-120) adanmış ve üzerinde MÖ 137 tarihi bulunan yazıttır²⁹.

Kentin en erken sikkesi Mithridates Eupator (MÖ 120-63) dönemine aittir. Sikkenin ön tarafından Zeus başı, arka tarafından ise “ΑΒΩΝΟΥ ΤΕΙΟΥ” yazısıyla birlikte kartal resmi görülmektedir³⁰.

MÖ 64 yılından itibaren Roma yönetimine giren kent MS 2. ve 3. yüzyıllarda en parlak günlerini yaşamıştır. Roma İmparatorluğu sonrasında bölgede Bizans egemenliği söz konusudur ve MS 922 yılında Bizans İmparatorluğu'na bağlı bir eyalet haline gelene değin bölgeye yapılan sayısız Arap saldırılarından ve yağmalarından etkilendiği düşünülebilir. Bu döneme ait Piskoposluk listelerinde; Gangra (Çankırı), Pompeiopolis (Taşköprü), Sora (Zora Köyü?), Amastris (Amasra), kıyıda ise Ionopolis (İnebolu) kentlerinin adı geçer ki, bu kentler dönemin önemli merkezleri oldukları düşünülebilir³¹.

Bizans döneminde, Karadeniz kıyılarında özellikle Venedik ve Ceneviz şehir devletlerinin ticari faaliyetleri dikkat çeker. Venedik Cumhuriyeti, MS 992, MS 1082’de yaptığı anlaşmalarla ticari açıdan önemli ayrıcalıklar elde eder. Benzeri ticari antlaşmaların, Cenevizlilerle de yapıldığı görülmektedir. MS 1142, MS 1155’de ve MS 1261’de yapılan anlaşmalarla Cenevizlilere de ayrıcalıklar tanınmıştır. Karadeniz ticaret rotası üzerindeki Ceneviz kolonileri; Finogonya (Kefken), Amastris (Amasra), Sinope

²⁷ L. Zgusta (1984). *Kleinasiatiscche Ortsnamen (Beiträge zur Namenforschung)*. Heidelberg. S. 42–43.; W. Ruge, (1997). *Ionopolis*. Paulys Realencyclopädie Der Classischen Altertumswissenschaft, Band IX, 2, Stuttgart.

²⁸ Ö. Koçak, (2006). *Eskiçağ’da Orta Karadeniz Bölümü Madenciliği*. Karadeniz Araştırmaları. Sempozyum Bildirileri, Ankara. s. 1-39.; R. Drews (1992). *Karadeniz’in En Eski Grek Yerleşmeleri*. (Çev. Doç. Dr. Ömer Çapar). AÜ DTCF Derigisi, XV, 26 s. 303-327.

²⁹ T. Reinach (1905). *Stele From Abonuteikhos*. Numismatic Cronicle, London: The Royal Numismatic Society. s. 113-119.

³⁰ W.W.Wroth (1976). *BMC Asia Minor*, New York. pl. 17-6; E. Babelon (1900), Levha 8; T. Reinach (1905) s.116.

³¹ Jones (1971), 538, Tablo XXI.

(Sinop), Amisos (Samsun), Vatiza (Fatsa) ve Trabzon'dur³². Bu yıllardaki ticari faaliyetlerin yoğunluğuna ve çekişmelere bakılarak İnebolu kalesi ve çevresindeki kalelerin de daha önceden yapılmış olsalar bile bu dönemde ya yeniden yapıldığı ya da tamiratlar geçirdiği düşünülebilir ve İnebolu'nun Amasra ile Sinop arasındaki tali ticaret üstlerinden biri olabileceği de söylenebilir.

1071 sonrası Anadolu'ya gelen ilk Türk kuvvetleri Karadeniz'e ulaşamamışlardır. Bölge, 1204 yılında kurulan Trabzon Pontus Devleti'nin himayesi altındadır. İmparator David Komnenos'un Sinop'un batısındaki Karadeniz sahilini, Heraklia (Ereğli) ve Amastris (Amasra)'i alan Nicea (İznik) Rum İmparatoru Laskaris'i yenmesi üzerine Selçuklu kuvvetleri Karadeniz'de görülmeye başlar. Sultan I. İzzeddin Keykavus'un (1210-19), 1214 yılında Sinop'u alışı ile bölgede Selçuklu hakimiyeti başlar³³. Selçuklu Devleti'nin tarih sahnesinden silinmesine paralel olarak, Pervane, Çobanoğulları ve Candaroğulları beylikleri bölgede söz sahibi olurlar. 1460 yılı itibarıyla de bölge Osmanlı hâkimiyeti altına girer.

İnebolu'ya 16. Yüzyıl'dan itibaren gelen gezginler arasında bulunan Evliya Çelebi kentteki kaleden bahseder. Evliya Çelebi İnebolu kalesini deniz kenarında beş köşeli bir kervansaray olarak tanımlar³⁴. 19. yüzyıl başında ilçeyi ziyaret eden bir başka gezgin olan Bıjıkyan'da İnebolu kalesine ait izlerden bahseder ve kalenin Cenovalılar zamanından kaldığı yazar³⁵. Bıjıkyan da Evliya Çelebi gibi antik döneme ilişkin herhangi bir kalıntıdan söz etmemektedir.

1936 yılında kentte incelemelerde bulunan İtalyan arkeolog G. Jacopi ise antik İonopolis'in akropolü olarak da adlandırılan Abaş Tepe üzerinde büyük bloklar halinde İon sütun kaideleri, duvar izleri ve mermer kaplama parçaları gördüğü, birçok mermer parçanın da tepe yakınındaki Müslüman mezarlığında kullanılmış olduğunu ifade eder³⁶.

1938 yılında yayınlanan kitabının bir bölümünü İnebolu'ya ayıran yerli gezgin Ali Osman Kırksekizoğlu, günümüzde kalenin de bulunduğu Boyranaltı Mevkiinden

³² G. Ostrogorsky (1986). *Bizans Devleti Tarihi*, (çev. F. Işıltan). Ankara: TTK, s. 331-415-452-486.

³³ O. Turan (1993). *Selçuklular Zamanında Türkiye*. Ankara: Boğaziçi Yayınları s. 303-307.

³⁴ E. Çelebi. *Evliya Çelebi Seyahatnamesi 3. Kitap* (çev. Zuhuri Danişman). (1970). İstanbul: Zuhuri Danişman Yayınevi, s. 74-75.

³⁵ P. M. Bıjıskyan. *Karadeniz Kıyıları Tarih ve Coğrafyası 1817-1819* (Çev. Hrand D. Andreasyan). (1869). İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Dergisi. s. 24-25.

³⁶ G. Jacopi (1936). *Dalla Paflagonia alla Commagene*, Roma s. 8.

Avare Mahallesine uzanan kale duvarlarında mermerden oldukça güzel kabartmalarla süslü lahitler, sütunlar, sütun başlıkları ve kaideler bulunduğunu belirtmektedir.³⁷

Abonuteikhos/Ionopolis kenti, Glykon Kültü'nün ortaya çıkışından önce ve sonra Hellen dini ve Pantheonuna ait birçok külte de ev sahipliği yapmıştır. Özellikle sikkeler üzerinden takip edilen Zeus³⁸, Zeus Poarinos³⁹ Demeter⁴⁰, Asklepios ve Hygeia⁴¹, Dionysos⁴², Nike⁴³, Artemis⁴⁴ ve Zephyros⁴⁵ kentte önde gelen kültler arasında yer almaktadır.

2. Glykon Kültü

Glykon Kültü MS 2. yüzyıl ortalarında antik Abonuteikhos'da (günümüz Kastamonu ili İnebolu ilçesi) ortaya çıkmış bir külttür. Kült, Aleksandros isimli bir sahte peygamber tarafından, Asklepios'un yeniden "yılan tanrı" olarak dünyaya geldiğini iddia ettiği bir kült imajı kullanılarak kurulmuştur.

Aleksandros ve onun kurduğu Glykon Kültü⁴⁶ antik hiciv yazarlarından Samosatalı (Samsat) Lukianos tarafından günümüze aktarılmıştır⁴⁷. Lukianos kültün ortaya çıkıp Roma dünyasını sarmaya başladığında bizzat Abonuteikhos'a gelerek yaşananları kendi gözleri ile görmüştür⁴⁸.

Lukianos'un bize aktardığı ve daha sonraları çeşitli arkeolojik verilerle de varlığı ortaya konan Glykon Kültü, MS 2. yüzyılda Roma İmparatorluğu içerisinde dinamik bir

³⁷ A. O. Kırksekizoğlu (1938). *Beyza*. İstanbul. s. 22-23.

³⁸ H. W. Waddington vd. (1904). s. 130, 1, Pl 17,6.

³⁹ T. Reinach (1905). s. 113-119.; C. Marek (1993). s. 155. Katalog der inschriften Abonuteikhos/Ionopolis. Kat. No.1 (MÖ 137-136) ve No. 2. (Grekçe'den Türkçe'ye çeviri Marmara Üniversitesi Tarih Bölümü Eskiçağ Tarihi Kürsüsü'nden Arş. Gör. Dr. H. Sami Öztürk tarafından yapılmıştır.)

⁴⁰ H. W. Waddington vd. (1904). s. 130, 2, Pl 17,7.

⁴¹ H. W. Waddington vd. (1904). s. 130, 3, Pl 17,8.

⁴² H. W. Waddington vd. (1904). s. 130, 5, Pl 17,10.

⁴³ H. W. Waddington vd. (1904). s. 130, 11, Pl 17, 15.

⁴⁴ H. W. Waddington vd. (1904). s. 130, 13, Pl 17,17.

⁴⁵ E. Babelon (1900). s. 18.

⁴⁶ G.B. Battaglia (1990). S. 279–283.; V. Nutton (1998). *Glykon*. DNP, Band 4. s.1006.; F. Cumont (1910). S. 1468-1469.; C. Marek (2003). *Pontus et Bithynia, die Römischen provinzen Norden Kleinasiens*, Rhein, s. 111-116.; U.Victor (1997).

⁴⁷ Lukian Alex.

⁴⁸ Lukian Alex. 53-54.; C. D. Sarefield (2004). *Burning Knowledge": Studies Of Bookburning In Ancient Rome*. USA: The Ohio State University. s. 94.

inaniş ve hemen hemen inanılması güç bir başarı yakalamış bir kurumdur. Bu dönemde birçok gizem kültü bütün imparatorluğu baştanbaşa sarmıştı. Aleksandros’da, kültü MS 2. yüzyıl’ın ortalarında kurmuş ve bu kült 4. yüzyıla kadar canlılığını sürdürmüştü⁴⁹. Külte ilişkin nümizmatik, epigrafik ve arkeolojik bulgular sadece kültün merkezi Paphlagonia başta olmak üzere, Küçük Asya’nın diğer bölgelerinde ayrıca, Tauris, Syria, Attica, Thracia ve Moesia gibi bölgelerden de gelmektedir.

Kültün merkezindeki Glykon’un ismi Yunancadır. Kelime, “γλúk” kökünden gelip “γλúk-ov” ya da “-ov” çekimiyle genel olarak “şeker”, “tatlı” anlamına gelmektedir. Kelime aynı zamanda yaygın olarak kullanılmasa da “hastalıklı-zayıf” anlamı da taşımaktadır⁵⁰. Glykon sözcüğünün başka kaynaklarda “dost” anlamını taşıdığı da belirtilirken, antik dönemde erkek ismi olarak da kullanıldığı görülmektedir⁵¹.

Glykon kelimesinin antik yazın içinde ilk görüldüğü yer Aristoteles’in Ethika Eudemia (Eudemos’a Etik) adlı eseridir⁵².

Lukianos, peygamber Aleksandros ve onun kurduğu Glykon Kültü’ne ilişkin Abonuteikhos’da geçen olayları arkadaşı Celsus’a yazdığı bir mektupta anlatır⁵³. Celsus’un kim olduğuna ilişkin bilgiler ise kesin değildir⁵⁴. Lukianos, Abonuteikhoslu Aleksandros’un⁵⁵ çocukluk ve gençlik yıllarını büyücü, şarlatan ve sağlık verici olarak da tanımlanan Tyanalı (Bor yakınlarındaki Kemerhisar) Pythagorist Apollonios’un⁵⁶ yanında büyücülük ve sağaltımla ilgili bilgiler alarak ve onun yardımcısı olarak

⁴⁹ C. D. Sarefield (2004). s. 92.

⁵⁰ H. G. Liddle-R. Scott (1996). *A Grek-English Lexicon, New Supplement Added*. Oxford: Clarendon Pres. s.352.

⁵¹ S. Sinanoğlu (1953). *Yunanca Türkçe Sözlük*, Ankara: TTK. S. 61.

⁵² Arist. Eth. EUD. 1238a 28., Aristoteles Ethika Eudemia . *Eudemos’a Etik*. (çev: Saffet Babür). Ankara: Dost Kitapevi Yayınları.

H. G. Liddle-. Scott (1996). s. 352.

⁵³ Lukian Alex. 1.

⁵⁴ C. D. Sarefield (2004). S. 95. (Bu Celsus’un benzer zamanda benzer uğraşlarıyla bilinen ve Anti-Hıristiyan olan Celsus olup olmadığı bilinmemektedir. MS 170-180’lerde yaşayan bu kişiye karşı Origen “Celsus’a Karşı” adlı bir eser yazarak cevap vermişti MS 249’da. Ve Lukianos ile Origen ikisi de Celsus’u tanıyordu.)

⁵⁵ C. P. Jones (1986). s. 134’de Aleksandros’un Abonuteikhos’ta MS 105 ile 115 tarihleri arasında doğmuş olduğunu söylemekte. Buna karşın Rochette 2001, 6’da bu tarihin kesin olarak 105 olduğunu söyler. F. Cumont (1887). s. 11’de Aleksandros’un Abonuteikhos’da 105 tarihinde doğduğunu yazar.

⁵⁶ Philostr. VA. *Apollonius of Tyana*. 3 volumes. (çev: C. P. Jones) Loeb Classical Library.; M. Dzielska (1986). *Apollonius of Tyana in Legend and History*, Roma.; A. Winston (1954). *Apollonius of Tyana: Founder of Christianity*, New York.

geçirdiğini söyler⁵⁷. Aleksandros burada hocasından dolayı Pythagorist ve Neopythagorist düşünce dünyasını şekillendirmiş, yeniden doğuş dönüşümünden bireysel kurtuluş yolunun metamorfozisini öğrenmiş olmalı⁵⁸. Apollonios’un ölümü ile Tyana’dan ayrılan Aleksandros, koro şarkıları yazan “Byzantiumlu Kokkonas” adlı kişi ile çalışmaya başlamıştır. Büyücülük ve çeşitli aldatmacalarla geçimlerini sağlayan bu ikili, Pellalı (Makedonia) bir yaşlı zengin kadını ellerine düşürmüşler ve kadının yanında Pella’ya kadar gitmişlerdir⁵⁹. Aleksandros ve arkadaşı Kokkonas burada evcil, insanlar tarafından beslenen yılanların bulunduğu bir Asklepios kutsal alanı görürler. Aleksandros yakın gelecekte kuracağı bilicilik ve sağaltım merkezi için bu kutsal alandan büyük yılan satın almıştır⁶⁰.

Lukianos, Aleksandros’un bu büyük yılan satın almasının altındaki nedeni insanoğlunun yaşamını yöneten korku ve umut tyranlarını kullanarak ve içlerinde yer aldıkları dünyanın köklerinde yatan bilicilik merkezi yaratma isteği olduğunu söyler ve şu şekilde devam eder:

“Hemen fark ettiler ki, insanların yaşamını iki tyran yönetmektedir: Biri umut, öteki korku, ikisini de yararına kullanabilecek kişi, en kısa zamanda zengin olacaktır. Çünkü, insan korktu mu, ya da umdu mu, geleceği öğrenmek ister; bundan hem kaçamaz, hem de ister. Eskiden beri Delphoi, gene böyle Delos⁶¹, Klaros ve Brankhidler neden zengindir, neden ünlüdür? Çünkü insanların yukarıda sözünü ettiğim bu iki sonrasız tyranı, umutla korku sayesinde zengin olmuş, üne erişmişler: İnsanlar bu kutsal yerlere koşuyorlar, ileride olacakları öğrenmek istiyorlar ve bu nedenle de yüzlük kurbanlar kesiyorlar, külçe külçe altınlar adıyorlar. Bunları tekrar tekrar konuşuyorlar, evirdiler çevirdiler, sonunda yeni bir yalvaçlık, bir bilicilik ocağı kurmaya karar

⁵⁷ Lukian Alex. 5.; C.P. Jones (1986). s.135.

⁵⁸ A. Chaniotis (2002). s. 69.

⁵⁹ Lukian Alex. 6.

⁶⁰ Lukian Alex. 7.; M. S. Kos (1991). *Draco and the Survival of the Serpent Cult in the Central Balkans*. Tykhe Vol 6. s. 183-192. (M. Sasel Kos, Arnavutluk’un da içinde bulunduğu orta ve güney Balkanlar’da yılan tanrı inanişinin köklerinin prehistorik dönemlere kadar indiğini belirtmektedir. Bölgenin antik dönem ismi olan Illirya’nın kökeninin de yılan anlamına gelebileceğini söyleyen Kos, MÖ 5. Yüzyıl’dan itibaren yılan ve yılan tanrı inanişine ilişkin arkeolojik verilerin de geldiğini belirtir.); Cumont (1910). s. 1468.

⁶¹ L. Robert (1980). s. 402. L. Robert Delos’un Lukian döneminde önemini yitirmiş ve ölü bir yer olduğunu ve ayrıca Delos’un Arkaik Dönemden sonra hiç kâhininin olmadığını söyler.

verdiler. Bu iş bir yürürse, zengin olmak, refaha ermek mesele olmayacaktı. Böyle umuyorlardı. Herşey başta hesapladıklarından daha büyük, umduklarından daha iyi oldu”⁶².

Aleksandros ve Kokkonas bu düşünceler içinde oluşturmayı düşündükleri bilicilik merkezinin nereye kurulacağı konusunda ilk başta ikileme düşmüşlerdir. Kokkonas, konumu nedeniyle kendi memleketi Khalkedon’u (Kadıköy) önermiş, Aleksandros ise kendi memleketi Abonuteikhos’u önermişti. Çünkü Aleksandros başarısının temelinde kendilerini kabullenecek “kaz kafalı”, “saf insanlara” ihtiyaç duyduğunu biliyordu. İşte kendi memleketi olan Abonuteikhos ve onun içinde yer aldığı Paphlagonia Bölgesi’nin insanları da bu şekilde biliniyordu⁶³. Lukianos Paphlagonialılar için, “Birçokları tanrıdan korkan, varlıklı kişilermiş; yeter ki biri, peşinde bir kavalcı ya da dümbelekçi ya da simbal çarpan biriyle çıkagelsin -nasıl denir, elek falına bakarken görmesinler- hepsinin ağzı hemen bir karış açılır, adamı gökten inmiş gibi, seyre koyulurlarmış” der⁶⁴.

Lukianos’un tanımlarına, Aleksandros’un yer seçimi konusundaki kriterlerine ve çeşitli kaynaklara baktığımızda pek de yersiz olmadıkları görülür. Çünkü antik dönemlerden başlayarak günümüze kadar gelen kaynaklar Paphlagonialıları büyü düşkün, saf ve kolay inananlar olarak gösterir. Özellikle antik dönemde Paphlagonialılara en kaba adamlar olarak bakılır, kimi yerlerde de kavimler arasında en arsız en nefret edileni olarak da düşünülürdü⁶⁵.

Paphlagonialıların saflıkları üzerine yenilenen birçok iğneli alaycı söz antik dönemden yakın tarihe kadar gelen kaynaklarda mevcuttur. René Bernage’ın 19. yüzyıl başındaki Paphlagonia ziyaretinde bahsettiği şu satırlar da oldukça ilginçtir.

“Büyük yolların güvenliği için hiçbir güvenlik kuvvetini bulamadım ve bununla ilgilenmek de gereksiz gözüktüyor çünkü Paphlagonyalıların karakterleri iyi ve dürüst. Buradaki birçok yerde fark ettim ki evlerin kapılarını bile kapatmanın önemini anlamıyorlar. Castambol’u (Kastamonu) bundan ayrı tutmak gerekir. Dağlarda, deniz kıyısında yabancı, ahaliden yana hiç bir sıkıntı duymayacağı

⁶² Lukian Alex. 8.

⁶³ Lukian Alex. 9.

⁶⁴ Lukian Alex. 9.

⁶⁵ F. Cumont (1887). s.13.; C. Texier. *Küçük Asya, Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi*. (Çev. Ali Usta). (2002). Ankara: Enformasyon ve Dökumasyon Hizmetleri Vakfı.

konusunda emin olmalıdır. Zira buranın ahalisinin gülünç bir aptallığı, merakı, boşboğazlığı mevcut. Bu bölgede fanatizm bile bir tehlike taşımaz, ama Castambol da bu biraz tehlikeye dönüşmek üzere. Unutulmamalı ki şehirdeki insanlarla kasabadaki insanlar arasındaki fark Türkiye ile Avrupa arasındaki farktan büyüktür”⁶⁶.

Yine antik kaynaklardaki betimlemelere bakılarak Paphlagonialılar için iriyarı ve çok kaba kimseler ve hem batıl inançlı hem de biraz kıt akıllı olduklarına dair bir portre çizilmektedir”⁶⁷.

Aleksandros ve Kokkonas, bilicilik merkezinin Abonuteikhos’da kurulmasına karar verdikten sonra tasarladıkları bir plan dâhilinde Kalkhedon’a gelerek buradaki en eski tapınak olan Apollon Tapınağı’na⁶⁸ bir tunç tablet gömmüşlerdir. Tablet üzerinde Asklepios’un, babası Apollon ile birlikte pek yakında Pontus’a gideceği ve Abonuteikhos’da yerleşeceği, Sinope’nin yamaçlarında Abonuteikhos’da bir yalvaç çıkacağı yazılıydı. Daha sonra Aleksandros kendilerinin gömmüş olduğu bu tabletin bulunmasını bir şekilde sağlamıştı. Ve aynı zamanda hiç vakit geçirmeksizin burada yazılı olan bilgilerin Bithynia ve Paphlagonia’ya yayılmasını da sağlamış ve ardından memleketine doğru yola çıkmıştı⁶⁹.

Aleksandros memleketine saçlarını uzatmış, omuzlarından aşağı salıvermiş, yarısı beyaz yarısı erguvan renkli bir giysi üzerine de beyaz pelerin atmış olarak gelmişti. Elinde Perseus gibi bir yelkovan kuşu da tutmaktadır ki soyunun buraya dayandığı intibası vermeye çalışmaktadır.⁷⁰

⁶⁶ L. Robert (1980). s. 421.

⁶⁷ L. Sumerer (2009). *Paphlagonia’nın Metropolisi Pompeiopolis.*, Üsküdar’a Kadar Kastamonu, İstanbul: YKY. s. 72.

⁶⁸ Z. Taşlıkılıoğlu (1963). *Apollon Kültü İle İlgili Kaynaklar*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi. s. 8.; C. Texier (2002). Cilt I s. 121. (Texier Abonuteikhoslu Aleksandros ile Kokkonas’ın birlikteliğini ve Kalkhedon’daki Apollon Tapınağına tunç tablet gömmeleri hakkındaki bilgileri Bizanslı Denys’i kaynak alan Pierre Gilles’ten alarak kendi seyahatnamesinde aktarır. Ayrıca Texier P. Gilles’in Valentinus Döneminde yapılan yıkım sırasında bu tunç tabletin duvarların temellerinde ortaya çıktığını, levhada aynı zamanda Bizans’a gelecek bazı felaketlerin de geleceğinin haber verildiğini söyler.)

⁶⁹ Lukian Alex.10.; M. P. Nilsson (1988). *Geschichte der Griechischen religion* Zweiter band, die Hellenistische Und Römische zeit, München. s.472.

⁷⁰ Lukian Alex.11.

Aleksandros birkaç gün sessizlik içerisinde bekleyip yeterli koşulların oluşmasını bekledikten sonra, bir gece temelleri kazılmakta olan⁷¹ Asklepios tapınağına kadar gidip içine daha önceden yavru bir yılan yerleştirdiği kaz yumurtasını toprağa gömmüştü⁷². Aynı günün sabahı olduğunda Aleksandros, kendini çıldırmış bir şekilde sokağa atmış, tapınak temelleri yakınındaki bir sunak taşı üzerinden halka seslenmiş ve onlara birazdan tanrıyı göreceklerini müjdelemişti. Aleksandros bu konuşmayı yaparken de içinde tanrı Apollon ve Asklepios'un çok sık geçtiği ancak halkın anlamadığı Fenikece cümleler de kurmuştu. Sonra yumurtayı daha önce gömdüğü yerden alan Aleksandros, yumurtayı işaret ederek halka ellerinde Asklepios'u tuttuğunu söylemişti. Aleksandros, halkın şaşkın bakışları altında yumurtayı kırmış ve o anda yumurtanın içinden çıkan yavru bir yılan ellerinde dolaşmaya başlamıştı. Halk işte o anda Asklepios'un yeniden doğumuna şahit olmuş ve hep birlikte dua etmeye başlamışlardı⁷³.

Birkaç gün evine kapanan Lukianos ortaya çıkan tanrının ve bu durumun haberinin Paphlagonia'ya yayılmasını ve binlerce insanın Abonuteikhos'a akın etmesini beklemişti. Daha sonra evinde loş ışıklı bir oda düzenleyerek bir sedir üzerine oturmuş, burada da Pella'dan aldığı büyük yılanı kendi vücuduna dolamıştı. Yılanın başını koltuğunun arkasına saklayan Aleksandros daha önce çuval ve kaz teleğinden yapılmış olan sahte yılanbaşını (Keten bezinden bir yılanbaşı da yapıp ayarlamıştı. Bu baş insanı çok andırıyordu, kaş-göz, herşey çizilmişti, canlı gibiydi. At kılıyla ağız açılıp kapanıyor, gene at kılıyla yılanınki gibi kara çatal bir dil dışarı uzanıp çekiliyordu⁷⁴) sakalının altından çıkartmıştı. Daha sonra kente dolmuş binlerce insan sıra halinde bu odaya girerek yeni tanrıyı görme imkânına kavuşmuştu. Odanın iki kapısı bulunmaktaydı ve insanlar bir kapıdan giriyor alelacele de diğer kapıdan çıkartılıyorlardı. Şaşkınlık içinde olan insanların birkaç gün önce yaşadıkları mucizeye bir yenisi daha eklenmişti. Çünkü birkaç gün önce dünyaya gelen ve bir elin parmaklarında dolaşan yılan şimdi karşılarında sevecen, insan yüzlü ve ancak bir ejder büyüklüğünde çıkmıştı⁷⁵. Yılanın bu şekilde insanlar karşısına birebir olarak çıkarılma işi bu ilk örnekten sonra

⁷¹ S. Mitchell (1993a). *Anatolia, Land, Men and God in Asia Minor Vol I*, Oxford. s. 213.; Fox (1986). s.244.

⁷² Lukian Alex. 14.

⁷³ Lukian Alex. 14.; M.P. Nilsson (1988). s. 473.

⁷⁴ Lukian Alex. 12.

⁷⁵ Lukian Alex. 16.

Aleksandros tarafından özellikle varlıklı, zengin misafirler geldiğinde sıkça da tekrarlanmıştı⁷⁶.

Asklepios'un yeniden dünyaya gelmiş hali, yine bir kehanetle yeni Asklepios olan Glykon, bir yılan imajı olarak dayandığı Asklepios kültüründe her zaman var olmuş çok önemli bir dinsel imgeydi. Ancak burada Glykon, bir yılan tanrı olarak Asklepios'un aynı zamanda kendisiydi de. Bunun yanında insan yüzü, uzun saçları, kulakları ve konuşuyor olması da kendine has olan önemli ayırt edici özellikleriydi⁷⁷.

Belli bir süre sonra Abonuteikhos'da ortaya çıkan yeni tanrının ve mucizenin Paphlagonia'nın sınırlarını aşarak Bithynia, Thrakia ve Galatia'ya kadar yayılmış ve buradan da insanlar kente gelmeye başlamıştı. Olayların ünü artınca resimler, heykeller, tunçtan, gümüşten heykelleri yapılmış ve bu yeni tanrının da adı konmuştu. Kutsal bir dizeye göre, adına Glykon denmesi buyruluyordu. Çünkü Aleksandros şu dizeyi döktürmüştü: *"Glykon'um ben, Zeus'un torununun torunu, insanların ışığıyım"*⁷⁸

Aleksandros ve Glykon'un ününün artmasından sonra kurulan bilicilik merkezi gelişmişti. Lukianos, Aleksandros'un yine o dönemde Kilikia'da Amphilokhos'un kurmuş olduğu bilicilik ocağının başarısına bakarak kendine de güvendiğini söyler⁷⁹. Bu dönemde yani MS 2. yüzyılda Küçük Asya'da Amphilokhos'un yerel bilicilik merkezi gibi Didyma, Klaros gibi daha eski geleneğe sahip bilicilik merkezleri oldukça ünlü ve faaliyetleydiler⁸⁰.

Birçok insana kehanetlerde bulunan Aleksandros, kimi gizli hileler ve kandırmacalarla insanların mühürlü sorularına, mühürlerini zarar vermeden açıp okuduktan sonra tekrar kapatıp kolaylıkla doğru cevapları verebiliyordu⁸¹.

Aleksandros biliciliğin yanında insanlara sağlık da sunuyor, ilaçlar da salık veriyordu. Çünkü kendisinin yetişmesinde önemli rol oynayan Tyanalı Apollonios'dan öğrendiği hekimlik sanatı ve birçok ilaç da vardı⁸². Yine aynı dönemde var olan bilicilik

⁷⁶ Lukian Alex. 16.

⁷⁷ A. Chaonitis (2002). s. 74.

⁷⁸ Lukian Alex. 18.

⁷⁹ Lukian Alex.19.; A. D. Nock (1928). *Aleksander of Abonuteikhos*. The Classical Quarterly, Vol. 22, No 3/4, s. 160-162.; Nock 1928, 161.

⁸⁰ C. D. Sarefield (2004). s. 100.

⁸¹ Lukian Alex.19.

⁸² Lukian Alex. 22.

merkezlerinde sağlık üzerine kehanetler ve uğraşılarda veriliyordu⁸³. Buna bir örnek olarak Klaros Apollon'unun sağlık ile sorulara yanıt vermesi ile verilebilir⁸⁴. Yani bir noktada Aleksandros çağının modasını yerine getiriyordu.

Lukianos, Aleksandros'un ilaçlarının içinde en çok "kytmides" adı verdiği ve ayı yağından bileşik olarak yapılmış acı dindirici yağı çok önemseddiğini söyler. Ancak Lukianos, Aleksandros'un bu ilacı bir uydurma olarak ortaya çıkardığını da belirtmektedir⁸⁵. L. Robert, Lukianos'un barbar ve uydurma olarak göstermeye çalıştığı ilacın aslında bölge koşulları göz önüne alındığında çok da mantıklı bir yapıda olduğunu söyler. L. Robert çağdaş halk inançları ile birlikte G. Hirschfeld ve V. Cuinet gibi 19. yüzyıl gezginlerinin aktardığı bilgilere de yer vererek, ayının bölge üzerindeki yoğunluğu ve ağırlığına vurgu yapar. Robert burada kytmides adı verilen ilacın aslında otantik ve yerel bilgileri içeren bir ilaç olduğunu göstermiştir⁸⁶. Günümüzde, antik dönemdeki "Kytmdes" de olduğu gibi ayı yağı hala halk inançlarında ve halk sağlığı uygulamalarında oldukça revaçtadır. Ayı yağının bu değeri başta afrodizyak olması, iyileştirici etkileri, enerji vermesi ve vücudu güçlendirmesi amacı ile kendini gösterir. Bu nedenlerle ayılar bölgede kaçak da olsa avlanmaya devam etmektedir.

Bilicilik merkezindeki faaliyetlerin her geçen gün arttığını belirten Lukianos, Aleksandros'un bu işten büyük paralar kazandığını⁸⁷ ve genişleyen iş hacmi karşısında da yardımcıları, hizmetkârları, casusları, ölçülü kehanet yazarları⁸⁸, bekçileri, yazmanları, mühürçüleri, yorumculardan oluşan bir güç haline de geldiğini söylemektedir. Lukianos kehanetin fiyatının 1 Drahmi ve 2 Obolos olduğunu ve bunun yılda yaklaşık olarak 70-80.000 bin drahmiye karşılık geldiğini belirtir⁸⁹.

Kültün hızla büyümesi karşısında, başını Epikürosçuların çektiği bazı grupları kendisine karşı birleşmiş ve onun sahtekârlıklarını ortaya çıkarmaya çalışmışlar. Aleksandros ise böyle bir karşı duruş karşısında ilk savaşı⁹⁰ için etrafa şu kehaneti yaymıştır: "Pontus ülkesini tanırtanımazlarla Hristiyanlar doldurmuş. Bu adamlar ona en

⁸³ C.D. Sarefield (2004). s. 100-101.

⁸⁴ N. Şahin (1998), *Klaros*, İstanbul: Ege Yayınları. s. 23.

⁸⁵ Lukian Alex, 19.; Lukian Alex. 53.

⁸⁶ Robert (1980). s 415.; C.P. Jones (1986). s 139.

⁸⁷ R. Macmullen (1992). s. 116.

⁸⁸ M.P. Nilsson (1988). s. 474-475. Aleksandros'un yanında su falcıları, duman ve ayna falcıları da bulunuyordu.

⁸⁹ Lukian Alex. 23.; M. P. Nilsson (1988). s. 273.; C.P. Jones (1986). s. 139.

⁹⁰ C.P. Jones (1986). s. 140.

kötü küfürleri etmekten çekinmiyorlarmış. Bu adamları taşa tutun, tanrının lütfüne mazhar olursunuz”⁹¹.

Peygamber Aleksandros, yılan tanrının görüntüsünü bizzat gelenlere sunması dışında belli bir süre sonra özellikle varlıklı insanlara “kendi sesinden” denilen yeni bir gösteri uygulamaya başlamıştır. Bunun için turna kuşlarının soluk borularını uç uca birleştiren Aleksandros daha önce keçeden yaptığı ve canlıya çok benzeyen yılanvari karışık bir yaratığa ait başın içinden bunu geçirmiştir. Bu borunun ucu odanın dışındaydı ve bir başka kişi bu uçtan sesleniyor, Aleksandros’ta böylece soruları tanrı kanalıyla kendi sesinden cevaplamış oluyordu⁹².

Bu uygulama sırasında, yılanın bir kısmının oturan peygamberin bacaklarından aşağıya sarkıtılmıştı. Bu uygulama Sabazios Kültü’nde de vardı. Yani başka kùltlerden alınmış bir özellik olması yanında “kendi sesinden” tanrı sözü vermesiyle de tamamen Glykon Kültü’ne özgü bir yenilikti⁹³. Buradaki tanrı epifanisi tapınanlarla tanrı arasında etkili bir iletişim de kuruyordu. Tapınanların isteklerinin sürekli olarak izlenmesi ve onlara sürekli sunum yapılması, bu kùltün diğer kùltlerden ayıracı özelliklerinin başında geliyordu. Özellikle kùlt imajını yansıtan heykellerdeki ve amuletlerde görülen kulak, işte bu tapınanların isteklerinin daima duyulmasına bir işaret olarak yer alıyordu⁹⁴.

“Kendi sesinden” denen hizmetten olağan insanların yanı sıra oldukça önemli insanlarda yararlanılıyordu. İşte bu insanlardan biri de Kappadokia Valisi Marcus Sedatius Sevarianus’tur. Armenia üzerinden Part Kralı III. Volagases’e karşı yapacağı seferden önce Aleksandros’tan kehanet istemiştir. M. S. Sevarianus, Alexandros’tan aldığı yüreklendirici “kendi sesinden” kehanetler ile Parthlara karşı saldırmış ama tüm ordusu tamamen kılıçtan geçirilmiş ve kendisi de ölmüştür⁹⁵. Bu durum karşısında Aleksandros yalancı çıkmamak için ilk verdiği yüreklendirici kehaneti değiştirmiş,

⁹¹ Lukian Alex.25.

⁹² Lukian Alex. 27.

⁹³ A. Chaniotis (2002). s. 73.

⁹⁴ A. Chaonitis (2002). s. 73.

⁹⁵ Lukian Alex. 27.; A. R. Birley (2001). *Marcus Aurelius*. Nez York s. 121-122.; J. J. Flintermann (1997). *The Date Of Lucian’s Visit To Abonuteikhos*. Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik 119. Bonn. s. 281.; C.P. Jones (1986). s. 141.

yerine yeni duruma uygun bir kehanete vermişti⁹⁶. Bu yenilgi sonrasında M. S. Sevarianus’un kendisine “Aptal Kelt” lakabı da takılmıştır⁹⁷.

Böylesi bir kehanet değiştirme örneği ve aynı zamanda Aleksandros’un ve Glykon Kültü’nün gücünün nereye kadar ulaştığını bir örnek olarak imparatorluk seviyesindeki bir olay da görülür. Roma İmparatoru Marcus Aurelius (161-180), Germania’daki yerel kabileler olan Marcomanni ve Quadi kabilelerine karşı yapacağı savaş⁹⁸ öncesinde Glykon’un kehanetine başvurmuştu⁹⁹. Ancak Aleksandros’un verdiği kehaneti yerine getirmesine karşın Marcus Aurelius 20 bin lejyonunu kaybetmiştir. Aleksandros bunu haber alır almaz ilk verdiği kehaneti değiştirmiş ve Lukianos’un ifadeleriyle Aleksandros Delphoi tanrısının Kroisos’a söylediği kehanetle ilgili ünlü savunmasını ileri sürmüş ve “*Gerçi tanrı zaferi önceden haber verdi ama Romalılar mı kazanacak, yoksa düşmanlar mı, açıklamadı*” demiştir¹⁰⁰.

Öte taraftan İmparator Marcus Aurelius’un Aleksandros’tan bu savaş için kehanet istemesi Glykon Kültü’nün ortaya çıktıktan hemen sonraki hızlı gelişimi ve popülerliğinin oldukça geniş bir alana yayıldığının bir göstergesi olarak da algılanmalıdır¹⁰¹.

“Kendi sesinden” denen kehanetlerden sonra Aleksandros kente diğer bölgelerden gelen ve farklı dillere sahip insanların kendi dilinden kehanetler de vermeye başlamıştır. Lukianos sahte peygamberin ister Keltçe isterse Syria’da konuşulan dil de olsun yanıtlar verebildiğini ve bunu ise kentte soru soranların memleketlisinin fazlasıyla bulunmasıyla onlara çözdürülerek başarıldığını söylemektedir. Lukianos, böylesi bir örneğe kente gelen bir İskitli’ye verilen cevapla örneklemiştir: “*Morphne eubargulis eis skian knekhikrage leipse phaos*”¹⁰². Ancak yine de bu, yani sorulara cevapların

⁹⁶ Lukian Alex. 27

⁹⁷ J. J. Flinterman (1997). s. 281.

⁹⁸ O. Akşit (1985). *Roma İmparatorluk Tarihi-MÖ 27-MS 395*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, s. 230-233.

⁹⁹ Historia Augusta. *Filozof İmparator Marcus Aurelius Antoninus*. (çev. Çiğdem Menzilioğlu). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, XII-XIV, (Marcus Aurelius, imparatorluk içerisinde büyük korku uyandıran bu savaş nedeniyle her yerden din adamları çağırılmış hatta yabancı ayinleri bile yerine getirmiştir. 7 gün süren dinsel şölenler ve Roma ayinleri de yapmıştır).

¹⁰⁰ Lukian Alex. 48.; M.P. Nilsson (1988). s. 474.; C.P Jones (1986). s. 144.

¹⁰¹ R. Turcan (1996). *The Cults of the Roman Empire*. Oxfords.260.

¹⁰² Lukian Alex. 51.; Bu dönemde özellikle Galatia sınırları içinde olmak üzere bölgede Keltçe yaygındı.; S. Mitchell (1993a). s. 88.

anadilde verilmesi için insanların bulunması, Yunancaya çevrilmesi zaman alıyor olmalıydı¹⁰³.

Lukianos, Aleksandros'un Klaros, Didyma ve Mallos'taki bilicilik merkezlerine karşı saygılı olduğunu ve oralarda kendisine başvuruların bir kısmını yönlendirdiğini söylemektedir. Bu girişimin altında ise genç-yeni bir bilicilik merkezinin kökleri çok daha eskiye dayanan ve daha kuvvetli dinsel bağlara sahip merkezlerden korkması ve işinden olması olduğunu düşündürmektedir. Yani Klaros'daki Apollon'un bir tek sözü aslında Glykon Kültünü yerle bir etmeye yeterdi. Aleksandros'un kendisi de aynı zamanda Klaros'a başvurmuştur ki bu Apollon kehanetlerinin MS 2. ve 3. yüzyıl Romasının en kuvvetli olduğu döneme de denk gelir¹⁰⁴. Kültün İonia, Cilicia, Paphlagonia ve Galatia sınırlarında hayat bulması özellikle de İonia'ya kadar yayılmış olması Glykon Kültü'nün etkisini ününü ve varlığını ortaya koymaktadır¹⁰⁵.

Yeni kültün ve Aleksandros'un ünü belli bir zaman sonra Anadolu'yu aşmış ve imparatorluğun merkezi Roma'ya kadar ulaşmıştır. Roma'dan kimi insanlar bilicilik merkezine haber göndermişler, kimi ise kendisi gelmiştir. Aleksandros özellikle yüksek mevkideki insanlar ile iletişime geçmeye çalışmıştır. İşte bu insanlardan biri de Rutilianus'dur¹⁰⁶. Puplius Mummius Gisenna Rutulianus MS 155-158 tarihleri arasında Moesia Superior 'da¹⁰⁷ daha sonra da muhtemelen 161 tarihi itibarıyla Asya'da proconsul ve consül olarak görev yapmıştır¹⁰⁸. Rutilianus, kültün Thrakia, Moesia ve hatta Karpatlar ötesine kadar taşınmasında oldukça önemli bir isim olmuştur. Ancak kültün bu coğrafyalara taşınmasında Dacia bölgesine Anadolu'dan giden göçmenler de etkili olmuştur¹⁰⁹. Aleksandros, Rutulianus ilişkisi sayesinde kültün yayılması yanında kendisinin karşıtları, çatışmaları ve ona karşı yöneltilen eleştirilere karşı da büyük bir güç sağlamış olmalıdır¹¹⁰.

Lukianos Aleksandros'un bir kızı olduğunu söyler. Rutulianus'un bir gün evlenmek konusunda tanrıya başvurması sonrasında Aleksandros ona şu kehaneti

¹⁰³ Lukian Alex. 51.; S. Mitchell (1993a) s. 50-88.

¹⁰⁴ Lukian Alex. 29.; L. Robert (1980). s 404-405.

¹⁰⁵ L. Robert (1980). s. 404.; C.P. Jones (1986). s. 140.

¹⁰⁶ Lukian Alex.30.

¹⁰⁷ L. Robert (1980). s. 396.

¹⁰⁸ A. R. Birley (2001). s. 121-122.; C. D. Sarefield (2004). s.104-105.

¹⁰⁹ L. Robert (1980). s. 396.

¹¹⁰ C. D. Sarefield (2004). s. 104.

buyurmuştur: “Aleksandros'un Selene'den olma kızıyla evlen.” Aleksandros, kızı için daha önceden Selene'den dünyaya geldiğini söylemişti. Rutulianus bu tanrı sözüne uymuş ve Aleksandros'un kızı ile evlenmiştir¹¹¹. Bu evlilik muhtemelen Rutulianus Asya'da proconsul görevinin başında iken MS 161 yılı yazında ya da biraz daha geç bir tarihte gerçekleşmiş olmalıdır¹¹².

Aleksandros, Roma'da tanınmaya başladıktan sonra İtalya'nın ve Roma İmparatorluğu'nun her köşesine tanrı sözcüleri göndermiş ve özellikle kentleri salgın hastalık, yangın ve yer sarsıntılarına karşı uyarıp, bu felaketlerin hiçbirinin olmaması için onlara kesin olarak yardım edeceğine söz vererek korku ve umut mekanizmasını yeniden çalıştırmıştır. Aleksandros aynı zamanda Roma'ya kendi casuslarını yerleştirmiş ve orada her olup bitenden, her akımdan ve her düşünceden haberdar olmaya çalışmıştır¹¹³. Bu durum akılcıca hazırlanmış bir kampanyanın uzantısı olarak görülmelidir. Aleksandros hem kehanet merkezini hem de kehanetlere verdiği yanıtları her tarafa duyurmak için dört bir yana ajanlar salıyor ve bunu bir kampanya gibi yürütüyordu. Ayrıca onun ajanları gittikleri yerlerde kehanet ve peygamberin bilgilerine ek olarak, tanrının her türlü hastalığı iyileştirebileceğini ve aynı zamanda dinsizleri de cezalandıracağını söylüyorlardı¹¹⁴. Yani Aleksandros'un sözcüleri insan yaşamının iki büyük tyranı, korku ve umudu dile getiriyorlardı. Bunun dışında kültün başarısındaki etmenlerden biri ve aynı zamanda bu geniş coğrafyaya yayılan kampanyanın da uzantısı olarak kutsal alanda aranılanların, tapınma gelenlere herşeyin paketlenmiş olarak sağlanmış olmasıydı: Hastalar için şifa, gelecek için kehanetler, gizem kültüne başlamak için ölüm kaygısından kurtararak özgürlük¹¹⁵.

Aleksandros'un kampanyadaki uygulamasına güzel bir örnek Syria Antiochia'dan gelmiştir. Burada keşfedilen bir yazıtta (Kat.-115) MS 160'lı yılların sonunda gerçekleşen bir salgınla ilgili olarak Abonuteikhos'un tanrısının insanları vebadan koruduğu yazmaktadır. Yazıtta “Uzun saçlı Phoibos dağıtmış olmalı dert bulutlarını” ifadeleri yer alır¹¹⁶. Aleksandros'un Antiochia'daki veba salgını gibi

¹¹¹ Lukian Alex. 33-35.

¹¹² J.J. Flinterman (1997). s 281-282.

¹¹³ Lukian Alex. 36-37.

¹¹⁴ R. MacMullen (1982). s. 98.

¹¹⁵ A. Chaniotis (2002). s. 71.

¹¹⁶ Lukian Alex. 36.; P. Perdrizet (1903). s. 62-66.

felaketler üzerine kehanetler göndermesi Klaros'da olduğu gibi birçok bilicilik merkezinde de görülen uygulamalarından biriydi¹¹⁷.

Kültün gelişmesine paralel olarak Aleksandros külte kabul törenleri içeren bir gizem bayramı oluşturur. Her yıl üç gün süren bayramın birinci günü Hristiyanları, Epikurosçuları ve ateistleri kovma töreni ile başlar. Bu kovma töreni sonrasında Apollon ve Asklepios'un doğumu canlandırılır. İkinci gün ise Glykon'un epifanisinin görünmesiyle birlikte doğumu canlandırılıyordu¹¹⁸. Törenlerin üçüncü günü Asklepios'un oğlu Podaleiros'un, Aleksandros'un annesi ile evlenmesi gösteriliyordu. Bu törenin ardından da Selene ile Aleksandros'un evliliği ve daha sonra Rutilianus'un karısı olacak kızlarının doğumu canlandırılıyordu. Bu törende çirayı taşıyan, dine kabul etme törenini yapan kişi Selene karşısında Endymion'un yerini alan Aleksandros'tur. Aleksandros'un karşısında ise Selene'yi de bir başka kadın canlandırmaktadır¹¹⁹.

Lukianos, Aleksandros'un özellikle evli kadınlarla ilişkiye girdiğini, kadınların kocalarının bundan gurur duyduklarını ve bu ilişkiler sonrasında da zamanla birçok kadının Aleksandros'tan olma çocukları olduğunu ve kadınların da bununla övündüğünü söyler¹²⁰. Lukianos tarafından Aleksandros'un bu uygulamaları bir ahlaksızlık gibi aktarılmıştır. Ancak çeşitli araştırmacılar, dönem koşullarında evli kadınların bir peygamberden çocuk sahibi olmak istemesinin ve haliyle kocalarının da buna razı olmasının istenebilir ve mantıklı olduğunu söylemektedirler¹²¹.

Lukianos'un aktardığı bu bilgi günümüzde çeşitli arkeolojik buluntularla doğrulanmaktadır. Aleksandros'tan olma birçok evlat yine Glykon ismini kullandığı gibi, kültün en önemli özelliğinden biri olan sağaltımdan dolayı birçok doktor da Glykon ismini kullanmıştır.

¹¹⁷ N. Şahin (1998). s. 23-24.

¹¹⁸ Lukian Alex. 38.

¹¹⁹ Lukian Alex. 38-39.

¹²⁰ Lukian Alex. 42.

¹²¹ L. Robert (1980), s. 407.

Lydia'nın güneyinde Kaisareia Troketta'da¹²² bulunmuş bir yazıt (Kat.-14) Klaros Apollonu'na adanmıştır. Yazıtta, “Miletos, Glykon oğlu, Paphlagonialı (Apollon'un) rahibi için adandı” yazmaktadır¹²³. Başta L. Robert olmak üzere diğer araştırmacılar da bu yazıtın Lukianos'un Aleksandros için başka kadınlardan çocuk yapması ifadesini doğruladığını düşünmektedir. Öte taraftan bu yazıttaki Miletos ve Glykon isimleri bir yer ve yeni tanrının ifadesi yanında birer isim olarak da MS 2. yüzyılda Paphlagonia'da oldukça popülerdiler. Glykon çok sevilen bir isim, Miletos'da yaygın bir erkek ismiydi. Ki aynı zamanda Abonuteikhos'da olduğu gibi Paphlagonia'nın kıyısındaki kentlerin birçoğunun da Miletos kökenli oldukları bilinmektedir¹²⁴.

¹²² L. Zgusta (1984). s. 635 1370: Troketta : Τροχέττα (Neutr. Pl.) LYD: : Τροχέττα (Akk) KP 1. (Zgusta, K. Buresch'e dayanarak kaynaklarda Djowaly olarak geçen çağdaş yerleşimin isminin bugün modern haritalarda yer almadığını ve bu nedenle bulamadığını belirtir. Öte taraftan L. Robert ise 1980, s. 405'de yerleşimi, Turgutlu yakınında gösterir. Günümüzde ise Turgutlu'nun yaklaşık olarak 5 km güneybatısında yer alan Avşar Köyü ki burasının daha önceki ismi Hacıveli, Kaisareia Troketta olarak belirtilmektedir.); Z. Taşlıkoğlu (1963). s. 24-25.

¹²³ H. W. Pleket (1958). s. 27-30.; L. Robert (1980). s. 405.; L. Robert (1981). s. 514.; C.P. Jones (1998). s. 109.; G. B. Battaglia (1990). s. 279.

¹²⁴ R. L. Fox (1986). s. 242.

Harita 1. Glykon Kültü Roma Dönemi Epigrafik Buluntu Haritası

Lukianos'un aktardıklarını doğrulayan bir başka kanıt da Tieon'dan (Kat.-3) gelmektedir. 1958'de, H. W. Pleket tarafından yayınlanan ve MS geç 1. yüzyıl ya da 2. yüzyıl olarak tarihlenen yazıt Glykon epitepi ile anılan ve çok genç yaşta ölen Niketas içindir. Yazıtta bir de yılan kabartması bulunmaktadır. Burada doktor olan Niketas'ın, tanrı Glykon'un oğlu olması ve bu yılanın da onun soyunu temsil etmesi kuvvetli bir ihtimaldir. Ancak yine de onun Aleksandros'tan olma bir evlat mı yoksa genç kölelerinden biri ya da kült merkezinde tıbbi alanda çalışmış yardımcılarından biri mi olduğu bilinmemektedir¹²⁵.

Lukianos'un sözlerine bizi yanaştıracak bir başka buluntu da antik Gangra kentinden gelmektedir¹²⁶. Kurşunlu ilçesi Eskiahir Köyü'nde anıtsal bir mezara ait olan

¹²⁵ C. P. Jones (1998). s. 107-109.

¹²⁶ İ. Kaygusuz (1980). *Gangra (Çankırı) Çevresinde Yeni Bulunmuş Grekçe Yazıtların Filolojik Değerlendirilmesi ve Bölgenin Eski Çağ Tarihi ve Kültürüne Katkıları Yönünden İncelenmesi*.

ve MS 2. yüzyıl sonu 3. yüzyıl başına tarihlenen bu yazıtta şu ifade yer almaktadır:

“Gerek hekimlik sanatı, gerekse eğitimi bakımından şan ve şerefini, Kraliçe Roma’ya ulaştıracak kadar hiçbirinde ikinci olmamış, fakat en olgun yaşta iken vatani için ölmüş bulunan Barbas’ı; babası Aksios oğlu Gordios ve anası Iusta, hatırası ve şerefinden ötürü (bu anıtlarla da edebiyete malettiler)”¹²⁷.

Şöhreti Roma’ya kadar yayılan hekim Barbas bu ünü ile olasılıkla Glykon Kültü’ne ait, oranın hekimlik ocağında yetişmiş ve oradan da kültü genişletecek, yeni tanrıyı duyuracak olan çevreye yayılan doktorlardan biri olması kuvvetli muhtemeldir¹²⁸. MS 180’lere ait Gangra’da bulunmuş olan ve orada eğitim gören ephebos heykeli de oldukça ilginçtir. Dönemin Paphlagonia’ında sivil eğitimin çok ileri olmadığı bilinmektedir. Bu noktada da aileler çocuklarını başka kentlere eğitim için gönderiyor olmalıydılar. Ve Aleksandros’da, yine diğer çağdaş bilicilik merkezlerindeki hatip, doktor, filozofların yetiştirilmesi geleneğine ve rekabet ortamına da uyarak özellikle yakın çevresindeki yetenekli gençleri eğitmek üzere kutsal alanına kabul ediyor olmalıydı¹²⁹.

Öte taraftan Gangra’da MS 2 ve 3. yüzyıl için Asklepios tapınımasının güçlü olması yanında, ilk Türk-İslam çağında yapılmış Taş Mescid adı da verilen Cemaleddin Ferruh Darüşşifası ve bu yapıdaki kimi mimari plastikler de (Kat.-22, Kat.-23) Glykon Kültü’nün bölgedeki varlığının yaygınlığı için bir ipucu oluşturabilir¹³⁰.

Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi. s. 144-149.

¹²⁷ İ. Kaygusuz (1980). s.144-145.

¹²⁸ İ. Kaygusuz (1980). s. 174-182.

¹²⁹ R.L. Fox (1986). s. 246.

¹³⁰ Bu konu için 7’nci bölüme bakın

Tablo 1. Glykon Kültü'ne Ait Arkeolojik Verilerin Bölgelere Göre Dağılımı

GLYKON KÜLTÜNE AİT ARKEOLOJİK VERİLERİN BÖLGELERE GÖRE DAĞILIMI											
BÖLGELER	Antik Kayn	Amulet	Gemma	Heykel	Glyptik	Mim.Plstik	Rölyef	Sikke	Yazıt	Madalyon	Toplam Buluntu
KÜÇÜK ASYA											
Bithynia				1				7	2		10
Galatia								2			2
Ionian								1			1
Lydia									1		1
Mysia	1							1			2
Paphlagonia		1		1		3	2	13			20
Phrygia				1							1
Pontus								1			1
CYPRUS				1							1
ATTICA		2									2
THRACIA								23			23
MOESIA				1				30	2		33
TAURIS										1	1
SYRIA			1		1				1		3
MISIR			1								1
Toplam Buluntu	1	3	2	5	1	3	2	78	6	1	102

Aleksandros daha sonra Pontus ve Paphlagonia kentlerine haber salarak bu kentlerden üç yıllığına koroda görev alacak oğlanlar istedi. Bunlar, tanrılar için ilahiler söyleyeceklerdi. Lukianos bunlar için “öpülenler” demektedir¹³¹.

Lukianos, Aleksandros'u yazdığı satırların aynı zamanda canlı şahididir de. Çünkü, Lukianos olayları görmek için Abonuteikhos'a kadar gelmişti. Bunu kendi notlarında belirtmektedir. Lukianos, yanında kölesi Ksenophon ve Kappadokia Valisinin sağladığı iki asker ile birlikte kente gelmişti. Aleksandros ile buluşmuş hatta onunla kısa görüşmelerinde çıkan tartışma sonrasında onun elini bile ısırılmıştı. Ayrıca Lukianos bilicilik merkezinde Aleksandros'a çeşitli sorular sormuştur ve bilgi almıştır¹³².

Günümüzde Aleksandros'un Abonuteikhos'a geliş tarihine ilişkin çalışmalar da yapılmış ve bu tarihin MS 161-2 ya da MS 165 olabileceği öne sürülmüştür¹³³. Bu arada Aleksandros bir dost olarak deniz yoluyla uğurladığı Lukianos'a bir suikast hazırlamıştır. Aigilos sahillerinde Aleksandros'un görevlendirdiği denizciler arasında çıkan anlaşmazlık nedeniyle bu suikast gerçekleşmemiş ve Lukianos Aigilos'da (Cide)

¹³¹ Lukian Alex. 41.

¹³² Lukian Alex. 53-54.; C. D. Sarefield (2004). s. 94.

¹³³ Bu konuda çeşitli görüşler mevcuttur. J. J. Flinterman (1997). s. 280-282 ve C. Marek (1993). s. 83-86 Lukianos'un ziyaretini 161-162 olarak verirken C.P. Jones (1986). s.144 ve R.L. Fox (1986). s. 243 bu tarihi 165 olarak gösterir.

sahile indirilmiştir. Buradan daha sonra yine kıyıyı izleyerek giden gemilerden yardım isteyen Lukianos Amastris'te (Amasra) varmayı başarmıştır¹³⁴.

Lukianos, zorunlu yolculuğu sırasında ilk olarak Ionopolis'den ayrılıp Aigilos'ta indirildikten sonra Tieon kentine geçmiştir. Burada Sakerdotos adında bir Tieonlu'nun evine altın harflerle yazdırdığını Glykon bilicilik merkezine sorduğu sorular ve cevaplarını görmüştü¹³⁵.

“Söyle bana, ey efendimiz Glykon, kimsin sen?”

“Yeni Asklepios'um ben”

“Önceki Asklepios'tan ayrı bir Asklepios mu? Ne demek istiyorsun?”

“Senin bunu öğrenmen yasaktır!”

“Daha kaç yıl bizim yanımızda kalıp sorularımızı yanıtlayacaksın?”

“Bin üç yıl.”

“Sonra nereye gideceksin?”

“Baktra'ya, oralara da gideceğim. Çünkü, benim dünyaya gelişimden yabancılardan da yararlanmaları gerek.”

“Öteki bilicilik ocakları... Örneğin Didyma, Klaros, Delphoidakiler, baban Apollon'dan mı alıyorlar tanrı sözlerini, yoksa oralarda şimdi söylenenler yalan mı?”

“Öğrenmeye kalkışma, bu da yasaktır çünkü”

“Şimdiki yaşamımdan sonra ben ne olacağım?”

“Deve olacaksın, sonra at, sonra da bilge kişi ve Aleksandros'tan aşağı kalmayacak bir yalvaç olacaksın.”

Bu sorular aynı zamanda kültün kimliğine, işleyiş tarzına ilişkin önemli açıklamaları da içerir¹³⁶.

Sakerdotos bu kehaneti aldıktan sonra, *“Lepidos'a güvenme, acıklı bir son bekliyor onu, kuşkun olmasın.”* şeklinde uyarı içeren bir başka kehanet daha almıştır Aleksandros'tan¹³⁷.

¹³⁴ Lukian Alex 55-57.; C. P. Jones (1986). s.145.

¹³⁵ Lukian Alex. 43.

¹³⁶ L. Robert (1980). s. 399-402.

¹³⁷ Lukian Alex. 43.

Aleksandros, Epikurosçuları düşman bellemişti. Lepidos'da dönem Epikurosçularının lideri olarak Amastris'te yaşıyordu. Bunun yanında Tieon Amastris'e Abonuteikhos'dan daha yakındı ki kent Amastris'i kuran dört kentten de biriydi¹³⁸.

Lukianos, suikast olayını öğrenmesi ve Aigilos sahiline bırakılmasından sonra Tieon ve oradan da Amastris'te yolculuğunu Bithynia ve Pontus valisi olan Aueitos'a vergi götüren bir gemi ile yaptığını yazar. Lukianos Amastris'e vardığında Lukianos'a karşı bir harekete girişmiş ama kendi ifadeleriyle Bithynia ve Pontus Valisi olan Aueitos'un, Rutilianos'a olan saygısından ötürü bunu gerçekleştirememiştir. Lukianos Vali Aueitos'un kendisine söylediği "Aleksandros'u açıkça suç işlerken bile yakalasa cezalandırmayacağını" sözünü de mektubuna taşımıştır.¹³⁹ Bu Aleksandros'un bölgedeki üst mevki ve yöneticilere karşı ne kadar nüfuz kazandığını da gösterir niteliktedir.

Lukianos, Aleksandros'un imparatorun (Marcus Aurelius MS 161-180) Abonuteikhos'un adının değiştirilip Ionopolis denmesini, yeni sikkeler basılarak bir yüzüne Glykon'un, öteki yüzüne de Aleksandros'un atası Asklepios'un çelengi ve ana tarafından atası Perseus'un resmedilmesini istediğini yazar¹⁴⁰. Dinsel gelenek içinde bir kült merkezinin ya da kutsal alanın içindeki rahip ailesinin tanrıya uzanan mitsel bir bağlantısı olması gerekiyordu. Aleksandros'un Asklepios'un oğlu olması yanında annesinin de Perseus aracılığıyla Pers Hanedanlığı'na bağlamaya çalışmıştı. Bu iki soy çalışması kutsal alanı ziyaret eden güçlü aile ve yöneticiler arasında otoriteyi ve kuvvetli bir bağı sağlamayı aynı zamanda da çağdaş diğer kültürlerle olan rekabette de öne geçmeyi sağlıyordu¹⁴¹.

Aleksandros'un kentin ismi olarak seçtiği isim kelime anlamı olarak "İon şehri" anlamına da gelir. Ionopolis ismi İon'la kolaylıkla ilişkilendirilebilse de bunun sebebi olarak İon'un Apollon'un oğlu ya da Asklepios'un kardeşi olduğu düşüncesi olarak değerlendirmek ilk etapta doğru olmayabilir. Aleksandros'un yeni isim arayışında olduğu dönemde, Roma İmparatorluğu'ndaki şehirler kültürlerinin geçmişlerine bir tutku ile bağlı olarak yaşıyorlardı. Şehirlerin isimleri efsanelerle açıklanıyordu. Bir

¹³⁸ Strab. (1993). Bölüm XII, 3, 10; L. Robert (1980). s. 417.

¹³⁹ Lukian Alex. 57.

¹⁴⁰ Lukian Alex. 58.; L. Robert (1980). s.409.; R. MacMullen (1992). s. 117.; M.P. Nilsson (1988) 473. C. Marek (1993). s. 83.

¹⁴¹ A. Chaonitis (2002). s.79-80.

şehrin kendini ortaya koyabilmesi için nasıl var olduğu, nasıl doğduğu, asaleti çok büyük önem taşıyordu, zira bir şehirle övünülebilmesi için bu ünvanı alışı ana temel konuydu. Şehrin kurucuları tanrılar ya da kahramanlardı, genellikle Yunanlı tanrılardı¹⁴². Ancak Abonuteikhos hakkında fazla bir bilgiye sahip olunmadığı için sadece bir Sinope kolonisi olduğuna dair yine Lukianos'taki bir pasajdan yararlandıktan sonra Karadeniz'deki Yunan kentlerine ve onların mitolojik kahramanlarına dikkat çekmek gerekir¹⁴³.

Rusya'nın güneyindeki Chersonesus kenti Amastris'in bir kolonisi olarak kahraman Doros tarafından kurulmuştur¹⁴⁴. 1933 yılında W. Peek'in İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde yayınladığı gösterdiği bir yazıtta Doros ismi geçmektedir ki bu isim de Chersonesus ile bağlantılıdır. Çünkü İstanbul'daki yazıt müzedeki envantere göre "Djeida" adlı bir yerleşim yerinden, Kastamonu sınırlarından gelmektedir. "Djeida" için araştırmacılar bir ilçe merkezi olduğunu belirtirler ki burası günümüzdeki Cide'dir¹⁴⁵. Aynı yazıtı daha önce ele alan E. Kalinka'da da yazıtın kökeni hakkında net bir biçimde bilgi verilmektedir. Yazıttaki Doros ismine bakarsak bunun bir Dor şehrine ait olarak nitelendirilmesi gerekebilir¹⁴⁶. İşte bu noktada Dor ve Ion şehirleri arasında bir karşılaştırma yapmak gerekmektedir. Abonouteichos'un Ion ismini sadece Apollon'un oğlu olduğu ve Asklepios'un yarı kardeşi olduğu için almamış, ama kentin ataları olduğu düşünülen Ionlular için de aldığı düşünülebilir. Alexandros, Glykon'un bulunduğu şehrin Ion kökenini yaşatmak ya da yeniden hatırlatmak için çalışmaktadır ki, Kaisareia Troketta'daki yazıtı bakarak Glykon'un oğluna Miletos adı verilmesi bu çabanın bir yansıması olarak karşımıza çıkar¹⁴⁷. Bir noktada da Aleksandros kentin isminin değiştirilmesiyle, klasik Hellen kültürünü tamamen benimsemek, eski barbar kökleri silerek kentin tam bir vatandaşlık statüsü ile bu kültürün içine girmeyi de düşünmüş olabilir¹⁴⁸.

Sonuçta Abonuteikhos ismi Ionopolis olarak değişmesi isteği imparatorlardan

¹⁴² L. Robert (1980). s. 412.

¹⁴³ L. Robert (1980). s. 412.

¹⁴⁴ L. Robert (1980). s. 413. Doros kimi kaynaklarda Apollon ile Phthie'nin oğlu olarak gösterilir.

¹⁴⁵ Robert 1980, 414.; Leonhard 1915, Kipert'in haritasında Yeniceköy Aigilos'un batısında yani günümüz Cide ilçe merkezi ile Kytoros (Gideros)'u geçtikten sonra göstermektedir.

¹⁴⁶ L. Robert (1980). s. 414.

¹⁴⁷ L. Robert (1980), s. 414.

¹⁴⁸ C.P. Jones (1986). s. 146.

olumlu bir yanıt alır. Marcus Aurelius (MS 161-180) döneminde gerçekleşen bu değişim Bizans Devleti'nin sonuna kadar aynı isimle devam ederek gelmiştir. Günümüzde kentin ismi hala İnebolu'dur¹⁴⁹.

Lukianos'a göre kentin isim değişikliği Marcus Aurelius (MS 161-180) döneminde gerçekleşmiştir. Ancak sikke basımlarına bakıldığında, Antonin Pius döneminde (MS 138-161) arka yüzünde Glykon olan sikke basımlarının gerçekleştiği görülür. Yani Lukianos'un aktardığı gibi Aleksandros'un Marcus Aurelius'tan istediği kentin isminin değişmesi ve Glykon'un bulunduğu sikkelerin basılması aslında daha önceden yapılmaya başlanmıştır¹⁵⁰. Kentin yeni isminin basılı olduğu en erken sikke ise Lucius Verus (161-169) döneminde gerçekleşmiştir¹⁵¹.

Lukianos Celsus'a yazdığı mektubunun sonunu Aleksandros'un ölümünü anlatmaya ayırır. Lukianos, Aleksandros'un daha önceden bir kehanetle kendisinin 150 yıl yaşayıp sonra bir yıldırım çarpması ile öleceğini söylediği halde yaşı 70'e varmadan bacağına kangren olması nedeniyle öldüğünü söyler¹⁵². Aleksandros'un 171 yılında, 66 yaşında öldüğü düşünülmektedir¹⁵³. Bir başka görüş ise 70 yaşında öldüğüdür¹⁵⁴. Aleksandros ölümü sonrasında kehanet merkezindeki önemli kişiler onun yerini alabilmek, mirasına sahip olabilmek adına kavga etmişler ve durumun ciddileşmesi üzerine de aralarında Aleksandros'un damadı olan Rutulianus'u hakem olarak seçmişlerdir. Talipliler arasında mesleği hekimlik olan ve yaşı da geçkin Paetus adlı bir şahsın varlığı bilinmektedir. Lukianos, Rutulianus'un taliplerin hiçbirinin başına çelenk koymadığını, tanrının "peygamberlik makamını" bu dünyadan ayrıldıktan sonra da Aleksandros'a bıraktığını söyler¹⁵⁵.

Aleksandros kehanetin kurucusu olarak kehanetin ilerlemesini sağlamıştır. Ardılı olarak başka birinin kültün başına geçmemiş olması ve Aleksandros'un yapmış olduğu

¹⁴⁹ L. Robert (1980). s. 410.

¹⁵⁰ L. Robert (1980). s. 410.

¹⁵¹ Waddington vd. (1904). s. 169, 12, Pl. 17 Fig. 16.

¹⁵² Lukian Alex. 59.

¹⁵³ B Rochette (2001). *Aelius Aristide, Lukian, Apulée : trois témoins du sentiment religieux dans l'Empire romain au IIIe s. ap. J.-C.*, Université de Liège - Département de langues & littératures classiques . s. 7.

¹⁵⁴ J.J. Flinterman (1997). s 281.

¹⁵⁵ Lukian Alex. 60.

uygulamalar ile ölümü sonrasında kült personeli kıyafetsiz ve ünvanlı olarak görevlerine devam etmişlerdir¹⁵⁶.

Bu arada kültün kuruluş aşamasında ilk başlarda Aleksandros'un yanında yer alan Byzantiumlu Kokkonas'da bir engerek yılanının sokması sonucunda ölmüştür¹⁵⁷.

¹⁵⁶ L. Robert (1980). s. 419-420.

¹⁵⁷ L. Robert (1980). s. 420.

İkinci Bölüm

MS 2. Yüzyılda Doğu Kehanet Merkezleri

1. MS 2. yüzyılda doğu kehanet merkezlerinin yeniden canlanması ve Glykon Kültü'nün gelişmesi

Abonuteikhos'da yer alan Glykon Kültü ortaya çıktığı yüzyıl tam bir rekabet çağıydı. Roma İmparatorluğu'nun en geniş sınırlara ulaştığı MS 2. yüzyıl'da özellikle kehanet merkezleri güçlerinin doruklarında geziniyorlardı. Bunun dışında, İmparator Vespasianus (MS 69-79) döneminden itibaren doğu inanışlarının yükselişi ve başarısı büyümeye yüz tutmuş ve Septimus Severus (193-235) döneminin sonlarına kadar Küçük Asya çevresinin de etkisiyle eski dinler bir kaynaşma şansı yakalamıştır¹⁵⁸. Dinlerin kaynaşması, eski dinlerin hatırlanması köklü dinsel merkezlerin eski ihtişamına kavuşmasının yanında kişisel ve hatta sahtekâr denilebilecek akımların da ortaya çıkmasına neden olmuştu. Her yerde büyücüler, medyumlar, tanrılardan ilham aldığını söyleyen insanlar türemişti. Bu insanlar halkın saflığından yararlanarak, onların durumlarını kazanç sağlamak için kullanıyorlardı¹⁵⁹.

Glykon Kültü'nün de ortaya çıktığı MS 2. yüzyıl işte bu koşullarda Roma İmparatorluğu'nun içinde kehanet merkezlerinin özellikle de Küçük Asya'da yaşanan rönasans içine doğmuştu. Bu dönemde Didyma, Klaros gibi köklü kehanet merkezleri yanında daha birçok küçük ölçekte bilicilik merkezleri büyük önem kazanmaya başlamışlardır¹⁶⁰. Bu yerler kehanetin ve kült ritüellerinin yanı sıra teoloji ve felsefe alanlarında da varlıklarını gösteriyorlardı¹⁶¹. Bu köklü bilicilik merkezlerinin yanında MS 2. yüzyıl'ın ortalarında Küçük Asya'da kurulmuş olan Amphilokhos'un yerel bilicilik merkezi gibi kutsal alanlar da oldukça ünlü ve faal olmuşlardır¹⁶².

¹⁵⁸ F. Cumont (1887). s. 5.

¹⁵⁹ F. Cumont (1887). s. 5

¹⁶⁰ R. L. Fox (1986). s. 243.; N. Şahin (1998). s. 23.; D.S Akar Tanrıver. (2009). *Apollon Klaros Kültü, Kehanet Pratikleri Ve Adaklar*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 2009 s. 110.

¹⁶¹ C. D. Sarefield (2004) s. 101.; R. L. Fox (1986), s. 200–41.

¹⁶² C. D. Sarefield (2004), s. 100.

Bu dönemin başarılı ve büyük üne kavuşmuş bilicilik merkezleri, ana uğraşları olan kehanetin yanında, teoloji, felsefe ve bir de Glykon Kültü'nün ana yapı taşlarından olan sağlık üzerine hem kehanet veriyor hem de uğraşılarda bulunuyordu¹⁶³.

Aleksandros böylesi zorlu koşullar ortasında ve çağın revaçta olan uğraşları olan kehanet ve sağaltım unsurlarıyla ortaya çıkmıştı. Aleksandros'un kehanet merkezini kurduğu yer olan Paphlagonia Bölgesi'ndeki Abonuteikhos kenti ve yakın çevresinde Didyma, Klaros gibi kökleri çok eskilere giden dinsel bir geleneğe de ev sahipliği yapmamıştı. Aleksandros bu koşullara rağmen cesareti, karizmasıyla ve birçok geleneksel kült öğelerinin bilişimini kullanarak kendi kurduğu kehanet merkezini geliştirirken, bir taraftan da kendisinin hem rakibi hem de kendisinde daha güçlü olan kehanet merkezleriyle dirsek temasını ve saygısını da esirgememiştir. Nitekim Abonuteikhos'a başvuran birçok kişiyi bu köklü merkezlere yönlendiriyordu¹⁶⁴.

Her ne kadar rekabet ve köklü kehanet merkezlerinin üstünlüğünün olduğu MS 2. yüzyılda koşullar Aleksandros'a karşı gibi görünse de aynı yüzyıl yeni bir kehanet merkezi ve kutsal alanın doğumu için bir şans unsuru da taşıyordu. Bu unsurlardan ilki, her ne kadar Aleksandros'un aleyhinde gibi görünse de çağın modası olan kehanet ve sağlık merkezlerinin insanlarca çok tutulmasıydı. Lukianos, Aleksandros'un da bir kehanet merkezi kurmasındaki ana düşünceyi MS 2. yüzyıl'ın genel eğilimleri ile şu şekilde izah etmektedir:

“Bir düşün, dünyanın en aşağılık, her tehlikeyi göze almış, kötülük yapmayı işten saymayan iki adamı kafa kafaya verdiği zaman, neler olmaz! Hemen fark ettiler ki, insanların yaşamını iki tyran yönetmektedir: Biri umut, öteki korku, ikisini de yararına kullanabilecek kişi, en kısa zamanda zengin olacaktır. Çünkü, insan korktu mu, ya da umdu mu, geleceği öğrenmek ister; bundan hem kaçamaz, hem de ister. Eskiden beri Delphoi, gene böyle Delos, Klaros ve Brankhidler neden zengindir, neden ünlüdür? Çünkü insanların yukarıda sözünü ettiğim bu iki sonrasız tyranı, umutla korku sayesinde zengin olmuş, üne erişmişler: İnsanlar bu kutsal yerlere koşuyorlar, ileride

¹⁶³ C. D. Sarefield (2004). s. 100-101.

¹⁶⁴ Lukian Alex. 29.; L. Robert (1980). s. 404-405.

olacakları öğrenmek istiyorlar ve bu nedenle de yüzlük kurbanlar kesiyorlar, külçe külçe altınlar adıyorlar”¹⁶⁵.

Aleksandros için yüzyılın bir başka şans unsuru da kendisinin kültün düşmanları olarak gösterdiği Hristiyanlara karşı olan tutumu olmuştur. Glykon Kültü’nün ortaya çıktığı dönem ilk olarak İmparator Antoninus Pius (138-161) dönemidir. Antoninus Pius halkına karşı ılımlı bir hükümdar olmasına karşın, imparatorlukta yaşanan deprem, felaket ve salgınlar gibi olumsuzlukların kaynağını Hristiyanlar olarak görüyordu. Ve bu ana nedenle birlikte Antoninus Pius’un hükümdarlığı boyunca Küçük Asya’da Hristiyanlara uygulanan baskının artmış olduğu bir gerçektir¹⁶⁶. Antoninus Pius Eirenarkhes adı altında, kamu disiplinini ve ahlakını muhafaza etmek, hırsızları takip etmek ve onları tutuklamak, onlara yardım ve yataklık edenleri sorgulamak, sorgulama neticelerini yetkililere göndermek ve suçluları yetkili makamlara teslim etmek görevlerini yerine getirmekle yükümlü memurlar ve bunların altında da Diogmites’ler adı verilen ve asıl görevleri hırsızları yakalamak ve adalete teslim etmek olan birlikler oluşturmuştu. Bu memurlar asıl görevlerinin yanında Hristiyanları takip ediyor ve onlara baskı uyguluyorlardı¹⁶⁷.

Pagan dışı inanışlara iyi gözle bakılmadığı bir ortamda Aleksandros, siyasi erkin eğilimleri ve halkın tepkilerini de ölçerek Glykon Kültü’nün düşmanları arasında Hristiyanları da yerleştirmiş olması bilinçli bir seçim gibi görünmektedir.

MS 2. yüzyılın özellikle ikinci yarısında, Aleksandros ve Glykon Kültü için bir başka şans da Marcus Aurelius’un (161-180) gizem kültlerine olan olumlu bakış açıydı. Marcus Aurelius, gizemleri, tanrıların ilgisinden emin olunmasını sağlayabilecek biçimlerden biri olarak sağaltım ile rüyalar arasına koymaktaydı¹⁶⁸. İmparatorun gizem kültlerine olumlu bakışı ve aynı zamanda onlara ihtiyaç duyması Glykon Kültü’ne olan bağlantısında olduğu gibi Marcomanni ve Quadi kavimleriyle

¹⁶⁵ Lukian Alex. 7-8.

¹⁶⁶ M. Hammond (1959). *The Antonine Monarchy*, Rome. s. 211.

¹⁶⁷ D. Magie (1950). *Roman rule in Asia Minor, to the end of the third century after Christ*, Princeton s. 646.

¹⁶⁸ W. Burkert (1999) *İlkçağ gizem tapıları*, (çev. Sina Şener). İstanbul: İmge Kitapevi. s. 146-147.

yaptığı savaş öncesinde imparatorluğun her yanından¹⁶⁹ din adamları çağırması ve hatta yabancı uygarlıklara ait dinsel ritüelleri yerine getirmesi ile de göstermişti¹⁷⁰.

Aleksandros MS 2.yüzyıl hem avantaj hem de dezavantajları içinde, vahşi bir rekabet ortamından büyük bir başarıyla sıyrılmıştı. Bu koşullar altındaki başarısının temelinde özellikle kişisel karizmasının sürüklediği örgütlenme biçimi de yer almaktadır.

İlkçağ gizemleri içinde birkaç tip örgütlenme biçimi bulunmaktaydı. Bu örgütlenme çeşitleri arasında gezgin rahipler ya da karizmatik kişiler, bir kutsal yere bağlı ruhbanlar ve thiasos, yani bir grup halinde bir araya gelmiş toplananlar vardı. Aleksandros ve onun Abonuteikhos'da kurduğu kültün örgütlenmesi elbette ilk olarak gruba giren ve karizma sahibi rahip sınıfına aittir.¹⁷¹ Aleksandros'un görünüşü¹⁷², bilgisi ve hayatı kavrayışı¹⁷³ halk¹⁷⁴ üzerinde çok büyük bir etki yaratıyordu. Muhtemelen kendi karizmasının farkında olan Aleksandros bu özelliğini ustaca kullanmış olmalıydı.

Antik çağın bu örgütlenme biçimi, geçici bir kazanç ve popüleriteyi yanında taşıyordu. Öte taraftan kendine özgü kazançları olduğu gibi eksikleri de vardı. Bu örgütlenmenin arkasında ise ne bir lonca ne de bir topluluk bulunmaktaydı¹⁷⁵. Antik çağın bu örgütlenme şekline göre böylesi bir genelleme olsa da, Aleksandros'un özellikle Arkaik Dönemden bu yana kendine çok güçlü bir kitle yaratan Pythagorizm gibi bir inanışının kombinasyonlarını Glykon Kültü'ne eklemiş olmasının bu noktada da akıllıca yapılmış bir hareket olduğu düşünülebilir. Aleksandros kendi karizmasının yarattığı topluluk bağı, bir yandan Pythagorizm ile desteklemesi, bir yandan Epikürosçular ve Hristiyanlara karşı açtığı savaşla da topluluğunu her zaman canlı ve

¹⁶⁹ Lukian Alex. 48.

¹⁷⁰ Historia Augusta XII-XIV.

¹⁷¹ W. Burkert (1999). s. 60.

¹⁷² Lukian Alex. 3. (Uzun boylu, yakışıklıydı, gerçekten tanrısal bir görünüşü vardı; beyaz tenliydi, sakalı çok sık değildi. Başında saçının bir kısmı kendi saçıydı gerisi takmaydı ama çok benzediği için, kimse bunun onun saçı olmadığını fark etmemiştir. Gözleri de şimşek bir ateşle parlardı. Konuştu mu sesi hem çok tatlı hem pırlıl pırlıldı. Hiçbir yönden özü yoktu adamın...)

¹⁷³ Lukian, Alex. 4. (Dış görünüşü böyleydi, ama ruhu, kafasına gelince- bizi hainliklerden koruyan Herakles! Belaları başımızdan uzaklaştıran tanrı Zeus! Ey kurtarıcımız Dioskurlar! - böyle biriyle karşılaşmak, bir arada olmak rını, düşmanlarımızın, bizi sevmeyenlerin başına! Çünkü kavrayışı, cin fikirliliği, zekası ile başkalarından çok farklıydı. Öğrenme isteği, öğrendiklerini akılda tutabilme, bilimsel yetenek... Bunların hepsi onda eksiksiz olarak vardı.)

¹⁷⁴ W. Burkert (1999). s. 61.; Ç. Dürüşken (2000). *Roma'nın Gizem Dinleri*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları. s. 62.

¹⁷⁵ W. Burkert (1999). s. 61.

dinamik tutmayı başarmış olmalı. Antik çağın bu üç örgütlenme biçimi her ne kadar birbirinden bağımsız olsalar da zaman zaman karizma sahibi rahiplerin kendisine bağlı olan toplulukla bir thiasos (Gizem dini topluluğu) oluşturacağı gibi, ruhban bir kişi de kendi karizmasıyla çeşitli ilerlemeler sağlayabiliyordu¹⁷⁶.

¹⁷⁶ W. Burkert (1999). s. 63.

Üçüncü Bölüm

Kült Alanı ve Ritüelleri

Glykon Kültü Abonuteikhos/Ionopolis kentinde Aleksandros tarafından oluşturulduktan sonra hızlı bir büyüme ve etki göstermiştir. Kültün ortaya çıkmasından sonra geniş bir coğrafyadan insanlar kült merkezine akın etmiştir¹⁷⁷. Çünkü kült insanlara gelecek ve ölüm kaygısından arındırıcı kurtuluş yollarını, hastalıklarına şifa olmayı müjdeliyordu. Kültün kurulduğu Abonuteikhos kentinde günümüze değin bir kutsal alana ilişkin ciddi bir arkeolojik veri geçmemişse de kültün kuruluş yöntemleri, hızlı büyümesi gibi olgulara bakarak bir kutsal alanın varlığı düşünülmesi gerekmektedir.

Aleksandros Glykon Kültü'nü oluştururken, hem mevcut ve kökleşmiş birçok kült ve gizem ritüellerinden unsurları bünyesine katmış hem de birçok yenilikle birlikte külte ilişkin özgün bir durum yaratmıştır. Kültün kurulması, yerleştirilmesi ve kurumsallaştırılması sırasında geleneksel kült ritüelleri fazlasıyla kullanılmıştır. Bu belki de kültün potansiyel müritler için alışık oldukları ve içlerinde bulundukları dünyadan kopuk olmayan bir sistemi onlara sunmak için yapılmış olabilir. Bunun yanında ise yer yer geleneksellik çizgisinden tamamen sapan Glykon Kültü, eskilerde olmadığı gibi çağdaş kült merkezlerinde de olmayan yeni ritüel ve anlayışları da sergilemiştir. Bu da birçok kültün Roma dünyasını sardığı MS 2. yüzyılda Glykon Kültü'ne ve Aleksandros'a bir farklılık yaratmış, bu farklılık da çağdaşlarının aksine geniş bir zaman diliminde ve geniş bir coğrafyada kültün tutunmasını sağlamıştır.

Kültün kuruluşunda, daha önceki ve çağdaş kültlerin de izlediği temel ve geleneksel yollar üzerinden gidilmiştir. Bunun yanında kült uygulamalarında yine alışık olunduğu üzere mitler, gizem törenleri, çocuklardan oluşan korolar, kehanet uygulamaları, başka yerlere sözcüler gönderilmesi ana motifleri oluşturmaktadır.

¹⁷⁷ Lukian Alex. 18.

1. Glykon kutsal alanı

Glykon Kültü yapısı itibariyle hem erken dönem hem de döneminin kült kuruluşlarındaki birçok temel öğeyi içinde barındırmıştır. Özellikle uygulama ve ritüellerde çağının büyük kült merkezi olan Klaros, Didyma, Eleusis gibi yerlerle büyük benzerlikler taşımaktadır. Bu benzerliklerin yanında Glykon Kültü'nün kurulmuş olduğu Abonuteikhos/Ionopolis kentinde külte ilişkin olması gereken kutsal alana dair bir veriye günümüze kadar ulaşamamıştır.

Kültün kurulması sonrasında hızlı bir şekilde büyümesi, insanların hızlı bir şekilde kente akın etmesi, kültün kehanet ve sağlık alanında hizmet vermesi bir kutsal alanı da zorunlu kılmaktadır. Bunun yanında Lukianos'un metinlerinde Abonuteikhos kentinde külte ait bir kutsal alanın varlığına ilişkin kimi ipuçları da bulmak mümkündür.

Kültün kuruluşunda, Aleksandros Khalkedon'daki Apollon Tapınağı'ndan çıkardığı tunç tablette kültün Sinope yakınlarında Abonuteikhos'da kurulacağı kehanetini duyurması sonrasında Abonuteikhos kentinde bir Asklepios Tapınağı'nın yapımına başlanmıştır¹⁷⁸. Ardından Aleksandros bu kehanetin yayılması ve Abonuteikhos halkının tapınak yapınma başlaması sonrasında kente döndüğünde yapılmakta olan tapınağın temellerine Pella'dan aldığı yavru yılanı bir kaz yumurtası içinde gömmüştür¹⁷⁹. Ertesi gün olduğunda Aleksandros tapınak temelleri yakınındaki bir sunağa çıkararak yeni doğacak tanrıyı müjdelemiş ve onu gömdüğü temelden çıkarmıştır¹⁸⁰.

Tapınak olgusu Lukianos'un olayları anlattığı bu bölümlerinde sıkça vurgulanmıştır. Tapınağın buradaki varlığı Glykon Kültü'ne ilişkin bir kutsal alanın çekirdeğini oluşturmadaki ana unsuru bize sunmaktadır.

Kutsal alanın var olabileceğine ilişkin bir başka noktada Glykon Kültü içerisindeki kimi ritüellerde görülebilir. Aleksandros'un "kendi sesinden"¹⁸¹ adını verdiği ve tanrı epiphaniesinin¹⁸² yaşandığı ve özellikle zengin insanlara sunulan ritüeller için özel mekânlar ayrılmış olması gerekirdi.

¹⁷⁸ Lukian Alex. 10-14.

¹⁷⁹ Lukian Alex. 11.

¹⁸⁰ Lukian Alex. 14.

¹⁸¹ Lukian Alex. 23.

¹⁸² Lukian Alex. 16

Ayrıca kehanet merkezinin genişlemesiyle ve iş hacminin artmasına paralel ortaya çıkan yardımcılar, hizmetkârları, casusları, ölçülü kehanet yazarları¹⁸³, bekçileri, yazmanları, mühürcüleri, yorumcularının¹⁸⁴ faaliyetleri de düşünüldüğünde bir kutsal alanın varlığı bir gereklilik halini almış olmalıdır.

Öte taraftan kült merkezine insanlar kehanetin yanı sıra sağlık hizmeti de almaya geliyorlardı¹⁸⁵. Sağlık hizmetinin kehanet merkezinin dışında farklı mekânlarda yapılması gereken ve görece uzun bir süreç olduğu varsayıldığında bir kutsal alana dâhil olması gereken farklı bölümlerin de varlığı düşünülebilir.

Bir başka nokta da insanları gelecek ve ölüm kaygısından sıyrılmak, şifa almak için uzun yolculuklar sonrasında Abonuteikhos/Ionopolis kentine gelmesi karşısında Aleksandros'un müritlerinin ihtiyaçlarının karşılanması için kutsal alan ya da bilicilik merkezinin çevresinde bu kutsal alana dâhil olan mekânların oluşumuna da ön ayak olması beklenebilir.

Tüm bu veriler düşünüldüğünde bir Asklepios Tapınağı çevresinde Glykon Kültüne ait bir kutsal alan ve çevresinde de çeşitli faaliyetlere cevap veren mekânlar topluluğunun varlığını, Abonuteikhos kentinde kurulmuş olduğunu düşünmek yersiz olmayacaktır.

2. Kült heykeli

Glykon Kültünün kült imgesi olan uzun saçlı, sakallı, insan ya da hayvan yüzüne sahip büyük yılanına ilişkin bilgileri ilk olarak Lukianos'un metinlerinde¹⁸⁶ daha sonra ise çeşitli bölge kentlerince basılan sikkeler ve ele geçen amulet ile heykellerden görmekteyiz.

Kült imgesinin birçok gösterimine karşın "kült heykeli"nin varlığına dair bir bilgi yoktur. Ancak büyük bir coğrafyaya dağılarak önemli bir etki yaratmış Glykon Kültünün imgesine dair bir kült heykelinin olmaması beklenemez.

¹⁸³ M. P. Nilsson (1988). s. 474–475.; Aleksandros'un yanında su falcıları, duman ve ayna falcıları da bulunuyordu.

¹⁸⁴ Lukian Alex. 23.; M. P. Nilsson (1988). s. 273.; C.P. Jones (1986). s.139.

¹⁸⁵ Lukian Alex. 22.

¹⁸⁶ Lukian Alex. 16.

Glykon Kültünün kült heykelinin varlığına dair Lukianos'un bilgileri ve arkeolojik veriler ile bazı sikke örneklerine bakarak kimi görüşler öne sürülebilir.

Külte ilişkin arkeolojik veriler olarak elimize geçen heykel¹⁸⁷, amulet¹⁸⁸, gemma¹⁸⁹ ve sikkelerde görülen kült imgesinin küçük farklar dışında benzer betimlemeleri, bu betimlere kaynaklık edecek bir kült heykelinin varlığına işaret etmektedir.

Ayrıca Lukianos, Glykon'un mucizevî doğumu sonrasında kültün ün ve önem kazanmasıyla birlikte yeni tanrının resimlerinin, bronzdan ve gümüşten heykellerinin yapıldığını belirtmektedir¹⁹⁰. Kült imgesinin bu şekilde dinsel objeler haline dönüştürülmesine de kaynaklık edecek olgunun sadece Aleksandros'un tanrı epiphaniesi¹⁹¹ olması dışında sürekli görülebilen bir kült heykelinin varlığını akıllara getirmektedir.

Kült heykelinin varlığına dair en önemli işaretler ise sikkelerden gelmektedir. Bu sikkeler Ionopolis (Kat.-29), (Kat.-35), Gangra (Kat.-36), Amaseia (Kat.-54), Tavium (Kat.-11), Tieion (Kat.-9), Augusta Traiana (Kat.-59), Pautalia (Kat.-73) kentlerine ait sikkelerdir. Sikkelerdeki temel özellik Glykon betiminin bir kült heykeli şeklinde çoğu girlandlı olmak üzere bir sunak üzerinde gösterilmiş olmasıdır.

Bu kadar geniş bir alana yayılan ve büyük bir etki yaratan Glykon Kültü'nün, hem arkeolojik ve nümizmatik veriler ışığında, hem de kuruluşunda temel kült merkezlerine ait unsurları da barındırdığı göz önüne alındığında külte ait bir kült heykelinin varlığından söz etmek mümkündür.

3. Kült personeli

Glykon Kültünün kurucusu Aleksandros'un ölümü sonrasında "peygamberlik" sıfatını kimseye bırakmamasıyla¹⁹² külte alışıla gelmiş kült merkezlerindeki

¹⁸⁷ C. Marek (1993). s. 84.; C. Marek (2003). s. 115.; Canarache vd. (1963). s. 5-14.

¹⁸⁸ D.B Thompson (1959) Resim: 79.; Thompson H (1976). *The Athenian Agora. A Guide to the Excavation and Museum*, Princeton: American School of Classical Studies at Athens. s. 269.

M. Behçet 1925.

¹⁸⁹ F. Cumont (1887).

¹⁹⁰ Lukian Alex. 18.

¹⁹¹ Lukian Alex. 16.

¹⁹² Lukian Alex. 60.

kurumsallıktan uzak görünmektedir. Ancak yaklaşık 2 yüzyıl kadar canlı bir varlığa sahip Glykon Kültü'nün etkisi ve faaliyetlerinin çeşitliliği açısından bakıldığında bilicilik merkezinin hem kurumsal hem de bu kurumsal yapı içerisinde hiyerarşik örgütlenmede kült personeline sahip olduğu bilinmektedir.

Kültün ortaya çıkması sonrasında genişleyen iş hacmi, müritlerin ve kehanet ile şifa bekleyenlerin çoğalması karşısında kült personeli de oluşmuş ve bilicilik merkezi çok hareketli bir görünüme kavuşmuştur.

Lukianos'un verdiği bilgiler içerisinde kült personeli olarak yardımcılar, hizmetkârlar, ölçülü kehanet yazıcıları, su, duman ve ayna falcıları¹⁹³, bekçileri, yazmanları, mühürcüleri ve yorumcularının¹⁹⁴ olduğunu bilmekteyiz. Ayrıca kehanet merkezine gelen ve yabancı dil konuşanların dillerinde kehanet alıp yine onların dillerinde kehanetleri ulaştıran¹⁹⁵ çevirmenler de kült personeli içerisine girmektedir.

Kült personelinin önemli bir görev üstlenmiş önemli bir grubu da özellikle Roma'ya gönderilmiş ajanlar¹⁹⁶ ile birçok bölgeye yayılan ve “tanrı sözü” ileten elçilerdi¹⁹⁷.

Kült personeli içerisinde bir hiyerarşinin de varlığından söz etmek mümkündür. Aleksandros'un ölümü sonrasında kehanet merkezindeki önemli kişiler onun yerini alabilmek, mirasına sahip olabilmek adına büyük bir rekabet içerisine girmiş, Aleksandros'un damadı Rutilianus'un hakemliğinde bir yarışa tutulmuşlardır. Bu rakipler arasında yer alan ve hekim olan Paetus adlı bir kişi de bilinmektedir¹⁹⁸.

4. Kült kuruluşunda kültün önceden duyurulması-“ilahi metnin keşfi”

Glykon Kültü'nün başlangıcı geleneksel bir kült kuruluşu şekli olan “önceden duyurma” ile başlamaktadır. Pella'dan dönen Aleksandros arkadaşı Kokkonas'ın memleketi olan Kalkhedon'daki en eski tapınak olan Apollon Tapınağı'nın¹⁹⁹ altına kültü

¹⁹³ Nilsson (1988). s. 474-475.

¹⁹⁴ Lukian Alex. 23.; Nilsson (1988). s. 273.; C.P. Jones (1986). s. 139.

¹⁹⁵ Lukian Alex. 51.

¹⁹⁶ Lukian Alex. 36-37.

¹⁹⁷ Lukian Alex. 36.

¹⁹⁸ Lukian Alex. 60.

¹⁹⁹ Z. Taşlıkhoğlu (1963). s. 8.

müjdeleyen yazılı bir tunç tablet gömmüştür²⁰⁰. Gömülen tablet üzerindeki kültü müjdeleyen şu tanrı sözü yer almaktadır:

*“Karadeniz kıyılarında, yanı başında Sinop'un bir yalvaç çıkacak, burcun yanında, Romalıların egemenliğinde, bir vadeye kadar, sonra üç çarpı on vadeye görünecek, buna beş ekle, sonra üç katını yirminin. Dört hecelidir, adına uyuyor koruyucu yiğidin”*²⁰¹.

Aleksandros, bu işlemten sonra gömdüğü tabletin başkaları tarafından bulunmasını sağlayarak, burada yazılı olan bilgilerin Bithynia ve Paphlagonia'ya yayılmasını da sağlamış ve daha sonra ise memleketi Abonuteikhos'a doğru yola çıkmıştı. Yani kültü müjdeleyen ilahi metnin bulunmasını sağlamış ve kült kurulmasından önce kültü duyurmuştur.

Aleksandros'un oluşturduğu bu ilahi metin, metnin keşfi, içerdiği kehanet ve kutsal yasayı içeren bu uygulaması, içinde bulunduğu dünyada geleneksel bir kült kuruluşu yöntemi²⁰². Andania'da MÖ. 369 yılında kurulan kültün kuruluşunda da, gizem törenlerinin oluşturulmasında da yol gösterici tabletler ile aynı yöntem izlenmişti. Opus'daki ve Thessalonika'daki Serapis kutsal alanlarında da benzer uygulamalarla karşılaşılmaktadır²⁰³.

Bu noktada Aleksandros diğer kültürler gibi geleneksel kült kuruluşunu izlemekte, potansiyel müritlerine epifanie, gelecek için de kurtarıcı bir mektup sunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında da eğer Abonuteikhos'un sakinleri yeni tanrıyı vakit kaybetmeksizin kabul edip razı oldularsa, Lukianos'un tekrar tekrar anlattığı gibi bölge insanlarının aptallık ve düşük kültürlerinden değil, onların da bildiği geleneksel kült kuruluşu unsurlarını Aleksandros'un akıllıca kullanmış olmasından kaynaklı olduğu görülür²⁰⁴.

Aleksandros, kültün kuruluşunda izlediği geleneksel yöntemi seçerken yine de bir farklılık oluşturmuştur. O da, bu eski ve geleneksel kült kuruluş yöntemi o dönemde ihtiyaç duyulan bir unsur olmaktan çıkmıştı, o nedenle de artık pek tercih edilmiyordu.

²⁰⁰ Lukian Alex. 10.

²⁰¹ Lukian Alex. 11.

²⁰² A. Chaonitis (2002). s. 70.

²⁰³ A. Chaonitis (2002). s. 70.

²⁰⁴ A. Chaonitis (2002). s. 70.

Ama Aleksandros'un bu izin peşinden giderken Glykon Kültü'nü henüz kuruluşunun başında farklı kılmış ve ön plana çıkarmayı başarmıştır²⁰⁵.

5. Tanrının sürekli epiphaniesi

Glykon Kültü'ndeki en önemli kült unsurlarından biri kült imajını da oluşturan Glykon yılanının doğumundan birkaç gün sonra bir ejder büyüklüğünde ve insana benzeyen şekliyle inanırlarının karşısına çıkmış olmasıdır.

Aleksandros yavru yılanı kazılmakta olan Asklepios tapınağının temelinden bulur, tanrının doğumu sonrasında²⁰⁶ birkaç gün evine kapanmış ve haberin bölgeye yayılmasını beklemişti. Daha sonra ise oldukça büyümüş olan “yılan tanrıyı” insanların karşısına çıkarmak için hazırlamıştır²⁰⁷. Hazırlıklar sonunda loş bir odanın içerisinde insan başı gibi saç, sakalı, gözleri ve kulakları olan yılan tanrı Glykon Aleksandros'la birlikte insanların karşısına çıkmıştı²⁰⁸. Tanrı, insanlara görünen, onları birebir dinleyen, varlığını kanıtlayan bir tanrı olarak, kültün en önemli ve aynı zamanda en etkileyici unsurlarından birini oluşturmuştur. Lukianos, Aleksandros'un Glykon yılanını özellikle zenginler için sık sık tekrarladığını belirtir²⁰⁹. Bu noktada tanrının senenin belli zamanlarında, değişik sıklıklarla görülüyor olması Glykon Kültü'nü diğer çağdaşı kültlerin çok çok ilerisine taşımıştır. Çünkü tanrı daima inanırları ile somut anlamda yan yanadır. Onların yakarılarını ve isteklerini dinlemek, onlara çare olmak için varlığı ile garantör olmaktadır.

Öte taraftan Asklepios'un da reankarnesi olan Glykon, hastalıklarda, tedavilerde ve uykularda sık sık yer alan ve diğer tanrılara göre insanlarla daha çok haşır neşir olan Asklepios'a karşı da sürekli ve somut olarak görünen bir tanrı olarak da üstün gelmeye çalışmıştı²¹⁰. Buradaki kült unsurunda, Asklepios'un yeniden dünyaya gelmiş hali, kendi deyimiyle yeni Asklepios olan Glykon, bir yılan görünümüyle temel aldığı Asklepios kültünde her zaman var olmuş çok önemli bir dinsel imgeydi. Ancak burada

²⁰⁵ U. Victor (1997). s. 34-35.

²⁰⁶ Lukian Alex. 13-14.

²⁰⁷ Lukian Alex. 15.

²⁰⁸ Lukian Alex. 12-16.

²⁰⁹ Lukian Alex. 16.

²¹⁰ U. Victor (1997). s. 34-35.

Glykon, bir “yılan tanrı” olarak Asklepios’un aynı zamanda kendisiydi de. Bunun yanında insan yüzü, uzun saçları, kulakları ve konuşuyor olması da kendine has olan ve en önemli ayırt edici özelliklerini oluşturuyordu²¹¹.

Burada bir kült unsuru olabilecek bir diğer özellik de Glykon’un insanların karşısına Aleksandros’la birlikte çıkmasında görülebilir. Her ne kadar Glykon inananlarının karşısına birebir çıkıyor olsa da yanında Aleksandros’un varlığı, peygamberin kendi tanrısı ile kendi müşterileri arasında bir arabulucu rolünde olduğuna işaret etmektedir²¹².

6. Tanrının kendi sesinden kehanet vermesi

Tanrının insanların karşısına çıkarılması olayı belli bir süre sonra daha da geliştirilerek kültün en özgün ve en önemli pratiklerinden birinin daha çıkmasına yol açmıştır. Özellikle varlıklı, zengin insanlara yapılan bu uygulamaya “kendi sesinden” denmekteydi. Bu uygulama, Aleksandros’un kurmuş olduğu bir düzenek sayesinde, Glykon yılanının insanların sorularına cevap verebilmesi ile gerçekleşiyordu²¹³.

Bu uygulamada kimi unsurlar geleneksel kült pratiklerini içerse de “kendi sesinden” tanrı sözü verilmesi tamamen Glykon Kültü’ne özgü bir yenilikti²¹⁴. Buradaki tanrı epiphanie tapınanlarla tanrı arasında etkili bir iletişim de kuruyordu. Tapınanların isteklerinin sürekli olarak izlenmesi ve onlara sürekli sunum yapılması, bu kültün diğer kültürlerden ayıracı özelliklerinin başında geliyordu. Özellikle kült imajını yansıtan heykellerdeki ve amuletlerde görülen kulak, işte bu tapınanların isteklerinin daima duyulmasına bir işaret olarak yer alıyordu²¹⁵.

Tanrının bu şekilde insanlar karşısına çıkarılması, hem görsel hem de kendi sesinden işitsel temas sağlanması tanrının sürekli varlığı ile ilgilidir. Kendi sesinden verilen kehanetler, tanrıların arabulucuları, başrahip ya da peygamber gibi araçlarla verilen kehanetlere karşın tanrının doğrudan varlığı olarak kabul görür.

²¹¹ A. Chaonitis (2002). s. 74.

²¹² A. D. Nock (1928). s. 161.; M. P. Nilsson (1963). *The High God and the Mediator.*, Harvard Theological Review, Vol. 56, No. 2, Cambridge University Pres. s. 116.

²¹³ Lukian Alex. 27.

²¹⁴ A. Chaniotis (2002). s. 73.

²¹⁵ A. Chaonitis (2002). s. 73.; U. Victor (1997). s. 36.

Abonuteikhos'da oluşan bu kült, tanrının kendi sesinden kehanetleri ile diğer kült merkezlerinin aksine daha çok yere ulaşp daha çok yayılmasını sağlamıştır²¹⁶.

Tanrının sürekli epiphanie Aleksandros tarafından hazırlanmış, sahnelere bölünmüş ve bu sahneler tanrının peygamberi aracılığıyla istek ve ihtiyaca göre tekrarlanarak döneminin en özgün kült pratiklerinden birini de gerçekleştirmiştir²¹⁷.

7. Külte kabul-gizem törenleri

Glykon kültünün en önemli kült ritüelleri arasında Aleksandros'un oluşturduğu ve her yıl üç gün olarak yapılan gizem törenleri yer almaktadır. Kültün merkezindeki bu ritüel, Glykon kültünün temel unsur ve şifrelerini de vermektedir.

I. Gün

Üç gün süren bayramın birinci günü Hıristiyanları, Epikurosçuları ve ateistleri kovma töreni ile başlar. Önce bir uyarı yapılıyordu: “Tanrıtanımaz, Hıristiyan, Epikurosçu varsa aramızda gizli, törenlerimizi görmek isteyen, çeksın gitsin! Tanrıya inananlar kalsın, törenlerimize katılsın, bayramı kutlu olsun!” Arkasından ise Aleksandros “Hıristiyanlar defolsun!” diyordu, sonrasında ise bütün kalabalık bağırıyordu: “Epikurosçular defolsun!”. Bu kovma töreni sonrasında Leto'nun loğusa yatağı gösteriliyor, Apollon'un doğumu canlandırılıyordu. Arkasından Apollon'un Koronis ile evliliği ve ondan olan çocuğu tanrı Asklepios'un doğumu gösteriliyordu.

II. Gün

İkinci gün, Glykon'un epiphanie ile birlikte Glykon'un doğumu canlandırılıyordu²¹⁸.

Asklepios ve Glykon'un art arda doğumunda külte ilişkin önemli bir nokta bulunmaktadır. Asklepios ve Glykon aynı doğum gününde doğan farklı kişilerdir. Yeni Asklepios Glykon, Asklepios'un kendine yeni bir vücut bulmuş halidir. Bu yüzden tanrı özel bir şekilde günümüze aktarılmıştır, yani yılan sıfatlı bir insan şeklindeki tanrı olarak değil, yılanın kendisi olarak aktarılmıştır²¹⁹.

²¹⁶ U. Victor (1997). s. 34-36.

²¹⁷ U. Victor (1997). s. 38-39.

²¹⁸ Lukian Alex. 38.

²¹⁹ U. Victor (1997). s. 38 ve bkz dipnot 148.

III. Gün

Törenlerin üçüncü günü Asklepios'un oğlu Podaleiros'un Aleksandros'un annesi ile evlenmesi gösteriliyordu. Buna “çıra bayramı” deniliyordu. Çünkü evlilik yanan çiralar arasında yapılıyordu. Bu törenin ardından da Selene ile Aleksandros'un evliliği ve daha sonra Rutilianus'un karısı olacak kızlarının doğumu canlandırılıyordu. Bu törende çırayı taşıyan, dine kabul etme törenini yapan kişi Selene karşısında Endymion'un yerini alan Aleksandros'tu. Aleksandros, uyurmuş gibi yapıp herkesin içinde yatıp uzanıyor, Rutilia adında bir kadın da Selene'nin yerine gökten iniyormuş gibi, tavandan aşağı Aleksandros'un yanına geliyordu. Bu kadın imparatorun kâhyalarından birinin karısıydı ve Aleksandros'la gerçekten sevişir gibi sevişiyordu. Olayın hemen sonrasında ise Aleksandros rahipler gibi giyinip yeniden görünüyor, herkes büyük bir sessizliğe gömülüyor ve o yüksek sesle “Selam Glykon!” diyor, arkasından da halk “Selam Aleksandros!” diyordu²²⁰.

Aleksandros'un kulte kabul törenlerindeki ritüellerinin dinsel sahnesinin altında aynı zamanda hem Glykon Kültü'nün anlayışı özetleyen hem de bir açılış mesajı veren yapıda bulunmaktadır. Bu mesaj, törenlerin başlamasında söylenen sözlerle oldukça açıktır: Glykon'un güçlü bir tanrı olduğu, Apollon ve Asklepios sonrasında yeniden doğmuş olduğu, kendisinin büyük bir tanrı olarak tedavi ve kehanet tanrısı olduğu, Aleksandros'un güçlü bir figür olarak onun peygamberi olduğu, kültün kehanet merkezinin gerçek pagan inanışlar için yapıldığı ve buranın bir rahip ve inananlar topluluğuyla kurulduğu, düşmanlarının ise Epikurosçular, Hıristiyanlar ve diğer ateistler olup, istenmeyen durumlarda Glykon ve müritleri tarafından cezalandırılabileceklerini içermektedir²²¹.

Glykon Kültü'ndeki bu gizem törenleri hem kültün Apollon, Asklepios, Selene ve Eleusis gibi başka kültler ile olan bağlantılarını, hem de sırlarını göstermek açısından çok önemlidir.

²²⁰ Lukian Alex. 38-39.

²²¹ C.D. Sarefield (2004). s. 122-123.

8. Erkek çocuklardan oluşturulan koro

Aleksandros kült kuruluşunu geliştirmek ve bir kült organizasyonu tam anlamıyla yapabilmek için bir de ilahiler söyleyen bir koro kurmuştu. Aleksandros bu koro için Pontus ve Paphlagonia bölgeleri kentlerine haber salarak buralardaki kentlerden üç yıllık koroda görev alacak, tanrılar adına ilahiler söyleyecek yaşları 18'in altında olan erkek çocuklar göndermelerini istedi²²². Bu çocuklar kentlerin en soylularından, en güzellerinden ve en gençlerinden seçilecekti. Aleksandros oluşturduğu ahlak kuralları çerçevesinde erkeklerle olan ilişkiyi yasaklamıştı. Ancak yalnızca kendisi tanrılar için ilahiler söyleyen ve koroda görev alan çocukları öpüyor, ancak bu çocuklardan başka ve yaşları büyük herkese de sadece elini öptürüyordu. İşte bu uygulama neticesinde de koroda görev yapan çocuklara “öpülenler” deniyordu²²³.

Abonuteikhos'daki kültün kurumsallaştırılması, hem köklere bağlılığı hem de yaygınlığının artması için tanrısal ilahiler ve bunları söyleyen koro çok önemli bir yer tutmuştur. Tanrılar için söylenen ilahiler özünde Asklepios ve Apollon kültürlerinin ilişkisi üzerine yoğunlaşmıştı. Zaten kuruluşundan bu noktaya gelene kadar Glykon Kültü'nün tüm alt yapısı bu tanrıların inançları doğrultusundaki pratiklere dayanıyordu²²⁴.

Aleksandros koro için her üç yıl düzenli olarak çocukların gönderilmesini istemişti. Elbette ki koronun düzenli gönderilmesi oldukça önemli bir fonksiyondur. Bu isteğin altında şehirli toplum ve kutsal alan arasındaki kapalı ilişkinin kuvvetlendirilmesi gibi önemli bir gaye yatıyordu. Aynı zamanda bu istek ve çocukların kentlerdeki iyi ve soylu ailelerden geliyor olması yeni kültün Pontus ve Paphlagonia'da kurumsallaştırılması, yasal düzenlenmesi için bir garanti unsuru olarak görülüyordu. Öte taraftan kült merkezlerindeki ilahiler okuyan ve erkek çocuklardan oluşmuş koro, Yunan dininin ayrılmaz bir parçası idi. Bu durumu Atina'dan Delphoi'ye gönderilen genç oğlan şarkıcılarla ya da Klaros'daki Apollon Kehanet merkezinden çeşitli şehirlerden gönderilen şiir okuyucuları ile karşılaştırabiliriz.²²⁵

²²² Lukian Alex. 41.

²²³ Lukian Alex. 41.

²²⁴ A. Chaniotis (2002). s. 76.

²²⁵ A. Chaniotis (2002). 76.

MS 2. yüzyılda koro, ilahi söyleyiciler klasik dinsel ritüellerin içinde daha çok yer almaya başlamıştı. Tanrı gücünün duası için mekanik uygulamalı ritüeller (libasyon, hayvan kurbanı) odak değiştirmeye başlamış, yerine kelimelerin gücünden yararlanılan küle dair unsurlar almaya başlamıştı. Benzer uygulamalar Stratonikia’da her ay Bouleterionda ilahiler söyleyen 30 kişilik bir erkek çocuğu korosunda, Hekate rahiplerince her yıl genç oğlanlar ilahiler söylemesi için seçilmesinde, MS 1. yüzyıl’da Teos’da Dionysos için ilahiler söyleyen gençlerde de görülebiliyordu²²⁶.

İmparatorluk döneminde ilahiler ve yeni ilahi kompozisyonları da çok popülerdi. MS 2. yüzyıla bakıldığında ilahiler tanrıları yatıştırmak, onlara yakarılarda bulunmak için oldukça etkili ve güçlü araçlardı. Hatta bu durum Klaros’da olduğu gibi kimi kehanetlerce de tavsiye ediliyordu. Günlük dinsel servis, kansız kurban töreni ve ilahi söyleme gibi pratikler Epidauros’daki Asklepios tapınıminde da aynıydı. Bu benzerliklere de bakarak Aleksandros’un kült merkezindeki uygulamalara ilahileri de eklemesinin buradan kaynaklı olduğu düşünülebilir²²⁷. Bu koro uygulaması MS 2. yüzyıl Anadolu’sunda Pergamon’da Demeter, Ephesos’da Artemis ve Lagina’da da Hekate için yapılmaktaydı. Koro, üç günlük gizem bayramları ile diğer kült ritüelleri MS 2. yüzyıl’da Anadolu’nun birçok kutsal alanına dağılmış ve uygulanmakta olan pratiklerdi²²⁸.

9. Uzak bölgelere temsilciler göndermek

Aleksandros’un kült uygulamaları arasına kattığı bir başka öge de başta İtalya ve Roma²²⁹ olmak üzere imparatorluğun birçok yerine²³⁰ tanrı sözlerinin iletilmesini sağlayan temsilcilerin gönderilmesi oldu.

Bu temsilciler getirdikleri kehanetlerle, gittikleri kentleri salgın hastalık, yangın ve yer sarsıntıları gibi felaketlere karşı uyarıyor, bu felaketlerin hiçbirinin olmaması için onlara kesin olarak yardım edileceğine söz veriyorlardı. Aleksandros, bu uygulama içinde bir

²²⁶ A. Chaniotis (2002). s. 76-77.

²²⁷ A. Chaniotis (2002). s. 77.

²²⁸ C.D. Sarefield (2004). 102. R. MacMullen (1992). s.106 bkz. dipnot 54.

²²⁹ Lukian Alex. 30.

²³⁰ Lukian Alex. 36.

veba salgını sırasında bütün uluslara yolladığı bir kehanette “*Her daim genç tanrı Phoibos uzak tutuyor sizden veba bulutunu*” demişti²³¹.

Nitekim Syria Antiochia’da bulunan bir yazıtta Aleksandros’un Lukianos’un bahsettiği gibi uzak yerlere tanrı sözleri ilettiği kanıtlanmıştır. Bulunan yazıt, MS 160’ların sonuna doğru kentte gerçekleşen bir salgınla ilgili olarak Abonuteikhos’un tanrısının insanları vebadan koruduğu yazmaktadır. Kehanette “*Uzun saçlı Phoibos dağıtmış olmalı dert bulutlarını*” denmektedir²³².

Aleksandros’un bir kült unsuru olarak yaptığı bu çalışma akıllıca hazırlanmış bir kampanya olarak algılanabilir. Aleksandros hem kehanet merkezini hem de kehanetlere verdiği yanıtları her yana duyurmak için dört bir yana ajanlar salıyordu. Onun ajanları gittikleri yerlerde kehanet ve peygamberin dışında her türlü hastalığı iyileştirebileceklerini ve aynı zamanda dinsizlerin de cezalandırılacağını söylüyorlardı²³³. Yani Aleksandros’un sözcüleri insan yaşamının iki büyük tyranı, korku ve umudu dile getiriyordu²³⁴.

Bunun dışında özellikle Aleksandros’un Roma’da faaliyet gösteren ajanlarından gelen bilgiler, onların yakınlık kurduğu soylular, Aleksandros’un ve kehanet merkezinin dönemindeki hiçbir gelişme ve düşünce yapısından da geri kalmamasını, bunun sayesinde de birçok olaya ulaşabilmesini sağlıyordu. Buna bir örnek Marcus Aurelius’un (MS 161-180) Marcomanni ve Quadi kabileleri ile savaşlarının en sıcak olduğu günlerde Aleksandros’un bir tanrı sözü göndermesi²³⁵ ile verebiliriz.

10. Farklı dillerde kehanet verilmesi

Aleksandros’un ve Glykon Kültü’nün yükselen yıldızı, çok geniş bir coğrafyadan insanların külte ve kültün kehanetlerine başvurmasına neden oluyordu. Bu noktada hiç kimseyi geri çevirmek istemeyen Aleksandros, ocağa hangi dilde soru sorulmuşsa o dilde cevap vererek müşterilerinin hayatını tanrının kanalıyla daha da kolaylaştırıyordu.

²³¹ Lukian Alex. 36.

²³² P. Perdrizet (1903). s. 62-66.

²³³ R. MacMullen (1982). s. 98.

²³⁴ A. Chaniotis (2002). s. 71.

²³⁵ Lukian Alex. 48.

Lukianos, kehanet merkezine sorunun sorulduğu dilde cevap bulunmasını kentte soru soranların memleketlisinin fazlasıyla bulunmasıyla ve onlara Aleksandros tarafından bu soruların çözündürülmesiyle başarıldığını söyler. Lukiaos, böylesi bir olayı kente gelen bir İskitli'ye verilen cevapla göstermiştir: “*Morphne eubargulis eis skian knekhikrage leipse phaos*”²³⁶. Ancak yine de bu, yani sorulara cevapların anadilde verilmesi için o dili bilen insanların bulunması ve önce Yunancaya çevrilmesi ve yine soru sorulan dile çevrilmesi de zaman alıyor olmalıydı²³⁷. Ancak her ne olursa olsun Aleksandros'un gerçekleştirdiği bu yöntemle tanrı hiçbir inanırını geri çevirmiyor, sadece bir dilin değil, bütün dil ve insanları kucaklayan bir tanrı oluyordu.

11. Kült kurucusunun soyunun dayandığı mitsel ata

Aleksandros'un kültün kuruluş aşamasında kullandığı bir diğer geleneksel unsur da Abonuteikhos'a ilk vardığı sıralarda kendisini ve ailesini Perseus soyundan göstererek mitsel ata yaratma çabasında görülür. Aleksandros bu iş için iki yol izlemiştir. Bunlardan ilki Abonuteikhos'a ayak basar basmaz yayılan tanrı sözü ile olmuştur. Bu söze göre, “*Perseus soyundandır gördüğünüz adam, Phoibos'un sevdiği tanrısız Aleksandros, Podaleiros'un kanından pay alan*”²³⁸ denmektedir. Yani soyu tanrı tarafından insanlara bildirilmiştir. Diğer unsur ise Aleksandros'un halkın karşısına ilk çıktığındaki fiziki görüntüsü ile aynıdır. Uzun saçları, altın baldırlığı ve elinde Perseus gibi tuttuğu yelkovan kuşunun varlığı ise bunu ortaya koyar²³⁹. Aleksandros'un uzun saçları, şaşırtıcı elbisesi ile kentte yeniden görünüşünde kurduğu kültün temeline yerleştirdiği Pythagorizmin kurucusu Pythagoras'a benzemenin yanında Perseus'un soyundan geldiğini de göstermek içindi. Ki Perseus'un da kültün kurulduğu tarihe kadar Abonuteikhos ile ilişkilendirmek şu an için mümkün olmasa da çevresindeki Amastris ve Amisos gibi kentlerdeki varlığı bilinmektedir. Bu noktada Abonuteikhos'da var olabileceği düşünülebilir²⁴⁰.

²³⁶ Lukian Alex. 51.; S. Mitchell (1993a). s. 88. Bu dönemde özellikle Galatia sınırları içinde olmak üzere bölgede Keltçe yaygındı.

²³⁷ Lukian Alex. 51.; S. Mitchell (1993a). s. 50-88.

²³⁸ Lukian Alex. 11.

²³⁹ Lukian Alex. 11.

²⁴⁰ A. Chaonitis (2002). s. 79.

Aleksandros da Perseus'un bölgedeki varlığına istinaden yerel ilişkileri kullandığı, hatta ötesinde Pers ve Hellen kültürünün bu buluşma noktasını göstererek kendisini de yerli soylular arasında gösterimini de sağlıyordu²⁴¹. Abonuteichos kentinin içinde yer aldığı Paphlagonia Bölgesinde Helenistik Dönemden itibaren kökenlerini Pers Hanedanlığına bağlayan Mithridates soyu yönetimdeydi. Bu durum kentte güçlü bir Pers aristokrasinin oluşmasına neden olmuştu. Ki Mithridates soyu içinde Perseus çok önemli bir yer tutmaktaydı²⁴². Dinsel gelenek içinde bir kült merkezinin ya da kutsal alanın içindeki rahip ailesinin tanrıya uzanan mitsel bir bağlantısı olması gerekiyordu. Aleksandros'un Asklepios'un oğlu olması yanında annesinin de Perseus aracılığıyla Pers Hanedanlığı'na bağlamaya çalışmıştı. Bu iki soy çalışması kutsal alanı ziyaret eden güçlü aile ve yöneticiler arasında otoriteyi ve kuvvetli bir bağı sağlamayı aynı zamanda da çağdaş diğer kültürlerle olan rekabette de öne geçmeyi sağlıyordu²⁴³.

Aleksandros mitsel atasını daha kurumsal ve Abonuteikhos'un dışında duyurmak için başka bir alanda da kullanmıştır. Aleksandros, İmparator Marcus Aurelius'tan (MS 161-180) kentinin isminin Ionopolis olarak değiştirilmesini istediği sırada kent adına yeni sikkelerin de basılarak bir yüzüne Glykon'un, öteki yüzüne de Aleksandros'un atası Asklepios'un çelengi ve ana tarafından atası Perseus'un resmedilmesini istemiştir²⁴⁴. Aleksandros sikkelerin yayılması sayesinde hem kültü hem de kendisinin mitsel bir atadan gelişine dair kanıtların geniş bir coğrafyada yerleşmesini sağlayacaktı. Ayrıca kente dair sikkelerin üzerinde bunun görülmesi Aleksandros'un iddia ettiği tüm bilgilerin legal bir olgu olduğu konusunda kuşkulara yer bırakmayacaktı.

12. Glykon Kültü'ndeki kehanet anlayışı

Aleksandros'un kurmuş olduğu Glykon Kültü'nün hem başarısının hem de çağdaşlarının ötesinde daha farklı bir konuma oturmasının altında kehanet anlayışı, Aleksandros'un kehanet konusundaki üstün yeteneği yatmaktaydı.

²⁴¹ R.L. Fox (1986). s. 245-246.

²⁴² B.C. McGing (1986) *The Foreign Policy of Mithridates VI Eupator, King of Pontus*. Brill. s. 35.

²⁴³ A. Chaonitis (2002). s. 79-80.

²⁴⁴ Lukian Alex. 58.; R. MacMullen (1992). s. 117; M.P. Nilsson (1950). s. 473.

Aleksandros oluşturduğu kutsal alanda, kültün müritlerine ya da ihtiyaç duyan inanırlarına Yunan dünyasının bildiği metrical-düzenli formlarda soruların yanında düzenli olmayan soru formatlarını da geri çevirmemiş, onlara da cevaplar verebilmiştir.

Lukianos yazdığı mektubun bir yerinde Abonuteikhos'un çağdaşı olan Mallos'daki kehanet merkezinin bir kehaneti ile Abonuteikhos'u karşılaştırarak aradaki benzerlik ve etkilenime atıfta bulunur²⁴⁵. Her iki kutsal alanın verdiği kehanetlerdeki ortak noktalar soruların yazılı yöneltilmesi ve tanrının insanoğlunun sorduğu sorulara kelime kelime cevap vermesidir. Ancak yazılı soru her iki kehanet merkezinin (Dodona ve Delphoi'de olduğu gibi) asıl özelliği değil, aksine diğer büyük kehanet merkezlerinin bildiği ve kullandığı bir yöntemdir²⁴⁶. Yani Aleksandros Abonuteikhos'da geleneksel olan, büyük ve daha köklü olan kehanet merkezlerinin kullandığı kehanet anlayışını da bünyesine katmıştır. Ancak büyük ve daha eski kehanet merkezlerinde tanrıya sunulan bütün sorular birkaç formül içeriğinde düzenli bir şekilde standartlaştırılmıştır. Dadona'dan bilinen sorularda olduğu gibi bu bir standartlaştırmadır. "Hangi tanrı/ kahramana dua etmeliyim/etmeliyiz. Hangi tanrı/kahramana kurban vermeliyim, böylelikle bana/bize kızmasın, bana/bize iyi şeyler versin?" gibi, ya da "Belli bir şeyi yapmam/yapmamız için iyi mi?"²⁴⁷.

Aleksandros'un oluşturduğu kehanet anlayışı çağdaş benzerlerinin dışında kültün kökeninde önemli yer tutan Asklepios kültünden de kehanet anlamında ayrılışın bir ifadesidir. Asklepion'larda kehanetlerin ifade edilmesi "kuluçkaya yatma" olarak adlandırılmıştır. Hasta, kutsanmış koruyucunun yanına yatıyor ve uykusu sırasında Asklepios ona takip edilecek tedavi yöntemini bir rüya ile yolluyordu. Bu rüyaları rahipler yorumluyordu. Aleksandros kehanet anlayışında oluşturduğu türler arasında bir tanesi geleneksel Asklepion'lardaki yönetime çok benziyordu. Gece nöbetinde soru yazdırılıyor ve Aleksandros cevaplıyordu. Diğer yöntem ise bir lanet yöntemiyle cevaplanıyordu. Eğer tanrı konuşmayı onaylarsa Aleksandros'a mühürlü bir mektup veriliyor, belli bir zaman sonra sorunun cevabı ile geliyordu. Bu Glykon Kültü'nün çağdaşı olan Amphiloehus ve Ionia'daki Mallos'da da benzer yöntemlerle yapılıyordu.

²⁴⁵ Lukian Alex. 19.

²⁴⁶ U. Victor (1997). s. 26-27.

²⁴⁷ U. Victor (1997). s. 27-28.

Son kehanet şekli de daha önceki bölümlerde ele aldığımız “tanrının kendi sesinden” yöntemiyle yapılıyordu.²⁴⁸

Lukianos’un metinlerine bakarak Aleksandros’a sorulan sorular ve Lukianos’un da sorduğu soruların diğer düzenli format soruların dışında, asla alışlagelmiş olmayan, standart dışı sorulardan olmadığı görülmektedir. Bu sorular “*Epikuros Hades’te ne yapar?*”²⁴⁹, “*mide ağrısına karşı ne yapabilirim?*”²⁵⁰, “*hangi öğretmeni oğluma bilim için vermeliyim?*”²⁵¹, “*bu hayatta hangi ruh bedenimi misafir eder?*”²⁵², “*kenarda ağrı için ne yapmalıyım?*”²⁵³; “*Lukianos hakkında bana ne söyleyebilirsin?*”²⁵⁴ gibi düzensiz, kehanet merkezlerinin alışık olmadığı soru tiplerindendir bunlar. Elbette ki, düzensiz bu sorulara mevcut sistem içerisinde akıllı bir şekilde kuralına uygun bir cevap verilmemesi uygun olanıydı. Kehanetlerdeki soru ve cevaplarındaki bu düzensizlik Aleksandros’un ve Glykon Kültü’nün başarı düşüncesini ve aynı zamanda Aleksandros’un tarihi rolünü ortaya çıkartıyordu²⁵⁵.

13. Glykon Kültü’nün ana motifleri

Aleksandros’un kurduğu Glykon Kültü’nün başarısının ve yaygınlığının altında Aleksandros’un temel olarak izlediği yol ve yöntemlerin olmasıdır. Özellikle kültün başarısının temelinde kutsal alanda çeşitli isteklerde bulunan müritlerine her şeyi apket program şeklinde sunmasıdır. Hastalık için şifa, geleceğe dair kehanetler, gizem kültüne başlama için ölüm kaygısından kurtaracak özgürlük gibi²⁵⁶.

Kültün başarısının en önemli kaynaklarından biri de Aleksandros’un zamanının dini ve sosyal hayatının dört önemli bağına bir araya getirmesi olmuştur.

Bunlar:

- Asklepios kültüründe insanların sağlığıyla ilgilenmiştir. Abonuteikhos’da diğer Asklepios kutsal alanlarında olandan daha azı sunulmamıştır. Tıbbi ilk yardım

²⁴⁸ F. Cumont (1887). s. 26-27.

²⁴⁹ Lukian Alex. 25.

²⁵⁰ Lukian Alex. 28.

²⁵¹ Lukian Alex. 32.

²⁵² Lukian Alex. 34.

²⁵³ Lukian Alex. 53.

²⁵⁴ Lukian Alex. 54.

²⁵⁵ U. Victor (1997). s. 31-32.

²⁵⁶ A. Chaniotis (2002). s. 71.

bakımı, bir kür bakımı, takip edilmesi gereken tedaviler, rejimler, hastalıkların bulaşmasını engelleyecek sihirli formüller ve klinik işletimi de dahil olmak üzere birçok alanda hizmet verilmiştir.²⁵⁷. Lukianos’un verdiği bilgilere bakarak Abonuteikhos’un dönemin ölçülerinde göre çok başarılı olduğu sonucu çıkarabilir. Aynı zamanda yeni Asklepios Glykon’un, Abonuteikhos’da sürekli olarak yılan şeklinde açığa çıkarılmasıyla uzak bir tanrıdan çok, kesin tedavi garantisi veren bir tanrının ve onun yarattığı güven durumunun ortaya çıktığı da açıktır²⁵⁸.

- Kehanet yeteneğiyle Abonuteikhos’un kehaneti “gelecekteki insanların korkularını” da göstermektedir. Abonuteikhos’un kehanetleri üzerine Lukianos’un verdiği bilgilere göre standart olmayan sorularla oluşturulmuş kehanet ifadelerinin cevaplanması çok önemliydi. Bu kehanet yeteneğiyle Aleksandros ciddi ölçüde geleneksel Asklepios kültürünü “Yeni Asklepios Glykon’un” yaratılışıyla terk etmiş olarak da görülmektedir²⁵⁹.
- Kült mitinin içerisinde kült rahibi, yerini tanrının torunu olarak da almıştır. Aleksandros bu şekilde, özellikle Selene’yle olan bağlantısı ile yasallaşmış olan tanrı ve insanoğlu arasındaki aracılığı ile “ölümden sonraki hayatın gerçekliğini” aktarmış olmalıdır. Ayrıca böylelikle de Aleksandros Asklepios’un geleneksel kültüründen uzaklaşır, çünkü “ruh hiçbir şeyi, onun içinde tutmaz, ayrıca ruhun devam eden hayatında da tutmaz”²⁶⁰.
- Ölümden sonraki hayatın gerçeklikleri Yunan dünyasının tek öğretilerinden olan ve öteki dünyada korkularını alan Pythagoras’dan türemiş ruhun başka boyutlarda gezmesi öğretisine aittir. Asklepios kültürü buna kimi sırları gibi yabancıdır²⁶¹.

²⁵⁷ U. Victor (1997). s. 50.; F. Cumont (1887). s. 29-30.

²⁵⁸ U. Victor (1997). s. 50.

²⁵⁹ U. Victor (1997). s. 51.

²⁶⁰ U. Victor (1997). s.51.

²⁶¹ U. Victor (1997). s.51.

Dördüncü Bölüm

Glykon Kültü'nün İçinde Yer Alan Başka Kült Unsurları

MS 2. yüzyıl Anadolu'sunda ortaya çıkarak yaklaşık iki yüzyıl kadar canlı ve sözü geçen bir bilicilik ve sağlık merkezinin odağında bulunan Glykon Kültü, aslında başlı başına bir başarı hikâyesidir. Bu başarının altında kültün kurucusu Aleksandros'un yaratıcı bir teolog olması yanında²⁶², kültün hem daha eski hem de çağdaşı kimi kültlerden de unsurlar içermesi yatmaktadır.

Glykon Kültü, kendi bünyesinde yeni unsurlara sahip olmakla birlikte eski ve farklı kült unsurunu da içermektedir. Bu kültlerin bir kısmı zaten Abonuteikhos kentinde yerleşik olan ve Glykon Kültü'nün ortaya çıkmasından öncede görülen Asklepios-Hygeia²⁶³, Serapis²⁶⁴ gibi kültler olduğu gibi, antik kentte bugün için bulunup bulunmadığı bilinmeyen diğer kültlerden de etkilenmişti. Kültün genel durumuna bakıldığında kültler içinde her zaman var olan mitler, ritüeller, ilahi söyleyen çocuk koroları, kutsal insanlar ve kült merkezi gibi unsurlar Tyanalı Apollonios'tan Pythagoras'a, Asklepios ve onun ailesine, Kybele ve onun esrik rahiplerine, Sabazios, Mallos'taki Amphilochoş kehanet merkezine, Homeros'tan Selene'ye, Didyma ve Klaros kehanet uygulamalarından Eleusis gizemlerine kadar uzanan geniş bir yelpazeden etkilenmişti.²⁶⁵

Glykon Kültü temelde reankarne olduğu Asklepios'tan sağlık verme, büyükbabası Apollon'dan ise geleceği bilme yetilerini almıştır. Kült temelde bu iki kültün pratikleri üzerinde yükselmiş ancak bunun yanında her iki kültün yeni unsurlarında da ortaya çıkarmıştır.

²⁶² U. Victor (1997). s. 38.

²⁶³ Waddington vd. (1904). I 130 S 17, Nr, 3.

²⁶⁴ W. Hollstein-F. Jarman, (1995). *Isis und Sarapis in Ionopolis*. Jahrbuch for Numismatik und Geldgeschichte 45. s. 29-37.

²⁶⁵ A. Chaniotis (2002). s. 80.; R. MacMullen (1982). s. 122.

1. Glykon Kültü içinde Apollon Kültüne dair unsurlar

Glykon Kültü'nün temelinde yatan ve kültün gelişiminde oldukça etkili olan kültlerden biri Apollon Kültüdür. Apollon, kültün kurulmasının hemen hemen başından itibaren başrol oynamaktadır. Kültün merkezindeki ana unsurlardan olan içerisindeki bilicilik olgusu ve yeteneği hem külte hem de kültün kurucusu Aleksandros'a zaten Apollon'un bir hediyesidir. Öte taraftan verdiği kehanetlerde Aleksandros sık sık Anadolu'daki diğer Apollon kehanet merkezlerine atıfta bulunarak²⁶⁶, hem bir kült unsuru hem de dirsek teması olarak Apollon'u kült içerisinde canlı tutuyordu.

Apollon, Glykon Kültü'nün bir kült merkezi olarak kurulmasında geleneksel kült kuruluşlarının yöntemlerinden biri olan “ilahi metnin keşfi” sahnesinde merkezde yer alır. Aleksandros bilicilik merkezini Abonuteikhos'da kurmaya karar verdikten sonra Kalkhedon'a gelmiştir. Burada kentin en eski tapınağı olan Apollon Tapınağı'na²⁶⁷ bir tunç tablet gömer. Tablet üzerinde Asklepios'un, babası Apollon ile birlikte pek yakında Pontus'a gideceği ve Abonuteikhos'da yerleşeceği yazılıydı²⁶⁸. Görüldüğü gibi hem tabletin bulunduğu yer hem de tablet yazanlara bakarak Apollon hazırlanan senaryonun başrolündedir.

Kültün kurulma aşamasında Apollon'un yeri bu tapınağa gömülen tablet ile sınırlı değildir. Aleksandros, Kalkhedon'dan sonra memleketi Abonuteikhos'a gelmiştir. Burada ilahi metnin duyulmasını ve uygun koşulların oluşmasını bekledikten sonra, yavru yılan olarak “Yeni Asklepios'un” doğumunu göstermeden az önce yaptığı konuşmada hem Asklepios'un hem de Apollon'un ismini sık sık kullanarak²⁶⁹ kurulmakta olan yeni kültün kökenlerini de haber vermiş oluyordu.

Kült içerisinde Apollon'a yönelik bir benzerlik de diğer Apollon bilicilik merkezlerinin uyguladığı kimi yöntemleri Aleksandros'un da kullanımı ile görülmektedir. Veba hastalığının Apollon'un öfkesi nedeniyle ortaya çıktığına inanılan

²⁶⁶ Lukian Alex. 29.

²⁶⁷ Z. Taşlıkoğlu (1963). s. 8.; C. Texier (2002) Cilt I, s. 121. (Texier Abonuteikhoslu Aleksandros ile Kokkonas'ın birlikteliğini ve Kalkhedon'daki Apollon Tapınağına tunç tablet gömmeleri hakkındaki bilgileri Bizanslı Denys'i kaynak alan Pierre Gilles'ten alarak kendi seyahatnamesinde aktarır. Ayrıca Texier P. Gilles'in Valentinus Döneminde yapılan yıkım sırasında bu tunç tabletin duvarların temellerinde ortaya çıktığını, levhada aynı zamanda Bizans'a gelecek bazı felaketlerin de geleceğinin haber verildiğini söyler.)

²⁶⁸ Lukian Alex.10.; M.P. Nilsson (1988). s. 472.

²⁶⁹ Lukian Alex. 14.; Nilsson (1988). s. 473.

antik dünyada böylesi bir felaket ile karşılaşılması durumunda tanrı Apollon'a başvurulması zorunlu bir hale geliyordu²⁷⁰. Nitekim Glykon Kültü ile çağdaş yani MS 2. yüzyılda Batı Anadolu'daki bir veba salgınından kurtulmak için Klaros Apollon'una da başvurulduğu bilinmektedir²⁷¹. Aleksandros'da benzer bir uygulamayı Syria Antiochia'da MS 160 yılının sonunda gerçekleşen bir veba salgınına kehanet göndererek yapmıştı²⁷². Aleksandros burada diğer Apollon bilicilik merkezleri ile aynı yolu izlemesi dışında, verdiği kehanette Apollon'un da ismini kullanarak bu büyük kült ile ilişkisini en üst düzeye çıkartmayı başarmıştır.

Glykon Kültü'nün Apollon Kültü ile iç içe olduğu başka bir nokta ise Aleksandros'un, çağdaşı olan ve elbette ki kendisinden daha köklü olan Apollon bilicilik merkezleri ile sürekli temas halinde olmasıdır. Lukianos verdiği bilgilere bakarak Aleksandros'un çağdaşı olan Klaros, Didyma ve Mallos'taki Apollon bilicilik merkezlerine karşı oldukça saygılı olduğunu ve Glykon'a kehanet için başvuranların bir kısmını da onlara yönlendirdiğini söylemektedir²⁷³. Bu temas halinde olma durumu ise bir iletişimin yanı sıra Aleksandros'un Apollon ve Asklepios bağlantılı olarak kurduğu Glykon Kültü'nü daha köklü ve kuvvetli kült merkezlerine karşı koruma girişimi olarak yorumlanabilir. Çünkü Glykon kült merkezi dışında o dönemde çok canlı ve gücünün doruğunda olan Klaros'daki Apollon bilicilik merkezinden çıkacak bir tek kehanet sözü aslında Glykon Kültü'nü yerle bir etmeye yeterdi. Aynı zamanda Aleksandros'un kendisi de Klaros'a başvurmuştur ki bu Apollon kehanetlerinin MS 2. ve 3. yüzyıl Roma'sının en kuvvetli olduğu döneme de denk gelir²⁷⁴. Lukianos'un verdiği bilgilere karşın özellikle Klaros'ta yapılan kazılarda Bithynia, Pontus ve Paphlagonia Bölgelerinden gelen delegelere ait kehanetlere rastlanılmasına rağmen bugüne kadar Abonuteikhos'dan gelen ya da oradan gönderildiği anlaşılan bir başvuruya rastlanılmamıştır²⁷⁵.

²⁷⁰ N. Şahin (1998). s. 23-24.

²⁷¹ N. Şahin (1998). s. 24

²⁷² Lukian Alex. 36.; P. Perdrizet (1903). s. 62-66.

²⁷³ Lukian Alex. 29.

²⁷⁴ L. Robert (1980). s. 404-405.; C.D. Sarefield (2004). s. 100.

²⁷⁵ D.S. Tanrıver (2009). s. 463.

2. Glykon Kültü içinde Asklepios Kültüne dair unsurlar

Glykon Kültü'nün esasını Asklepios kültü oluşturmaktadır. Asklepios kültün kuruluşunda, kültün ana uğraşısı olan sağlık konusu, kült imajının kökenin de baştan sona kadar en önemli rolü oynamaktadır.

Aleksandros kültün kuruluşunda özellikle Asklepios'un Abonuteikhos'taki yerel kökeleri üzerine vurgular yapmaktaydı. Buna en iyi örnek Hadrianus Dönemine (MS 117-138) ait bir Abonuteikhos sikkesi üzerindeki Asklepios ve Hygeia tasvirinden anlamaktayız²⁷⁶.

Lukianos'un metinlerinde Asklepios'un ağırlığı ilk satırlardan itibaren hissedilmektedir. Aleksandros'un kültün kuruluşunda ziyaret ettiği Pella'dan yılan satın aldığı kutsal alan, bir Asklepios kutsal alanıdır²⁷⁷. Aleksandros daha sonra memleketi Abonuteikhos'a dönmeden önce Kalkhedon'da Apollon Tapınağına gömdüğü tunç tablette Asklepios'un yeniden dünyaya gelişi yazılmıştır²⁷⁸. Aleksandros Abonuteikhos'a vardığında ise yapılmakta olan Asklepios Tapınağına giderek kaz yumurtası içindeki yılanı buraya gömmüş²⁷⁹; sonrasında ise yeni tanrıyı müjdelemek için yaptığı konuşmada Asklepios'un ismini bolca anmış ve temelden çıkardığı yumurtayı kırdığında ise Aleksandros'un elleri arasında dolanan yavru yılanla birlikte halk Asklepios'un doğumuna şahit olmuştur²⁸⁰. Burada önce yumurta imgesi ve daha sonra da halkın karşısına büyük bir yılan olarak çıkacak görüntü, kült kuruluşunun merkezi gibi etmenler Asklepios kutsal alanlarının kuruluşunun (Sikyon, Atina ve Roma) geleneksel öğeleridir²⁸¹. Yumurta, hem Glykon Kültü'nün temelinde büyük yer tutan Asklepios Kültünden ve hem de başka kültlerden de fiziksel bir aktarım olarak Glykon Kültü'ne geçmiştir. Ayrıca yumurta, Asklepios kültünün yaygın olduğu Thracia Bölgesi kentlerinden özellikle taş malzemeden yapılmış şekliyle bir arkeolojik buluntu olarak müzelerde yer alırken, Roma'daki Asklepios Tapınağı'ndan Mytilene'ye giden

²⁷⁶ Waddington vd. (1904) 130 Nr. 3.; U. Victor (1997). s. 38.

²⁷⁷ Lukian Alex. 7.

²⁷⁸ Lukian Alex.10.

²⁷⁹ S. Mitchell (1993a). s. 213.; R.L. Fox (1986). s. 244.; Lukian Alex. 14.

²⁸⁰ Lukian Alex. 14., M.P. Nilsson (1988). s. 473.

²⁸¹ A. Chaniotis (2002). s. 71.; R.L. Fox (1986). s. 245.; C.D. Sarefield (2004). s. 104.

ve büyük önem verilen yumurtada bu aktarımı açık olarak göstermektedir²⁸². Öte taraftan Lukinos'un satırlarında belirtilen Abonuteikhos'a kurulmakta olan Asklepios Tapınağı da kültün üzerindeki Asklepios ağırlığını gösterir. Abonuteikhos'da Asklepios kültünün varlığını daha önceden bilinmekteydi. Ancak bunun yanında Karadeniz'in büyük bir bölümünde o dönemde Asklepios çok geniş bir tapınım alanına sahipti ve birçok kutsal alanı mevcuttu. Ki bu noktada Aleksandros Asklepios'un bölgedeki yaygın popülaritesinden yararlandığı gibi kurmakta olduğu sahte yapılanmayı da bir şekilde legalize etmiş oluyordu²⁸³.

Aleksandros'un yeni oluşturduğu kültte Asklepios'u birebir kullanması yanında onun kimi unsurlarını kendine göre değiştirip dönüştürmesi de Glykon Kültü'nün özelliklerinden biridir. Zaten Glykon Kültü'nün başarısı dinsel geleneğin kabul edilmesi, değiştirilmesi ve geliştirilmesine dayanmaktadır²⁸⁴. Döneminin en önemli dini akımlarından birisi haline gelmiş olan Aleksandros'un bu dönüştürme işlemi içinde ise Asklepios kültü şu şekilde yer almıştır. Asklepios inancı, Aleksandros'a hekimlik sanatını sunmuştu fakat Aleksandros bu Asklepios kültü ve yetisini tek başına yeterli görmedi ve kendisine yılan olarak doğmuş olan yeni bir Asklepios Glykon yarattı ki, bu sürekli olarak Abonuteikhos'un yanında olan ve yılan görüntüsüne sahip bir tanrı olarak kendine has özelliğini ortaya koymuştu.

Glykon Kültü'nün kurulma aşamasının başından itibaren Asklepios yılanı²⁸⁵ merkezde yer almıştır. Ancak dönüşüm işlemiyle birlikte Glykon ve Asklepios yılanları arasındaki farklar ortaya konmaya başlar. Şöyle ki, kültün inanç merkezinde yer alan yılan, yeni Asklepios adı ile teolojik bir amaç olarak ortaya çıkmıştır.

Asklepios'un Olympos tanrıları arasına girmesi, onun babası Apollon'dan sağlık verme özelliğini alması ile oluşturduğu tıp tanrısı olması ile Asklepios'un mitinin ilk başlarındaki yılan imgesi bu şekilde sadece bir sembol, tapınakların sadece hareket eden bir parçası haline gelmiştir.²⁸⁶ Bu noktada Aleksandros aynı yılanı kültün merkezine yerleştirilmesi onu bir sembol değil, çeşitli değişikliklerle tanrının kendisi olarak yılanı hep görünürde tutmuştur.

²⁸² R.L. Fox (1986). s. 245, bkz. dipnot 9.

²⁸³ R.L. Fox (1986). s. 245.

²⁸⁴ U. Victor (1997). s. 38.

²⁸⁵ U. Victor (1997). s. 38, bkz. dipnot 148.

²⁸⁶ F. Cumont (1887). s. 24.

Ayrıca bu kült tek bir ögeden değil birçok öge ile birleşiminde yerel bir yaratılış şeklinde olmuştur. Bu özellik içinde de Abonuteikhos teolojisinin değişiminde gizem törenlerinin oluşturulmasına yer verilmiştir. Bu törenler içinde Asklepios'un doğumu ilk gün anlatılır, ikinci gün ise tanrı Glykon'un doğumu gösterilir ki bu da tanrının epifanisi olarak kabul edilir. Bir noktada Asklepios ve Glykon aynı doğum gününde doğan farklı kişiler olur. Burada, Glykon'un başka hiçbir epiphanie ile adlandırılmayışı ya da ikinci bir ismine rastlanılmadığı için yeni Asklepios olan "Glykon Asklepios'un" kendine ait bir vücut bulmuş halidir. Bu yüzden tanrı Glykon özel bir şekilde günümüze aktarılmıştır, yılan sıfatlı ama insan şekilli bir tanrı olarak değil de yılanın kendisi olarak var olmuş ve günümüze ulaşmıştır²⁸⁷. Bununla beraber Glykon, bir yılan tanrı olarak Asklepios'un aynı zamanda kendisi de oluyordu. Ancak bunun yanında insan yüzü, uzun saçları, kulakları ve konuşuyor olması da Asklepios'tan tamamen ayrılarak kendine has olan önemli ayırt edici özellikleri oluyordu²⁸⁸.

Bütün kültürlerin yürütücüleri soylu aileler ve soyları tanrılara dayanan rahiplerden oluşuyordu. Aleksandros bu köken arayışı içinde annesinin Perseus'un soyundan geldiğini gösterme çabası yanında²⁸⁹, kurduğu gizem törenlerinde kendini de Asklepios'un oğlu Podaleiros'un oğlu olarak göstermesiyle Asklepios'a çok yakın bir akrabalık kurmuş oluyordu²⁹⁰.

Glykon Kültü'nde Asklepios Kültü'nden alınmış özellikler arasında Lukianos'un aktardığı sırlar gelmektedir²⁹¹. Bu sırlar Asklepios Kültü'nün Eleusis gizemleri ile iç içe geçmiş ritüellerinin bir benzeridir²⁹².

Aleksandros'un oluşturduğu külte kabul törenleri²⁹³ sırasında uygulanan kimi ritüeller de Asklepios kültüne aittir. Leto'nun loğusa yatağı, Apollon'un Koronis ile evliliği ve Asklepios'un doğumu zaten başka yerlerde bir Asklepion kutlaması olarak gerçekleştiriliyordu. Glykon Kültü'nde Asklepios'un doğumu eski Asklepion kutlamalarının bir devamı niteliğindedir. Koronis ve Apollon'un düğünü,

²⁸⁷ U. Victor (1997). s. 38-39, bkz. dipnot 148.

²⁸⁸ A. Chaonitis (2002). s. 74.

²⁸⁹ Lukian Alex. 11.

²⁹⁰ A. Chaonitis (2002). s.74.

²⁹¹ Lukian Alex. 38-39.

²⁹² U. Victor (1997). s. 40.; M. A. Robinson (1978). *The Cult of Asklepius and the theatre*. Educational Theatre Journal, Vol: 30, no: 4 December. s. 530-542.

²⁹³ Lukian Alex. 38-39.

Aleksandros'un annesinin Podaleiros ile düğünü ve Aleksandros'un kendisinin de Selene ile olan evlilikleri de diğer törenleri izleyen düğünler olarak bir üçleme oluşturur²⁹⁴. Bu arada törenlerin ilk gününün düğünleri de Asklepios Kültü'nün geleneksel hieros logos'u (ἱερός λόγος-kutsal söz) oluşturur²⁹⁵.

Aleksandros'un uyguladığı üç günlük gizem törenlerinin MS 2. ve 3. yüzyılda benzer gizem seremonileri şeklinde Lagina Hekate, Ephesos Artemision ve Pergamon Demeter kutsal alanlarında da düzenlenmeye başlandığını bilemekteyiz. Antik yazar Philastatus'un bildirdiğine göre de Atina'da da aynı dönemde Asklepios gizem törenlerinin başladığı bilinmektedir²⁹⁶.

3. Glykon Kültü içinde Selene Kültüne ait unsurlar

Aleksandros'un oluşturduğu Glykon Kültü'nde Ay Tanrıçası Selene ile ilgili çok önemli bir özdeşleştirme, külte kabul için oluşturulan gizem törenlerinin üçüncü gününde teatral bir şekilde gösterilen Aleksandros'un Selene ile birleşme sahnesiydi²⁹⁷. Aleksandros'un ortaya koyduğu pratikler içerisinde bu birleşme töreni kültün önemli gizemlerinden de birini oluşturmaktaydı. Oluşturulan sahne mitolojide yer almaktaydı, Aleksandros mitolojide olduğu gibi Endymion'un yerine geçerek onun gibi sahneye uykulu bir şekilde uzanır ve sahnenin yukarı köşesinden tıpkı gökyüzünden gelir gibi Selene yerine geçmiş bir kadın ona doğru aşağıya gelir, sonrasında ise bütün gözlerin önünde öpüşüp birbirlerine sarılırlar²⁹⁸.

Aleksandros, burada Endymion olarak değil Asklepios'un torunu, özel biri kişi olarak Selene'nin karşısında yer alır. Gerçekleştirilen ἱερός λόγος (kutsal söz-kutsal

²⁹⁴ U. Victor (1997). s.40-41.

²⁹⁵ U. Victor (1997). s. 45.

²⁹⁶ C.D. Sarefield (2004). s. 102.

²⁹⁷ Lukian Alex. 38-39.; "Çırayı taşıyan, dine kabul etme törenini yapan bizim Endymion Aleksandros'tu. Uyurmuş gibi yapıp herkesin içinde yatıp uzanıyor, Rutilia adında fıstık gibi bir kadın da Selene'nin yerine sanki gökten iniyormuş gibi, tavandan aşağı Aleksandros'un yanına geliyordu. Bu kadın imparatorun kâhyalarından birinin karısıydı ve Aleksandros'la gerçekten sevişir gibi sevişiyor, karşılığında da Aleksandros onu okşayıp sıkıyordu. Herkesin içinde, o kocası olacak pezevengin gözlerinin önünde öpüşmeler, sarılmalar girila gidiyordu. Çıraların sayısı çok olmasaydı, belki de etek altı işlerden biri olurdu. Az sona Aleksandros rahipler gibi giyinip yeniden görünüyor, herkes büyük bir sessizliğe gömülüyor ve o yüksek sesle "Selam Glykon!" diyordu. Ardı sıra yürüyen 'söz'de Eumolpides ve Kerük (Kerykes) olmuş ayağı çanklı, solukları sarımsak kokan Paphlagonialılar da böğürüyorlardı: "Selam Glykon".; R. MacMullen (1992). s. 116-119.; C.P Jones (1986). s.143

²⁹⁸ U. Victor (1997). s.46.

öykü) sahnesi Selene ve Endymion'un aşkı mitiyle bağlı oyunların arka planında geçmektedir. Bu mit, imparatorluk döneminde yaygındı ve çok kullanılan bir özellikti²⁹⁹. Endymion'un kutsanmışlar adasında Selene aracılığıyla vücut bulmuş dindar bir can olduğu kabul edilmektedir³⁰⁰.

Kültün içerisinde Selene'nin varlığı Aleksandros'la Selene'nin birleşmesinden olduğu kabul edilen kızlarıyla da yerleştirilmeye çalışılmıştır. Aleksandros'un gizem törenlerinin üçüncü günündeki kutsal birleşme sonrasında kızının da dünyaya gelişi gösterilir³⁰¹. Selene Kültü vurgusu aynı zamanda Aleksandros'un, kültün gelişimi ve sağlam köklere bağlanması için dönemin önemli yöneticileri ile de bağlantılar kurmaya çalışması ve bunun sonucunda da Rutulianus ile ilişki kurmasında da yer alır. Kültün önemli tapınıcılarından olan Rutulianus'un bir gün evlenmek konusunda tanrıya başvurması sonrasında Aleksandros ona şu kehaneti buyurmuştur: *"Aleksandros'un Selene'den olma kızıyla evlen."* Bu kehanete uyan Rutulianus Aleksandros'un kızı ile evlenmiştir³⁰².

Burada Aleksandros'un Selene ile bağlılığı hem kendisini tanrı olarak gösterme, ailesinin geçmişinde olduğu gibi geleceğinde de tanrılarca yürütülen bir soy olduğunu göstermek düşüncesi yatmaktadır.

4. Glykon Kültü içinde Perseus Kültüne ait unsurlar

Glykon Kültü içerisinde yer alan Perseus Kültü'ne ait elementler, kutsal alanların rahiplerinin soylu aile ve tanrı soyundan gelen rahiplerce yürütülmesine dayanılarak³⁰³ kendine köken arama çabasının içinde yer almaktadır.

Aleksandros Kalkhedon'daki tunç tabletin keşfinden sonra memleketi olan Abonuteikhos'a saçlarını uzatmış, omuzlarından aşağı salıvermiş, yarısı beyaz yarısı erguvan renkli bir giysi, üzerine de beyaz pelerin atmış ve elinde de Perseus gibi bir

²⁹⁹ U. Victor (1997). s.47.

³⁰⁰ U. Victor (1997). s.47. Bknz Dipnot 189 "Ay bir yandan yeni vücut bulmalar için ölen canların beklediği yer diğer yandan (dindar) canların değişmeyen durduğu yerlerinden biri olarak Pythagoras'a ait bir düşüncedir. Bu sonuncusu Abonuteikhos'un öğretilerindeki ay ile ima edilebilmektedir. Çünkü Aleksandros Pythagoris taraftarıdır ve bunun dışında insan umutları geçici kalınan yerlere yönelmemektedir.

³⁰¹ Lukian Alex. 38-39.; U. Victor (1997). s.43-44.

³⁰² Lukian Alex. 33-35.

³⁰³ A. Chaonitis (2002). s.79.

yelkovan kuşu tutmuş olarak görünmüştür böylece soyunun Perseus’a dayandığı intibası vermeye çalışmıştır³⁰⁴. Lukianos, Aleksandros’un memleketine döndükten sonra kentte bir tanrı sözünün yayıldığını bildirir. Bu kehanete göre “*Perseus soyundandır gördüğünüz adam, Phoibos'un sevdiği tanrısız Aleksandros, Podaleiros'un kanından pay alan.*” denmektedir³⁰⁵.

Soyunun bir tanrıya dayandırılmasının yanında soylu bir aile kökenine de atıfta bulunmak için Aleksandros belki de Perseus’u bölgenin uzun yıllar yöneticiliğini yapmış olan ve kentin eski aristokrasisini oluşturmuş olan Akhamenidlere ulaşma çabası da olabilir³⁰⁶. Abonuteikhos’da daha önceden bulunmuş bir yazıtta MÖ 2. yüzyıl’da kentin soylularının köklerini gerçekten de Akhamenid sülalesine uzanan şahıslar olduğu görülmektedir³⁰⁷.

Aleksandros’un soyunun ve dolayısıyla Glykon Kültü’nün Perseus’a dayandırılmasındaki bir başka çabası da Roma İmparatoru Marcus Aurelius’dan kentin Abonuteikhos olan isminin değiştirilip Ionopolis olmasını ve bu kent ismine yeni sikkeler basılıp bir yüzüne Glykon’un, öteki yüzüne de Aleksandros’un atası Asklepios’un çelengi ve ana tarafından atası Perseus’un resmedilmesini istemiştir³⁰⁸.

Antik dönemin dinsel geleneği içinde bir kült merkezinin ya da kutsal alanın içindeki rahip ailesinin tanrıya uzanan mitsel bir bağlantısı olması gerekliliği içinde Aleksandros hem Asklepios’a hem de Perseus aracılığıyla Pers hanedanlığına soyunu bağlamaya çalışmıştı. Bu iki soyla birlikte geleneğin yerine getirilmesi yanında Aleksandros, kutsal alanı ziyaret eden güçlü aileler ve yöneticiler arasında otoriteyi ve kuvvetli bir bağı sağlamayı aynı zamanda da çağdaşı olan diğer kültürlerle olan rekabette de öne geçmeyi düşünüp bunu gerçekleştiriyordu³⁰⁹.

³⁰⁴ Lukian Alex. 11.

³⁰⁵ Lukian Alex. 11.

³⁰⁶ C.P. Jones (1986). s.134.

³⁰⁷ T. Reinach (1905). s.113-119.

³⁰⁸ Lukian Alex. 58.; R. MacMullen (1992). s.117; M.P. Nilsson (1988). s.473.

³⁰⁹ A. Chaonitis (2002). s. 79-80.

5. Glykon Kültü içinde Sabazios Kültüne ait unsurlar

Glykon Kültü'nün kült uygulamaları arasında ortaya konan bir sahne Sabazios kültünden gelmektedir. Bu etkilenim Aleksandros'un yılan Glykon'u loş bir odada halkın karşısına çıkarmasında görülmektedir. Lukianos'un aktardığı bilgiler arasında, Aleksandros loş ışıklı bir odada sedir üzerine oturmuş, burada da Pella'dan aldığı büyük yılanı kendi vücuduna dolamış olarak halkın karşısına çıktığı yer almaktadır. Yılanın başını koltuğunun arkasına saklayan Aleksandros daha önce çuval ve kaz teleğinden yapılmış olan sahte yılanbaşı sakalının altından çıkartmıştı³¹⁰. Bu uygulamada yılanın bir kısmının oturan peygamberin bacaklarından aşağıya doğru sarkıtılması Sabazios kültünün ritüellerinde aynı şekilde gerçekleşmektedir³¹¹.

Sabazios gizemlerinde cinsel simgeciliğe ait bir erginlenme töreni yer almaktadır. Bu tören metalden yapılmış bir yılanın, talibin giysilerinin altından geçirilmesi ile yapıldı. Buna "Theos dia kolpou" – "Tanrının kucaktan geçmesi" denmekteydi. Bu tanrıyla cinsel birleşme anlamına geliyordu. Bu tören aynı zamanda titreşen alevlerin yarı karanlığında yanan meşaleler arasında yapıldı³¹². Abonuteikhos'da ise sahte yılan yerine gerçek yılan talimli yerine peygamberin elbiseleri altında duruyordu. Ayrıca Sabazios gizemlerindeki tanrıyla cinsel birleşme sahnesinin yanan meşaleler arasında olmasıyla Glykon gizem törenlerindeki 3. günün Selene ile Aleksandros'un birleşmesinin de yanan çiralar arasında yapılması her iki kültün benzerliklerine dikkat çekmektedir.

6. Glykon Kültü içinde Serapis Kültüne ait unsurlar

Glykon Kültü'nün oluşturulmasında bir takım yollar izlenmiştir. Bu yollar, antik dönemde birçok kutsal alanın ve kült merkezinin kuruluşunda geleneksel hale gelmiş unsurları içermektedir. Glykon Kültü'nde Kalkhedon'daki metnin keşfi, kehanet, ilahi emir ve kutsal yasaları bildirme ve bunlara karşı isteklerin ortaya konması gibi klasik kült ritüelleri bulunmakta. İşte bu ritüeller birçok kültte olduğu gibi Serapis kültü ve

³¹⁰ Lukian Alex. 12-16.

³¹¹ A. Chaonitis (2002). s. 73.

³¹² W. Burket (1999). s.173.

kutsal alanlarında da aynı şekilde gerçekleştirilmektedir³¹³. Öte taraftan Serapis kültünün Ionopolis kentinde zaten var olduğu kentin bastığı sikkelerden de görülebilmektedir. Ionopolis Glykon Kültü'nün henüz ortaya çıktığı dönemde L. Verus döneminde (MS 161-169) bastırıldığı sikkesinde ön yüzde imparatorun arka yüzde ise tanrı Serapis'in büstüne yer vermiştir³¹⁴.

Kültün, Serapis kültü ile benzerliği başka bir noktada ikonografide de görülmektedir. Lukianos, kült imajını anlatırken Glykon yılanının aynı insanlarda olduğu gibi kulaklara sahip olduğunu anlatır³¹⁵. Bu imaj, kültün özellikle amuletlerdeki ikonografisine de olduğu gibi yansımıştır. Ancak bu kült imajındaki kulak eklentisi, aynı Glykon gibi müritlerini "dinleyen" bir tanrı olarak Serapis tapınımında ve İsis tapınımında da mevcuttur³¹⁶.

7. Glykon Kültü içinde Eleusis gizemlerine ait unsurlar

Aleksandros'un Glykon Kültü içinde her yıl üç gün olarak kutlanan gizem törenlerinde³¹⁷ ortaya koyduğu gizem ritüellerinin büyük bir bölümü Eleusis gizem törenlerinin bir tekrarı, esasen taklididir³¹⁸. Genel anlamda bakıldığında bayramın birinci gününde yapılan Hıristiyan, Epikuroşçu ve ateistlerin kovulma töreni Eleusis'te de hemen hemen aynıydı. Eleusis törenlerinde hierophantes (kutsal şeyleri gösteren) ve dadauchoslar (meşela taşıyanlar), Stoa Poikle'de bazı günler kölelere ve barbarlara karşı gösteri yapar ve onları dışlardı. Glykon Kültü'ndeki gizem törenlerinin gerçekleştiği bayramın içeriğindeki evliliklerin canlandırılması da Eleusis'in bir kopyası konumundaydı. Aleksandros gizem törenlerinde kullandığı seramonik girişler, Hierophantes'in giyinişi, insanların sessizliği içinde yankılanan Aleksandros'un sesi gibi detaylarda Eleusis gizemlerinden Glykon Kültü'ne aktarılmış detaylardır³¹⁹. Yine bu törenlerde Aleksandros'un haykırması ardından haykıran halkın, Lukianos'un

³¹³ A. Chaonitis (2002). s. 70.

³¹⁴ Hollstein-Jarman (1995). s. 29-37.

³¹⁵ Lukian Alex. 16.

³¹⁶ R.L. Fox (1986). s. 246.

³¹⁷ Lukian Alex. 38-39.

³¹⁸ M.P. Nilsson (1988). s. 474; C.P. Jones (1986). s. 142.

³¹⁹ A. Chaoniotis (2002). s.79.

aşağılayarak tanımladığı “*Sulukları sarımsak kokan...*”³²⁰ cümlesindeki, belki de törenler sırasında insanların yemiş olduğu sarımsak da yine ritüellerin bir parçası olarak Eleusis’ten alınmış olma ihtimali yüksektir.³²¹

Lukianos, gizem törenlerinin üçüncü gününde Aleksandros’un Selene ile olan aşkının anlatıldığı sahne sonrasında rahip kıyafetlerini giyinip gelmesi sonrasında ki “Selam Glykon” nidasından sonra arkasında yürüyen iki rahip ve halkın da haykırmasında³²² yine Eleusis benzeri bir örgütlenmenin olduğu görülür. Özellikle Lukianos’un tanımladığı bu iki rahip olan Eumolpides ve Keryks, Eleusis tapınımının önemli geleneksel rahiplerini oluşturuyordu. Eumolpides, Eleusis’in başrahibinin unvanıydı³²³.

Gizemlerin son günündeki cinsel birleşme ve yeni bir çocuğun dünyaya gelmesi sahnesi de Eleusis Gizemlerinden bir alıntıdır³²⁴. Cinsellik yine Eleusis’in değişmezleri arasında bir olgudur³²⁵.

Bu arada Aleksandros’un kült merkezine daha çok kurumsallık sağlamak amacı ile çocuklardan oluşturduğu koro³²⁶ da aynı Eleusis’te olduğu gibi gizem performanslarının içinde yer alan bir unsurdur³²⁷.

Glykon Kültü’nde Eleusis’den etkilenim, sadece kült uygulamalarında değil, kültün felsefesinde de karşımıza çıkar. Bu kültün gizem sırlarının temelini Pythagorasçılık oluşturmaktadır. Bu düşüncenin temel yapı taşları, öğretisi ve vaatleri Eleusis ile de uyuşmaktadır³²⁸.

Aleksandros’un kutsal merkez iki temel işlev üzerine, kehanet ve sağlık üzerine kurmuştu. Elbette ki bu işlevlerin birbirine karıştığı, sağaltım konusunda dinsel mucizelerin yaşandığı da olasıdır. Hele ki Aleksandros’un ustası Apollonoios’un yanında sağlık ve büyüyü bir arada öğrendiği de düşünülürse bu kaçınılmaz bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır³²⁹. İşte bu noktada Glykon Kültü Eleusis gizemlerini taklit

³²⁰ Lukian Alex. 39.

³²¹ A. Chaoniotis (2002). s.78.

³²² Lukian Alex. 39.

³²³ W. Burkert (1999). s.70.

³²⁴ W. Burkert (1999). s.121.

³²⁵ W. Burkert (1999). s.173.

³²⁶ Lukian Alex. 41.

³²⁷ A. Chaoniotis (2002). s.78.

³²⁸ Lukian Alex. 38-39.; U. Victor (1997). s. 41 ve dipnot 161.

³²⁹ Lukian Alex. 5.; C.P. Jones (1986). s. 135.

ya da tekrar eden bir durum ortaya çıkar. Çünkü Eleusis Gizemlerinde sağıltım alanındaki büyülerin de hiç eksik olmadığını biliyoruz. Hem kutsal alanda hem de gizem törenlerinde sağıltım alanında mucizelerin yaşandığı bilinmektedir³³⁰.

³³⁰ W. Burkert (1999). s. 43.

Beşinci Bölüm

Glykon Kültü ve Felsefi Bağlantılar

1. Glykon Kültü içinde yer alan Pythagorist düşünceler

Glykon Kültü başta Asklepios olmak üzere birçok kült ve gizem tapınımlarından faydalanmış ve bunlara yeni kombinasyonlar ve özellikler de ekleyerek var olduğu çağda oldukça önemli bir kült haline gelmiştir. Glykon Kültü'nün temellerinde yalnızca bu dinsel inançlar yoktur. Kültün dünya görüşü dayandığı bazı felsefi sistemler bulunmaktadır. Bu sistemler “Pythagorasçılık” ve “Yeni Pythagorasçılık” felsefeleridir. Bu düşünce sistemi kültün temelini dünya görüşünü oluşturmuştur.

Pythagorasçılık, temelde ve en basit anlamıyla insanların metafiziksel umutlarını vaat eden bir öğretilerdir³³¹. MÖ 6. yüzyılda ortaya çıkan bu düşünce sistemi yine aynı tarihlerde yayılmaya başlayan Orfizmin etkisi altında kalmıştır. Orfizim'deki ruhun göçmesi, doğuşların periyodik olması, bedenden ayrılan bir ruhun insan ve hayvan bedenlerine girebileceği gibi inanışlarının hemen hemen hepsi Pythagorasçılığın da içinde yer almaktadır³³². Bu düşünce sistemi MÖ 6. yüzyılda Orta Yunanistan'da aniden ortaya çıkmıştı, ancak özellikle yazılı belgeler ışığında çok kısa sürede gizemlerde, gizem toplulukları arasında oldukça kuvvetli inananlara sahip olmuş bir sistemdi³³³.

Glykon Kültü'nden önemli yer tutan Pythagorasçılık, kültün önemli derecede etkilendiği Eleusis ve Asklepios'un gizem törenleri ve kültlerinin anlayışlarında da yer alıyordu. Nihayetinde Glykon Kültü de bu gizem tapınımlarından oldukça fazla öğeyi bünyesine katmıştır³³⁴.

Aleksandros'un kurduğu Glykon Kültü'nün derinliklerinde Pythagorasçılığın yer almasının nedenlerinin başında Aleksandros'un yanında yetiştiği Tyanalı Apollonios'un da bir Pythagorist olması yatar. Tyanalı Apollonios'da yeniden doğuş dönüşümünden bireysel kurtulma yolunun saf ve doğruluğu inancına sahipti. O bunların tümünü

³³¹ U. Victor (1997). s.41.

³³² M. Gökberk (1994). *Felsefe Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi. S.31.

³³³ W. Burkert (1999). s. 141.

³³⁴ Lukian Alex. 38-39.; U. Victor (1997). s. 41.

yanında yetiştirdiği Aleksandros'a da öğretmişti³³⁵. Tyana'lı Apollonios bir pythagorist olarak Aigai'daki Asklepios tapınağında yetişmişti. Philostratus'un verdiği bilgilere göre Apollonios'da da eğitimi sonrasında bir filozof şeklinde kentine geri dönmüştü³³⁶. Öğrencisi Aleksandros'da Apollonios'tan ayrıldıktan sonra kenti olan Abonuteikhos'a Pythagoras'a benzer ve bir filozof kılığında geri dönmüştür³³⁷.

Glykon Kültü'nün düşünce ve işleyiş yapısı içinde Pythagorizmin parçalarının olması yanında, kültün kurucusu Aleksandros'un fiziki olarak Pythagoras'a benzeme çabası da görülür. Lukianos, dostu Celsus'a yazdığı mektubun baş taraflarında, Aleksandros'un, damadı Rutilianus'a yazdığı bir mektupta oldukça alçakgönüllü bir dille kendisinin Pythagoras'a benzediğini yazdığını iddia eder³³⁸. Bunun dışında Lukianos'un mektubundaki bilgilere göre Aleksandros'un uzun saçı³³⁹, bacağına ve kalçasına taktığı altın uyluk³⁴⁰, doktorluk mesleği³⁴¹, salgınla mücadele³⁴², perhiz tıbbı ile uğraşması³⁴³, reçete ve ilaç yazması³⁴⁴ gibi fiziksel görüntü ve uğraşların hepsi de Pythagorasla aynıydı.

Bu benzerlik çabası içerisinde Aleksandros her yıl üç gün olarak kutlanan gizem törenlerinde de kendi varlığını kalçasına ve baldırına taktığı altından parça ile Pythagorasla bir tutuyordu³⁴⁵. Lukianos'un verdiği bilgilere göre törenlerin üçüncü gününde Çıra Bayramı adı verilen seramoninin gerçekleştirilmesi sırasında Aleksandros mistik hoplayıp zıplamalar yaparken, çıplak kalçası üzerine koyduğu altın kaplı bir derinin parlamaları ile kalçasının tamamen altınmış gibi gösteriyordu. Törenler sırasında bunu gören inananlarından birinin sorusu üzerine Aleksandros ile şöyle bir konuşma yaşanır aralarında.

- *“Aleksandros'ta Pythagoras'ın ruhu mu var, altından kalçası olduğu için, yoksa ona yakın bir başka ruh mudur ondaki?”*

³³⁵ A. Chaniotis (2002). s.69.

³³⁶ R.L. Fox (1986). s.245.

³³⁷ Lukian Alex.11.

³³⁸ Lukian Alex. 4.; U. Victor (1997). s. 41-42.

³³⁹ Lukian Alex. 11.; U. Victor (1997). s. 42, A. Chaniotis (2002). s.70.

³⁴⁰ Lukian Alex. 40.; U. Victor (1997). s. 42.

³⁴¹ Lukian Alex. 36.; U. Victor (1997). s.42.

³⁴² Lukian Alex. 22.; P. Perdrizet (1903). s. 62-66.; U. Victor (1997). s.42.

³⁴³ Lukian Alex. 22.; U. Victor (1997). s. 42.

³⁴⁴ Lukian Alex. 22.; U. Victor (1997). s. 42

³⁴⁵ Lukian Alex. 40.

- “Pythagoras'ın ruhu bir sönüyor, bir parlıyor. Onun yalvaç ruhu tanrının
- aklından bir parçadır. Babanız yolladı onu, iyi insanlara yardım olsun diye,
geri tanrıya dönecek Zeus'un yıldırımını çarpıp”³⁴⁶.

Aleksandros'un altın uyluk takması nedeniyle ruhunun Pythagoras'a mı yoksa Aleksandros'a mı ait olduğu sorusuna, Aleksandros oldukça akıllı bir şekilde ruhun hem kendisi hem de Pythagoras olduğunu söylemiştir³⁴⁷.

Pythagoras üzerine alıntılarla yapılan bir çalışmada, akıllı canlıların üç gruba ayrıldığı, bunların da tanrı, “insanoğlu” ve “Pythagoras” olduğu belirtilmektedir. İşte burada Aleksandros'un kendisini Pythagoras'a benzetmesinin kült için gerekli düşünce temeli yanındaki nedeni de ortaya çıkıyor. Tanrı ve insanoğlu arasında yer alan Pythagoras'ın yerini Asklepios ve insanlar arasında yer alan Aleksandros olmak istemesi³⁴⁸.

Glykon Kültü ve onun gizemleri ile Pythagorasçılığın oldukça önemli olan uyumu Abonuteikhos'ta yer alan kültün sahip olduğu metafiziksel öğretileriydi. Bunlar, ruhların güneşten gelmesi ve bilinmeyen uzunlukta bir döngü içerisinde hayatların tinsel kalitesine göre bir ya da daha az sayıda girdikleri bedende yaşamalarıydı³⁴⁹. Bu reankarnasyon doktrini hem Pythagorist hem de Yeni Pythagorist düşüncelerden etkilenmenin ürünüydü. Aleksandros'un doktrinine göre ölümden sonra ruhu ya da onun kaderinin kişisel belirlenmesi, ahlak kalitesi ve yaşam yolu ile belli olabilirdi. Hayvan vücudunda yeniden doğulabilir, kral ya da köle, tanrılarca kutsanmış biri olarak da yeniden doğuş çemberi içinde kurtuluşa ulaşılabilirdi³⁵⁰. Lukianos'un mektubunda aktardığı bilgiler içinde, Rutilianus'un peygambere hangi ruhu aldığı sorusu üzerine cevabı, Rutilianus'un ilk Achilleus olacağı, daha sonra Menandros, sonra Rutilianus ile döngünün sonuna geldiği bilgisini verir Aleksandros³⁵¹. Bu üç vücut bulmadaki küçük rakam Rutilianus'un ruhunu bir istisna olarak göstermektedir³⁵².

³⁴⁶ Lukian Alex. 40.

³⁴⁷ U. Victor 1997, s. 44.; A. Chaionitis (2002). s. 75.

³⁴⁸ U. Victor (1997). s. 42.

³⁴⁹ U. Victor (1997). s. 42.

³⁵⁰ A. Chaionitis (2002). s. 74-75.

³⁵¹ Lukian Alex. 34.; “İlkin Peleus'un oğluydun, sonra Menandros oldun. Sonra şimdi görüldüğün kişinin, sonra güneş ışını olacaksın. Seksen yıl daha -yüz yılın üstüne- yaşayacaksın.”; U. Victor (1997). s. 42.

³⁵² U. Victor (1997). s. 42, bkz. Dipnot 174.; “Rutilianus'un ruhunun vücut bulması bir kahramanı, bir sanatçıyı, bir devlet adamını ve kendisini kapsamaktadır. Rutilianus'un şimdiki hayatı bu kehanet sözleri ile tamamlanmış görünmektedir. Çünkü tertemiz olan ruh ona gider ve tekrar doğduğu yere geri döner.

Aleksandros'un kurduğu kültün özünde de Pythagorizm'de olduğu gibi ölüm kaygısından kurtuluş ve bu kurtuluş içinde döngüsel yaşam öğeleri bulunmaktaydı. Bu aslında tüm ilkçağ gizem tapınımlarının ve erginlenmelerinin de ana unsuruydu³⁵³.

Lukianos'un mektubunun başka bir yerinde de Sakerdatos'un "*Bu hayattan sonraki hayatta kim olacağım?*" sorusuna Aleksandros yine ruhun döngüsü anlayışı içinde bir cevap vererek "*Bir deve, daha sonra bir at, daha sonra bir bilge ya da kahin, Aleksandros'tan daha alçak seviyede birisi değil*" demiştir³⁵⁴.

Pythagoras'ın kült içinde önemli bir yerde olduğuna dair bir başka gösterge de Rutilianus'un önceki eşinden olan ve eğitim çağına gelen oğlunun eğitimi için kimi öğretmen olarak seçmesi gerektiği ile ilgili kehanete başvurmasında görülür. Rutilianus'un bu konuda tanrıdan aldığı cevap "*Pythagoras'ı, bir de savaşların sözcüsü soylu ozanı.*" seçmesi yönündeydi³⁵⁵. Burada da görüleceği gibi Pythagoras Aleksandros'un ve kültün her yerinde var olan bir yapıyı oluşturmaktadır.

Pythagorizmin düşünce yapısının Glykon Kültü içinde önemli bir şekilde görüldüğü bir yer de Aleksandros'un her yıl üç gün olarak kutladığı gizem törenlerinin üçüncü gününde kendisinin Selene ile birleşmesindeki Selene yani ay imgesidir. Çünkü ay, bir yandan yeni vücut bulmalar için ölen canların konakladığı yer diğer yandan (dindar) canların değişmeyen konaklama yeri olduğu düşüncesi Pythagoras'a aittir. Bu durum Abonuteikhos'un öğretilerindeki ay ile ima edilebilmektedir, çünkü hem Glykon Kültü Pythagoras öğretilerinden faydalanmakta hem de kültün kurucusu Aleksandros da bir Pythagorasçıdır³⁵⁶.

Aleksandros büyük ölçüde Pythagoras'la aynı olsa da ayrıca Apollon ile de bir olur, çünkü Pythagoras ile Apollon da aynıdır³⁵⁷.

Pythagorasçılığın düşünce anlayışında kültün bütünü, Aleksandros'un da kendini ifadesinde dış görünüş ve hareketleriyle Pythagoras'a benzeme eğilimi yanında Pythagorizmin ana unsurları aldığı ve çıkış noktasını alan Orfizim'in de kimi kült

Belki bir vücuda girme döngüsü süresinde bu kehanetten ortaya çıkmıştır. Büyük bir olasılıkla Rutilianus ve Menander'in vücut bulması arasında yaklaşık 500 yıl bulunmaktadır. Menander ve Achilles arasındaki süre de, tarihlendirildiği gibi Troya Savaşı yani, bir sonraki 500 yıl ile hesaplanmaktadır. Böylece Abonuteikhos'ta öğretilen vücut bulma arasındaki zaman aralığı 1000 yıl ile hesaplanmaktadır."

³⁵³ W. Bukert (1999). s. 161.

³⁵⁴ Lukian Alex. 43.

³⁵⁵ Lukian Alex. 33.

³⁵⁶ U. Victor (1997). s. 47. Bknz. Dipnot 189.

³⁵⁷ U. Victor (1997). s. 44.

unsurlarına gizlenmiş olarak bulunduğu söylenebilir. Bu durum kendini en iyi şekilde yeni tanrının doğumundaki sahnede yer alan “yumurta” imgesiyle göstermektedir. Yeni Platonistlerin önemli isimlerinden olan Damascius MÖ 6. yüzyıldan beri toplanan kaynakların bir ürünü olan Orpheusçu Rapsodilerdeki “Tanrıdoğum” konusu üzerine inançların ana hatlarını “İlk İlkeler” adlı yapıtında korumuştur. Damascius’un anlatımına göre;

“Orpheus’un evreninin başlangıcında, ilk olarak Khronos (Zaman) vardı. Sonra parlak ve ateşli madde Aither ve esneyen boşluk Khaos ortaya çıktı. Bunların içinde, karanlık bir sisin kapladığı gümüş kabuklu bir “Dünya-Yumurtası” oluştu. Yumurta yarıldı ve üst kısmı gökyüzünün evi oldu, alt yarısı ise sularla kaplıydı; bu kısımdan sonra yeryüzü oluştu. Yumurtadan, Phanes (Eros-Sevgi) çıktı. Phanes hem dişil hem eril olup bütün yaşamın tohumlarını içeriyordu. Altın kanatlı, boğa başlıydı. Başındaki bir yılan her cins yabani hayvanı simgeliyordu. Phanes, kendi çocuğu olan Geceyle birleşip üç çift çocuk dünyaya getirdi. 1-Yeryüzü ve Gökyüzü. 2- Kronos ve Rehea. 3-Zeus ve Hera. Zeus, bütün canlıların ilk ilkelerini içeren Phanes’i yuttu ve genç tanrı soylarının bulunduğu yepyeni bir evren yarattı...”³⁵⁸

Pythagorizmin de ana ilkelerini oluşturan Orpheusçu görüşe göre evrenin başlangıcında hayatı yaratan dünya, Khaos içinden bir yumurta şeklinde oluşmuştu. Bu dünyanın içinden ise hayatın tüm unsurlarını oluşturan Phanes bütün yaşamın tohumlarını içeren bir varlık olarak çıktı. Aleksandros’da kültünün temelini oluşturan bu dünya görüşü çerçevesinde yeni tanrıyı, dolayısıyla yeni dünyayı, yeni düzeni bir yumurtanın içinden çıkarmıştı.³⁵⁹ Bu büyük ihtimalle Aleksandros’un oldukça bilinçli bir şekilde yaptığı, kurguladığı ve önemli anlamlar taşıyan bir sahneydi.

Glykon Kültü’nün Pythagorasçılık ile önemli bir bağlantı içinde olması ve birbirlerine olan katkıları organizasyonun şeklini göstermesi açısından önemlidir. Benzer uygulamalara sahip Asklepios kültü ve gizemlerine karşın Pythagorizmde ve Abonuteikhos’da görünen belgelerde³⁶⁰ olduğu gibi, bir şekilde hiyerarşik olarak

³⁵⁸ Ç. Dürüşken (2000). s. 52-53.

³⁵⁹ Lukian Alex. 14.

³⁶⁰ Lukian Alex, 41.

bölünmüş veya en azından sınırlı bir çerçeve içerisinde toplanmış bir cemaat görülebilmektedir³⁶¹.

2. Epikuros karşıtlığı

Abonuteikhos'daki anlayış içerisinde Pythagorizme bağlı olarak ruhun bir vücuda girmesinin sonunda bir güneş ışığı olarak³⁶² güneşe geri dönüşü vardır. Ruh ya “vous” olur ya da derin bir dinsizlik ve çeşitli kötülükler içinde yaşamını sürdürmesinden dolayı kökeninin olduğu yere dönüş olasılığını kaybeder. Aleksandros, bu düşüncenin temelinde Pythagorizm aksi görüşleri savunan ve ruh göçünün imkânsızlığını ortaya koyan bir dünya görüşünü savunan³⁶³ Epikurosçuluğa karşı savaşını da başlatır. Ruhun derin bir dinsizlik içinde kökenini kaybetmesine örnek olarak Aleksandros tanrıya inanmayan Epikuros'u gösterir. Aleksandros inançlı bir müridinin, Epikuros Hades'te ne yapıyor diye sorması üzerine şu kehanet ile yanıt verir: “*Borboros'ta kurşundan yapılmış zincirler içersinde oturuyor!*”³⁶⁴.

Borboros, tanrıtanımazların, zalimlerin, adaletsizlerin, kötülerin sonsuza dek kalacağı yer altında bir yerdir. Burası sonsuz lanetin yeridir³⁶⁵.

Epikurosçular, Glykon Kültü içinde Hristiyan gruplar gibi sevilmeyen, dışlanan bir oluşum idi. Aleksandros Epikurosçulara karşı olan nefretini ve tepkisini her fırsatta olduğu gibi çeşitli kurallara da bağlayarak sürekli hale getirmiştir. Aleksandros her yıl üç gün olarak düzenlediği gizem törenlerinin ilk gününde bu tepkisini adeta bir ritüel şeklinde ortaya koyuyordu. Bayramın ilk gününde yine Eleusis gizemlerinde de uygulandığı gibi bir uyarı yapılıyordu. Bu uyarıda “*Tanrıtanımaz, Hristiyan, Epikurosçu varsa aramızda gizli, törenlerimizi görmek isteyen, çeksın gitsin! Tanrıya inananlar kalsın, törenlerimize katılsın, bayramı kutlu olsun!*” Bu uyarının hemen sonrasında ise “kovma töreni” oluyordu. Önce Aleksandros “*Hristiyanlar defolsun!*” diyordu, arkasından bütün kalabalık bağırıyordu: “*Epikurosçular defolsun!*”³⁶⁶

³⁶¹ U. Victor (1997). s.48-49.

³⁶² Lukian Alex. 34.

³⁶³ M. Gökberk (1994). s. 96-106.

³⁶⁴ Lukian Alex. 25.

³⁶⁵ U. Victor (1997). s. 43-44.

³⁶⁶ Lukian Alex. 38.

Lukianos, Aleksandros'un Epikuros'u sevmeyip ona karşı savaş açmasının nedeni olarak bir büyücü, şarlatan ve gerçeğin düşmanı olan Aleksandros'un, eşyanın tabiatını bilen ve evrendeki gerçeği gören tek insan olan Epikurosla zıt fikirlerde olmalarıyla açıklar³⁶⁷. Bunun yanında Aleksandros'u sevmeyen ve küçümser ifadelerle onu anan Lukianos'da sarsılmaz bir Epikurosçudur³⁶⁸.

Aleksandros'un yakının da Platoncular, Khrysipposçular, Pythagorasçılar bulunmaktaydı. Ama Epikuros ise onun en büyük düşmanı idi. Bu nedenle Pontus bölgesindeki kentlerin içinde Amastris'i de hiç sevmiyordu. Çünkü Amastris'de o dönemin en ünlü Epikurosçularından biri olan Lepidos yaşıyordu. İşte bu yüzden de Amastrisli biri Glykon'a başvurdu mu, onun sorusunu yanıtlamıyordu³⁶⁹. Lukianos Ionopolis'ten sonra Amastris'e vardığında konuk olduğu Sakerdotos'un evinde, Sakerdotos'a Glykon tarafından verilmiş bir kehaneti, "*Lepidos'a güvenme, acıklı bir son bekliyor onu, kuşkun olmasın.*" öğrenmişti³⁷⁰.

Aleksandros istemediği kişileri ya da yapılanlarda yanlışlık bulanları çevresinden uzaklaştırmak için o kişiyi "Epikurosçu" olarak ilan ederek, ona zarar verilmesini sağlıyordu. Lukianos böylesi bir durumun yaşandığını, Aleksandros'un bir kehanetini boşa çıkaran bir kişiyi halk arasında Epikurosçu ilan ettikten sonra kişinin taşlandığını ve ölümden ucuz kurtulduğunu yazar³⁷¹.

Aleksandros'un Epikuros'a karşı duyduğu nefretten dolayı bir gün eline geçirdiği ve Epikuros tarafından yazılmış olan ve onun görüşlerinin bütününe içeren "İlkeler" adlı eserini kentin merkezinde incir ağacı odunlarından yaptığı bir ateş üzerinde yakmıştır. Aleksandros eserin parçaları yanarken bir de tanrı sözü söylemiştir: "*Kör moruğun düşünceleri yanıp kül olsun*"³⁷².

³⁶⁷ Lukian Alex. 25.

³⁶⁸ Lukian Alex. 61.

³⁶⁹ Lukian Alex.25.; C.D. Sarefield (2004). s.105-106.; L. Robert (1980). s. 416-419.; C.P. Jones (1986). s. 140.

³⁷⁰ Lukian Alex. 43.

³⁷¹ Lukian Alex.44-45.

³⁷² Lukian Alex. 47.

3. Hristiyan karşıtlığı

Bir felsefi akım olarak Hristiyanlık burada ele alınmasa da Aleksandros'un bağılandığı ve karşı çıktığı düşüncelerden biri olarak Epikuroşçuluğun yanında Hristiyanlık karşımıza çıkmaktadır.

Görüldüğü üzere Aleksandros'un baş düşmanları arasında ilk iki sırayı Epikuroşçuluk ve Hristiyanlık almaktaydı. Lukianos'un bilgilerine bakarak Epikuroşçuluğun düşünce temelinde zıt fikirlere sahip olmalarının yanında bu düşünce akımının Abonuteikhos'a pek de uzak olmayan alanlarda yaygın olduğı ve bu nedenle de Aleksandros'un kendisine rakip olarak gördüğü aşikârdır. Lukianos'un Hristiyanların da kültün düşmanı olduğunu söylemesi, Abonuteikhos'da ya da yakın çevresinde bu inanış ve grupların da kült rakip olabilecek kadar yaygın olduğunu mu göstermektedir?

Hristiyanlığa ilişkin kayıtlar MS 1. yüzyılda Karadeniz kıyıları için pek rastlanılmamaktadır. Ancak MS 2. yüzyıla birlikte bazı bilgiler günümüze ulaşmıştır. Bu bilgilerden biri İmparator Traianus Döneminde (98-117) Bithynia-Pontus Valisi olan Genç Plinius, imparatorlarla Hristiyanlar üzerine mektuplaşmış, yeri tam olarak belli olmayan ancak Amisos ile Amastris arasındaki bir kente ait bazı vatandaşlar da Hristiyanlardan duydukları rahatsızlıkları Vali Genç Plinius'a iletmışlerdir³⁷³. Buradan da görüldüğü gibi MS 2. yüzyılın başından itibaren Hristiyanlar bölgede görülmeye başlamış ve başka kaynaklarda bunu doğrulamıştır³⁷⁴. Glykon Kültü'nün ortaya çıktığı Antoninus Pius (138-161) döneminde Hristiyanlara, imparatorluk sınırlarında yaşanan felaketlerin sorumlusu olarak bakılıyordu³⁷⁵. MS 2. yüzyıl ortalarına doğru Hristiyanların imparatorluğun diğer yerlerinde olduğı gibi hem Karadeniz'de hem de Paphlagonia'da yaygınlaşmaya başlamasını ise Aleksandros'un verdiğı tepkilerden de ölçmek mümkündür. Aleksandros'un, Epikuroşçular gibi Hristiyanları da düşman ilan etmesi muhtemeldir ki onları da rakip olarak görmesinden kaynaklanmaktadır. Ki

³⁷³ Plin. (Y) Tra. Pliny the Younger. *Correspondence with Trajan from Bithynia*, (Çev. W. Williams) Epistles X, trans., Wiltshire.; T. Kaçar, (2008) Early Christianity in the Black Sea: An Examination of the Literary Evidence. *Colloquium Anatolicum*, (7), s. 198.

³⁷⁴ T. Kaçar (2008). s. 198.

³⁷⁵ M. Hammond (1959). s. 211.

Hıristiyan kilise tarihçisi Eusebius, Aleksandros'un yaşadığı yıllarda Amastris kentinde Piskopos Palmas'ın toplantılar yaptığını bildirmektedir³⁷⁶. Aleksandros'un Amastris kentine yönelen nefret oklarına sebep Epikürosçular gibi erken Hıristiyan grupların merkezi olması da neden olmuş olabilir. Kültün hala canlı olduğunu bildiğimiz ve varlığı hala sikkeler³⁷⁷ üzerinden takip edilen MS 3. yüzyılda Novatianist Grubu'nun özellikle Paphlagonia'da etkin olduğu da bilinmektedir³⁷⁸.

Kültün etkin varlığının artık arkeolojik olarak görülmediği yıllarda ise Hıristiyanlığın Paphlagonia Bölgesi'nde etkin hal aldığını söylemek yersiz olmayacaktır. Nitekim MS 324 yılındaki İznik'te toplanan büyük konsülde Karadeniz Bölgesi'nin 250 Piskoposundan yalnızca 19 tanesi yer almış, bunlardan üçünü ise Paphlagonia'dan Amastris (Piskopos Hesychius), Pompeiopolis (Piskopos Philadelphus) ve Ionopolis (Piskopos Petronius) kentleri temsil etmiştir³⁷⁹.

³⁷⁶ T. Kaçar (1998). s. 200.

³⁷⁷ İmparator Trebonianus Gallus (MS 251-253) dönemi Ionopolis Sikkesi, Waddington vd. (1904). s.170, tav 15. 17,22.

³⁷⁸ T. Kaçar (2008). s. 205.

³⁷⁹ T. Kaçar (2008). s.204.

Altıncı Bölüm

Kült İkonografisi

Glykon Kültü'nün döneminde yarattığı başarının temel unsurlarından biri, inanırlarının karşısına somut, canlı ve şaşılası bir imajla çıkmış olmasıdır. Kültün kurucusu Aleksandros, kültün bütün bileşenlerinde olduğu gibi kült imajının yaratılmasında da yine içinde bulunduğu dünyadaki insanların alışkın olduğu köklü inançlara sahip geleneksel görüntülerin yanına yeni unsurlar eklemiştir. Aleksandros bu sayede kült imajını hem gelenekten tanınan hem de yeni bir imaj olarak insanların beynine yerleştirmeyi başarmıştır.

Glykon Kültü'nün, kült imajı ilk olarak antik dönemde olayları birebir görüp yazarak günümüze aktaran Lukianos³⁸⁰ tarafından belirtilmiştir. Lukianos'un verdiği bilgiler ise 20. yüzyılın başlarından itibaren yapılan arkeolojik keşiflerde bulunan Glykon'a ait olan heykel, amulet ve sikkelerle de doğrulanmıştır.

Temel olarak Asklepios'un yeniden reankarnesi olan Glykon, büyük bir yılan ancak başında saçı, sakalı, kulağı ve gözleri olan, insan ve hayvan arasında görünümüne sahip olan bir yaratıktı. Kült imajının oluşturulmasını Lukianos şu şekilde aktarır: *“Keten bezinden bir yılanbaşı da yapıp ayarlamışlardı. Bu baş insanı çok andırıyordu, kaş-göz, her şey çizilmişti, canlı gibiydi. At kılıyla ağız açılıp kapanıyor, gene at kılıyla yılanın ki gibi kara çatal bir dil dışarı uzanıp çekiliyordu”*³⁸¹. Aleksandros'un Pella'dan aldığı yılanın başına geçirmek için ayarladığı sahte baş bu idi. Günü gelip de tanrı Glykon insanların karşısına çıkmaya hazır olduğundaki görüntüsü ise şu şekildeydi:

“Aleksandros tanrıya yakışır biçimde giyinip kuşandı, oda gibi yerde sedirin üzerinde oturup bizim Pellalı Asklepios'u da kucağına aldı. Yılan da hani çok göz alıcı, alamet bir yaratıktı. Yılanı iyice boynuna dolamış, kuyruğunu da kendinden uzağa salıvermişti. Kuyruk da epeyce uzundu yani, kucağından akıyor, bir parça da yerde sürünüyordu. Yılanın yalnız başını koltuğunun altında tutup göstermiyor - yılan da hiç karşı koymuyor- sakalının bir yanından, bezden yapılmış olan yılanbaşını çıkarıp gösteriyordu. Böylece bu

³⁸⁰ Lukian Alex. 12-16.

³⁸¹ Lukian Alex.12.

baş sanki yılanın başıymış gibi duruyordu. Şimdi küçük bir oda düşünün, pek öyle aydınlık olmayan, gün ışığı almayan bir oda. Dışarıda da karmakarışık, heyecanlı, şaşkınlıktan serseme dönmüş, umuttan havalarda uçan bir insan kalabalığı var. Bu insanlar odaya girip olayı görünce, bu onlara mucize gibi göründü, çünkü daha dün küçük olan yılan birkaç gün içinde bu denli büyük, insan yüzü, hem de insancıl bir ejderha olmuştu”³⁸².

Vücudu yılan, başı ise insan gibi yuvarlak, büyük gözleri ve kaşları olan, insanları duymak için kulakları olan, ancak yine de yılan gibi çatal dili bulunan ve Aleksandros’un sakalları arasından sahte başını uzatırken muhtemelen saçlı ve sakallı olarak algılanan ve bu şekilde resmedilen bir kült imajı karşımızda durmaktadır.

Olayların gelişmesi ve duyulmasıyla birlikte yavaş yavaş Bithynia, Galatia ve Thracia'dan insanlar kente akmaya başlamıştı. Çünkü, buralara gidenlerin hepsi, tanrının küçük bir yılan olarak doğduğunu gördüklerini, kısa bir süre sonra da bir ejderha büyüklüğüne ulaştığını, onu elleriyle tuttuklarını ve tanrının yüzünün insana benzediğini söylüyorlardı. Bunların yayılması üzerine Glykon Kültü’nün kült imajı, resimler, heykeller, tunçtan ve gümüşten heykeller yapılmaya başlamıştır. Ve tanrının aynı zamanda kült imajının adı, Aleksandros’un söylediği bir dize ile de konmuştur. “Glykon’um ben, Zeus’un torununun torunu, ölümlülerin ışığı”³⁸³.

Asklepios’un yeniden dünyaya gelmiş hali ve kendi deyimiyle yeni Asklepios olan Glykon, bir yılan imajı olarak dayandığı Asklepios kültün de her zaman var olmuş çok önemli bir dinsel imgedir. Ancak burada Glykon, bir yılan tanrı olarak Asklepios’un aynı zamanda kendiside olmaktadır. Ve bunun yanında insan yüzü, uzun saçları, kulakları ve konuşuyor olması da kendine has olan önemli ayırt edici özellikleridir³⁸⁴. Bu özellikler aynı zamanda Glykon Kült imajının ve ikonografisinin de belirleyici özellikleridir. Kült imajı olarak Glykon’un kendisinin canlı ve somut bir varlık olması ve çeşitli ritüellerle sürekli tanrı epifanisinin yaratılması tapınanlarla tanrı arasında etkili bir iletişim kurmaktaydı. Tapınanların isteklerinin sürekli olarak izlenmesi ve onlara sürekli sunum yapılması, Glykon Kültü’nün diğer kültürlerden ayırt edilmesini de sağlıyordu. Özellikle kült imajını yansıtan heykellerdeki ve amuletlerde görülen kulak,

³⁸² Lukian Alex. 16.

³⁸³ Lukian Alex. 18.

³⁸⁴ A. Chaonitis (2002). s. 74.

tapınanların isteklerinin daima duyulmasına bir işaret olarak yer alıyordu³⁸⁵. Bunun yanında aynı şekilde yılanı göre büyük ve insan gibi yuvarlak bir gözün yapılması inananların her zaman görülmesi ve gözetilmesi anlamına da gelebilir.

1. Heykellerdeki ikonografi

Glykon Kültü'ne ilişkin arkeolojik anlamda bugüne kadar bulunmuş 4 adet heykel bulunmaktadır. Bu heykellerin tümü de mermerdendir. Bu heykellerden Tomis (Kat.-81- Lev. 38a) kentinden çıkan dışındaki Amastris (Kat.-18 Lev. 11a-11b) kentinden bulunan heykelin baş ve kuyruk kısımları kırıktır. Bu tahribatlardan dolayı kült ikonografisinde, kült imajını diğer Asklepios yılanlarından ayıran ve kendine kimlik kazandıran özellikleri tespit edilememektedir. Bu iki heykel yanında Dorylaion (Kat.-53) ve Byzantium (Kat.-1) kentlerinde de Glykon'a ait heykellerin varlığı bildirilmiştir³⁸⁶. Kültle birebir ilişkilendirilen heykellerin dışında kültle bağlantılı olabileceği düşünülen iki ayrı heykel daha vardır. Bu heykellerin biri heykel de Cyprus Nea Paphos'da (Kat.-55-Lev. 24a) bulunan ve elinde bir yumurta tutan Asklepios heykeli bulunmaktadır³⁸⁷. Kültle ilişkin bir heykel de Athenagoras tarafından bildirilmiş ve Parion kenti agorasında gördüğünü iddia ettiği Aleksandros'a ait heykeldir³⁸⁸.

³⁸⁵ A. Chaonitis (2002). s. 73.

³⁸⁶ S. Mitchell (1993b). *Anatolia, Land, Men and God in Asia Minor Vol II*. Oxford. s. 13 Dipnot 24.

³⁸⁷ G. Grimm (1989). *Aleksander The False Prophet and His God Asclepius-Glycon-Remark Concerning The Representation of Asclepius with an Egg (type Nea Paphos-Alexandria-Trier)*. Cyprus and the East Mediterranean in the Iron Ages. ed. Veronica A. Tatton-Brown, London, s. 169-181.

³⁸⁸ Athenagoras Leg. Pro. C 26.

Harita 2. Antik Kaynaklar ve Arkeolojik Buluntular Işığında Roma Dönemi Glykon Kültü Heykel Buluntu Haritası

1.1 Tomis'ten çıkan Glykon heykeli

Külte ilişkin ilk heykel 1963 yılında Tomis kentinde bulunmuştur³⁸⁹. Bu heykel (Kat.-81- Lev. 38a) Lukianos'un metinlerinden günümüze yansıyan tarifi ile birebir örtüşmektedir. Büyük, azametli bir yılan, köpeği andıran bir baş, baş üzerinde uzun saçlar ve çok bariz insan kulakları ile badem gözler...

Tomis'de bulunan Glykon yılanının heykelinde, yılanın vücudu iç içe çöreklenmiştir. Vücudun sağ tarafından kalın gövde altından çıkan tüylü kuyruğu ile başlayan vücut inceden kalına doğru gitmektedir. Kendi içinde dolanan vücut daha sonra çok az incelerek, mağrur ve gururlu bir ifade ile geniş bir "S" çizerek kafaya ulaşmaktadır. Vücudun iç kısmı yatay çizgilerle, dış kısmında vücut kalınlığı ile orantılı olarak değişen pullarla gösterilmiştir.

³⁸⁹ V. Canarache vd. (1963). s. 5-15.

Heykelin arkasında vücut ile dikilmiş baş ve ensesi arasında yer alan burgu şeklinde gösterilmiş bir destek bulunmaktadır.

Yılanın kafası öne doğru incelerek uzamaktadır. Yılanın kafasında ensenin ve boynun bir kısmını kapatarak inen ve kalın dalgalar şeklinde uzanan saçları bulunmaktadır. Saçları özellikle belirtilmiş ve kulakları açıkta bırakmaktadır. Badem şeklinde verilen gözlerin, göz kapakları da belirtildikten sonra incelerek uzayan burunda da burun delikleri geniş bir şekilde verilmiştir. Ağız ise çenenin altında ince bir çizgi ile belirtilmiştir.

Buradaki heykelde görüleceği gibi, olağan bir yılanın aksine, tüylü biçimde son bulan kuyruk, uzun saçlar, insan kulakları, badem göz ve göz kapakları, burun delikleri Glykon heykelinin önemli ayırt edici unsurlarını oluşturmaktadır.

1.2. Amastris'ten bulunan Glykon heykeli

Amasra Müzesi'nde yer alan ve yine Amastris buluntusu olan heykelin (Kat.-18 Lev. 11a-11b) ise başı ve kuyruk kısmı kırıktır. Ancak Glykon Kült ikonografisinde olduğu gibi azametli bir yılan, iç içe çöreklenme hareketini gerçekleştirmiştir. Yılanın vücudunda aynı Tomis'teki örnekte olduğu gibi kuyruk incelerek bitmektedir. Yılanın başı vücuda eklenen ikinci bir parça olarak yapılmıştır. Heykelin iç tarafında kalan ve yılanın vücudunun ortasına denk gelen yerdeki pim yuvası bize bunu göstermektedir. Vücudun iç kısmına gelen yer Tomis'deki gibi ince yatay çizgilerle, dış kısım ise vücut kalınlığına göre değişen pullarla kaplıdır.

1.3. Heykellerdeki ortak noktalar

Glykon Kültü'ne ilişkin bugüne kadar bilinen dört adet heykel bulunmaktadır. Bunlar yukarıda ele aldığımız Tomis ve Amastris heykelleri dışında Byzantium ve Dorylaion'dan iki ayrı örnek de vardır³⁹⁰. Biz ilk iki heykeli ikonografimiz içine alırken diğer heykelleri ise yalnızca kataloğumuzda yer vermek durumunda kaldık³⁹¹.

³⁹⁰ S. Mitchell (1993b). s. 13 Dipnot 24.

³⁹¹ S. Mitchell (1993b). s. 13 Dipnot 24'de verilen bilgiler ışığında İstanbul Arkeoloji Müzesi ve Eskişehir Arkeoloji Müzesi'ndeki çalışmalarımızda bahsi geçen eserlere ulaşamadık.

İkonografik anlamda da bize genel olarak yardımcı olabilecek tek heykel Tomis örneğidir. Amastris'ten çıkan heykelin başı ve kuyruğunun olmaması için belirleyici Glykon ikonografisi açısından ele alınmasını zorlaştırmaktadır.

Tomis'den çıkan heykel ise Lukianos'un bize bildirdiği Glykon ikonografisi ile birebir örtüşmektedir. Büyük bir yılan, çöreklenme hareketi, insan ve hayvan karışımı olan bir baş, büyük gözler, kulaklar, uzun saç özellikleri biz bunu görebilmekteyiz. Tomis ve Amastris heykellerinin görülebilen ortak noktaları arasında büyük bir gövde, çöreklenme hareketi ve vücudu kaplayan ve vücudun kalınlığına göre şekil alan pullar gelmektedir.

2. Amuletlerde Glykon

Glykon Kültü'ne ilişkin amulet olarak tanımlanan ve bronzdan yapılmış üç adet eser bulunmuştur. İkonografik olarak genel anlatıma oldukça uyan ve kendi içlerinde de çok küçük farklılıkları olan bu amuletlerden ikisi Atina'dan³⁹² (Kat.-56 Lev. 24a-24b, Kat.-57 Lev. 25a-25b) diğeri ise Bartın'ın Ulus (Kat.-17 Lev. 10a-10b) ilçesi eski ismiyle Örcce³⁹³, günümüz Ulukaya Köyü'nden³⁹⁴ ele geçmiştir.

³⁹² Amuletlerden ilki Atina kökenli olup 19. yy başında Boston Fine Art Musum envanterine girmiştir. http://www.mfa.org/collections/search_art.asp?recview=true&id=152764&coll_keywords=glykon&coll_accession=&coll_name=&coll_artist=&coll_place=&coll_medium=&coll_culture=&coll_classification=&coll_credit=&coll_provenance=&coll_location=&coll_has_images=&coll_on_view=&coll_sort=0&coll_sort_order=0&coll_view=0&coll_package=0&coll_start=1, 12.08.2010; İkinci amulet ise Atina Agora kazılarında 1935 yılında bulunmuştur.; D. B. Thompson (1959). H.Thompson (1976).

³⁹³ Türkiye Mahalli İdareler Birliği (MİB) (1971) s. 924; Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde yer alan bu eser bulunduğu dönemde Kastamonu Vilayetine Safranbolu Kazasının Ulus Nahiyesinin Örcce ya da Orca, günümüzdeki ismi ile Ulukaya Köyünden bulunmuştur. Ulus ilçesi 1944 yılı öncesinde Safranbolu'ya bağlı bir nahiye iken, aynı yıl ilçe olması nedeniyle Zonguldak iline bağlanmıştır. 1991 yılında ise Bartın'ın il olması nedeniyle bu ile bağlanmıştır.

³⁹⁴ M. Behçet, (1925) *Kastamonu Asar-ı Kadimesi*, (Yay. Haz. Musa S. Cihangir). (1998). Kastamonu: Özel İdaresi Yayınları. s. 31.

Harita 3. Glykon Kültü Roma Dönemi Amulet Buluntu Merkezleri Haritası

2.1 Boston Güzel Sanatlar Müzesi'ndeki Glykon amuleti

Atina kökenli olan ve Boston Fine Arts Museum'da sergilenen bronz Glykon amuleti (Kat.-57 Lev. 25b-26a), yükselen boynun ve üzerinde taşıdığı başın her iki yanında arka arkaya iki yuvarlak oluşturacak şekilde çöreklenmiştir. Arka arkaya çöreklenme hareketi yapan vücudun tam ortasına gelecek şekilde vücuttan çok ayrılmadan ve incelmeden biten bir kuyruğa sahiptir. Kuyruk derin çizgilerle birbirinden ayrılmış beş bölümlü olarak bitmektedir. Muhtemelen kuyruktaki tüy olgusu verilmek istenmiştir. Ön tarafta vücudun tam ortasından dik bir şekilde yükselen boyun kısmı baş ile sonlanmıştır. Öne doğru eğimli ancak kısa ve küt bitimli baş insan başı şeklinde yapılmıştır. Glykon'un yüzü yere doğru eğimli olmasına karşın gözler dik olarak karşıya bakmaktadır. Başın üzerinde boynun büyük bir kısmını örten ve aşağıya doğru dalgalı bir şekilde inen saçları bulunmaktadır. Saçlar yılanın insan kulaklarını açıkta bırakmaktadır. Yüz kısmında ise alından iki parça şekilde inen saçın bir kısmı

ikiye ayrılarak gözlerin altından ve burnun iki yanından çene altına doğru süzölmüştür. Gözler insan gözü şeklinde yapılmış olup, göz bebekleri ve kaşlar da belirtilmiştir. İki delikli ve yüksek bir burnu olan heykelciğin, çenesi ve ağız ile dudakları da belirgin bir biçimde yapılmıştır. Çene altında bit tutam sakal görölebilmektedir.

2.2 Atina Agora Müzesi'ndeki Glykon amuleti

Atina Agora kazılarından bulunmuş olan bu amulet (Kat.-56 Lev. 24b-25a) de birçok özelliğı ile Boston Müzesi'nde sergilenen ve yine buluntu yeri Atina olan Glykon amuleti ile hemen hemen benzerdir. Buradaki heykelcikte de yükselen boynun ve üzerinde taşıdığı başın sağ yanında arka arkaya çöreklenen yılanın vücudu, heykelciğin sol yanında ise önde bir burğu ve hemen arkasında bir burğu yapmaktadır. Vücudun tam orta arkasına denk gelen yerde vücuda göre pek incelmeden küt bir biçimde biten bir kuyruk bulunmaktadır. Kuyruk bitimi sanki tam biçim verilmemiş gibi olsa da yine tüylü bir kıvrımdan oluştuğı düşünölebilir. Ön tarafta vücudun tam ortasından çok hafif bir "S" yapacak şekilde yükselen boyun kısmı baş ile sonlanmıştır. Öne doğru eğimli ancak kısa ve küt bitimli baş insan başı şeklinde yapılmıştır. Glykon'un yüzü diğör örneğö bakarak daha dik ve karşıya bakmakta, gözleri de direk karşıya bakmaktadır. Başın üzerinde boynun büyük bir kısmını örten ve aşağıya doğru özellikle Boston örneğine bakarak daha derin dalgalara hatta kıvrıcık denebilecek şekilde inen saçları bulunmaktadır. Saçlar burada da yılanın insan kulaklarını açıkta bırakmaktadır. Yüz kısmında aynı Boston örneğinde olduğu gibi alından iki parça şekilde inen saçın bir kısmı ikiye ayrılarak gözlerin altından ve burnun iki yanından çene altına doğru süzölmüştür. Gözler insan gözü şeklinde yapılmış olup, göz bebekleri ve kaşlar da belirtilmiştir. İki delikli ve ancak Boston'daki gibi yüksek olarak değil de daha hafif bırakılmış bir burnu olan heykelciğin, çenesi ve ağız ile dudakları da belirgin bir biçimde yapılmıştır.

2.3 Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ndeki Glykon amuleti

Literatüre ilk defa giren bu örneğimiz de (Kat.-17 Lev.10a-10b) Boston ve Atina Agora Müzelerindeki diğer Glykon amuletleri ile çok küçük detaylar dışında aynı özelliklere sahiptir. Bu amulet de Atina örneğinde olduğu gibi yükselen boynun ve üzerinde taşıdığı başın sağ yanında arka arkaya çöreklenen vücudu, heykelciğin sol yanında ise önde bir burgu ve hemen arkasında tek bir burgu yapmaktadır. Diğer örneklerle bakarak vücudun tam orta arkasına denk gelen yerde vücuda göre pek incelmeden biten kuyruk, daha da aşağı doğru sarkmış ve Boston örneğinde olduğu gibi yayvan ve çatallanmış gibi bitmektedir. Sanırız ki yine de diğer örneklerde olduğu gibi tüy olgusu belirtilmeye çalışılmış olmalıdır.

Atina örneğinde olduğu gibi ön tarafta vücudun tam ortasından dik bir şekilde yükselen boyun kısmı baş ile sonlanmıştır. Öne doğru eğimli ancak kısa ve küt bitimli baş insan başı şeklinde yapılmıştır. Glykon'un yüzü hafif eğimli olmasına karşın, gözleri dik bir şekilde karşıya bakmaktadır. Başın üzerinde boynun büyük bir kısmını örten ve aşağıya doğru dalgalı bir şekilde inen saçları bulunmaktadır. Atina örneğindeki gibi dalgalı bu saçlar yılanın insan kulaklarını açıkta bırakmaktadır. Yüz kısmında ise alından iki parça şekilde inen saçın bir kısmı ikiye ayrılarak gözlerin altından ve burnun iki yanından çene altına doğru süzülmüştür. Gözler insan gözü şeklinde yapılmış olup, göz bebekleri ve kaşlar da diğer örneklerle göre daha belirgin bir biçimde yapılmıştır. İki delikli ve yüksek bir burnu olan heykelciğin, çenesi ve ağız ile dudakları da kısa ve küçük tutulmasına karşın oldukça dolgun ve belirgin bir biçimde yapılmıştır. Çene altında bir tutam sakal görülebilmektedir.

2.4. Glykon amuletlerinin ortak özellikleri

Bugüne kadar bulunan üç Glykon amuleti gösterdikleri ikonografi açısından neredeyse tek bir kalıptan çıkmış gibidir. Üçü de döküm tekniğinde yapılan bu heykelcikler çok küçük farklar dışında birbirlerini tekrar ederler. Heykelciklerin ortak noktaları şu şekilde sıralanabilir:

- 1- Üç heykelciğin de sağ tarafında vücutları arka arkaya yatay biçimli olarak çöreklenmiştir.
- 2- Tüm heykelcikler vücuttan daha ince olmayan ve pek de çok uzamayan kuyrukla bitmiştir. Bu kuyrukların Boston ve Ankara örneklerinde çatallanmış gibi yayvan ancak Atina örneğinde ise daha küt bitim ile yine de üçünde de tüy hissi verilmeye çalışılmıştır.
- 3- Vücudun üstünde her üç heykelcikte dik ya da dike yakın şekilde yükselen boyunlarının üstüne başları bulunmaktadır.
- 4- Öne doğru eğimli ancak daha küt ve kısa olarak yapılmış bir insan başı Glykon'un başını oluşturmaktadır.
- 5- Baş çevreleyen uzun saç, boynun ve ensenin bir kısmını kapatmakta, derin dalgalar ile dökülmektedir. Yalnızca Atina örneğinde saç daha kıvrıkcık verilmiştir. Saçlar alın kısmından iki parça şeklinde inerek gözlerin altından ve burnun iki yanından çene altına doğru süzülmüştür.
- 6- Gözler insan gözü şeklinde yapılmış olup, göz bebekleri ve kaşlar da diğer örneklerle göre daha belirgin bir biçimde yapılmıştır.
- 7- İki delikli ve yüksek burnu olan heykelciklerde, çeneler ile ağız ve dudaklar da çok belirgin yapılmıştır.

Glykon Kültü'ne ait üç amulete bakıldığında, üç eserde de belirli bir ikonografiye bağlı kalındığı görülmektedir. Lukianos'un tanımladığı kült imajını birebir yansıtan bu heykelcikler sanki belirli bir kurala, çizilmiş bir şemaya bağlı kalınarak üretilmiş gibi durmaktadır. Amuletlerin buluntu yerlerinin birbirine uzak olmasına rağmen bu denli benzerlik taşımaları çıkış noktalarının bir olabileceğini akla getirmektedir. Belki de bu merkez Lukianos'un da mektubunda yer aldığı şekliyle³⁹⁵ Glykon'un ününün artmasıyla birlikte gümüşten ve tunçtan heykellerinin yapıldığı Abonuteikhos olabilir mi?

3. Sikkeler üzerindeki ikonografisi

Kült ikonografisinin net olarak görülebildiği ve zaman içerisinde değişik coğrafyalara göre değişimlerinin de izlenebildiği bir başka buluntu grubu da sikkelerdir.

³⁹⁵ Lukian Alex. 18.

Aleksandros, kültün ortaya çıkması ve gelişiminin başında kentin adının değiştirilip, sikkeler üzerine hem kentin yeni ismi hem de kült imajının gösterilmesini istemişti. Ancak bu isteği öncesinde Antoninus Pius (138-161) döneminde Abonuteikhos kentinin bastığı sikkelerin arka yüzünde Glykon'un imajı ve ismi grlmeye bařlamıřtı³⁹⁶. Kentin yeni ismi olan Ionopolis ise Lucius Verus (161-169) döneminde arka yüzdeki Glykon Kültü imajı ile birlikte ilk defa grlmeye bařlar³⁹⁷.

Glykon'un bulunduğu sikkeler yeni kültün yayılımı ve kulaktan kulağa duyulmaya başlayan kült imajının da hem somutlaşması hem de çok büyük bir coğrafyada görülebilmesi ve ilgi çekmesi açısından büyük avantaj sağlamış olmalıdır.

Glykon sikkelerine bakıldığında sikkeler üzerinde temelde insan ve hayvan başlı, saçlı ya da sakallı büyük bir yılan, çöreklenme hareketini yapmış bir kült imajı görülmektedir.

Özellikle Abonuteikhos-Ionopolis kentinin bastığı ilk sikkeler, Lukianos'un aktardığı ve heykel ile amuletlerden de izlenebilen kült ikonografisine sadık kalındığını göstermektedir. İşte bu noktada da kültün çıkış yerinden gelen sikkelere göre Glykon yılanının görüntüsünün ve ikonografisinin ilerleyen süreç içerisinde hiçbir değişikliğe uğramadan kullanılmaya devam ettiği tespit edilmiştir.

Bugüne kadar tespit edilen ve Glykon imajının kullanıldığı sikkeleri ikonografik açıdan 6 temel gruba ayırabiliriz.

Bu grupların ikonografik özellikleri şunlardır:

³⁹⁶ W.H. Waddington vd. (1904). s 168, 8, Pl. 17 Fig. 12, 1904.

³⁹⁷ W.H. Waddington vd. (1904). s.169, 12, Pl. 17 Fig. 16, 1904.

Tablo 2. Glykon Sikkelerinin İmparatorlara Göre Dağılımı

BÖLGELER				
İMPARATORLAR	Antoninus Pius-138-161	Lucius Verus-161-169	M. Aurelius-161-180	Commudus 177-190
Attica				
Bithynia	Treion I			
Cyprus				
Galatia				
Ionian				Klozomenai I
Lydia				
Misir				
Moesia				
Mysia			Pergamon I	
Paphlagonia	Abouteichos 5	Ionopolis I		
Pontus	Amaseia I			
Phrygia				
Syria				
Tauris				
Thracia	A. Traiana I	A. Traiana I Pautalia I	Pautalia I	Pautalia I
Toplam	8	3	2	2

Commudus 177-190	Septimus Severus-193-211	Caracalla-198-217	Gete-209-211	Macrinus-217-218	Diadimenus 217-218	Elagabalus-218-222
	Teion I	Nikomedia 4				
		Tatium I				
		Ankyra I				
Klozomenai I						
	Nikopolis 2		Nikopolis I	Makrianopolis 2	Makrianopolis 2	Makrianopolis 3
	Callatis I	Makrianopolis I	Callatis I	Nikopolis I	Nikopolis 2	Nikopolis I
		Ionopolis I	Ionopolis I			
	Gangra I					
	A. Traiana 2	Hadrianopolis I-A. Traiana 2	A. Traiana I			
Pautala I	Pautala I-Philippopolis I	Pautala II-Serdica I-Philippopolis I	Hadrianopolis I-Pautala II			
2	9	15	7	3	4	4

3.1. Grup I:

Birinci grup sikkeler kültün kuruluş merkezi olan ve külte dair en erken sikkeler olması beklenen Abonuteikhos/Ionopolis kentine ait Antoninus Pius (138-161) – Lucius Verus (161-169) sikkeleridir. Bu sikkeler muhtemeldir ki kendilerinden sonra basılacak Glykon imajı taşıyan sikkelere de kaynaklık etmişlerdir.

Bu grupta Paphlagonia Kataloğu içinde yer alan (Kat.-24), (Kat.-25), (Kat.-26), (Kat.-27), (Kat.-28), (Kat.-29) ve (Kat.-33) sikkeleri yer almaktadır.

Temel olarak kendi içinde üç ayrı biçim olarak ele alınabilecek eserlerde (Kat.-28) ve (Kat.-29) örnekleri, büyük, kıvrımları belli edilmiş bir vücudun üstüne 2 göz açıklık bırakacak şekilde çöreklenmiş yılanın vücudu bulunmaktadır. Vücut önce yükselip, sonra alçalarak başa ulaşmaktadır. Bundan sonra hafif yukarıya bakan bir baş bulunmaktadır. Baş normal bir yilandan öte, bir lale çiçeği gibi 3'lü bir şekilde gösterilmiştir. Baş burada yandan değil üstten gösterilmiştir. Muhtemeldir ki bu sikkeler Glykon ikonografisinin tam oturmadığı ve kesin çizgilerinin belirlenmediği ilk örnekler olmalıdır.

Antoninus Pius'a ait bu sikkelerden sonra yine aynı imparator döneminde basılmış olan (Kat.-26), (Kat.-27), (Kat.-28) ve (Kat.-29)'de yer alan sikkeler ise Lukianos'un Glykon'u tasvir ettiği şekilde ve insanların karşısına çıkartılmasından³⁹⁸ sonraki halini yansıtıyor olmalı. Bu sikkelerde ise yine altta kıvrımlı bir şekilde önce yatay olarak uzanan sonra ise yükselmeye başlayan yılanın vücudu iki göz bırakacak şekilde çöreklenme yaptıktan sonra hafif bir "S" yaparak başa ulaşmakta. Baş diğer örneğe bakarak profilden verildiği görülebilir. Burna doğru incelen baş, küt bir şekilde bitmektedir. Başın üzerindeki saç yanlardan sarkmış olarak gösterilmiş ve ayrıca sakal da belirtmeye çalışılmıştır. Bu dört sikkeden 3'ü (Kat.-26, Kat.-27, Kat.-28) Abonuteikhos lejandlı ön yüze (Kat.-33) ise Gordianus III dönemi sikkesi olup Ionopolis lejandına sahiptir.

Birinci grubun son örneği ise Lucius Verus döneminde Ionopolis lejandı ile ilk defa basılmış ve Lukianos'un tarifini tam olarak yansıtan Glykon imajına sahiptir. Bu örnekte de altta kıvrımlı bir şekilde önce yatay olarak uzanan sonra ise yükselmeye

³⁹⁸ Lukian Alex. 16.

başlayan yılanın vücudu iki göz bırakacak şekilde çöreklenme yaptıktan sonra hafif bir “S” yaparak başa ulaşmaktadır. Baş sağ tarafa bakmaktadır. Bu örnekte baş tamamen bir insan yüzüne sahiptir. Saçlar ise yandan düzgün ve neredeyse taranmış bir şekilde bırakılmıştır.

Birinci gruba dahil olan Abonuteikhos/Ionopolis sikkelerinden izlenebilen süreç kendi içerisindeki benzerliği yanında kült ikonografisinin de oluşumunu izlemeye de faydalı olmaktadır. Genel özellik olarak baktığımızda kuyruktan başlayarak gövdenin bir kısmının kıvrımlı bir şekilde zeminde ilerledikten sonra yükselerek iki göz açıklık bırakacak şekilde çöreklenme hareketini yapması ve daha sonra ise genelde “S” hareketi yaparak başa ulaşmasıdır. Baş ise yandan saçları sarkıtılmış ve insan yüzüne benzeyen bir şekilde yapılmıştır.

3.2. Grup II:

İkonografik anlamda ikinci gruba ayırdığımız sikkeler içinde büyük çoğunluğu Thrakia ve Moesia kentleri almaktadır. Ancak bunun yanında Küçük Asya’da Paphlagonia, Ionia, Bithynia, Mysia gibi bölgelere ait kentlerin sikkeleri de yer alır.

Bu sikkeler de kendi içinde iki ana grupta ele alınabilir. Genel anlamda kataloğumuzda yer alan sikkelerin 30’unun oluşturduğu bu grupta ikonografik anlamda genel benzerlikleri yanında başını çevreleyen nimbuslu örnekler ve nimbusu olmayan örnekler olarak kendi içinde ayrılır.

Genel anlamda bu grubun karakteristik özellikleri şunlardır: Özellikle Glykon amuletlerinde gördüğümüz çatallanmış bitimli kuyrukla başlayan yılan vücudu, Nikomedia (Kat.-07), Pergamon (Kat.-16) Hadrianopolis (Kat.-79), Philippolis (Kat.-89), (Kat.-95), Markianopolis (Kat.-113) örneklerinde görülürken, Nikomedia (Kat.-07) örneğinde ise bu kuyruk abartılmış ve üç parçalı bir şekilde gösterilmiştir. Kuyruktan sonra kalın ve genelde kıvrımsız olarak devam ederken özellikle çoğu örnekte 4 göz açıklık bırakacak şekilde çöreklenme hareketi yapmaktadır. Bu duruma uymayan ancak yine de çok yakın bir çöreklenme hareketi gösteren Nikomedia (Kat.-07), Pergamon (Kat.-16), Ionopolis (Kat.-34), Augusta Traiana (Kat.-64), Pautalia (Kat.-70), (Kat.-71), Markianopolis (Kat.-94), Callatis (Kat.-112) sikkeleri vardır. Vücuttan kafaya bağlantı

yapan kısım çok kısa olup zaman zaman düz ama genelde hafif bir “S” yaparak yükselir. İnsan ya da zaman zaman kuşbaşı şeklinde gösterilen başın bu tipteki en belirleyici özelliği ise her örnekte saçların başın her iki yanından tutam olarak sarkıtılması gelmektedir. Nikomedia (Kat.-07) örneğinde ise saç enseye kadar uzandıktan sonra yukarıya doğru kıvrım yapmaktadır. Kuş başına yakın gösterim ise ağız yapısı ile çok belli olan Pergamon’dan (Kat.-16) örneğidir. Kimi örneklerde ise saçın yerini sadece sakal, Klazomenai (Kat.-13), Serdica (Kat.-78), Philippolis (Kat.-79), Markianopolis (Kat.-90), (Kat.-91), (Kat.-95), Callatis (Kat.-112) örneklerinde almıştır. Ayrıca kimi örneklerde baş üzerinde boynuz vari kıvrımlar Augusta Traiana (Kat.-64), Pautalia (Kat.-74), Tomis (Kat.-85) örneklerinde vardır. Bu örneklerde ağız genellikle açıktır.

Başında nimbus olan örneklerde bu grubun temel benzerliklerini taşıırken, çöreklenme hareketine göre ise yine kendi içinde iki gruba ayrılabilir. Bu sikke örneklerinde de Glykon’un vücudu çatallanmış kuyruk bitimlidir. Bu özelliği gösteren örnekler Hadrianopolis (K-58), Augusta Traiana (Kat.-68), Markianopolis (Kat.-89), Nikopolis (Kat.-103), (Kat.-104), (Kat.-106) sikkeleridir. Ancak Augusta Traiana’dan bir (Kat.-69)’deki örneğin kuyruğu ucu sivriltilmiş tüylü bir kuyruk bitmektedir. Vücudun çöreklenme hareketi genelde 4 göz açıklık bırakacak şekilde yapılmıştır. Çöreklenme hareketinde ise bir farklılık bu grup içerisinde kimi örneklerin altta kuyruktan başlayarak ve dalgalı biçimde yere paralel gelen vücudunun yatay bir “8” hareketi ile çöreklenip kafaya ulaşmasında görülür. (Nikopolis Kat.-103, Kat.-105) İki örnekte ise altta kuyruktan başlayarak ve dalgalı biçimde yere paralel gelen bölüm sonrasında yukarıya yükselen vücudu ortasına alacak şekilde “kurdele” şeklinde çöreklenme hareketi görülmektedir. Nikopolis (Kat.-105, Kat.-108) Bunun dışında uzun saçlar ve sakalı ile tüm baş özellikleri 2. grubun genel özelliklerini taşır.

3.3. Grup III:

Glykon Kültü’nün sikkeler üzerinden izlenen ikonografisinde 3. grup olarak ayırdığımız bölümde Thrakia ve Moesia bölgelerine ait kentlerin sikkelerin yoğunluğunun yanında Küçük Asya’dan Ankyra kentine ait sikkeler de bulunmaktadır.

3. grupta yer alan sikkelerin genel özellikleri şunlardır: Hemen hemen bütün sikkelerden izlenebilen dört göz açıklık bırakacak şekilde çöreklenme hareketi bu grubun temel özelliğidir. Bu grupta yer alan özelliğe ise kurdele şeklindeki 2 göz açıklık bırakacak Ankyra (Kat.-12), yatay olarak “8” çizmiş Hadrianopolis (Kat.-60), Tomis (Kat.-88), Markianopolis (Kat.-100); 4 gözden fazla açıklık bırakacak şekilde çöreklenmiş olan Hadrianopolis (Kat.-61) ve (Kat.-62), yatay biçimde iki göz bırakacak şekilde çöreklenmiş olan Tomis (Kat.-87) ve Pautalia (Kat.-75) örnekleri kısmen uymamaktadır. Çöreklenmiş vücudun üstünde bütün örneklerde orak hareketi yapmış boyun başa ulaşmaktadır. Diğer gruptaki örnekler bakarak daha sade olan başlar kendi içinde ikiye ayrıldığı görülmektedir. Genel olarak ağzı açık ve çatal dilli gösterilen baş üzerinde olağan yılan başından çok farklı değildir. Ancak kimi örneklerde ise başın her iki yanında üçer çizgi şeklinde çıkartılmış ve muhtemelen saç anlatmak için yapılmış şekiller bulunmaktadır. Hadrianopolis (Kat.-61), Tomis (Kat.-86), Markianopolis (Kat.-100), Tomis (Kat.-87), Hadrianopolis (Kat.-61). Bu grupta iki örnekte ise başın üzerinde gösterilmiş çizgiler de saç, Hadrianopolis (Kat.-62), Markianopolis (Kat.-100), özellikle Markianopolis (Kat.-100) örneğinde çene altında sakal da belirgin bir biçimde gösterilmiştir.

3.4. Grup IV:

4. grup sikkelerimiz, diğer gruptaki sikkelerin doğal gösterimine karşın, bir kült objesi olarak kült merkezindeki kült heykelini çağrıştıran bir şekilde yapılmıştır. Çünkü bu gruptaki sikkelerin tümü sunak üzerinde gösterilmiş ve Glykon’un doğal yapısından öte bir heykel betimlemesini çağrıştıran. Bu gruptaki sikkelerin altısı Paphlagonia ve yakın çevresinden, yalnızca iki tanesi ise Thracia Bölgesi’ndendir.

Bu grubun genel özelliği tüm sikkelerin sunaklı ve Glykon’un iki göz açıklık bırakacak şekilde çöreklenerek gösterilmiş olmasıdır. Bu sikkeler arasında da ikonografik anlamda bir bütünlüğün yanı sıra küçük farklarla birbirinden ayrılan özellikleri de vardır.

Sikkelerdeki sunaklardan başlayacak olursak, Glykon yılanının üzerinde durduğu sunaklardan yıpranmış olmasına rağmen görülebilen özellikleriyle Amaseia

Kat.-54 (Girlandlı), Tavium (Kat.-11 Girlandlı), Augusta Traiana (Kat.-63 Girlandlı), Tieion (Kat.-09) ve (Kat.-10 Girlandlı), Ionopolis (Kat.-29 Geometrik Kabartmalı), Ionopolis (?) (Kat.-35-Girlandlı), Gangra (Kat.-36) (Köşeleri yuvarlak-geometrik motifli) örneklerinde oldukça süslü özellikle de girlandlı bir sunak olduğu görülmektedir. Bu grupta yalnızca Tieion (Kat.-09) örneğinde sade bir sunak kullanılmıştır. Bu gruptaki bir diğer göze çarpan özellik ise Pautalia (Kat.-73) sikkesinde görüldüğü üzere sunak üzerindeki Glykon'un sunağının her iki yanında meşaleler görülmektedir. Sunak üzerindeki Glykon'un dört örneğinde Amaseia (Kat.-54), Tavium (Kat.-11), Ionopolis (Kat.-29), Ionopolis (Kat.-33) örneklerinde iki göz açıklık bırakacak şekilde çöreklenme hareketi yaparken, Augusta Traiana (Kat.-63) örneğinde arkaya uzanan burgulu biçimde 4'lü çöreklenme, Pautalia (Kat.-73) örneğinde ana olarak dört gözlü çöreklenme hareketi, altta ise kuyruğu ve gövdenin bir kısmı gösterilmiş, Tieion (Kat.-07)'de tekli açıklık bırakan bir çöreklenme yapmış ve son olarak da çöreklenme yapmaksızın sunak üzerinde kalın vücudu ile uzanmış Gangra (Kat.-36) örneği değişik bir gösterim sunmuştur. Tieion (Kat.-09) örneğinde kuyruk arkada volüt şeklinde kıvrılmış ancak tam yuvarlak yapmamıştır, vücut altından ilerleyen bölüm başın altında tek açıklık bırakacak şekilde çöreklenmesini tamamlamıştır. Baş genellikle yılan başından farklı, karışık bir yaratık şeklinde gösterilmiştir. Bunlardan Amaseia (Kat.-54), Augusta Traiana (Kat.-59), Tieion (Kat.-09, 10), Gangra (Kat.-36) örneklerinde Glykon saçlı ve sakallı olarak gösterilmiştir. Ionopolis (Kat.-30) ve Ionopolis (Kat.-35) örneklerinde ise baş ve ense üzerinde vücuttan oldukça kalın ki muhtemel yine saçı vurgulamak için olsa gerek, bunun dışında da ağız yapısı bir kuş ağzı gibi gaga şeklinde yapılmıştır. Tavium (Kat.-11) örneği ise olağan bir yılan başına yakın bir şekilde gösterilmiştir.

3.5. Grup V:

Glykon sikkeleri içinde hem ikonografinin hem de kültün algılanmasına en değişik örnek sikkeler bu grupta yer alır. Dört adet sikkeden (Kat.-4, Kat.-5, Kat.-6, Kat.-8) oluşan bu grubun tüm örnekleri Nikomedia'dan gelir.

Bu grubun en önemli ve belirgin özelliği bir örnek dışında 6 göz açıklık bırakan çöreklenme ve vücudun üstünde erkek bir insan başının taşınmasıdır. İlk örneğimizde Nikomedia (Kat.-04), alışlagelmiş çöreklenme hareketinin dışında volüt yapmış bir vücudun bulunmasıdır. Sol volütün altından ise kıvrımlı kuyruk gösterilmiştir. Vücudun üstünde ise sağa bakan kısa saçlı ve orta yaşta bir erkek insan başı bulunmaktadır. Diğer örnekler Nikomedia örneklerinde (Kat.-05, Kat.-06, Kat.-08) ise 6 göz açıklık bırakacak şekilde çöreklenmiş vücudun üzerinde yine orta yaşta bir erkek başı bulunmaktadır. Bu örneklerden Nikomedia (Kat.-05)'de başın arkasında, ensede saç biraz uzun olarak gösterilmiştir.

3.6. Grup VI:

Bu grupta yer alan Glykon betimlemeleri, kült imajının alışlagelmiş ikonografik gösteriminin dışındadır. Bu grup başka tanrı ve tanrıçaların yanında Glykon'un yer aldığı örnekleri içermektedir.

Ionopolis (Kat.-31)'de sikkesi üzerinde tahta oturmuş Tykhe'nin omuzlarını sararak tanrıçanın elindeki kaptan su içen Glykon yılanı betimlenmiştir. Yılan ikonografik olarak diğer betimlere benzememektedir. İşte bu noktada da Tykhe Ionopolis'in persifikasyonu, ve kentinde yılanı beslemesi betimi de kentin tanrısı anlamında kullanılmış olabilir³⁹⁹.

Grubun ikinci örneğini bir Ionopolis (Kat.-32) sikkesidir. Ayakta duran Tykhe elinde cornucopia tutmaktadır ve bunun altında, tanrıçanın yanın da Glykon görülmektedir. Burada yılanın başı, yılan başından farklı ve insan yüzü şeklinde gösterilmiştir.

³⁹⁹ L. Robert (1980). s. 400-401.

Harita 4. Glykon Kültüne Dair Roma Dönemi Sikke Basan Kentlerin Genel Olarak Dağılımı

3.7. Glykon sikkelerinin ortak özellikleri

Glykon Kültü'ne ilişkin bulunmuş arkeolojik kayıtlar içerisinde en büyük grubu çok geniş bir coğrafyaya dağılmış olan sikkeler oluşturmaktadır. Bu sikkelerin de büyük çoğunluğu kendi içlerinde çok küçük farklarla Lukianos'un tarif ettiği⁴⁰⁰ ikonografiyi takip etmektedirler.

Bu çalışma kapsamında ele alınan ve ikonografik açıdan incelenen 78 adet sikkenin ortak ikonografik özellikleri şunlardır:

1-Bütün sikkelerde Lukianos'un tarifi uyarınca olan büyük ve heybetli yılan görülmektedir.

2- Glykon'un kuyruğu sıklıkla çatallanmış biçiminde yapılmıştır. Bu amuletlerde de görülen ortak ve belirgin bir özelliktir.

⁴⁰⁰ Lukian Alex. 16.

3- Neredeyse istinasız Glykon çöreklenme hareketi yapmaktadır. Bu hareket genelde dört göz açıklık bırakacak şekilde gösterilmiştir. Ama kimi örneklerde yere paralel olarak “8” işareti şeklinde ya da kurdele şeklinde yapılmış iki göz açıklık, kimi örneklerde de altı göz açıklık bırakacak şekilde çöreklenme hareketi gerçekleştirilmiştir.

4- Glykon’un başı genelde olağan bir yilandan ayrı olarak grift bir yılan başı olarak gösterilmiştir. Küt bitimli bir burun ve ağız yapısı, daha kalın bir baş ve baş üstündeki saç ve çenedeki sakal olgusu. Bunun dışında kimi örnekler bir kuş başı gibi yapıp gaga şeklinde bir ağızla bitirilmiştir. Bazı örneklerde ise insana yakın bir yüz varken, Nikomedia örneklerinde olduğu gibi bazen bir erkek başı şeklinde gösterilmiştir.

5-Kafa üzerinde, başın her iki yanından sarkan, kimi zaman sakal ile karışan uzun saç, çene altında sakal, bazı örneklerde baş üzerinde boynuz vari kıvrımlar bulunmaktadır. Özellikle Moesia ve Thracia örneklerinde baş nimbus ile çevrelenmiş, bazı örneklerde de saçı temsilen çizgisel çıkıntılar gösterilmiştir.

6- Çok sayıda olmamakla beraber sunakla gösterilen Glykon yılanı da ortak özellik içinde gösterilebilir.

Genel olarak heykeller ve amuletlerdeki ikonografiyi takip eden sikkeler Glykon Kültü için ikonografinin dışında da bazı bilgileri bize ulaştırmaktadır. Glykon yılanının ilk görüldüğü Antoninus Pius (138-161) dönemindeki sikkelerde (Abonuteikhos Kat.-20, Kat.-21), yılanın başının olağan bir yılanı göre oldukça değişik ama yine de ikonografik anlamda belirsiz olarak görülmesi, kült imgesinin ortaya çıktığı ancak bunun tam olarak kült objelerine yansıtılamadığını bize gösterebilir. Bu sikkelerden sonra basıldığı anlaşılan ve yine Antoninus Pius dönemi diğer iki örnekte ise (Abonuteikhos Kat.-22, Kat.-23) Glykon yılanının bilinen kült imajına doğru evrildiğinin ve kült ikonografisinin oturmasına karşın bunun sikkelerde tam olarak yansıtılmadığını düşündürmektedir. Aynı dönemde Ionopolis ile birlikte sikke basan Augusta Traiana ve Tieion kentlerindeki Glykon yılanı saçlı ve sakallı olarak sunak üzerinde gösterilmiştir. Lucius Verus (161-169) döneminde Ionopolis lejandı ile basılan sikke de ise artık kült imajının ikonografisi ile birlikte sikkelere yansıtılabildiği görülmektedir.

İkonografinin yanı sıra kültün yaygınlaşması, buna koşut olarak da sikke basımının başlamasında, kültün merkezi Abonuteikhos/Ionopolis'in yanı sıra ilk sikkelerin basıldığı Antoninus Pius (138-161) döneminde Thracia Bölgesinden Augusta Traiana, Bithynia Bölgesinden Tieion, Lucius Verus (161-169) döneminde yine Augusta Traiana, Marcus Aurelius (161-180) döneminde yine Thracia Bölgesinden Pautalia kentinin de Glykon yılanının olduğu sikkeleri basması, kültün ne denli hızla yayıldığına bir gösterge olarak verilebilir. Tabi bu hızlı yayılımda Abonuteikhos/Ionopolis kentinin Glykon Kültü'nün ortaya çıkmasından önce özellikle Karadeniz kıyısındaki bu kentlerle olan ticari ve kültürel bağlarının da etkisi olduğu düşünülebilir.

Caracalla (198-217) döneminde Nikomedia'da basılan sikkelere (Nikomedia Kat.-05, 06, 07) baktığımızda gördüğümüz erkek başı ile farklı ve hatta abartılmış ikonografi, Glykon Kültü'nün etkisinin nasıl derin ve sarsıcı bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Özellikle dördüncü grupta yer alan ve hepsi de sunak üzerinde yer alan Glykon betimlemeleri, kült merkezinde sunak üzerinde bir kült heykelinin yapıldığını akla getirmektedir. İkonografik anlamda sikkeler üzerindeki diğer Glykon örneklerine bakarak, bu dördüncü gruptaki örnekler daha plastik özellikle gösterilmiştir. Yine bu gruptaki örneklerin yani kült heykeli ile basılmış sikke örneklerinin kült merkezine yakın olan Tieion, Amaseia, Gangra ve Tavium gibi kentlerden de olması kültün ikonografisinin yanında kült heykelinin de dolayısıyla kült temsilciliklerinin de bu bölgelere taşınmış olabileceğini göstermektedir.

Sikkelerin tarihlere göre yayılımına da baktığımızda 190-230 yılları arasında Septimus Severus (193-211) ve Aleksander Severus (222-235) oldukça yoğunlaştığı görülmektedir. Bu artış nedenleri arasında Lukianos'un Glykon Kültü ile ilgili mektubunu kültün kurucusu Aleksandros'un ölümü olan 170'lerden⁴⁰¹ sonra özellikle de 180 sonrasında⁴⁰² yayınlaması olabilir mi? Kültün kendi aktiviteleri ile yayılması yanında Lukianos'un kültü kötülemek için de olsa yazdığı mektubun yayılması ve duyulması ile de kült daha da popülerlik kazanmış olabilir.

⁴⁰¹ Lukian Alex. 59.; B.Rochette (2001). s. 7.

⁴⁰² Lukian Alex. 1.; Dipnot 1.

Son olarak da buluntu grubu içerisinde en çok sikke buluntusu ile Moesia ve Thrakia Bölgelerinin geldiği görülmektedir. Kültün merkezinden oldukça uzak olmasına karşı bu yoğunluğun sebepleri neler olabilir? İlk olarak bu bölgelerde yer alan ve kökleri Neolitik Döneme kadar geri giden ejder inancının olması⁴⁰³ ve Glykon Kültü'nün de bu inanış sayesinde kendine kolay yer bulması ilk neden olarak gösterilebilir. Diğer bir neden bu bölgedeki Paphlagonialı lejyon askerlerinin ve yine Küçük Asya'dan gitmiş insanların⁴⁰⁴ varlığı ve bu varlık ile kültürün etkili biçimde bölgeye taşınması olabilir. Son olarak elbette yine Karadeniz kıyılarında görülen ticari ve kültürel bağlarda bu etkilenim de aracı bir rol oynamış olabilir.

⁴⁰³ M.S. Kos (1991). s.183-190.

⁴⁰⁴ A. Culcer (1963). *Cultul lui Glycon la Tomis si la Apulum*. Apulum VI. Alba Iulia. s. 611-617, fig. 2-3; CIL III 1022.; F. Cumont (1910). s.1468.

Yedinci Bölüm

Roma Dönemi Sonrasında Kültün Devamlılığı

1. Bizans Dönemi

1.1. Geç Antik çağ ve Bizans Döneminde kültürün varlığı

Glykon Kültü'nün ortaya çıkışından itibaren varlığını etkin bir şekilde sürdürmesine ilişkin bilinen en geç tarihli arkeolojik veri İmparator Trebonianus Gallus (MS 251-253) dönemine ait bir İonopolis (Kat.-34 Lev. 21a) sikkesidir⁴⁰⁵. İmparator Trebonianus Gallus'un yönetiminin hemen öncesi ve sonrasında Roma İmparatorluğu'nun Karadeniz kıyıları ile Dacia ve Thrakia bölgeleri Gotların yıkıcı saldırılarına maruz kalmıştı. MS 255-257 tarihleri arasında Gotlar, Borani adlı bir greupla birlikte Doğa Karadeniz'e saldırılar düzenlemiş ve Pontus Bölgesinin büyük bir kısmı ile Trapezus kentini ele geçirmişlerdi. Saldırıların devamında ise Karadeniz'in güney batı kıyılarında Khalkedon, Nicaea, Nikomedia, Prusia gibi kentler yağmalanmıştı⁴⁰⁶. Bu noktada Karadeniz kıyı şeridine hem doğudan hem de batıdan yapılan saldırılarda İonopolis kentinin de olumsuz yönde etkilenmiş olması muhtemeldir.

Bu tarihten sonra kültürün hem Paphlagonia'da hem de diğer yayılım alanlarında elimizde bilinen arkeolojik veri bulunmadığı için nasıl bir seyir gösterdiğine ilişkin somut kanıtlar bulunmamaktadır.

Kültürün 2. ve 3. yüzyıldaki yüksek popüleritesine karşın ilerleyen tarihlerde özellikle Hristiyanlığın yaygınlaşması karşısında etkisini bıçakla keser gibi yitirdiğini düşünmek pek olası görünmemektedir. Kültür Geç Antik çağ ve ilerleyen süreçte belki

⁴⁰⁵ W.H. Waddington vd. (1904). s.170, tav 15. 17, 22.

⁴⁰⁶ Zos. HN. I. 18-19. Zosimus *Historia Nova*. (Çev.W. Green-T. Chaplin). London.; J. Wilkes (2005). *Provinces and frontiers. The Cambridge Ancient History, XII The Crisis of Empire Ad 193-337*. Cambridge University Press. S. 226-227.

etkisini yitirmiş olsa da kendi içinde bir dönüşüm ve belki de çeşitli dinsel alanları etkileyerek varlığını bir şekilde sürdürmüş olmalıdır.

Erken Hristiyanlık sanatının ilk yıllarından itibaren ejder figürü ve özellikle de ejder öldüren atlı azizler betimlemesinin ortaya çıktığı bilinmektedir. Ejderle mücadele eden ve onu öldüren atlıların Hristiyanlıktaki ifadeleri hem görsel, hem de metinsel belgelerde, Hristiyanlık'ın ilk ortaya çıktığı dönemde pagan yöneticiler tarafından zulmedilen Hristiyan askeri azizleriyle ilgilidir. Bu imgenin Erken Hristiyanlık döneminde Hristiyanlık'a yine paganizmden geçmiş olduğu düşünülmektedir⁴⁰⁷. En erken ejder öldüren atlı motifleri MS 6. yüzyılda, Bizans döneminde Suriye-Filistin ve Anadolu'dan varlıkları bilinmektedir. Özellikle amuletlerde bulunan bu imgelerde, atlının elindeki mızrak doğrudan ejdere saplı değil, dişi bir demona (cin) saplıdır. Bunların, Aziz Sisinnios ya da Süleyman'la ilgili olabileceği düşünülmektedir⁴⁰⁸. Yine, MS 6. yüzyıl'da Syria'dan bir altın kaplı kutsal kalıntı muhafazasının (Kat.-117 Lev. 55b) üzerindeki betimlemede yıldız sütunun üzerinde oturan Aziz Simeon, yılan(ejder) kılığına girmiş şeytana karşı meydan okuma sahnesi işlenmiştir⁴⁰⁹. Buradaki betimlemede oldukça büyük bir şekilde gösterilen yılanın çenesinde sakalı, gaga ağzı gibi biten kafası ve yuvarlak gözleri bulunmaktadır.

⁴⁰⁷ O. Pancaroğlu (2004). *The itinerant Dragon-Slayer: forging paths of image and identity in medieval Anatolia*. Gesta. Vol. 43, No. 2. s. 152.

⁴⁰⁸ O. Pancarlıoğlu (2004). s.152-153.

⁴⁰⁹ P. Brown (2000). *Geç antik çağda Roma ve Bizans dünyası* (Çev. Turhan Kaçar). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları. s. 58.

Harita 5. Glykon Kültüne dair Geç Antik Çağ Glyptic Buluntu Haritası

Erken örneklerden görüldüğü üzere ejder figürü Hristiyanlığın karşısında ve özellikle de pagan kökeni sembolleştiren bir alan içerisinde yer almaktadır. Buna başka bir örnek de 9.-10. yüzyıllara ait Sinai dağındaki Aziz Catherine manastırından gelir. Burada iki aziz birlikte askeri kıyafetler içinde betimlenmiştir. Aziz Theodoros bir sürüngeni mızraklarken Aziz Georgios ise yaşlı bir erkek figürünü, olasılıkla da imparator Diocletianus'ı kaçırmaktadır. Burada, kendi döneminde Hristiyanlara zulmeden bu hükümdarla ejder arasında bir bağlantı kurulmuş olabileceği düşünülmektedir⁴¹⁰.

Erken Hristiyanlık döneminden başlayarak 12. yüzyıla kadar süregelen ejder öldürme sahneleri ve yılan kılığına bürünmüş şeytana karşı olan savaşın betimlendiği sahnelerde kimi noktalar ortaktır. Öncelikle ilk ortak nokta, başta da belirtildiği üzere ejder figürü erken Hristiyanlık sanatında paganizmden alınmış bir figür ve Hristiyan karşıtlığını simgeleyen bir anlam taşıdığını belirtmiştir. Bundan başka Hristiyan sanatı içinde betimlenen ve 6. yüzyıldan itibaren görülmeye başlayan azizler ve ejder savaşı içinde ejder figürleri oldukça büyük bir yılan, sakallı, boynuzlu, gaga ağızlı biten bir

⁴¹⁰ O. Pancaroğlu (2004). s. 153.

yılan (Lev. 3a- 3b) olarak gösterilmiştir⁴¹¹. Hatta aynı betimleme ilk Türk-İslam sanatı içerisinde geç 12. yüzyıl - 14. yüzyıl tarihleri arasında Hristiyan sanatı etkisinde ejder öldüren kahraman sahnelerinde de görülmektedir⁴¹².

Hristiyan sanatı içerisinde betimlenen ejder figürü ile Glykon yılanı arasında ikonografik benzerlikler de işte bu noktada görülmektedir. Hem Lukianos'un betimlediği⁴¹³ hem de bu betimin izinde heykel⁴¹⁴, amulet⁴¹⁵ ve sikkeler⁴¹⁶ üzerinde gördüğümüz Glykon betimleri Hristiyan sanatı içerisindeki ejder betimi ile ikonografik olarak örtüşmektedir. Öte taraftan ejder figürünün Hristiyanlar için şeytanı ve bu anlamda da Hristiyan karşıtı, Hristiyanlığın ilk ortaya çıktığı dönemde pagan yöneticiler ve anlayış tarafından zulmedilen Hristiyan asker azizleriyle ilgili olması da tesadüfî olmamalıdır. Aynı zamanda bu düşmanlığın simgeleşmesinde Glykon yılanının da etkisi işte bu noktada mümkün görülebilir. Aleksandros kültü bir pagan inancı olarak kurduğunda Epikurosçuların yanı sıra baş düşmanı olarak Hristiyanları görüyordu. Aleksandros hem verdiği kehanetlerde⁴¹⁷ hem de yılda üç günlüğüne yaptığı külte kabul bayramında⁴¹⁸ müritlerini Hristiyanlara karşı kışkırtıyor, onları kovuyor hatta işi şiddete kadar ilerletiyordu.

Eldeki arkeolojik veriler Hristiyanlığın yayılması sırasında özellikle Anadolu'da bir pagan inancı olan ve Hristiyanlığa'da karşı olduğu bilinen Glykon Kültü'nün MS 3.yüzyıl ortalarında dahi etkin olduğunu bize göstermektedir. MS 3. yüzyılda hala çok etkin olan kültün, geç antik çağ diye adlandırılan MS 6. yüzyıla kadar etkili bir biçimde devam etmiş olabileceği düşünülebilir. İşte bu noktada da geç antik çağ sanatında bir şeytan olarak ejder imgesinin seçilmesinde belirtilen özelliklerden dolayı Glykon yılanının etkisi olabileceği düşünülebilir.

⁴¹¹ O. Pancaroğlu (2004). s. 151-164.; (Akdamar Kutsal Haç Kilisesi MS 10.Yüzyıl, Anadolu'dan gümüş amulet 12.Yüzyıl, Kapadokia Yılanlı Kilise 10.Yüzyıl, Constantinapol 12.Yüzyıl).; P. Brown (2000). s. 58 (Syria'dan muhafaza kutusu, MS 6. Yüzyıl.)

⁴¹² O. Pancaroğlu (2004). s.151-164; (Malatya'dan Nasir al-Din Muhammad sikkesi 1170, Konya'dan stucco geç 12-erken 13.Yüzyıl; Anadolu'dan ayna 13. Yüzyıl, Afyon'dan mezar steli 14. Yüzyıl)

⁴¹³ Lukian Alex. 12-16.

⁴¹⁴ V. Canarache vd. (1963); M. Behçet (1925) s. 172.; C. Marek (1993). s. 84 Taf: 29-4.

⁴¹⁵ D.B. Thompson (1959). Resim: 79.; L. Robert (1982). s. 516.

⁴¹⁶ W.H. Waddington vd. (1904).

⁴¹⁷ Lukian Alex. 25.

⁴¹⁸ Lukian Alex. 38.

Genel anlamda bakıldığında Erken Hristiyanlık ve sonraki dönem sanatı içinde yer alan ejder öldüren atlılar betimlemesindeki ejder figürünün ikonografik anlamda Glykon yılanına benzerliği, Hristiyanlık karşıtı Glykon Kültü'nün Hristiyanlık sanatına bu dinin düşmanı olarak girmesi, Glykon Kültü'nün Roma Dönemi sonrasında da hem dinsel inançları hem de sanatı etkilemiş olması olarak kabul edilebilir.

2. Türk-İslam Dönemi

Glykon Kültü'nün antik dönemdeki canlılığını yitirmesi sonrasında, külte ilişkin kimi unsurlar ilerleyen çağlardaki hem dinsel inanışlarda hem de sağlık alanındaki uygulama, düşünce ve mekânlarda kendine yer bulduğu elbette ki düşünülebilir.

Kültün, kimi unsurlarıyla Bizans dönemi sonrasında da özellikle merkezi olan Paphlagonia Bölgesinde etkisini sürdürmüş olması kuvvetle muhtemeldir. Özellikle bölgenin Türk-İslam dönemine girdiği MS 13.yüzyıl'la birlikte başta Kastamonu ve Çankırı (Ganrga/Germanikopolis) kentlerinde yapılan kamu yapılarının sağlık alanında hizmet veren binaların darüşşifalar ve hamamlar olması bu ihtimali güçlendiren kanıtlar olarak düşünülebilir. Bunun yanında yapılan bu darüşşifaların hem kuruluş öyküleri, hem de yapılarda kullanılan kimi mimari plastiklerin yılan, büyük yılan imgesiyle iç içe geçmiş olması da Glykon Kültü'nün kimi unsurlarının varlığını koruması anlamında ilgiyi de artırmaktadır.

2.1. İlk Türk-İslam çağında Paphlagonia'da Glykon Kültü yansımaları

İlk İslam kaynaklarında, 10-12. yüzyıl arasındaki yazarlara göre Yunan sağlık kültü ve tanrısı Asklepios, İslam dünyasında vahiy ve ilhama mahzar olmuş bir hekim olarak kabul edilmiş ve ancak antik kültürün aksine Asklepios bir tanrı olarak değil insan olarak düşünülmüştür. Yüzyıllarca Akdeniz ve çevresindeki kültürlerde etkili olan antik Yunan kültürünün bir parçası olan Asklepios kültü de zamana direnmiş ve daha sonraki inançların içinde de varlığını korumuştur. Asklepios, Hz. İsa ile özdeşleştirilmiş, onun kurtarıcı (Soter) vasfı Hz. İsa'ya mal edilmiş, Asklepionlardaki abantranlarda uykuya yatmak (incubatiou), bazı Hristiyan şehirlerindeki kiliselerde

yılın belli günlerinde, aynen devam etmiştir. Anadolu'nun da yüzyıllarca bu kültürün içinde olması, Türklerin yaklaşık dokuz asır buranın yerleşik halkları ile bir arada yaşaması dolayısıyla da bu alanda bazı inanışların karşılıklı olarak şekil değiştirerek birbirine geçmesini sağlamıştır⁴¹⁹.

Asklepios ve dolayısıyla Glykon Kültü'nün sonraki yüzyıllara aktarılmasında, Bizans Dönemi için Paphlagonia Bölgesi adına net bir verimiz olmamasına karşın, MS 13. yüzyıl ile birlikte Türk-İslam Dönemine girildiğinde külte ilişkin yorumlanabilecek veriler artmaktadır.

Antik dönemde Paphlagonia Bölgesinin büyük bölümü 1211-1212 tarihlerinde Çobanoğlu Hüsamettin Bey tarafından ele geçirilerek tamamen Türk hakimiyetine girmiştir⁴²⁰. Bu tarihten sonra bölgede Kastamonu merkezli Çobanoğlu Beyliği'nin hâkimiyeti altında kalmıştır.

Bölgede yeni bir hâkimiyetin başlamasından kısa bir süre sonra yani 13. yüzyıl sonlarına doğru imarlaşma hareketleri görülmeye başlamıştır. İşte bu imar hareketleri içinde özellikle Kastamonu ve Çankırı'da yapılan ilk kamu yapıları sağlık alanında hizmet veren darüşşifalar ile hamamlar olmuştur.

Türk-İslam Dönemi içinde sağlık alanında hizmet veren darüşşifaların, antik dönemdeki Asklepialar ile benzer anlam ve işlevde olduğu söylenebilir. Darüşşifaları (hastaneleri) en basit anlamda “halka sağlık hizmetlerinin sunulduğu yer” olarak tarif etmek mümkündür. Anadolu'da “darüşşifa” adından başka “şifahane”, “maristan”, “bimaristan”, “darüssıha”, “darülafiye” ismi ile de anıldığı görülmektedir⁴²¹. Sağlık alanında hizmet veren darüşşifalarla aynı anlamda kullanılan maristan ve bimaristan kelimelerinin içinde yer alan “mar” kökü ise Farsça'da yılan anlamına gelmektedir.

⁴¹⁹ H. Bayat (1996/1997). *Klasik İslam Kaynaklarında Asklepios ve Kültünün Günümüz Anadolu'sundaki İzleri*. Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları – 2/3 Ed. Prof. Dr. Nil Sarı, İstanbul s. 109-112.

⁴²⁰ Yaşar Yücel (1988). *Çoban-Oğulları Candar-Oğulları Beylikleri*, Ankara: TTK Yayınları. s. 36-37.

⁴²¹ G. Cantay (1992). *Anadolu Selçuklu Ve Osmanlı Darüşşifaları*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları. s. 1-2.

2.1.1. Çankırı Cemaleddin Ferruh Darüşşifası

Bölgede görülen ilk darüşşifa 1235 yılında Çankırı'ya yapılan Cemalleddin Ferruh Darüşşifası'dır⁴²². Çankırı merkezinin dışında, Tımarhane Mahallesinde, Derbend denilen yerde kuru çay yatağı kenarında, yüksek kayalık bir tepe üzerinde yapı topluluğu şeklinde yapılmıştır. Topluluk darüşşifa, darül hadis (taş mescid) ve mezar türbeden meydana gelmekteydi. Günümüze bu yapılardan sadece Taş Mescid ve türbe ulaşabilmiştir⁴²³.

Yapının, bölgenin Türk-İslam Dönemi içinde yapılmış ilk kamu yapısı ve bu kamu yapısının da bir darüşşifa olması yanında, Darül Hadis'ten kalma ve bugün Taş Mescit ve Çankırı Arkeoloji Müzesi'nde saklanan iki ayrı mimari plastik eser de bizi Glykon Kültü'ne yanaştıran öğelerdir.

Bu mimari plastiklerden ilki bugün aslı kaybolmuş olan ancak daha önce çekilmiş bir fotoğraftan dolayı bildiğimiz ve Taş Mescid'in giriş kapısı üstünde (Kat.-23 Lev. 15b) imitasyon olarak yapılmış bulunan birbirine sarılmış iki yilandır⁴²⁴. 1.00 x 0.25 m boyutlarında olan bu birbirine dolanmış yılan figüründe yılanların başları bir yılanbaşından çok, insan başı ve ejder şeklindedir⁴²⁵.

Diğer plastik parça ise (Kat.-22 Lev. 14b-15a) bir kadehin ayak kısmına sarılmış ve başı kadehin içine paralel uzanmış üç boyutlu bir eserdir. Bu figürin halk arasında "Su İçen Yılan" olarak bilinmektedir⁴²⁶. 18 x 13 cm. ölçüsünde bir kaideye oturtulan figürin bir kupaya sarılıdır. Kupanın ağzı olarak betimlenmiş üst oval kısımda 15cm'lik bir uzantıyla başını koymuş ve su ya da süt içerken gösterilmiş yılan plastik olması kadar bulunduğu fonksiyonel yapı ile ilişkisi de önemlidir. Ancak burada Anadolu

⁴²² G. Cantay (1992). s. 15.

⁴²³ G. Cantay (1992). s. 56.; A. Gökoğlu (1952). *Paphlagonia- Gayri Menkul Eski Eserleri ve Arkeolojisi*, Kastamonu. s. 338-339.

⁴²⁴ G. Cantay (1992). s. 58.; İ. Kaygusuz (1980). s.177.

⁴²⁵ İ. Kaygusuz (1980). s. 178.; Çankırı yazıtlarını doktora çalışması ile irdeleyen İ. Kaygusuz buradaki yılanbaşlarını insan başı olarak değerlendirmekte.; G. Cantay (1992). s. 58.; de ise yılan figürünü Selçuklu sanatında bir gelenek olarak görür ve benzer uygulamaları Alanya Oba Köy Medresesi, Erzurum Huand Medresesi ve Afyon Boyalıköy'deki bir mezar taşından çifte ejder örneklerini verir.

⁴²⁶ İ. Kaygusuz (1980). s. 177.

Selçuklu sanatında ender görüldüğü şekliyle eser sembolik olmak yerine natüralist tarzda bir yılan işlenmiştir⁴²⁷.

Çankırı Müzesinde yer alan ve Cemaladdin Ferruh Darüşşifası'ndan geldiği ileri sürülen Kadehe Sarılı Yılan heykelinin tarihi için darüşşifanın da yapıldığı MS 13. yüzyıl verilmektedir. Yani bu plastik eser Türk-İslam sanatı içinde değerlendirilmektedir. Ancak bilindiği üzere Selçuklu sanatında heykel sadece aslan figürlerinde görülür. Bunlar da duvar ve yapıyla iyice kaynaşmıştır. Diğer bütün figürler mimaride taş ve alçı kabartma, el sanatlarında ise ahşap, seramik, çini, halı, kilim, kumaş ve maden üzerinde yer alır⁴²⁸.

Anadolu Selçuklu sanatında yılan ve özellikle ejder figürü çok sık kullanılan bir öğedir. Anadolu Selçuklu yapılarında yer alan yılan ve özellikle ejder figürleri gökyüzü, yeryüzü ve çevrimsel zaman simgesi olarak kozmik sembolizmin birer tamamlayıcı öğesidir. Ejder güneş ve ay tutulmaları, bulutlar ve gökyüzü, bir yandan da yeryüzü, yer altı ve su ögesi ile ilişkilendirilmiş olması onun ikili özelliğini ortaya koyar⁴²⁹. Bunun yanı sıra ejderler iyilik ve kötülük simgesi olarak karşıt ilkelerin mücadelesi olarak yorumlanabilirken, suyun ve Cevzeher gezegeninin de simgesidir⁴³⁰. Ejderin koruyuculuk, ahenk, hareket, gökyüzü ve evren olarak nitelenebilecek çeşitli sembolik anlamları da vardır. Bütün bu sembolik anlamların ortak noktası, ejderin kozmik bir figür olmasıdır. Karşılıklı ejder figürü Selçuk Sanatında, Anadolu Beylikleri döneminde de çok sık kullanılan bir motiftir. Ejder figürünün yerine göre çeşitli anlamları vardır, bunlar bazen zıt olabilir, bereket simgesi, yeraltının karanlık güçlerinin simgesi

⁴²⁷ G. Cantay (1992). s. 58.; Cantay bu su ya da süt içerken betimlenmiş mimari plastik için Anadolu Selçuklu figürlü plastiğinde yılan figürü çok konu olduğu halde, tasvirlerde açıkça daima çifte ejder şeklinde görüldüğünün altını çizer. Çankırı'daki bu figürin gibi natüralist yılan şekline şimdiye kadar bir bu örnekte bir de Sivas Gök Medrese'nin taç kapısında, kapı açıklığının kemer başlangıcında sol ve sağ köşede iri bir yaprak üzerinde çeşitli hayvan başı kabartmaları arasında rastlanmakta olduğunun da bilgisini verir.; İ. Kaygusuz (1980). s.177.; İ. Kaygusuz ise bu figürünü Hygeia'nın yılan besleme tasvirlerindeki sahnenin bir devamı olarak yorumlamıştır. Kaygusuz tasvirde Hygeia'nın bulunmamasını ise İslamiyet sanatında insan tasvirinin yasak olmasına bağlamaktadır.

⁴²⁸ G. Öney (1970). *Anadolu Selçuklularından Heykel, Figürlü Kabartma ve Kaynakları Hakkında Notlar*. 187-191 Selçuklu Araştırmaları Dergisi I-1969. Ankara: TTK. s. 191.

⁴²⁹ A. U. Peker (1996). *Anadolu Selçuklularının Anıtsal Mimarisi Üzerine Kozmoloji Temelli Bir Anlam Araştırması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İTÜ. s. 64.

⁴³⁰ G. Öney (1969). *Anadolu Selçuklu Sanatında Ejder Figürleri*. s. 171-192 Belleten, Sayı 33. Ankara, s. 189-192.

karşıtlığı gibi. Ancak bu çeşitli anlamların hepsinde ortak olan, ejderin kozmik figür kimliğidir⁴³¹.

Ejder figürü minyatürlerin dışında Anadolu Türk sanatında kabartma olarak taş tezyinatlarında, ahşapta da çok sık olarak uygulanmıştır. Yapılarda, ejder figürü yaşayan insanları kötülüklerden koruyan, yardımına koşan, hastalıkları engelleyen, şifa dağıtan anlamları yüklenmiştir⁴³².

Mimari eserlerde plastik süsleme unsuru olarak çok sık kullanılan ejder figürü, yapıları koruyan, içerisinde yaşayan ya da konaklayan insanları kötülüklerden koruyan, onlara yardım eden, hastalıklardan ve salgınlardan koruyan, uğur getiren, ruhun devamlılık simgesi, şifa veren, gezegen simgesi, evren veya dünyayı temsil eden aydınlık ve karanlık, iyilik ve kötülük gibi çeşitli anlamlar yüklenen bir fantastik figürdür⁴³³.

Bu bilgiler ışığında bakıldığında Cemaleddin Ferruh Darüşşifası'ndan gelen kadehe sarılı yılan figürünün Anadolu Selçuklu sanatı içinde olmayan bir sanat anlayışı içinde yapılmasından dolayı daha erken bir tarihe verilmesi uygun düşmektedir. Figür belki de Glykon Kült imajının geç antik çağ içerisindeki bir yorumu olabilir. Öte taraftan darüşşifa kapı üstünde yer alan ejder motifi ise Selçuklu sanatının bir ürünü olduğu görülmektedir. Ancak Selçuklu sanatı içerisinde yapılarda mimari plastik süsleme olarak yapılan ejder figürlerine yüklenen anlamlar içerisindeki insanları ve mekanları hastalıktan, kötülüğten, beladan koruyan ve aynı zamanda şifa dağıtan anlamının da Glykon yılanının hem koruyucu amuletler⁴³⁴ olarak kullanılması, hem de Antiochia'dan gelen yazıtta (Kat.-115)⁴³⁵ olduğu gibi belaları uzak tutma özelliği ile aydınlığına da dikkat etmek gerekir.

⁴³¹ Ş. Alsan (2005). *Türk Mimari Süsleme Sanatlarında Mitolojik Kaynaklı Hayvan Figürleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi İstanbul: Marmara Üniversitesi. S.63-65.

⁴³² Ş. Alsan (2005). s. 73.

⁴³³ Ş. Alsan (2005) s. 98.

⁴³⁴ L. Robert (1981). s. 514-516; D.B. Thompson (1959). Resim: 79.; H. Thompson (1976) s. 269.

⁴³⁵ P. Perdrizet (1903). s. 62-66.

Harita 6. Glykon Kültü Türk-İslam Dönemi Mimari Plastik Buluntu Haritası

2.1.2. Kastamonu Pervaneoğlu Ali Darüşşifası (Yılanlı Darüşşifa)

Çankırı Cemalleddin Ferruh Darüşşifası'ndan sonra bölgede ikinci olarak yapılan darüşşifa Kastamonu merkezindeki Pervaneoğlu Ali Darüşşifası'dır. Yapı 1272-1273 yıllarında yapılmıştır⁴³⁶. Yapı, aynı zamanda Türk-İslam Çağı Kastamonu merkezindeki kamu yapısı olarak ikinci yapılan yapıdır.

Kastamonu'da Anadolu Selçuklu döneminde inşa edildiği kitabesinden anlaşılan darüşşifa yapısından günümüzde sadece yere gömülü olarak taçkapı ile bir yan duvar kalmıştır. Kapı arkasındaki darüşşifa alanında bir tekke yapısı ile cami bulunmaktadır⁴³⁷.

Kapı arkasına göre sağ taraftaki duvar örgüsünde kullanılan devşirme lahit parçası üzerindeki (Kat.-20 Lev. 13a) koyun başı ve girlandlardan meydana gelen mermer taştan dolayı, bu şeklin de zamanla aşınması ve detaylarını kaybetmesi ile halkın bunu yılan sanmasından dolayı darüşşifanın adını “ Yılanlı Darüşşifa “ olarak

⁴³⁶ G. Cantay (1992). s. 15.; A. Gökoğlu (1952). s. 335-337.

⁴³⁷ G. Cantay (1992). s. 56.

kullanmaktadır. Fonksiyonel olarak yapının orijinalitesinde bulunmayan bu devşirme parçanın yine de bir sağaltım kuruluşunda yılanı benzetilmesi ve bu şekilde adlandırılması da pek tesadüfi olmaması gerekir. Yapının hastane fonksiyonu özellikle yapıyı kullanan Kadiri tarikatı içerisinde de devam etmiş, yapı bu fonksiyonunu tekke ve zaviyelerin kapatılmasına kadar sürdürmüştür. Çeşitli psikolojik ve harici hastalıkların tedavisinde kullanılan ayna, taş, tas ve diğer araç gereçler ile el yazması kitaplar son zamana kadar dergâhta muhafaza edilmiştir⁴³⁸.

Ayrıca halk arasında darüşşifanın kuruluşuna ilişkin tüm efsaneler de bu devşirme parçadan yola çıkıp yılanlar üzerinde yoğunlaşmakta ve yine devşirme parçaya ulaşmaktadır. Halk arasındaki efsaneler şu şekildedir: Darüşşifanın banisinin (kurucusunun) yapıyı bataklık bir alanda kurmak istemiştir. Yapı kurulacağından bataklıktaki yılanları toplayıp kent içerisinde geçiren Karaçomak Deresi'ne bırakır ve geri dönmelerini öğütler. Buna rağmen yılanlar darüşşifanın kurulduğu alana geri dönerler. Buna sinirlenen kurucu kişi yılanları yeniden dereye bırakır. Olayı ikinci kez tekrar edince kurucu kişi bir beddua ederek yılanların taş olmalarını diler. İşte bu bedduadan sonra taş olan yılanlardan biri darüşşifanın yan duvarında bulunan ve yılanı benzetilen devşirme taşır⁴³⁹.

2.1.3. Ata Bey Darüşşifası ve Ata Bey Gazi Cami İçindeki Yılan İmitasyonu

Kastamonu'da Pervaneoğlu Ali Darüşşifası'ndan ayrı olarak Ata Bey Darüşşifası'nın tevliyeti ile ilgili bir belgenin varlığından söz edilir⁴⁴⁰. Kastamonu'da günümüzde mevcut olan Ata Bey Cami (H. 672/1273-1274) taş kapısında bir kitabe olup, Çobanlar devrinin kitabesini de taşıması yönünden önemlidir. Yine Ata Bey (Muzaffereddün Gazi) Türbesi ve Akkaya Bucağı Elma Yakası Köyü içindeki Ata Bey Hanı (Muzaffereddün Yavlak Arslan'ın inşa ettirdiği cami ve medreseye vakfettiği

⁴³⁸ F. Çiftçi (2006). *Kastamonu Camileri-Türbeleri ve Diğer Tarihi Eserleri*. Kastamonu: Kastamonu Belediyesi. s. 3.; M. Behçet (1925). s. 48-56.

⁴³⁹ M. Behçet (1925). s. 51-53.

⁴⁴⁰ G. Cantay (1992). s. 17 bkz. Dipnot 32.

biliniyor) buradaki Ata Bey Darüşşifası adıyla bir darüşşifanın varlığı işaret edilmiştir⁴⁴¹.

Günümüzde Atabey Gazi Cami de bir külliye olması ve bu külliye içinde darüşşifanın bulunması ihtimaliyle birlikte, caminin Türk fetihçilerin eline geçmesine kadar inen bir yılan efsanesinin de bulunması ilginçtir.

Atabey Cami'nde günümüzde ahşaptan yapılmış ve özellikle sikkelerindeki Glykon imajına benzer bir şekilde kısmen simit gibi çöreklenmiş bir yılan imitasyonu (Kat.-21 Lev. 13b-14a) bulunmaktadır. İmitasyonun varlığı ise oldukça uzun süredir bir aile geleneği olarak cami imamlığını sürdüren ailenin ağzından şu şekilde aktarılmıştır:

Atabey Gazi Cami emekli müezzini Ahmed Dabancacıoğlu (babası merhum da aynı camide yıllarca imamlık yapmıştır), bir kısmı şifahi kültüre dayanan anonim anlatılar olmakla birlikte cami ve Şeyh Efendi hakkında şunları söylemektedir. “Atabey Gazi Cami olarak kullanılmadan önce kilise olarak kullanılmaktaymış. Atabey tarafından şehir fethedilince cami olarak hizmete sunulmuş, ilk Cuma hutbesi kendisi tarafından okunmuş ve namazı da kılınmıştır. Atabey Gazi hutbeye çıktığında önüne büyük bir yılan çıkmış, kılıcı ile o yılanı öldürmüştür. Bu olayı anlatmak üzere müezzinlik kısmının üstünde ağaçtan yılan asılmıştır”⁴⁴².

Bu camideki efsane Kastamonu'daki diğer ilk Türk-İslam yapılarından olan Pervaneoğlu Ali Darüşşifası'nda (Yılanlı Darüşşifa) görülen benzer bir yılan efsanesine ve hatta bunun da ötesinde yılanla ilgili bir imitasyona sahiptir. Her iki olay yan yana getirildiğinde Glykon Kültü'ne ilişkin benzerlik ve sonuçların çıkarılması mümkün görülmektedir. Ancak bu yaklaşımın dışında Orta Asya kaynaklı Türk-İslam kültürü içinde “velilerin yılanla mücadelesi” konusunun da işlendiği görülmektedir⁴⁴³.

Çankırı ve Kastamonu dışında bölgeye en yakın olarak Amasya kentinde 1308-9 tarihlerinde yapılmış Anber Bin Abdullah Darüşşifası bulunmaktadır⁴⁴⁴.

⁴⁴¹ G. Cantay (1992). s. 18.; A. Gökoğlu (1952). s.193-267-349.

⁴⁴² A. Abdülkadiroğlu (2005) *Kastamonu'da Bayramilik ve Şemsizade Ailesi*. Ankara: Anıl Matbaa ve Ciltevi. s. 135.

⁴⁴³ A.Y. Ocak (1997). *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menakıb-Nameleler, Metodolojik Bir yaklaşım*. Ankara. Türk Tarih Kurumu.

⁴⁴⁴ G. Cantay (1992). s. 15, 68-71.

2.1.4. Frenkşah Hamamı

Darüşşifaların yanı sıra sağlık konusuyla ilgili olabilecek hamam yapılarının da özellikle Kastamonu'daki ilk kamu yapıları arasında yer almaları dikkat çekmektedir. Çobanoğulları Beyliği Döneminde Kastamonu merkezinde yapılan ilk kamu yapısı Frenkşah Hamamıdır. Emir Cemalleddin Frenkşah tarafından 1262/3 yıllarında yaptırılmıştır⁴⁴⁵. Ki bu hamama çok yakın bir mesafede yukarıda ele aldığımız ve bir başka sağlık yapısı olan Pervaneoğlu Ali Darüşşifası (Yılanlı Darüşşifa)'na bulunması da ilgi çekmektedir.

2.1.5. Vakıf Hamamı

Atabey Cami ve Külliyesinin vakfiyesi içinde geçen hamam da büyük olasılıkla Muzaferreddün Yavlak Arslan tarafından 1273/4 yıllarında yaptırılmıştır. Yukarıda da görüldüğü gibi cami, hamam ve darüşşifa ve medreseden oluşan bir komplekstir burası⁴⁴⁶.

3. Kültün günümüze yansımaları

3.1 Sözlü ve halk geleneğinde Glykon Kültü yansımaları

Glykon Kültü'nün özellikle antik Paphlagonia Bölgesi içinde kalan Kastamonu ve çevresinde günümüze kadar sözlü bellek ve halk gelenekleri içinde kısmen de olsa devam ettiği söylenebilir. Büyük bir kısmı bölgedeki ilk Türk-İslam Dönemi sağıltım yapıları ve bunların kuruluş öykülerine dayanan bu kült yansımaları gelenekler arasında hem pratiklerde hem de sözlü kültür içerisinde görülmektedir.

Gelenekler içerisinde uygulanan pratikler üç başlık altında incelenebilir.

⁴⁴⁵ K. K. Eyüpgiller (1998). *Bir Kent Tarihi Kastamonu*. İstanbul: Eren Yayıncılık. s. 64-65.

⁴⁴⁶ K.K. Eyüpgiller (1998). s. 65-67.

Bunlar aynı Aleksandros'un oluşturduğu ve kulte kabul törenlerini içeren üç günlük dinsel bayramın üçüncü gününde yapılan ve "Çıra Bayramı" (Kat.-37) adı verilen kült pratiğinin çok yakın bir benzer uygulaması olan "Güyo Çöreği".

İkincisi "Âlemlerin Efendisi ve Ocağın Koruyucusu" (Kat.-45-46-47-48) olarak da adlandırılan kırsal kesimlerdeki evlerin altında çöreklenerek görülen yılanın zarar verilmemesi ve bu çerçevede gelişen inanışlar.

Son olarak da yine halk sağlığı alanında kullanılan ve çok eskiden bir yılan kafası olduğu düşünülen "Yılancık Taşı" (Kat.-50-51) ile yapılan tedavi ve çevresindeki inanışlardır.

Kültün sözlü kültür içerisine giren yansımaları ise insanların büyük yılan, sakallı yılan, yeleli yılan, boynuzlu yılan gibi yılanların varlığına olan inanışlarıdır. Kastamonu ve Çankırı illerinin merkez dahil birçok ilçesine bağlı köylerinde yapılan sözlü derleme çalışmalarında bahsi geçen inanışlarla sıkça karşılaşılmıştır⁴⁴⁷.

Güyo çöreği

Lukianos, Aleksandros'un Glykon Kültü'nü kurduktan bir süre sonra kulte kabul törenlerinin gerçekleştiği her yıl üç gün süren ve her gün bir başka ritüelin gerçekleştiği bayramdan söz eder. Bu bayramın üçüncü gününde Podaleiros ile Aleksandros'un annesi ve Aleksandros ile Selene'nin düğünü yapılıyor, törenler insanların ellerinde tuttukları yanan çırallar arasında yapıldığı için de buna "çıra bayramı" deniyordu⁴⁴⁸.

Bu kutsal evlilik ritüeline çok yakın bir uygulamayı biz Kastamonu'nun Araç ilçesine bağlı Akıncılar, Saltuklu ve Süzey Köyleri'nde görmekteyiz. "Güyo Çöreği" adı verilen bu gelenek aynı Aleksandros'un kutsal evlenme töreni gibi yine bir düğün öncesinde yapılmaktadır. Bu uygulama düğünün hemen bir gece öncesinde yapılmaktadır. Geleneğe göre köyün erkekleri "Burmali Çörek" adı verilen ve bir tepsiye döşenen çöreğe üçer adet çıra dikerler. Dikilen çıralların üstüne gelen kısma yatay ve çok kısa başka çırallar da geçirilir. Birkaç ayrı tepsi bu şekilde hazırlandıktan sonra damadın evinin önüne gelinir ve burada bu çırallar yakılır. Damat evden çıkarılır

⁴⁴⁷ 1998-2010 yılları arasında Murat Karasalihoğlu tarafından yapılan sözlü derleme çalışmalarını içermektedir.

⁴⁴⁸ Lukian Alex. 38-39.

ve yanan çıraların arasında oluşturulan kortejin içinde köyün merkezinde bulunan Köy Konağına kadar gidilir. Yol boyunca silah da atılır. Burada köy imamı dua eder. Damat sağdıçlarla birlikte hazır bulunan herkesin elini öper. Bundan sonra ise çöreklerle birlikte ikramlar olur gelenlere yemekler verilir.

Alemlerin efendisi yılan (ocağın efendisi-koruyucu ruh)

Kastamonu’da özellikle kırsal kesimde yaşayan insanların inanışları arasında her evin “kourucu ve sahibi” olan bir yılanı olduğuna inanılır. Yılanların özellikle ev altlarındaki boşluk ya da ev içi depoların zemininde çöreklenerek durduğu görülmektedir. Ev sahipleri bu şekilde bir yılan gördüğünde bu yılanı dokunulmaması gerektiğine ve o yılanın “evin ve âlemlerin” sahibi olduğuna inanırlar. Kastamonu merkezli Batı Karadeniz Bölgesinin diğer illerinde de var olan bu düşünce Glykon Kültü’nün Anadolu’dan sonra en önemli yayılım alanı olan antik Moeisa Bölgesinde de yaygındır. Özellikle Balkanlar’ın merkezinde yılanın evlerle birlikte mezarların da koruyucu ruhu olduğuna inanılmaktadır⁴⁴⁹.

Günümüzdeki yaygın davranış biçimi olan yılanların zararlı olduğu düşüncesinden kaynaklı olarak görüldükleri yerlerde yok edilmelerine karşın, evin koruyucusu olduğu düşünülen yılanlara dokunulmaması bu geleneği de pratik uygulamalar içine sokmaktadır.

Evin koruyucu ya da sahibi anlamı dışında “Âlemlerin Sahibi” anlamının da yer aldığı inanışına ise Kastamonu’nun Küre ilçesindeki köylerde rastlanılmıştır. Bu inanış ev içinden çıkarak doğaya döner. Karanlık ve yılan imgelerini de buluşturan bu inanış, özellikle akşam hava karardığında yılanların su kaynakları çevresinde toplandığı, bu yılanların da, su kaynaklarının çevresinden insanları geçirmedeği, çünkü âlemin değişerek hâkimiyetin yılanlara geçtiği düşüncesini içerir.

⁴⁴⁹ M.S. Kos (1991). “Draco and Survival of the Serpent Cult in the Central Balkans” adlı çalışmasında bölgede prehistorik zamanlara kadar geri giden yılan ve ejder inanışının varlığını işaret ederken, günümüzde yılanların sağlık, mezar ve evleri koruyan özelliğinin de altını çizer.

Sağaltım alanında yılan imgesi

Kültün günümüze pratik alandaki olası yansımalarından biri de özellikle halk sağlığı inanışları içinde tedavi amaçlı olarak kullanılan “Yılancık Taşı” uygulamaları bulunmaktadır.

Halk sağlığı inanışlarına göre yılancık taşı adı verilen taş, özellikle bacak ağrıları için, ağrıyan yere ısıtıldıktan sonra konularak kullanılmaktadır. Bu inanış antik Paphlagonia’yı içeren günümüzdeki tüm Batı Karadeniz Bölgesinde yaygındır.

Kastamonu’nun Küre ilçesinde yapılan derlemeler sırasında tedavi amaçlı olarak kullanılan yılancık taşlarının çok eski zamanlardan kalma yılan kafası olduğuna inanılmaktadır. İnanış içerisinde Yılancık Taşını ancak taşa ait duayı bilenlerin kullanabileceği, bu dua ve taşı kullanma yeteneğinin de aynı ailelerde nesilden nesile aktarılabildiği de vardır.

Ayrıca tedavi amaçlı kullanılan bu taşın gerçek yılanları da durdurmak ve insanlara zarar vermesini engelleme gücü olduğuna da inanılmaktadır. Bu işlem, taşın kullanıcısı olur da bir yılanla karşılaştığı zaman “Şahmaranların Başı Adına”⁴⁵⁰ diyerek, ardından da yedi defa Ayetel Kürsi duası okuyarak gerçekleştirilir. Ancak durdurulan yılanı öldürmek ya da zarar vermek de tamamen yasaktır. Çünkü yılan öldürülürse taşın sahibinin okuma izninin ortadan kalktığına inanılmaktadır.

Sözlü kültür içindeki Glykon Kültü yansımaları

Yukarıda da değinildiği üzere Glykon Kültü’nün yansımaları arasında halkın belleğinde yer edinmiş sözlü kültür ve inanışlarda bulunmaktadır. Bu inanışlar arasında Lukianos’un aktardığı⁴⁵¹ şekilde betimlenen Glykon’a çok benzer özellikler bulunmaktadır. Bu benzerlikler inanışlarda büyük yılan, sakallı yılan, yelesi yılan, boynuzlu yılan imgeleri olarak görülür.

⁴⁵⁰ Şahmaran, Anadolu’nun hemen hemen her yöresinde halk kültürü içine nüfuz etmiş bir efsanedir.

Şahmaran, başı kadın, vücudu yılan olan ve tüm yılanların efendisi olan efsanevi yaratık.

⁴⁵¹ Lukian Alex. 12-16.

Aleksandros kuracağı kült için yılanı Pella'da rastladığı bir kutsal alandan almıştı. Bu yılan çok büyüktü⁴⁵². Öte taraftan kaz yumurtasındaki doğumu sonrasında Glykon insanlar karşısına ise çuval ve kaz teleğinin de çeşitli yerlerde kullanıldığı keten bezinden yapılmış ve üzerine kaş, göz ve ağzı çizilmiş olan at kıllarıyla saç yapılmış ve insana benzeyen bir baş yapılarak dev bir yılan olarak çıkartılmıştı⁴⁵³. Lukianos'un aktardığı bu betimleme kültü dair heykel ve sikkelerde de açık bir şekilde görülmektedir.

Kastamonu ve çevresinde yapılan sözlü derlemelerde hem Lukianos'un betimlemelerini yansıtan hem de nümizmatik ve arkeolojik bulgularda görülen tasvirleri yansıtan sözlü kültür ve inanışlarla karşılaşılmalıdır. Buna ilk örnek Araç ilçesi köylerinde görülen at kafalı ve başı yeleli bir yılanın varlığı ve görüldüğüne dair inanışlardır. (Kat.-38, Kat.-40) Benzer bir tasvire yine Araç ve Küre köylerinde boynuz da eklenerek rastlanmaktadır. (Kat.-39, Kat.-40, Kat.-41, Kat.-44, Kat.-51, Kat.-52) Glykon betimlemelerinin günümüze yansıyan sözlü kültür içerisindeki en temel ve her inanışta ortak olan ögesi ise büyük yılan özelliğidir⁴⁵⁴. Yapılan derlemelerde hemen hemen her sözlü kültür örnekleri içerisinde bu özelliğe rastlanılmıştır.

⁴⁵² Lukian Alex. 12.

⁴⁵³ Lukian Alex. 15.

⁴⁵⁴ B. Ögel (2002). *Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıkları İle Destanlar)*. II. Cilt. Ankara. Türk Tarih Kurumu.

SONUÇ

Karşımızda MS 2. yüzyıl ortalarında ortaya çıkan ve şu an için eldeki bulgulara bakarak kesintilerle de olsa günümüze belli değişimler içinde ulaşan bir inanç sistemi bulunmaktadır. Ortaya çıktığı dönemde pagan inanışının temelinde Pythagorizmi temel alan düşünce sistemi ile antik dünyanın köklü ve büyük dinsel inanışlarından bir kombinasyon yaratarak ortaya çıkan Glykon Kültü, daha sonraki yıllarda değişime uğrayarak tek tanrılı inançlar içinde de kendine bir yer bulmuştur. Ancak bu yer bulma Bizans Döneminde bir “şeytan” imgesi, Türk-İslam Döneminde dinsel bir inanıştan çok sağlıkla ilgili yapılarda bir iz ve günümüzde yansımaları silik de olsa halkın belleğine yerleşmiş sözlü kültür içinde olmuştur.

Lukianos’un satırları ile günümüze taşınan bilgiler bir yüzyıl öncesine kadar gerçekliğine ilişkin şüpheler taşımaktaydı. Ancak günümüzdeki arkeolojik, nümizmatik ve epigrafik bulgularla Lukianos’un aktardığı Peygamber Aleksandros ve onun insan yüzlü ve saçlı yılan tanrısı Glykon’un varlığı kesinleşmiştir.

Glykon Kültü’ne ilişkin tespit edebildiğimiz ilk arkeolojik veriler 1820’li yılların sonu itibariyle yayınlanmaya başlamıştır. Külte ilişkin bulabildiğimiz ilk yayın Caracalla Dönemine ait (211-217) bir sikkedir⁴⁵⁵. Bu bulguyu külte ait iki gemmanın yayınlaması izlemiştir⁴⁵⁶. Yüzyılın sonuna doğru yaygınlaşan buluntularla birlikte külte ilişkin yayınlarda çoğalmış 1910⁴⁵⁷ yılında Glykon bir Real Encyclopedia maddesi haline gelmiştir. 20. yüzyılın ortaları sonrasında külte ilişkin bulguların çoğalmasıyla Glykon Kültü’nün şifreleri çözülmeye başlamış özellikle de son 20 yılda yapılan yayınlara külte ilişkin geniş bir bilgi birikimi sağlanmıştır.

Aleksandros Glykon Kültü’nü kendi memleketi olan ve Sinope’nin bir emperionu olan Abonuteikhos’da kurmuştu. Kent kültürün ortaya çıkışına kadar tarih sahnesinin silik figürlerinden biri olmakla beraber, kente dair en eski buluntular MÖ.2 yüzyıl ortalarından itibaren günümüze ulaşmaya başlar. Kentin her ne kadar önemsiz görünen bir tarafı olsa da bir Hellen emperionu olarak Glykon Kültü’ne kaynaklık eden Apollon ve Asklepios Kültlerini bünyesinde barındırması açısından önemlidir. Bunun

⁴⁵⁵ M. Dumerson (1829). pl.11.10.

⁴⁵⁶ F. Lenormant (1857). s. 228; F. Lenormant (1878). s.179.

⁴⁵⁷ F. Cumont (1910). s. 1468-1469

yanı sıra kentin Karadeniz'in kıyısında olması hem diğer koloni kentleri hem de Tauris ve Thrakia ve Moesia Bölgeleri ile iletişim olması da kültün yayılımına katkı sağlayan unsurları içeriyordu.

Kültün kurulduğu MS 2. yüzyıl doğu inanışlarının yükselişi, eski inanışlarla kaynaşmasıyla birlikte köklü dinsel merkezler yeniden canlanmıştır. Bu canlanıştan en büyük payı bilicilik merkezleriyle birlikte kişisel çabalarla oluşturulan sahte dinlerde almıştır. Özellikle Apollon'a adanmış bilicilik merkezleri ile Asklepios kutsal alanları gücünün doruğuna varmıştı. Bu merkezlerde hem kehanet hem de sağlık alanında insanlara hizmet veriliyordu. Böylesi bir rekabet ortamında ortaya çıkan Glykon Kültü ise döneminin tüm olumsuz koşullarını lehine çevirmiş, kendisi gibi 2. yüzyılda ortaya çıkmış birçok yerel kült merkezi ve yeni inanışın yanında büyük bilicilik merkezlerini de kısıktırarak bir başarı yakalamıştı.

Kült, her ne kadar büyük bir başarı ve etki yakalamışsa da kurumsal bir kimlik yarattığı sorusu henüz net bir cevap taşımamakta. Bilinen büyük kült merkezlerindeki kutsal alan, kült heykeli, rahipler listesi gibi konular net değildir. Ancak eldeki veriler incelendiğinde Abonuteikhos/Ionopolis kentinde Glykon Kültü'ne ait bir kutsal alanın varlığı sezilenmektedir. Özellikle kültün ortaya çıkış döneminde Lukianos kente bir Asklepios Tapınağının yapımına başladığını belirtir. Kültün genişleyen iş hacmi, ortaya koyduğu tanrının kendi sesinden kehanet vermesi, tanrının sürekli epiphaniesi gibi özgün bazı uygulamalar ve sağlık alanındaki uğraşları da bir kutsal alanı zorunlu kılmış olmalı. Diğer yandan bugüne kadar bulunmamış olsa da özellikle arkeolojik ve nümizmatik bulguların Glykon betimlerindeki yakın benzerliğe bakarak bir kült heykelinin de varlığından söz edilebilir.

Aleksandros MS 2. yüzyılda kendi memleketi olan Paphlagonia Bölgesinin küçük bir kenti olan Abonuteikhos'da kurmuş olduğu kehanet ve sağlık merkezi Roma İmparatorluğunda oldukça geniş bir coğrafya da kendine yer bulmuştur. 20. yüzyılın başından bu yana toplanmaya başlanan arkeolojik bulgular bize kültün yayılımı hakkında kesin bilgiler sunar. Bunlara göre kült, başta çıkış noktası olan Paphlagonia'dan, Bithynia, Galatia, Ionia, Lydia, Mysia, Phrygia, Pontus, Syria, Cyprus, Attica, Thracia, Moesia, Mısır ve Tauris bölgelerine kadar uzanan bir inanış olmuştur. Bunun yanında yeni bilgilerimiz içinde kültün Küçük Asya içinde, kültün

yayılım alanındaki bölgelerin kentlerine baktığımızda; Bithynia Bölgesinden, Byzantium, Cladiopolis, Tieion, Nikomedia; Galatia Bölgesinden Tavium ve Ankyra; Ionia Bölgesinden Klazomenai; Lydia'dan Kaseria Troketa; Mysia Bölgesinden Parium ve Pergamon; Paphlagonia Bölgesinden Ulus, Amastris, Aiginetes, Gangra, Abonuteikhos/Ionopolis; Phrygia'dan Dorylaion ve Pontus Bölgesinden de Amaseia kentleri görülür.

Kült için yayılım alanı olarak yeni bir bilgi olarak sunabilceğimiz bir başka buluntu da Afrika'da yer alan Umm Qais (günümüz Ürdün-Gadara) antik kentinden gelen heykeldir⁴⁵⁸. Kültün yayılım alanları elde ki sikkeler, yazıtlar, heykel, gemma ve amuletler yolu ile belirlenmiştir.

Kültün yayılımı içinde ele alınması gereken unsurlardan biri de kültün ortaya çıktığı MS 2. yüzyıldan sonra görülen Asklepios heykellerinin tipleri üzerine olan etkileridir. Bu etki Nea Paphos'daki kazılarda bulunan ve elinde yumurta tutan Asklepios heykelinde görülebilir. Yumurta, tanrının önceki heykel tiplerinde belirgin bir biçimde yer almaz. MS 2. yüzyıla tarihlenen bu heykelin elindeki yumurtanın varlığı Glykon Kültü'nün yansıması olduğu belirtilmektedir.⁴⁵⁹ Glykon'un yumurta içinde Asklepios'un reanknesi olarak doğumu bu yumurta imgesiyle simgelenmiş olabilir.

Bu yayılımın geniş olmasının elbette ki belli başlı nedenleri olmalıdır. İlk olarak Aleksandros'un ortaya çıkardığı ve dinsel bir dehanın ürünü olan Glykon Kültü, düşünce sistemi olarak Pythagorizmi temel alan artistik bir kombinasyondur. Bunun yanında Asklepios mitleri, yılanlara batıl inanç gözü ile bakılması, eski ilahiler, erkek çocuklardan kurulu korolar, külte kabul törenleri, antik dünyanın köklü inanışlarından olan Apollon'a bağlılık, Selene ile gelen ay tapınımına ilişkin dinsel uygulamaları ve yerel otantik unsurların birleşmesi kültün yaygınlaşmasını ve geniş bir coğrafyada kendine yer bulmasını sağladı.

Glykon Kültü'nün temel aldığı Apollon ve Asklepios inanışları antik dünyanın en itibar gören ve en köklü inanışlarıydı. Kültün ortaya çıktığı MS 2. yüzyılda başta kehanet tanrısı Apollon'a ait kült merkezleri olmak üzere birçok kehanet inanışı ve Asklepionlarda en parlak günlerini yaşamaktaydılar. Glykon Kültü'de ortaya koyduğu

⁴⁵⁸ C. Marek (2003). s. 117.

⁴⁵⁹ G. Grimm (1989). s. 169-181.

tüm pratikleri bu iki büyük kültün üzerine inşa etmişti. Ve bu sayede de yayıldığı tüm alanlarda hiç yabancılık görmeden, sanki eski gelenekleri yaşatan bir din gibi kabul gördü. Keza Glykon Kültü'nün eldeki veriler ışığında yayılım alanına bakıldığında Apollon ve Asklepios'un en çok tapınım gördüğü alanlar olması da bu görüşü desteklemektedir.

Kült, bu iki büyük tanrıdan beslendiği gibi zaman zaman da Glykon kendisini onların yerine de koyuyordu. Antiochia'daki veba salgını için kehanet veren Glykon, Apollon'un rolüne soyunması ya da sağlık vererek Asklepios'un işlevini üstlenmesinde olduğu gibi.

Kültün bileşiminde genel anlamda kendisi de bir Pythagorasçı olan Tyanalı Apollonios'un ve Pythagorasçılık'ın, Asklepios ve onun aile soyuna ilişkin özellikler, Selene, Perseus gibi köklü inanışların kült özellikleri, Sabazios, Mallos'taki Amphilochos kehanet merkezi, Apollon, Didyma ve Klaros kehanet uygulamaları ve Eleusis ile muhtemel Mısır gizem dinlerinden de unsurlar bulunması⁴⁶⁰ özellikle kültün gelişiminde önemli bir fark yaratmıştı.

Kültün tüm bu eski ve köklü inanışları bir potada eriterek yeni dünyaya hiç de yabancı olmayan bir din olarak ortaya çıkmasının yanında Aleksandros'un da kendisinin ortaya koyduğu yeni uygulamalar da Glykon Kültü'nü ayrıcalıklı kılmıştır. Özellikle "Tanrının kendi sesinden kehanet vermesi" ve "Tanrının sürekli epiphaniesi" gibi kült ritüelleri, eski geleneklere eklenen yeni uygulamalar olmuştur.

Bu yeni uygulamalardan bir tanesi de kültün izlediği ana motiflerde ve özellikle de kehanet anlayışında görülür. Kültün özellikle Asklepios kültünden aldığı sağlık verici özelliği içinde, Glykon'un bir tanrı olarak diğer kültlerin tanrılarına göre sürekli olarak inanırları karşısında olması, onlara şifa verecek tanrının, bir uzak tanrı olmasından çok hemen yanı başlarında ve kesin tedaviyi garantileyen bir tanrı olarak görülmesini sağlamıştır. Bu da elbetteki kültün popülaritesini ve güvenilirliğini artırmıştır.

Glykon Kültü'ndeki yeni uygulamalara örnek de geleneksel kült merkezlerindeki düzenli kehanet sisteminin dışına çıkılarak standart olmayan sorulara da cevap verilmesidir. Bu şekilde insanlar yaşamlarının ve geleceklerinin tüm gizli kalmış ve merak edilen noktalarına ulaşabiliyordu.

⁴⁶⁰ A. Chaonitis (2002). s. 80.

Aleksandros'un çağı kehanet ve sağaltım merkezlerinin en yaygın olduğu tam bir rekabet çağıdır da. Aleksandros, kültü oluştururken başka kültürlerden aldığı bu inanç ve ritüellerin yanı sıra kendi gizemleri, yeni ortaya çıkmış ritüelleri de ortaya koyarak özellikleri ile çağdaşları arasında bir fark yaratmasını bilmiştir. Küçük Asya ve Yunanistan'daki daha eski kültürlerden karşılıklı benzer motifler kültürün içine katılmıştı. Abonuteikhoslu Aleksandros'un kültüründe, düşünce temelinde Roma İmparatorluğu'nun doğu eyaletlerinin tümünü sarmış olan paganizm duygusuna dayandırılıyordu.⁴⁶¹

Bunun dışında kültürün yaygınlaşmasının nedenlerinden biri de kültür müritleri arasında yüksek bürokratlar ve Rutilianus gibi eyalet yöneticilerinin de olması vardır. Lukianus'un satırlarında Aleksandros'un damadı olan Rutilianus gibi Amastris'de yanına sığındığı Bithynia ve Pontus Valisi olan Aueitos'un da Rutilianus'a dayandırılarak kültle karşı olmayan varlığı kültürün hem gücünün hem de yayılımının devletin resmi makamlarınca da üstlenildiğinin bir göstergesidir.

Dönem itibariyle bakıldığında özellikle Anadolu'daki diğer köklü bilicilik merkezlerinin de yeniden yükselişe geçtiği görülür. Yani çağ konsepti, bilicilik ve sağlık merkezlerinin yükselen değer olduğunu göstermektedir. Böylesi bir ortamda da geniş bir coğrafyada yerleşmiş olan birçok inanın bir potada eritildiği Glykon Kültü'nün de gelişmesi zor olmamıştır. Ama öte taraftan Glykon Kültü'nün bu çağdaş yükselen değerler içinde keskin bir rekabet içerisinde olduğu da gözden kaçmamalıdır. Hem köklü merkezlerin hem de yerel kültürlerin birbir açıldığı bu dönemde Glykon Kültü'nün yakaladığı başarı hafife alınmamalıdır.

Bir başka açıdan bakıldığında kültürün başarısındaki bunca etmene ek olarak da Aleksandros'un diğer çağdaş kültürlerle rekabetinin yanı sıra Epikuroşçular ve Hristiyanlarla olan mücadele ve rekabeti de kültürün yükselişindeki önemli dinamiklerdir⁴⁶². Epikuroşçular özellikle Amastris'i MS 2. yüzyılda başkent bellemiş ve güçlü bir pozisyondaydılar. Aleksandros Paphlagonia'nın batısında yerleşik bu güce karşı cephe alması hem dayandığı Pythagorizme düşman olması hem de çatışma kültürü ile öne çıkmayı planladığı düşünülebilir. Aynı durum Hristiyanlık için de söz konusudur. Glykon

⁴⁶¹ R. MacMullen (1982). s. 122.

⁴⁶² C. D. Sarefield (2004). s. 107.

Kültü'nün ortaya çıktığı MÖ 2. yüzyıl bu dininde parlamaya başladığı ve Küçük Asya'da yayılmaya başladığı bir dönemdir.

Kültün yayılımının dışında başarısına çok özel bir örnekle cevap verilebilir. İmparator Marcus Aurelius'un (MS 161-180) Marcomanni ve Quadi kabileleri ile yapacağı savaşta yanlış bir kehanet vermesine karşın aynı imparator döneminde hem kentin isminin Abonuteikhos'tan Ionopolis'e değiştirilmesi hem de sikke basımı için izin alması olarak verilebilir.

Kültün kurulması, çok yakın zaman içinde güçlü bir varlığa kavuşması Abonuteikhos'un kentsel yaşamında değişiklikler olmasına da neden olmuş mudur? Kültün kuruluş aşamasında Aleksandros'un kendine soylu bir kök arayışında Perseus'u seçmesi kentte bir Pers aristokrasisinin varlığını akla getirmektedir. Ancak kültün ilerleyen yıllarında bu aristokrasiden izler görmediğimiz gibi Aleksandros'un baskın olduğu ve tamamen Glykon odağında yaşayan bir kentle karşılarız. Bu Aleksandros'un kendi aristokrasisini yarattığı anlamına gelebilir mi?

Kültün yayıldığı bölgeler açısından tek tek incelemek gerekirse kimi sonuçlara varmak da mümkün olabilir. Kültün ortaya çıktığı Paphlagonia'daki gelişimi, Lukianos gibi diğer antik kaynakların da belirttiği dinsel inançları kuvvetli ve saf Paphlagonialıların yeni bir tanrıya ev sahipliği yapmak istemesi başlıca nedenler arasında gelebilir. Ayrıca bölgede bilicilik ve sağaltım üzerine bir dinsel merkez bilinmemektedir. Bu noktada Aleksandros'un Paphlagonia'da bir kent seçmesindeki etmenler arasında bu özellikle de yer almış olmalıdır. Bithynia'daki gelişim ise başta Homeros inançları ile yukarıda da değindiğimiz gibi Bithynia ve Pontus valisi Aueitos'un kült müridi ve peygamber Aleksandros'un damadı Rutilianus'a saygısı da gelebilir. Ki günümüzde net olarak ortaya konulmasa da özellikle Karadeniz kıyı şeridinde Paphlagonia Bölgesi ve hemen yanındaki Bithynia Bölgesi'nin ticari ve kültürel ilişkilerinin yoğunluğu da gelmektedir.

Öte yandan Ionia'daki bulgular, kültün burada görülmesi Abonuteikhos'da kurulan kültün kökeninde yine biliciliğin tanrısı olan Apollon'un bu bölgedeki önemli varlığı ile açıklanabilir. Nitekim Aleksandros birçok kehanetinde en başından itibaren Apollon'un ismini sık kullanmış, ona saygılarını sunmuştur. Bunun yanında Glykon Klaros'da Apollon'un soyundan, Pergamon'da da Asklepios'un soyundan olmaktan dolayı saygı görmüş olabilir. Yeni buluntular arasında olan ve Byzantium'dan çıkan bir heykelcik ile

kültün buradaki varlığı üzerine de Apollon'un etkisi düşünülebilir. Bu noktada da aklımıza gelen unsur kültün doğumunda Khalkedon'un ve yine buradaki bölgenin en eski tapınım merkezi olan Apollon Tapınağının varlığıdır.

Atina buluntuları ki iki adet amulet için ise, belki de kültün gizem ritüelleri arasında Eleusis'den birçok özelliği alması ile açıklanabilir.

Kültün Thracia'daki ve Moesia'daki yayılımının ise başlıca unsurları şunlar olabilir. İlk olarak anılan coğrafyada Neolitik Dönemden bu yana yılan ve ejder (büyük yılan) kültünün yaygın olduğunu bilmekteyiz⁴⁶³. Nitekim Aleksandros kültün odağı olacak Glykon imajı içinde büyük ve evcil bir yılanı Pella'daki bir merkezden almıştı. Yani bu iki bölgede büyük yılanların bulunduğu inanışlara ev sahipliği yapıyordu. Diğer unsur ise Aleksandros'un damadı olan Puplius Mummius Gisenna Rutulianus MS 155-158 tarihleri arasında Superior Moesia'da valilik yapmış olması ve muhtemelen sonraki dönemlerde de burada ki etkisini korumuş olması ile verilebilir. Bir diğer önemli unsorda bölgede konuşlandırılmış Gemina XIII Lejyonunda aramak gerekir. Apulum'dan üzerinde iç içe geçmiş vücudu ile Glykon imajının bulunduğu kireçtaşından yapılmış bir adak sunağında ki yazıtta Glykon'dan bahsedilmektedir. Yazıtların incelenmesi sonucu Küçük Asya'nın yerlileri tarafından adandığı görülür ve oldukça kuvvetli ihtimaldir ki Galatia ya da Bithynia'dan gidenler tarafından adanmıştır bu adak. Bu lejyonda aynı zamanda Paphlagonialı askerlerinde bulunduğu düşünülebilir.⁴⁶⁴

Thracia ve Moesia Bölgelerindeki Glykon Kültü'ne ilişkin arkeolojik, epigrafik ve nümizmatik verilerin çokluğuna da bakarak kültün neredeyse çıkış yeri olan Paphlagonia'dan bile daha fazla yerleşmiş olduğu görülür. Külte ilişkin en çok sikkenin bu bölgelerden çıkması, bilhassa Moesia Bölgesinden külte ilişkin en görkemli heykelin gelmesi ve yazıtların çokluğu kültün buralarda kendine ne kadar yer bulduğunu da göstermektedir.

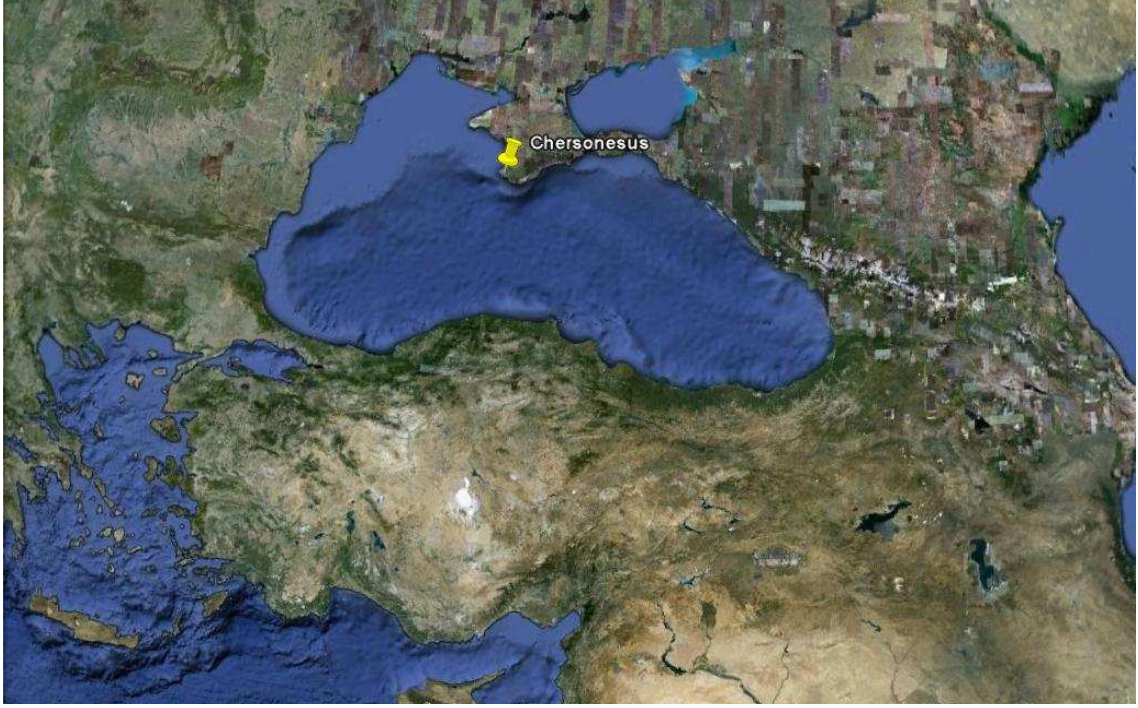
Kuzey Karadeniz'de Chersonesus'da bulunan madalyon⁴⁶⁵ ve yine aynı kentin kazılarında bulunduğu bildirilen Glykon betimli Ionopolis sikkeleri de, Paphlagonialıların buraya açıkça ulaştığını açıkça göstermektedir. Bölgenin özellikle ana şehri olan

⁴⁶³ M.S. Kos (1991). s.183-192.

⁴⁶⁴ A. Culcer (1963). s. 611-617, fig. 2-3.; CIL III 1022., F. Cumont (1910). s. 1468.

⁴⁶⁵ M.Y.Treister-V.M. Zubar (1994). *A Gold Medallion Representing Fortuna and Glykon From The Necropolis of Chersonesus*. Ancient Civilizations From Scythia and Siberia, 1,3, Leiden. s. 334-345.

Abonuteikhos'un batısındaki Heraklia ile ilişkileri erken dönemlere kadar uzanmaktadır. Ancak MS 1. yüzyıl ile birlikte Kuzey Karadeniz'deki Hellen kentleri diğer Karadeniz kentleri ile ticari ve kültürel ilişkilerini yaygınlaştırmıştır. Kültün yayılmasında bu ticari ilişkileri Chersonesus'un yanında yine kültün varlığının yansımalarının görüldüğü Karadeniz'in doğu kıyılarındaki Moesia ve Thracia bölgeleri içinde yorumlayabiliriz.

Harita 7. Glykon Kültü Roma Dönemi Madalyon Buluntu Haritası

Öte taraftan Karadeniz'in kuzey ve güney kıyılarının ticaret ve değişim üzerine olan ilişkileri yanında dinsel hacılık ağına sahip olduklarını da bilmekteyiz. Karadeniz'in kuzeyindeki şehirlerin Klaros'a delegasyonlar göndermesini biz Abonuteikhos'da da görebiliriz⁴⁶⁶. Bu dinsel gelenek içerisinde Karadeniz şeridinde yer alan kentlerin Abonuteikhosla iletişimlerinin altında Apollon'a bağlılıkları da gösterilebilir. Klaros'tan ele geçen ve kehanet merkezlerine gelen delegasyonlar içinde bu kentlere ait birçok yazıt bulunmaktadır⁴⁶⁷. Bu noktada da Apollon'un torunu olan

⁴⁶⁶ R.L. Fox (1986). s. 241.

⁴⁶⁷ D.S. Tanrıver (2009). s. 463-468.

Glykon, bu kentler için ne yeni ne de yabancı bir tanrı olmayacağından kolay bir inanırlık sağlamış olabilir.

Çalışmamızda dayandığımız arkeolojik kanyaklara göre Lukianos'un bahsettiği birçok şeyin gerçek olduğu görülmüştür. Ancak Lukianos'un Abonuteikhos'da Paphlagonialıların yapımına başladığını söylediği Asklepios Tapınağı'nın varlığına ilişkin net bilgiye ulaşamamıştır. Elbette ki bunun nedenleri arasında bölgedeki arkeolojik araştırmaların yetersizliği ön sıradadır. Olası tapınak ve kutsal alanın bugün kentin akropolü olması muhtemel ve 1. derecede arkeolojik sit alanı olan Abaş Tepe ve çevresinde yer alması muhtemeldir⁴⁶⁸. Çalışmamızın etnografik alanına da giren bir bulgu ise tapınağın yer konusunda belki bir ipucu da sağlayabilir. İnebolu ilçesini 1938 yılında ziyaret eden Kırksekizoğlu Ali Osman, tam da Abaş Tepe üzerinde yapılan yerel bir ritüelden bahsetmektedir. Yazarın açıklamalarına göre;

“İnebolu'nun iki tarafında her yere hâkim iki tepeciği vardır ki manzara itibariyle eşi az bulunur. Bunların nasıl olup da binasız, ağaçsız çıplak bırakıldığına akıl ermez, birisi Apraş baba türbesi olan tepeciktir ki baş ağırları ve sıtma için horoz kurban edilmek ve parmaklığında bez bağlamak sureti ruhani şifa reçetesi alınır. Türbenin yanında cesim bir pelit ağacı, bu ağacında deniz tarafında bir deliği vardır ki oradan türbenin altındaki büyük kemik mağarasına girilebilir. Bu mağaradan bir kol boyran kalesine, diğer kolda avare köyü veya mahallesine kadar uzandığı hikâye olunur⁴⁶⁹” denmektedir.

Öte taraftan eğer tapınak varsa da kültün kurumsal bir kimliğe kavuşmamasından dolayı da uzun ömürlü olmadığı da düşünülebilir. Aleksandros'un peygamberlik ünvanını kendisi ile sona erdirmesi, dolayısıyla diğer kehanet merkezlerindeki görülen başrahip, rahip listeleri gibi unsurları görmemizi de engellemiş olmalı.

Yine Abonuteikhos'daki kutsal alan çevresinde diğer dinsel merkezlerde görüldüğü gibi kutsal kaynak suyu ve kutsal mağara gibi olguları da beklemek mümkündür. Nitekim günümüz İnebolu kentinde özellikle de Abaş Tepe çevresinde birçok kaynak suyu çeşmeleri bulunmaktadır. Bu arada kent merkezinin yaklaşık 1 km

⁴⁶⁸ K. Bekle (1996). *Tabula Imperii Byzantini 9: Paphlagonien Und Honorias*. Österreichische Akademie der Wissenschaften. Wien.

⁴⁶⁹ A.O. Kırksekizoğlu (1938). s. 22-23.

doğusundaki bir şifalı bir kaynak suyuna çok uzun yıllardan bu yana “Doktor Çeşmesi” adı verilmektedir⁴⁷⁰. İnebolu merkezine çok yakın mağaralar olduğu da bilinmektedir. Ancak araştırmamız çerçevesinde bu mağaraları incelemek girmek mümkün olmamıştır.

Bununla birlikte özellikle Ionopolis üzerine başka çıkarım ve sorular da akla gelmektedir. Lukianos Abonuteikhos’daki kültün çok para kazanan, popüler bir yer olduğunu, gündüzleri olduğu gibi geceleri de hizmet veren ve senede yaklaşık olarak 70.000–80.000 drahmi kadar para kazandığını yazmaktadır. Kült aynı zamanda yardımcıları, hizmetkârları, casusları, ölçülü kehanet yazanları, bekçileri, yazmanları, mühürçüleri, yorumcuları gibi ve yine aynı zamanda Aleksandros’un söylediği ancak anlaşılmasız kehanetleri bile yorumlayan kült dışı yorumcuları içeren çok geniş bir işletme olarak düşünülebilir. Aleksandros’un kurduğu merkez bu kadar para kazanırken diğer taraftan yaklaşık olarak iki yüzyıl kadar popüleritesini korumuş görünmektedir.

Bunun yanında kentin kozmopolit yapısına ilişkin doneler de vardır. Bunlardan biri Hellen olmayanların kendi dillerinde sordukları sorulara gizli tercüman ve çevirmenler aracılığıyla yine kendi dillerinde cevapların verilmesi gelmektedir. Bu olgunun kültün çok tanınır olması ve bölgeden birçok insanı kendine çekmesi ile de açıklanabilir. Tüm bu olgular ele alındığında karşımıza net bir soru çıkmaktadır. Kültün popüleritesi ve iki yüzyıl süren parlaklığında kazandığı para kentin yani Abonuteikhos-Ionopolis’in ne kadar kentleşme ve gelişme sürecine yansımıştır? Günümüzde araştırmalara ve İnebolu kentindeki arkeolojik kalıntılara bakarak Glykon Kültü’ne rağmen Ionopolis’in orta dereceli de olsa önemli bir kent olduğunu gösteren veriler bulunmamaktadır. Her ne kadar özellikle yüzyıl başında bölge hakkında bilgileri veren eserlere bakıldığında antikiteye dair bol kalıntı görüldüğü belirtilse de günümüzde bu bakiyelerden çok azı gün ışığı altındadır (Lev. 2a-2b).

Bir başka soru da MS 2. yüzyıl Paphlagonia Bölgesinde Ionopolis gibi bir kent yüksek bir popülerite yaşarken bölgedeki diğer kentler gibi bölgenin metropolisi olan Pompeiopolis kentinin bu kült ve popüleriteden ne kadar etkilendiğidir. Bu güne kadar bölgede yapılan çalışmalarda olduğu gibi Pompeiopolis kentinde yapılan arkeolojik çalışmalar da yakın zamana kadar bize bilgi vermemiştir. Ancak 2006 yılında sistematik olarak başlatılan Pompeiopolis kazılarının 2008 yılı buluntularının değerlendirilmesinde

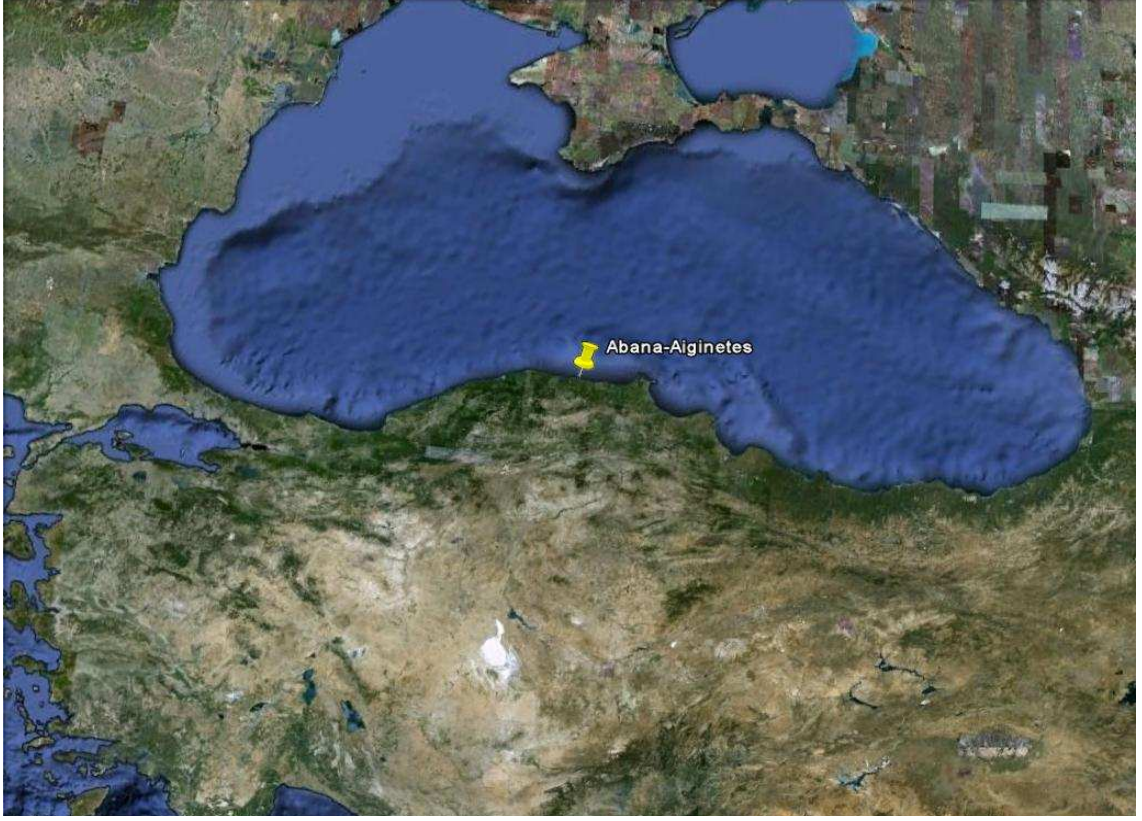
⁴⁷⁰ A.O. Kırksekizoğlu (1938). s.23.

bir yazıt bu sorumuza bir ipucu oluşturabilir. Kazının 2008 yılı epigrafi araştırmaları raporunda Pluton'a adanmış bir yazıttan bahsedilmektedir. Pompeiopolis halkının talebi üzerine başka bir yerde yayınlanan bir kehanete göre dikilmiş gibi görünen bu yazıtın kaynağının Pompeiopolis'e en yakın kehanet merkezi olan Abonuteikhos/Ionopolis olabileceği düşünülmektedir⁴⁷¹. Ancak genel anlamda bakıldığında ise Paphlagonia Bölgesi'nde Gangra kenti dışında kültün etkisinin ciddi anlamda görüldüğü başka bir yer henüz bilinmemektedir.

Glykon Kültü'nün çağdaşı ve antik dönemdeki diğer kehanet ve sağlık merkezlerinde olduğu gibi Abonuteikhos'da da yeni tanrıya birçok ve çeşitli adaklar sunulmuş olması gerekmektedir. Bu adakların başka yerlerden getirilebilecek eşyalar olabileceği gibi, zaten yeterince bir ticari işletme gibi çalışan kült merkezinin bünyesinde de üretilmiş olması, gelen hacılara satılması, kutsal alana adanması için yapılmış oldukları da düşünülebilir.

Bir başka önemli soru da külte ilişkin bugüne kadar Abonuteikhos/Ionopolis kentinin doğusundan Aiginetes (Abana-Hacıveli) ve Amaseia kentleri dışında hiçbir bulgunun varolmamasıdır. Kültün içinde doğunun pagan inançlarına ilişkin unsurların bol bulunduğu göz önüne alındığında Abonuteikhos/Ionopolis kentinin doğusundan şu ana kadar literatüre pek fazla arkeolojik verinin girmemesi ilginç görünmektedir.

⁴⁷¹ C. Marek (2008). *Epigraphische forschungen in Pompeiopolis 2008*. s. 7.

Harita 8. Glykon Kültü Roma Dönemi (?) Rölyef Buluntu Haritası

Glykon Kültüne ait bugüne kadar ele geçen arkeolojik ve nümizmatik verilerin betimlerinde Glykon ikonografisi önemli bir bütünlük sergiler. Külte ilişkin bilinen dört heykelden ikisi (Kat.-18 Lev. 11a-11b) ve (Kat.-80-Lev. 38a) üzerinde yapılan inceleme de Glykon'un heykel ikonografisi büyük bir gövdeye sahip ve üzerinde kalınlığa göre şekli alan pulları ile bir yılan olarak, çöreklenme hareketi yapan, başında saçları, sakalı, büyük göz ve kulakları olan insan ve hayvan karışımı olan ortak özelliklerden oluşur.

Benzer ikonografiye ele geçen 3 adet bronz amuletde de görmekteyiz. Heykellere göre çöreklenme hareketi yatay olarak arkaya doğru yapılmakta, saçlar alnın ortasından ikiye ayrılıp, gözler, göz bebekleri ve kaşlar daha belirgin belirtilmiştir.

Külte ilişkin buluntuların en büyük kısmını oluşturan sikkeler de ana ikonografiye bağlı kalmanın yanında kendi içinde değişen özellikler de görülmektedir. Sikkelerde, diğer arkeolojik bulgulara bakarak çöreklenme hareketindeki farklılıklar, bazı örneklerde Glykon'un başında nimbusun olması, yine kimi örneklerin sunak

üzerinde betimlenmesi ve kulağın olmayışı farklılıklar olarak gösterilebilir. Sikkelerdeki bir başka farklılık da özellikle Nikomedia sikkelerinde (Kat.-4 Lev.4b), (Kat.-5 Lev. 5a), (Kat.-6 Lev. 5b), (Kat.-8 Lev. 6b) Glykon'un başının tamamen bir insan başı şeklinde yapılmış olmasıdır.

Bu çalışmada genel Glykon literatürüne ilişkin bilgilerin yanında bugüne kadar literatüre girmemiş yeni arkeolojik bulgularla birlikte nümizmatik verilere de yer verilmiştir.

Bu bulgular arasında günümüz Moesia ve Thracia Bölgelerindeki birçok kent sikkesinin, özellikle Glykon Kültü üzerine çalışan araştırmacılarca çalışmaları arasına almadığı görülür. Çalışmamızın kataloğunda yer alan ve külte ilişkin en yoğun buluntu grubunu oluşturan 78 sikkenin 3/2'si ilk defa külte ilişkin bir çalışmanın içinde yer almıştır.

Öte taraftan Phrygia Dorylaion'dan ve Byzantium'dan iki adet heykel ya da heykelcik, Kuzey Karadeniz'deki Chersonesus antik kentinden altın bir madalyon⁴⁷² ile Moesia ve Thrakia bölgelerinden birçok kente ait sikke konunun uzmanı birçok araştırmacının bilgileri arasında yer almaz. Bunun yanında günümüzde Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde sergilenen ve 1920'li yılların başında günümüz Bartın'a bağlı Ulukaya Köyü'nden çıkarılmış olan bronz Glykon amuleti ile İnebolu'nun hemen 20 km kadar doğusundaki Abana'ya bağlı Hacıveli Köyü (antik Aiginetes) Anasma Mahallesinden gelen kabartma üzerindeki yılan figürü de ilk defa gün yüzüne çıkartılmaktadır.

Abana Hacıveli Köyü'nden bulduğumuz rölyef (Kat.-19 Lev. 12a-12b) kırık bir kireçtaşı üzerinde yer almaktadır. Bu rölyef baş ve kuyruk kısmı kırılmış olmasına karşın büyük ve çöreklenme hareketi yapmış olan bir yılanı ait olabilir.

Külte ilişkin buluntu grubu içerisinde iki adet de gemma bulunmaktadır. Amuletler kült merkezine oldukça uzak olan Syria Aniochia'dan⁴⁷³ ve Mısır'dan⁴⁷⁴ gelmektedir (Kat.-116 Kat.-118). Antiochia örneğinde Glykon, asasına dayalı ayakta

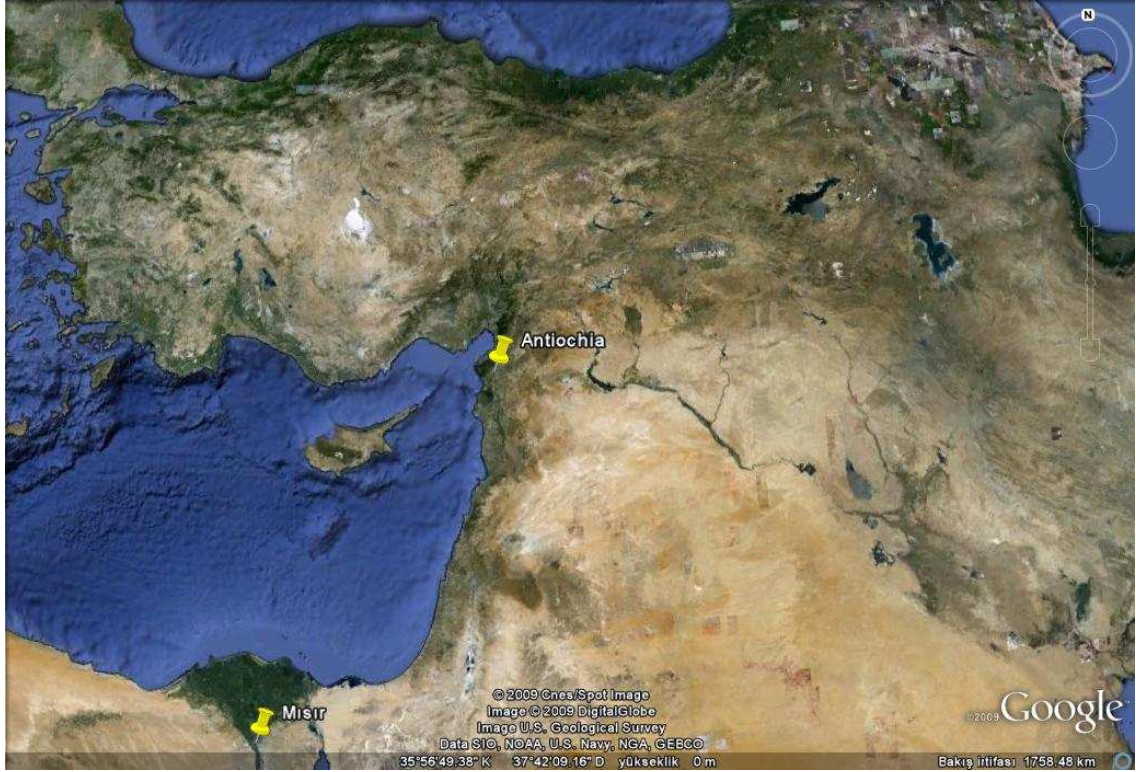
⁴⁷² M.Y. Treister-V. M. Zubar (1994). s. 334-345.

⁴⁷³ F. Cumont (1887).; G.D Battaglia (1990). s. 281

⁴⁷⁴ G.D. Battaglia (1990). s.283.; F. Cumont (1887). s. 44.; E. Babelon (1900). s. 70.; F. Cumont (1910). s. 1469.; L. Robert (1981). s. 514.

duran Asklepios'un karşısında gösterilmişken, Mısır örneğinde ise bölgenin gnostik güneş sembolü olan aslan yüzlü ve yılan vücutlu Chnobilis ile birlikte gösterilmiştir.

Gemmaların Antiochia ve Mısır'da yapılmış oldukları kesin olmasa da buluntu merkezleri olarak kültün yayılımının hangi sınırlara ulaştığını göstermesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Harita 9. Glykon Kültü Roma Dönemi Gemma Buluntu Haritası

Kültün buluntularına baktığımızda ilk sırayı sikkelerin aldığı görülmektedir. Sikkeler de yoğunluk olarak Moesia, Thracia ve Paphlagonia bölgelerinin ilk sırayı aldığı görülür. Sikkeler yaptığımız katalog çalışması içinde 6 ayrı gruba ayrılmıştır. Sikkeler kendi içindeki ayrıma karşın genel olarak özellikle Lukianos'un tarif ettiği ikonografiye uymaktadır. Öte taraftan diğer buluntulara baktığımızda özellikle heykel ve amuletlerde görülen özellikler ile sikkelerde görülen ikonografi örtüşmektedir.

Sikkelerin imparatorlara göre yoğunluğuna baktığımızda ise Caracalla (198-217), Gordianus III (238-244), Septimus Severus (193-211), Antoninus Pius (138-161) sırasıyla ilk başa yerleşirler. Sikkelerin özellik Septimus Severus ile başlayan

yoğunlaşması Caracalla döneminde doruğa çıkmıştır. MS 190'lar itibariyle olan bu yükselişte Aleksandros'un ölümü sonrasında Lukianos'un 190 yılında kült üzerine olan eserini yayınlamasının etkisi olabilir mi? Yani kültün hızlı yayılan popüleritesi, Aleksandros'un ölümü ve Lukianos'un eserinin yayılımı, külte ilgiyi bir kat daha artırmış olabilir. Çünkü Lukianos'un eseri MS 2. yüzyıl'da yeni ortaya çıkmış inançlar ve batıl düşüncelere karşı bilinen en sert eleştiri ve aynı zamanda en alaycı bakışı da yansıtıyordu⁴⁷⁵.

Buluntu grubu içerisinde külte ilişkin ve Glykon'a ait eserler olmasına karşın kültün kurucusu Aleksandros'a ait pek fazla bir şeyin olmaması da ilginçtir. Aleksandros'a ilişkin Claudiopolis'deki yazıt ve Athenagoras'ın Parium kenti agorasında heykelinin olduğı ilişkin verdiği bilgiler dışında somut hiçbir veri günümüzde bulunmaktadır. Öte yandan külte ilişkin günümüzde altın ya da gümüş hiçbir eser de bulunmamaktadır. Ancak Lukianos'un bilgilerine bakacak olursak O, Glykon'un bronzun yanında gümüşten de heykellerinin yapıldığını söylemektedir⁴⁷⁶.

Lukianos'un bilgilerine bakarak Glykon'a ait resim, heykel gibi ürünler kültün ortaya çıkışından hemen sonra yapıldığını, kültün ününün de aynı dönemde Thracia'ya kadar bu dönemde uzandığını belirtmektedir⁴⁷⁷. Buradan çıkarabileceğimiz bir sonuç külte ait objelerin Antoninus Pius (138-161) döneminde yapılmış olduğudur. Bu dönemde külte ilişkin heykeller ve heykelcikler de yapıldığına göre kült imajı da bu dönemde oturtulmuş ve aynı zamanda kutsal alan içerisinde ya da tapınak da kült heykelinin de yapılmış olması gerektir.

Kült heykelinin olabileceğine dair bir delil de sikkelerden bize ulaşmaktadır. Sikke ikonografisi içerisinde değerlendirdiğimiz 4. Grup sikkelerin tümü sunak üzerinde gösterilen Glykon'a aittir. Ve bu gruptaki 8 adet sikkeden 2 âdeti Antoninus Pius dönemine aittir. Bu sikkelere bakarak özellikle kült merkezinde bir kült heykelinin olabileceği düşünülebilir.

Çalışmamızın önemli bir kısmını da etno-arkeolojik bölüme ayırdık. Bu bölümde Roma Dönemi sonrasında Geç Antik Çağ'dan başlayarak günümüze gelene

⁴⁷⁵ F. Cumont (1887). s. 6.

⁴⁷⁶ Lukian Alex. 18.

⁴⁷⁷ Lukian Alex. 18.

kadar Glykon imaj ve imgesinin hangi değişimler içinde başka din ve kültürlerde yer alıp almadığına bakmaya çalıştık.

Çalışmamızın Geç Antik Çağ'ı inceleyen kısmında özellikle erken Hristiyanlık inancı içerisine paganizmden girmiş şeytan imgesi üzerinde durmaya çalıştık. Syria'dan gelen bir glyptik üzerindeki şeytan figürünün ikonografik olarak Glykon imajı ile neredeyse birebir örtüştüğünün altı çizilmeye çalışıldı. Öte taraftan Hristiyan sanatı içerisindeki "Ejder öldüren atlılar" betimlemelerinde de yine şeytanı simgeleyen ejder figürü ile Glykon ikonografisinin örtüşmesi vurgulanmıştır (Lev. 3a-3b). Sonuçta erken Hristiyanlık sanatı içerisindeki saçlı, sakallı başı, yılanı anımsatmayan yüzü ve büyük vücudu ile şeytan imgesinin Glykon ikonografisinin bir devamı olduğu iddia edilebilir. İkonografik benzerlik yanında Aleksandros'un Epikurosçularla birlikte baş düşman olarak Hristiyanları da kabul etmiş olması, Hristiyanlık içerisinde şeytan imajının kaynağı olarak Glykon yılanının da olduğu yüksek bir ihtimal olarak değerlendirilebilir.

Glykon Kültü'ne ilişkin izler özellikle Paphlagonia Bölgesi sınırları içindeki Türk-İslam dönemine ait anıtsal eserlerle birlikte yeniden incelemeye alınmıştır. Kültün etkin olduğu bölgede MS 13. yüzyılda yapılan birçok kamu yapısının sağlık alanında yapılmış olması ve bunların da hem mimari plastikler hem de kuruluş öykülerinin yılanlarla ilişkilendirilmiş olması kültün ileriki çağlarda yansımaları olarak algılanabilir. Yani kültün özellikle Paphlagonia Bölgesi'ndeki inanırlılığının devam ettiğini düşünecek olursak, yeni bir kültürün bu inancı kendi sanatı, kültürü içerisine alarak bir şekilde yeni yerleştiği topraklardaki inanışları da göz ardı etmediği düşünülebilir. Özellikle Kastamonu'daki Yılanlı Darüşşifa, Atabey Gazi Camisi ile Çankırı'daki Cemalleddin Ferruh Darüşşifası gibi yapıların varlığı bu savlarımızı güçlendiren örneklerimizdir.

Özellikle Çankırı'daki Cemalleddin Ferruh Darüşşifası'nda yer alan ve "Kadehe sarılı yılan" olarak adlandırılan eser üzerinde burada durmamız gerekmektedir. Eser yapı ile aynı zamana yani 13. yüzyıl ve dolayısıyla da Türk-İslam sanatı içerisine verilmektedir. Ancak bölümde incelediğimiz şekliyle Türk-İslam sanatı içerisinde ve özellikle de Selçuklu sanatında ejder ve yılan figürlerinin mimari yapılarda alçak kabartma olarak kullanıldığını gördük. Dolayısıyla bu sanatlar içerisinde bağımsız bir mimari plastik kullanımı yoktur. Bu noktada "kadehe sarılı yılan" eserinin MS 13.

yüzyıl değil daha önceki döneme ait ve büyük ihtimalle de Glykon Kültü'ne bağlı bir merkezde yer alan eser olduğunu söylemek yersiz olmayacaktır. Ki bu görüşümüzü Çankırı'nın Kurşunlu İlçesi Eskihır Köyü'nde bulunan bir yazıtla destekleyebiliriz. Yazıt MS 2. yüzyıl sonu MS 3. yüzyıl başına aittir. Yazıtta Kraliçe Roma'ya kadar uzanan oldukça ün kazanmış ve erken yaşta ölmüş hekim Barbas'tan bahsedilmektedir⁴⁷⁸. Şöhreti Roma'ya kadar yayılan hekim Barbas bu ünü ile olasılıkla Glykon Kültü'ne ait, oranın hekimlik ocağında yetişmiş ve oradan da kültü genişletecek, yeni tanrıyı duyuracak olan çevreye yayılan doktorlardan biri olması kuvvetli muhtemeldir⁴⁷⁹. Öte taraftan Gangra'da MS 2 ve 3. yüzyıl için Asklepios tapınınının güçlü olduğu da bilinmektedir. Tüm bunlar ele alındığında antik Gangra'nın Ionopolis'e yakın oluşu, burada da kökleşmiş bir sağaltım merkezinin bulunması gibi unsurlar ele alındığında Çankırı Müzesi'ndeki "Kadehe sarılı yılan" eserinin MS 2-3. yüzyıl gibi bir zaman dilimine tarihlenmesi gerektiğini düşünmekteyiz.

Öte taraftan günümüzle birlikte sözlü halk geleneklerine uzandığımızda ise birçok inanış ve uygulamanın da Glykon Kültü ile sıkı sıkıya bağlı olduğunu göstermiştir. Bu geleneklerden en ilginç ise Kastamonu'nun güneybatısında yer alan Araç ilçesinin kimi köylerinde görülen Güyo Çöreği geleneğidir. Lukianos, Aleksandros'un üç günlük bir bayram, külte kabul törenleri içeren gizemler oluşturduğunu bildirir. Törenlerin üçüncü gününde Asklepios'un oğlu Podaleiros'un Aleksandros'un annesi ile evlenmesi gösteriliyordu. Bu törenin ardından da Selene ile Aleksandros'un evliliği ve daha sonra Rutilianus'un karısı olacak kızlarının doğumu canlandırılıyordu. Bu törende çırayı taşıyan, dine kabul etme törenini yapan kişi Selene karşısında Endymion'un yerini alan Aleksandros'tur. Aleksandros'un karşısında ise Selene'yi de bir başka kadın canlandırmaktadır⁴⁸⁰. Bu tören insanların ellerinde tuttuğu yanan çırallar arasında gerçekleştiği için bu adı almıştır. Günümüzdeki törenlerde de Güyo, yani damat adayı düğünden bir gece önce ellerinde içinde yanan çıralların batırıldığı yılanvari şekilde yapılmış çörekleri taşıyan insan alayı ile köy evine kadar giderek burada yapılan törenler içinde yer alır. (Lev. 4a). Olgunun düğün olması,

⁴⁷⁸ İ. Kaygusuz (1980). s. 144-145.

⁴⁷⁹ İ. Kaygusuz (1980). s. 174-182.

⁴⁸⁰ Lukian Alex. 38-39.

ritüellerin de antik dönemle hemen hemen aynı olması Glykon Kültü'nün günümüze uzantısını gösterir niteliktedir.

Yine kültün merkezi olan İnebolu'da rastladığımız bir başka olayda antik dönemdeki Ionopolis'de yapılan sağaltım çabalarını akla getirmektedir. Yüzyılın başında kenti gezen bir araştırmacının Abaş Tepe üzerinde o dönem için Abraş Baba adı ile anılan bir türbeye baş ağrıları ve sıtma dertlerinden kurtulmak için horoz kurban edilmesi ve parmaklığına bez bağlaması sureti ile ruhani şifa reçetesi alındığını⁴⁸¹ belirtmesi bize bunu gösterir. Ayrıca kentte bir de "Doktorlar Çeşmesi" adı verilen ve suyunun da şifalı olduğu düşünülen bir çeşme bulunmaktadır.

Yapılan tespit çalışmalarında hala insanların belleklerinde bölgede yaşayan ya da yaşamış büyük yılanlar, sakallı yılanlar, yeleli yılanlar, boynuzlu yılanlar gibi değişik formasyonlarda ancak yine de Glykon ikonografisine de uyan olağan dışı yılan figürünün bulunduğu görülmüştür. İnsanlar bu yılanlara batıl inançlar da yüklemişlerdir.

Çalışmanın tümüne bakıldığında ortaya konan olgunun antik tarih içerisinde silik bir çizgi üzerinde yürüyen Paphlagonia Bölgesi'nin kendi tarihi içerisinde ki en önemli yaşanmışlık olduğu görülmektedir. Antik kültür içinde pek yer almayan Paphlagonia'nın parlayan iki önemli kenti, Amaseia ve Sinope gibi kentlerin dışında Ionopolis'in de bu kült sayesinde pek çok şey kattığı görülmektedir. Ki günümüzdeki Glykon Kültü'ne ait bulguların geniş coğrafi yayılımına baktığımızda Glykon Kültü'nün Paphlagonia Bölgesini antik kültür içinde bölgesel etkisinden çıkarıp evrensel bir çizgiye oturttuğu görülmektedir.

Kültün bu yaygın etkisi içerisinde Paphlagonia Bölgesinde yapılacak arkeolojik çalışmaların kültle ilişkin çok daha fazla bilgiler katacağı aşikârdır. Bunun yanında Anadolu ve çevresinde yapılan çalışmalarda yine kültle ilişkin çıkabilecek yeni bulgular ile yeniden değerlendirmelerde ortaya konacak bilgilerin de şaşırtıcı olmayacağı düşünülebilir.

Yılan kültü insanoğlunun en eski inançlarından biri olarak her çağda kendine yer bulmuş ve zaman içerisinde değişik biçimlerde algılanmıştır. Ancak günümüzde Kastamonu ve çevresindeki kimi inanışlarda bu köklü inanışın yanı sıra, bölgede MS 2. yüzyılda ortaya çıkan Glykon Kültü nedeniyle yılan inanışı en eski köklerinden

⁴⁸¹ A.O. Kırksekizoğlu (1938). s. 22-23.

sıyrılarak bu kültün yansımaları doğrultusunda da tapınım görmüştür. Bu kült ve yılanı dair inanışlar da zaman içerisinde biçim değiştirerek orjini kaynaklı benzer inanç ve ritüellerle günümüze kadar yaşadığı görülmüştür.

Ekler Listesi

Ek 1. Katalog	130
Ek 2. Levhalar.....	214
Ek 3. Sözlük.....	289

Ek 1. Katalog

KÜÇÜK ASYA

BITHYNIA

Katalog No : 001-Heykel
Levha No : -
Korunduğu Müze : İstanbul Arkeoloji Müzesi
Buluntu Yeri ve Yılı : Byzantium-İstanbul (Bithynia)
Ölçüleri : -
Malzeme : -
Durumu : -
Tanımı : -
Tarih : -
Kaynakça : R.L. Fox (1986). s. 242; S. Mitchell (1993b), s. 13 Dipnot 24, C.D. Sarefield (2004). s.102

Katalog No : 002-Yazıt
Levha No : -
Korunduğu Müze : -
Buluntu Yeri ve Yılı : Claudiopoli-Bolu (Bithynia)
Ölçüleri : -
Malzeme : -
Durumu : -
Yazıt : Αλεξανδρου
Tarih : MS 2. Yüzyıl ?
Tanımı : Claudiopoli’te (Bithynia) bulunan özel kullanım için yapılmış küçük bir sunaktır. Yazıt tek satır halinde işlenmiş ve “Aleksandrou” kelimesi yer alır. Sunağın Abonuteikhoslu peygamber Aleksandros’a adanmış olabileceği

düşünülmektedir. Literatür ve epigrafik kaynaklar Glykon'a ve Aleksandros'a buradaki gibi adaklar adandığını belirtmektedir.

Kaynakça : G. W. Ameling (1985). *Ein Atlas für Aleksander von Abonuteikhos*. Epigraphy Anatolia, Vol. 6. s. 34-36

Katalog No : 003-Yazıt

Levha No : -

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : Tieion ? - Smryna?

Ölçüleri : Uz. 0,45 m, Yük. 0,29 m, Kal. 0,02 m

Malzeme : Mermer

Durumu : -

Yazıt :

Νειχτης Γλύχωνος
τειανός ίατρός ήρωας
ετων ιθ ός άν τό λιθά
ριν τουτο αρη ταφης
μη τύχοι

Tarih : MS 2. Yüzyıl ?

Tanımı : 5 satırlı bir yazıttır. 1958'de, H. W. Pleket tarafından yayınlanan yazıt Glykon epitepi kullanan ve çok genç yaşta ölen Niketas içindir. Yazıtta bir de üzerindeki boyaları belli olan yılan kabartması bulunmaktadır. Yazıt geç dönemlerde bir kez daha kullanılmıştır. Levhanın arkasında TO MNHMEION yazısı da bulunmaktadır. Buradaki doktor olan Niketas tanrı Glykon'un oğlu olması ve bu yılanın da onun soyunu temsil etmesi kuvvetli bir ihtimaldir. Ancak yine de onun Aleksandros'tan olma bir evlat mı yoksa genç kölelerinden biri ya da kült merkezinde tıbbi alanda çalışmış yardımcılarında biri mi olduğu bilinmemektedir Yazıtın kökeni hakkında kesin bir yer yoktur. Smryna kentinden olabileceği gibi yazıttaki Tieionlu Niketas ifadesinden dolayı da Tieion olabileceği de düşünülmektedir.

Kaynakça : H.W. Pleket (1958). s. 27-31.; C.P. Jones (1998). s.107-109.

Katalog No : 004-Sikke

Levha No : 4b

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: Ağırlık: Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : Kısmen yıpranmış, ön yüzde yeşil sarı patina bulunmakta

Yazıt :

Ön Yüz : ANTΩNEINOC AYTOYCTOC İmparator
Caracalla'nın zırhlı büstü

Arka Yüz : NIKOMHΔEΩN ΔIC NEΩKOPΩN, İnsan kafası
şeklinde yapılmış başı ile Glykon

Tanımı : İmparator Caracalla Dönemine (MS 198–217) aittir Nikomedia (Bithynia) sikkesidir. Ön yüzde zırhlı imparator büst şeklinde verilmiş. Arka yüzde ise sağa doğru bakan ve tamamen insan başı şeklinde olan Glykon yılanı vardır. İnsan başı altından iki ayrı volüt şeklinde çıkan vücutta volütlerin ortasından kuyruk çıkmaktadır. Başın vücuda birleşimi inorganik bir biçimde gösterilmiştir.

Tarih : MS 198-217

Kaynakça : W. H. Waddington (1910). s. 545, 225 tav. 94, 12, 1910.

Katalog No : 005-Sikke

Levha No : 5a

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: Ağırlık: Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : Kısmen aşınmış

Yazıt :

Ön Yüz : ANTΩNEINOC AYTOYCTOC İmparator
Caracalla'nın zırhlı büstü

Arka Yüz : ΝΙΚΟΜΗΔΕΩΝ ΔΙΕ ΝΕΩΚΟΡΩΝ, İnsan kafası şeklinde yapılmış başı ile Glykon

Tanımı : İmparator Caracalla Dönemine (MS 198–217) aittir Nikomedia (Bithynia) sikkesidir. Ön yüzde zırhlı imparator büst şeklinde verilmiş. Arka yüzde ise Glykon yılanın başı tamamen bir insan başı şeklinde verilmiştir. Bir diğer Caracalla dönemi sikkesindeki gibi inorganik bir şekilde yılanın vücudu bu sikkede başın hemen altından çıkmaz. Yılan beş göz açıklık bırakacak şekilde üst üste dört kat halinde çöreklenmiş ve buradan uzanan boynunun üzerinde baş bulunur. Başla vücudun birleştiği kesimde geriye doğru çıkıntı yapan saç gösterilmiştir. Yılan sağa bakmaktadır.

Tarih : MS 198-217

Kaynakça : W. H. Waddington (1910). s. 545, 225 tav. 94, 13.

Katalog No : 006-Sikke

Levha No : 5b

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: Ağırlık: Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : Kısmen aşınmış

Yazıt :

Ön Yüz : ΑΝΤΩΝΕΙΝΟC ΑΥΓΟΥCΤΟC İmparator Caracalla'nın zırhlı büstü

Arka Yüz : ΝΙΚΟΜΗΔΕΩΝ ΔΙΕ ΝΕΩΚΟΡΩΝ, İnsan kafası şeklinde yapılmış başı ile Glykon

Tanımı : İmparator Caracalla Dönemine (MS 198–217) aittir Nikomedia (Bithynia) sikkesidir. Ön yüzde zırhlı imparator büst şeklinde verilmiş. Arka yüzde ise kenarlarında düzenli yuvarlaklar yapacak şekilde dört göz bırakan üst üste çöreklenmiş Glykon yılanı vardır. Vücuttan sonra hafif bir “S” yaparak yükselen baş tam anlamıyla bir insan başı şeklindedir. Yılan sola bakmaktadır.

Tarih : MS 198-217

Kaynakça : W. H. Waddington (1910). s 545, 225 tav. 94, 14.

Katalog No : 007-Sikke

Levha No : 6a

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: Ağırlık: Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : Kısmen aşınmış

Yazıt :

Ön Yüz : ANTΩNEINOC [...], İmparator Caracalla'nın
büstü sağa dönük

Arka Yüz : [...]EΩN ΔIC NEΩKOPΩN, Saçlı hayvan insan
kafası karışımı şeklinde yapılmış başı ile Glykon

Tanımı : İmparator Caracalla Dönemine (MS 198–217) aittir Nikomedia (Bithynia) sikkesidir. Ön yüzde imparator büstü sağa dönük olarak verilmiş. Arka yüzde ise 6 göz açıklık bırakacak şekilde çöreklenmiş Glykon yılanı vardır. Kuyruğundaki tüy olgusu abartılmış, üçe ayrılan kuyruk adeta trident gibi gösterilmiştir. Vücuttan sonra hafif bir "S" yaparak yükselen baş insan ve hayvan kafası karışımı şeklinde yapılmıştır. Saçları uzun ve esneye kadar inmekte, ense üzerinde yukarı doğru hafif kıvrım yapmaktadır. Yılan sağa bakmaktadır.

Tarih : MS 198-217

Kaynakça : C. Marek (2003). s. 116.

Katalog No : 008-Sikke

Levha No : 6b

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: Ağırlık: Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : Kısmen aşınmış
Yazıt :
Ön Yüz : Γ IOY OYH MAZIMOC KA İmparator Maximinus Thrax'ın sağa dönmüş büstü
Arka Yüz : [NIKOMHΔ]EΩN ΔΙΣ ΝΕΩΚΟΡΩ[N], İnsan kafası şeklinde yapılmış başı ile Glykon
Tanımı : İmparator Maximinus Thrax (MS 235-238) dönemine ait Nikomedia (Bithynia) sikkesidir. Ön yüzde imparator büst şeklinde verilmiş. Arka yüzde ise Glykon yılanın başı tamamen bir insan başı şeklinde verilmiştir. Yılan 4 kat halinde çöreklenmiş ve buradan uzanan boynunun üzerinde baş bulunur. Başla vücudun birleştiği kesimde geriye doğru çıkıntı yapan saç gösterilmiştir. Yılan sağa dönüktür.
Tarih : MS 235-238
Kaynakça : W. H. Waddington (1910). s 353 tav. 97, 14.

Katalog No : 009-Sikke
Levha No : 7a
Korunduğu Müze : -
Buluntu Yeri ve Yılı : -
Ölçüleri : Çap: Ağırlık: Eksen:
Malzeme : Bronz
Durumu : Kısmen aşınmış, koyu yeşil patina
Yazıt :
Ön Yüz : ΑΥΤ ΚΑΙΣΑΡ ΑΝΤΩΝΕΙΝΟΣ İmparator Antoninus Pius sağa dönmüş büstü
Arka Yüz : ΤΙΑΝΩΝ İnsan kafası şeklinde yapılmış başı ile Glykon
Tanımı : İmparator Antoninus Pius (MS 138-161) dönemine ait Tieion (Bithynia) sikkesidir. Ön yüzde imparatorun sağa dönük büstü verilmiş. Arka yüzde ise Glykon yine bir alçak altar üzerinde gösterilmiştir. Sola dönük vücudu, altar üzerinde geniş bir yuvarlak yaratacak çöreklenmeden sonra geniş bir “S” yaptıktan sonra başa

ulaşmakta. Hafif yukarı doğru olan başında arkaya doğru ilerleyen saçları sezilebilmektedir.

Tarih : MS 138-161

Kaynakça : W. H. Waddington (1912). s 623, 54 e p. 616 n. 2 tav.107, 27

Katalog No : 010-Sikke

Levha No : Levha 7b

Korunduğu Müze : Winterthur Müzesi, Env. No: G2497

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: Ağırlık: Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : Kısmen aşınmış, yeşil sarı patina

Yazıt :

Ön Yüz : [...], İmparator Antoninus Pius sağa dönmüş büstü

Arka Yüz : TIANQN İnsan kafası şeklinde yapılmış başı ile Glykon

Tanımı : İmparator Septimus Severus (MS 193-211) dönemine ait Tieion (Bithynia) sikkesidir. Ön yüzde imparatorun sağa dönük büstü verilmiş. Arka yüzde ise Glykon alçak altar üzerinde gösterilmiştir. Altar girlandlıdır. Sağa dönük vücudu, volüt yapan kuyruk daha sonra vücut altına girmekte, altanın sağ kenarında yükselerek dar bir yuvarlak yaratacak çöreklenmeden sonra dike yakın bir şekilde başa ulaşmakta. Hafif yukarı doğru olan başında arkaya doğru ilerleyen saçları sezilebilmektedir.

Tarih : MS 138-161

Kaynakça : C. Marek (2003). s. 114-115.

GALATİA

Katalog No : 011-Sikke

Levha No : 8a

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : - Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Env. No: 46-1-90

Ölçüleri : Çag 18 mm, Ağırlık 3,33 gr,

Malzeme : Bronz

Durumu : Kısmen aşınmış

Yazıt :

Ön Yüz : MAP AYP ANTΩNINOC Caracalla'nın sağa dönük başında taçlı büstü

Arka Yüz : CE TRO T A OYIANΩN Çöreklenmiş yılan Glykon sağa dönük

Tanımı : İmparator Caracalla'nın (MS 198-217) dönemine ait Tavium (Galatia) sikkesidir. Ön yüzde Caracalla'nın sağa dönük başında taçlı büstü verilmiştir. Arka yüzde ise Glykon bir sunak üzerinde sola doğru bakar şekilde çöreklenmiştir. İki göz yapacak şekilde çöreklenen vücut daha sonra geniş bir "S" yaparak yükselmekte sonra ise biraz aşağı inerek başa ulaşmaktadır. Ağzı açıktır.

Tarih : MS 198-217

Kaynakça : M. Arslan (2006) "*Pessinus ve Tavium Sikkeleri*", Anadolu Medeniyetleri Müzesi 2005 Yıllığı, Ankara, 2006, s. 125-183.

Katalog No : 011a-Sikke

Levha No :

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çag, Ağırlık, Eksen

Malzeme : Bronz

Durumu :

Yazıt :

Ön Yüz : MAP AYP ANTΩNINOC Caracalla'nın sağa dönük başında taçlı büstü

Arka Yüz : CE TRO T A OYIANΩN Çöreklenmiş yılan Glykon sağa dönük

Tanımı : İmparator Caracalla'nın (MS 198-217) dönemine ait Tavium (Galatia) sikkesidir. Ön yüzde Caracalla'nın sağa dönük başında taçlı büstü verilmiştir. Arka yüzde ise Glykon bir sunak üzerinde sola doğru bakar şekilde çöreklenmiştir. İki göz yapacak şekilde çöreklenen vücut daha sonra geniş bir "S" yaparak yükselmekte sonra ise biraz aşağı inerek başa ulaşmaktadır. Ağız açıktır.

Tarih : MS 198-217

Kaynakça : Aulock v. S (1957). *Sylloge Nummorum Graecorum*
Deutschland, Aulock v. S., *Pontus-Paphlagonien- Bithynien*, Berlin, No 6251.

Katalog No : 012-Sikke

Levha No : 8b

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : Anadolu Medeniyetleri Müzesi Env. No. 1910/33

Ölçüleri : Çap 24 mm, Ağırlık 7,62 gr, Eksen: 7

Malzeme : Bronz

Durumu : Kısmen aşınmış

Yazıt :

Ön Yüz : ANTΩNEINOC AYTOYCTOC Caracalla'nın
defne çelenkli taçlı sola dönük başı, sakallı

Arka Yüz : MEHTPO ANKYPAC Çöreklenmiş yılan Glykon
sağa dönük

Tanımı : İmparator Caracalla'nın (MS 198-217) dönemine ait Ankyra (Galatia) sikkesidir. Ön yüzde Caracalla'nın sola dönük başında taçlı büstü verilmiştir. Arka yüzde ise Glykon vücudunun alt tarafında yatay olarak iki göz şeklinde çöreklenmiş vücudu geniş bir "S" çizerek yükselmekte ve yılanın boynu aşağı indikten sonra baş kısmı yukarıya doğru çıkmıştır. Sağa dönük olan baş ağız geniş bir biçimde açılmıştır.

Tarih : MS 198-217

Kaynakça : M. Arslan (2004). *Galatya Krallığı ve Roma Dönemi Ankyra Şehir Sikkeleri*, Ankara. s. 152, L 25, B 84.

IONİA

Katalog No : 013-Sikke

Levha No : 9a

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çağ 18 mm, Ağırlık 3,24 gr, Eksen 6

Malzeme : Bronz

Durumu : Kısmen aşınmış, yeşil kahverengi patina oluşmuş

Yazıt :

Ön Yüz : ΚΡΙΣΠΙΝΑ ΣΕΒΑΣΤΗ Crispina'nın büstü sağa dönük

Arka Yüz : ΓΑ ΤΙ ΔΟΜΕ(Σ) ΣΤΡ ΚΛΑ([Ζ?]) Çöreklenmiş yılan Glykon sağa dönük

Tanımı : İmparator Commodus (MS 180-192) dönemine ait Klazomenai (Ionia) sikkesidir. Ön yüzde Crispina sağa dönük büstü olarak verilmiştir. Arka yüzde ise Glykon alttan yukarı doğru genişleyen ve dört göz yaratacak şekilde çöreklenmiştir. Vücut hafif kıvrım yaparak yükselmiştir. Baş, ileriye doğru incelerek ileriye çıkıntılı burnuna ulaşmaktadır. Çene altındaki aşağıya doğru sarkan sakal ise açıkça görülmektedir.

Tarih : MS 182-184

Kaynakça :

<http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/2377/?search&stype=quick&q=antoninus&rno=1794>,

Berlin, Staatliche Museen. The following abbreviations are used: Löbb = the collection of A. Löbbecke; Rauch = the two collections of von Rauch, acquired in 1853 and 1878; I-B = the first Imhoof-Blumer collection, acquired in 1900; and B-I = the second Imhoof-Blumer collection, acquired in 1928.

Katalog No : 013a-Sikke

Levha No :

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çağ , Ağırlık, Yön

Malzeme : Bronz

Durumu : Kısmen aşınmış, yeşil kahverengi patina oluşmuş

Yazıt :

Ön Yüz : ΚΡΙΣΠΕΙΝΑ ΣΕΒΑΣΤΗ Crispina'nın büstü sağa dönük

Arka Yüz : ΓΑ ΤΙ ΔΟΜΕ(Σ) ΣΤΡ ΚΛΑ([Ζ?]) Çöreklenmiş yılan Glykon sağa dönük

Tanımı : İmparator Commodus (MS 180-192) dönemine ait Klazomenai (Ionia) sikkesidir. Ön yüzde Crispina sağa dönük büstü olarak verilmiştir. Arka yüzde ise Glykon alttan yukarı doğru genişleyen ve dört göz yaratacak şekilde çöreklenmiştir. Vücut hafif kıvrım yaparak yükselmiştir. Baş, ileriye doğru incelererek ileriye çıkıntılı burnuna ulaşmaktadır. Çene altındaki aşağıya doğru sarkan sakal ise açıkça görülmektedir.

Tarih : MS 182-184

Kaynakça : B.V.Head BMC (1892), British Museum Catalogue of Greek Coins.

LYDIA

Katalog No : 014-Yazıt

Levha No : -

Korunduğu Müze :

Buluntu Yeri ve Yılı : Kaisareia Troketa (Lydia)-1888

Ölçüleri :

Malzeme : -

Durumu : -

Yazıt : Θεοις Σεβαστ[οις]

Χατα χρησμον κλαρίο[υ] Απολλωνος

Καισαρεις Τροχεττηνοί χαθιερωσαν Απολλωνα Σωτηρα

Χαρισαμενου το αργυριο [υ] εἰς τον Θεον βασιν
Μειλητου του Γλυχουος Παφλαγονος του ιερεως αυτον υποσχο
μενου την εργεπιστασίαν Ερμογενους του

Tarih : MS 2. Yüzyıl

Tanımı : Apollon Soter’e adanmış bir heykelin kaide yazıtıdır. 6 satırlı bir yazıttır. Yazıttaki Miletos Apollon Soter’in rahibidir. Onun babasının ismi de Glykon’dur. Yazıtın Türkçesinin bir kısmı ise şu şekildedir. “Miletos, Glykon oğlu, Paphlagonialı (Apollon’un) rahibi”

Kaynakça : L. Robert (1980). s. 405.; L. Robert (1981). s. 514.; C. Marek (1993). s. 83.; U.Victor (1997). s. 3.; R.L. Fox (1986). s. 242.

MYSİA

Katalog No : 015-Antik Kaynak

Levha No : -

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : -

Malzeme : -

Durumu : -

Yazar : Athenagoras (MS 133-190)

Eser Adı : Legatio Pro Christianis

Tanımı : Atinalı Athenagoras Legatio Pro Christianis (Apology- A Plea For The Christians) adlı eserinin 26. bölümü 3-4’de Parium (Mysia) kenti agorasında Glykon Kültü kurucusu Aleksandros’un bir heykelinin dikili olduğunu yazar.

Tarih : MS 180-190

Kaynak : Athenagoras Leg. Pro. C 26.

Katalog No : 016-Sikke

Levha No : 9b

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: Ağırlık: Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : Kısmen aşınmış

Yazıt :

Ön Yüz : A VPHOVH POCKA ICAR İmparator Marcus Aurelius sağa dönük büstü ile verilmiştir.

Arka Yüz : EΠICTKO VARTOVIIEP T T B Kuşa benzer kafasıyla yılan Glykon çöreklenmiş ve sağa dönmüş şekilde verilmiştir.

Tanımı : İmparator Marcus Aurelius (MS 161-180) dönemine ait Pergamon (Mysia) sikkesidir. Ön yüzde imparator sağa dönük büstü iki dar iki geniş göz yaratacak şekilde üst üste çöreklenmiştir. Glykon'un kafası ileriye çıkık olarak bir kuş kafasına benzeyen şekilde ve çene altında da sakallı olarak gösterilmiştir.

Tarih : MS 161-180

Kaynakça : W.W. Wroth (1964). *BMC Mysia*. s. 164, 283 tav. 29, 4.

PAPHLAGONIA

Katalog No : 017-Amulet

Levha No : 10a-10b

Korunduğu Müze : Anadolu Medeniyetleri Müzesi-Ankara

Buluntu Yeri ve Yılı : Bartın-Ulus-Ulukaya Köyü (Paphlagonia), Müze envanterinde Safranbolu olarak verilmiştir. Env. No: 2678

Ölçüleri : Yük. 8.8 cm, Gen. 7.8 cm, Kal. 4.7 cm. Ağırlık. 185 gr

Malzeme : Bronz

Durumu : Oldukça iyi korunmuştur.

Tanımı : Amulet 1925 yılı civarında Bartın'ın Ulus ilçesi o dönem için Önce günümüz Ulukaya Köyü'nde (Paphlagonia) toplamda üç bronz eserden oluşan bir grupla birlikte bulunmuştur. Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ne ait envanter bilgilerinde

eserin müzeye geliş şekli ve yılı hakkında bilgi verilmezken, buluntu yeri olarak Safranbolu gösterilmiştir.

Amuletin başı neredeyse bir insan başı ve yüzü şeklinde betimlenmiştir. Baştan çeneye doğru orantılı bir biçimde incelen yüzün bitiminde burun, ağız ve çene gösterilmiştir. Burun tam bir insan burnu şeklinde ve sivri yapılmıştır. Dudakları belirgin ağzın altında ise hafif sivrilikte bir çene yer almaktadır. Badem şeklinde yapılmış gözler, paralel yerleştirilmiş olup, göz kapakları ve göz bebekleri de belirgin bir biçimde verilmiştir. Gözler karşıya bakan başla birlikte ileriye doğru bakmaktadır. Başın her iki yanında insan kulakları mevcuttur. Uzun ve oldukça geniş dalgalar yaparak ilerleyen fakat düz olan saçları kulakları açıkta bırakacak şekilde kulakların önünden ve arkasından aşağıya inmektedir. Ayrıca saçlardan birer tutamda gözler ile burun arasında aşağıya süzülmekte, çene altına kadar inmektedir. Saçlar alın üzerinde oldukça düz ve kafaya yapışık bir biçimde gösterilmiştir. Saçlar başın ortasından ikiye ayrılmış ve ayırım noktası ince bir çizgi ile belirtilmiştir. Saçlar baş ortasından ikiye ayrılmış, yanaklara kadar dalgalı bir biçimde düşürülmüştür. Çene altında ayrıca bir tutam aşağıya doğru sarkan dağınık sakal görülmektedir.

Yılanın vücudu başın tam altından dik bir şekilde indikten sonra ilk olarak sola doğru yatay bir kıvrım yaparak öne hareket etmekte, buradan da sağa yönelip iki yatay kıvrım yaptıktan sonra yine sağ tarafa geçip başın aynı aksında yere tamamen paralel seyreden düz bir kuyrukla bitmektedir. Yılanın vücut kalınlığı başlangıç ve bitim noktasına göre kalınlığında hemen hemen hiç değişiklik görülmemektedir. Kuyruk kalın çizgilerle birbirinden ayrılmış birkaç uç ile bitmektedir. Yılanın başı ve kuyruğu vücudunun diğer yerlerine göre çok daha ince olmasına karşın genelde pek fark yoktur. Bu vücut kalınlığına bağlı olarak da yılanın dış yüzeyini kaplayan pullar hemen hemen aynı kalınlıktadır. Kafanın altında vücudun iç kısma gelen yüzey kalın ve yatay çizgilerle verilmiştir.

Yılanın başı dik olarak yükseldikten sonra gururlu ve keskin bir ifade ile verilmiştir.

Tarih : MS 2. Yüzyıl

Kaynakça : M.Behçet (1925).

Katalog No : 018-Heykel
Levha No : 11a-11b
Korunduğu Müze : Amasra Müzesi
Buluntu Yeri ve Yılı : Amastris (Paphlagonia)
Ölçüleri :
Malzeme : Mermer
Durumu : Baş ve kuyruk kısmı yoktur. Ayrıca kuyruk kısmının 10 cm üzerinde bir kırık vardır ve sonradan birleştirildiği görülmektedir. Eser üzerinde yer yer kireç patinaları görülmektedir.
Tanımı : Heykel Amasra kent merkezinde bulunmuştur. Heykelin başı yoktur. Yılanın vücudu iç içe yatay ve dikey olarak kıvrılarak çöreklenmiştir. Başın hemen bitiminde yer alan kısımda görülen pim deliğine bakarak heykelin iki parça halinde yapıldığı söylenebilir. Yılanın boyun kısmından vücudun geçiş kısmına bakarak kafanın altında iç kısma gelen vücut kısmı kalın ve yatay çizgilerle verilmiştir. Bu çizgiler biraz devam ettikten sonra pullara dönüşmektedir. Vücudun dış kısmı ise vücut kalınlığına göre ölçeklenmiş pullarla gösterilmiştir. Vücudun kuyruğa doğru incelişmesiyle pulların incelendiği görülür. Kuyruk yılanın arka tarafındaki dikey kıvrımın içinden düz bir şekilde geçerek son bulur. Kuyruk kırık olup bitimindeki detaylar hakkında bilgi verilememektedir.
Tarih : MS 2. Yüzyıl
Kaynakça : C. Marek (1993). s. 84; C. Marek (2003). s. 115.

Katalog No : 019-Rölyef
Levha No : 12a-12b
Korunduğu Müze : Abana Belediyesi Kent Müzesi
Buluntu Yeri ve Yılı : Aiginetes- (Abana-Paphlagonia) - 2007
Ölçüleri : Gen. 40 cm, Yük. 7 cm. Kal. 5 cm
Malzeme : Kireçtaşı
Durumu : Rölyefin yer aldığı taş blok 4 bir yanından kırıktır. Bir şekil vermemektedir. Yılanın baş ve kuyruk kısmı da rölyefte yer almaz.

Tanımı : Antik Aiginetes (Paphlagonia) günümüz Abana ilçesi merkez Anasma Mahallesinden bulunan ve üzerinde büyük ihtimalle büyük ve çöreklenmiş gibi duran bir yılanı ait rölyeftir. Dörtgene yakın olan blok üzerinde Glykon rölyef olarak betimlenmiştir. Bu dörtgenin kenarları 40 cm, 37 cm, 21 cm ve 35 cm'dir. Blok üzerine 2 cm yükseklikte ve 5,5 cm genişliğinde yılan rölyefi yer alır. Rölyef blok üzerinde kıvrımlar yaparak 72 cm boyunca ve kırıklardan dolayı iki parça şeklindeymiş gibi ilerler. Bu 72 cm uzunluktaki yılanın 52 cm'lik kalın olan kısmına göre 22 cm'lik 2 parça kısım daha ince ve "U" biçimi yapmış olarak bulunur. Yılanın başı ve kuyruğu rölyefin kırık kısımlarında kaldığı ve bu nedenle görünmediğini düşünmekteyiz. Ancak 22 cm olarak uzanan vücudun ikinci kısmının ince olmasına bakarak buranın kuyruğa yakın bitim kısmı olduğu söylenebilir. Görülebilen vücudun tam ortası bir çizgi ile belirtilmiştir.

Tarih : MS 2. Yüzyıl

Kaynakça : -

Katalog No : 020-Mimari Parça

Levha No : 13a

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : Kastamonu (Paphlagonia)

Ölçüleri : Uz. 120 cm, Yük. 28 cm. Der. 20 cm

Malzeme : Mermer

Durumu : Kastamonu (Paphlagonia) Yılanlı Cami portal kapısı doğu duvarında devşirme olarak bulunmakta. Bir lahdin uzun kenar parçası olan devşirme parçası üzerindeki boğa başları ve girlandlar yoğun aşınmadan dolayı seçilememektedir. Ancak ana yüzeye göre kabartma olarak algılanabilmektedir.

Tanımı : Mermer, antik döneme ait lahit parçası MS 13. Yüzyıl sonunda yapılmış olan ve Yılanlı Cami olarak bilinen yapının giriş kapısı doğu duvar kenarında devşirme olarak kullanılmıştır. Ana yapı malzemesi sarı renkteki kireçtaşı olduğundan yapıda bu devşirme parça kolaylıkla görülebilmektedir.

Bir lahdin uzun kenar kısmı olan parça üzerinde üç boğanın taşıdığı girland bulunmaktadır. Devşirme parça üzerindeki her motif yoğun aşınma nedeniyle özelliğini

kaybetmiştir. Girland tüm detaylarını kaybettiğinden geniş bir dalgalanma ile ilerlerken, girland taşıyan boğaların ise kaba formları kısmen hissedilmektedir. Boğalar parçanın iki kenarında ve ortasında yer almaktadır. Her üç boğanın arasında kalan iki boşluk arasında girland üzerinde de iki adet düz yuvarlak rozet yer alır.

Tarih : MS 2-3 Yüzyıl

Kaynakça : G. Cantay (1992). s. 56.; F.Çiftçi (2006). s. 3.; M. Behçet (1925). s. 48-56

Katalog No : 021-Mimari Plastik

Levha No : 13b-14a

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : Kastamonu Atabey Gazi Cami

Ölçüleri : Yük. 30cm, Gen. 20 cm. Uz. 170 cm

Malzeme : Ahşap

Durumu : Kastamonu merkezinde yer alan Atabey Gazi Cami (Yapılışı: 1293) içinde birbirine dolanmış bir yılan vücudu şeklinde bulunan imitasyon-sembolik yılan figürü. Sağlam durumdadır.

Tanım : Ahşaptan yapılmış imitasyon-sembolik yılan figürü. Birbirine dolanmış bir şekilde çöreklenmiş vaziyette betimlenmiştir. Figür caminin içinde müezzinlik kısmının üstünde asılı olarak bulunmaktadır.

Yılanın cami içindeki varlığı ve anlamı üzerine yapılan derleme çalışmalarında Atabey Gazi Cami emekli müezzini Ahmed Dabancacioğlu (babası merhum da aynı camide yıllarca imamlık yapmıştır), tarafından şu bilgiler aktarılmıştır: Atabey Gazi Cami olarak kullanılmadan önce kilise olarak kullanılmaktaymış. Atabey tarafından şehir fethedilince cami olarak hizmete sunulmuş, ilk Cuma hutbesi kendisi tarafından okunmuş ve namazı da kılınmıştır. Atabey Gazi hutbeye çıktığında önüne bir yılan çıkmış, kılıcı ile o yılanı öldürmüştür. Bu olayı anlatmak üzere müezzinlik kısmının üstünde ağaçtan yılan asılmıştır.

Tarih : MS 13. Yüzyıl (?)

Kaynakça : A. Abdulkadiroğlu (2005). s. 135.

Katalog No : 022-Mimari Plastik
Levha No : 14b-15a
Korunduğu Müze : Çankırı Arkeoloji Müzesi
Buluntu Yeri ve Yılı : Çankırı (Gangra-Paphlagonia)- 1992; Env. No: 930-19.18.92
Ölçüleri : Yük. 30 cm, Gen 24 cm Kaide Çap: 9x12,5 cm
Malzeme : Kireçtaşı
Durumu : Kadehe sarılı yılanın boyun arka kısmında bir kırık mevcut olup, küçük bir kısmı yoktur. Kaidede de yer yer kırılmalar mevcuttur. Bunun dışında kireçtaşı eserin yüzeyinde açık renkli kireç patinaları ve taşın doğal dokusundan kaynaklı gözenekler mevcuttur.
Tanım : Kireçtaşından yapılmış eser yüksek kaideli bir kupaya sarılmış ve kadehin içinden su ya da süt içen bir yılanı tasvir etmektedir. Kupa kare bir kaide üzerine oturmuş ve kaide ile bir bütün halinde yükselmektedir. Yılan kaidenin üst kısmında hemen kupanın en altından başlayarak yukarı doğru kupaya sarılmıştır. Kuyruk kaideye yakın olmakla birlikte heykelciğin sol yanından bir sarmal şeklinde düzenli bir şekilde yükselen yılanın vücudu, kupanın sağ yanında birbiri üzerinden geçerek kadehin üzerine ulaşmakta. Kupanın iç kısmı oyulmamıştır. Kupanın ağız çapı 24 cm'dir. Yılan kupanın ortasına kadar gelmekte. Yılanın başı oldukça doğal bir yılan şeklinde yapılmasına karşın gördüğü deformasyondan dolayı detayları net olarak belirlenememektedir. Yine de yılanın gözleri boncuk şeklinde belirtilmiştir. Yapılan araştırmalarda bu eserin yapı içerisinde nerede kullanıldığı ya da bulunduğu belirlenememiştir.
Tarih : MS 13. Yüzyıl (?)
Kaynakça : G. Cantay (1992). s.58.; İ.Kaygusuz (1980). s.178.; C. Marek (1993). s. 83-84.

Katalog No : 023-Mimari Plastik
Levha No : 15b
Korunduğu Müze : Çankırı Cemaleddin Ferruh Darüşşifası
Buluntu Yeri ve Yılı : Çankırı (Gangra-Paphlagonia)
Ölçüleri : Uz. 1.00 m, Gen 25 cm

Malzeme : Kireçtaşı

Durumu : Çankırı Cemaleddin Ferruh Darüşşifasında yer alan eser, yapının yıkılması sırasında taşınırken kırılmıştır. Orijinal eserden daha önce çekilmiş fotoğraflarından yararlanılarak yapılmış imitasyonu günümüzde Taş Mescid olarak bilinen Darül Hadis'in giriş kapısı üzerine yerleştirilmiştir.

Tanım : Eser Çankırı'da (Paphlagonia) Taş Mescid olarak bilinen Darül Hadis'in giriş kapısının üzerinde yer almaktadır. Taş Mescid içerisinde yer alan orijinal fotoğrafın kopyası üzerinde verilen bilgiye göre eser kabartma olarak yapı kompleksi içerisinde yer alan darüşşifada bulunmaktaymış. Darüşşifanın yıkılmasıyla birlikte bu kabartma da zarar görmüş ve günümüze ulaşamamıştır.

Eserin orijinaline ait fotoğraf ve bu fotoğraftan yararlanılarak yapılan imitasyonda eser alçak kabartma şeklinde birbirine dolanmış başları karışık yaratık şeklinde olan iki yilandan oluşmaktadır. İki yılan da çok geniş ve uzun kıvrımlar yaparak birbirleri üzerine sarılmışlardır. Kuyruklarından başlayarak olabildiğince doğal ve aynı kalınlıkta ilerleyen vücutlarda detay olarak pullar gösterilmemiştir. Vücutların başa bağlanan boyun bölgesinde gövdeye bağlı uzuvlar çıkmaktadır. Başı altta yer alan yılanın boynunu dolandığı görünüş alan bu çıkıntı başı üstte bulunan yilandan vücudun altında kalmaktadır.

Yılanların başları ise doğallıktan oldukça farklı yapılmıştır. Üstteki yılanın başı yuvarlak bir baştan sonra sivri bir şekilde gelmektedir. Başın üzerinde kulak ya da boynuzu andıran iki üçgen çıkıntı bulunmaktadır. Yuvarlak göz çukuru içine yuvarlak rozet şeklinde göz bebekleri yerleştirilmiştir. Ağzı açık olan yılanın üst dudağı daha uzun olup ağız içinde hafif kavis yapan uzun bir dil ileriye doğru uzanmaktadır. Yılanın ağzında ayrıca üst dudaktan çıkan iki adet diş yine üçgen şekilden verilmiştir. Alttaki yılanın başı diğerine göre farklılıklar taşımaktadır. Baş diğerine göre daha büyük olup oval şekilde burna doğru şekil almıştır. Yuvarlak göz çukuru içine yuvarlak rozet şeklinde göz bebekleri yerleştirilmiştir. Yılanın ağzı açık iki dudak şeklinde verilmiştir. Ağız üstteki gibi ayrıntılı olarak işlenmemiş ve daha çok gagayı anımsatmaktadır. Diş, kulak gibi ayrıntılar yoktur.

Tarih : MS 13. Yüzyıl (?)

Kaynakça : G. Cantay (1992). s. 58.; İ. Kaygusuz (1980). s.58.

Katalog No : 024-Sikke

Levha No : 16a

Korunduğu Müze : Floransa Müzesi, Env. No. 34922, Grand Duke Pietro Leopoldo collection - since 1787 - BU ms. 116 f. 23 n. 1.

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: 23 mm, Ağırlık: 5.32 g Eksen: 6

Malzeme : Bronz

Durumu : İyi korunmuş, yeşil siyah patina oluşmuş

Yazıt :

Ön Yüz : AYT KAI AN - TΩEIN, İmparator sağa dönmüş defne çelenkli büst

Arka Yüz : ABΩN - TEIXEITΩN Glykon yılanı insan yüzlü olarak sola dönmüş ve çöreklenmiş biçimde verilmiş

Tanımı : İmparator Antoninus Pius (138-161) Dönemi Abonuteikhos sikkesidir.

Tarih : MS 138–161

Kaynakça : D. Williams (2009). *The Coins of Pontus, Paphlagonia and Bithynia in Florence*. NC 169, s. 105-136, pl.19-29.-15 no.17, pl. 20 no. 17.

Katalog No : 025-Sikke

Levha No : 16b

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: 24 mm, Ağırlık: 7.47 g Eksen: 6

Malzeme : Bronz

Durumu : İyi korunmuş, yeşil siyah patina oluşmuş

Yazıt :

Ön Yüz : AY KAI ANTΩNEINO, İmparator sağa dönmüş büstü gösterilmiş

Arka Yüz : ABΩNOTEIXEITΩN, Glykon yılanı insan yüzlü olarak sola dönmüş ve çöreklenmiş biçimde verilmiş

Tanımı : Antoninus Pius (138-161) dönemi Abonuteikhos (Paphlagonia) sikkesidir. Sikkenin ön yüzünde imparator sağa dönük profilden verilmiştir. İmparator'un başında çelenk bulunmaktadır. Arka yüzde bir zemin üzerinde (sunak?) dört göz yaratacak şekilde üst üste iki çöreklenme hareketinden sonra sağ tarafa doğru yılanın kıvrımlı vücudu yükselir. Yılanın başının net olarak neye benzediği tam olarak anlaşılmamakta olup, yine de genel hatları ile başın iki yanında yer alan çıkıntılar da görülebilmektedir.

Tarih : MS 138–161

Kaynakça : Forrer 1922-1929, 4796.

Katalog No : 026-Sikke

Levha No : 17a

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: 30 mm, Ağırlık: 18,22 g, Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : Kısmen iyi korunmuş,

Yazıt :

Ön Yüz : ΑΥΤ ΚΑΙΣΑΡ ΑΝΤΩΝΕΙΝΟΣ, İmparator sağa dönmüş büstü gösterilmiş

Arka Yüz : ΓΛΥΚΩΝ ΑΒΩΝΟΤΕΙΧΕΙΤΩΝ, Glykon yılanı insan yüzlü olarak sola dönmüş ve çöreklenmiş biçimde verilmiş

Tanımı : Antoninus Pius dönemi Abonuteikhos (Paphlagonia) sikkesidir. Sikkenin ön yüzünde imparator sağa dönük profilden verilmiştir. Arka yüzde iki göz açıklık bırakacak şekilde üst üste iki çöreklenme hareketinden sonra yılanın kıvrımlı vücudu sağa doğru yükselerek dik bir biçimde baş kısmına ulaşır. Aşınma nedeniyle yılanın başı net olarak anlaşılmada bir yılanın aksine yuvarlak bir yüz ve çevresindeki saç ve sakalın varlığı kısmen görülebilmektedir.

Tarih : MS 138–161

Kaynakça : W. W. Wroth (1976), pl. XIX.1.

Katalog No : 026a-Sikke

Levha No :

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap, Ağırlık, Eksen,

Malzeme : Bronz

Durumu :

Yazıt :

Ön Yüz : ΑΥΤ ΚΑΙΣΑΡ ΑΝΤΩΝΕΙΝΟΣ, İmparator sağa dönmüş büstü gösterilmiş

Arka Yüz : ΓΛΥΚΩΝ ΑΒΩΝΟΤΕΙΧΕΙΤΩΝ, Glykon yılanı insan yüzü olarak sola dönmüş ve çöreklenmiş biçimde verilmiş

Tanımı : Antoninus Pius dönemi Abonuteikhos (Paphlagonia) sikkesidir. Sikkenin ön yüzünde imparator sağa dönük profilden verilmiştir. Arka yüzde iki göz açıklık bırakacak şekilde üst üste iki çöreklenme hareketinden sonra yılanın kıvrımlı vücudu sağa doğru yükselerek dik bir biçimde baş kısmına ulaşır. Aşınma nedeniyle yılanın başı net olarak anlaşılmada bir yılanın aksine yuvarlak bir yüz ve çevresindeki saç ve sakalın varlığı kısmen görülebilmektedir.

Tarih : MS 138–161

Kaynakça : Waddington vd. (1912). pl. XVII.12 (rev.).

Katalog No : 027-Sikke

Levha No : 17b

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: 30 mm, Ağırlık: 15,61 g, Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : İyi korunmuş, üzerinde yeşil ve sarı patina var

Yazıt :

Ön Yüz : ΑΥΤ ΚΑΙΣΑΡ(sic) ΑΝΤΩΝΕΙΝΟΣ(sic), İmparator sağa dönmüş büstü gösterilmiş

Arka Yüz : ΓΛΥΚΩΝ ΑΒΩΝΟΤΕΙΧΕΙΤΩΝ, Glykon yılanı insan yüzü olarak sola dönmüş ve çöreklenmiş biçimde verilmiş

Tanımı : Antoninus Pius dönemi Abonuteikhos (Paphlagonia) sikkesidir. Sikkenin ön yüzünde imparator sağa dönük profilden verilmiştir. Arka yüzde iki göz açıklık bırakacak şekilde üst üste iki çöreklenme hareketinden sonra yılanın kıvrımlı vücudu dik bir şekilde yükselerek başa ulaşır. Baş sağ tarafa bakmaktadır. Başın detayları net olarak görülme de yuvarlak ve ileriye çıkıntılı bir baş ve başın altındaki uzun sakal seçilebilmektedir.

Tarih : MS 138–161

Kaynakça : Waddington vd. (1912). pl. XVII.13.

Katalog No : 028-Sikke

Levha No : 18a

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: 29,5 mm, Ağırlık: Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : İyi korunmuş,

Yazıt :

Ön Yüz : ΑΥΤ ΚΑΙΣΑΡ [...] İmparator sağa dönmüş büstü gösterilmiş

Arka Yüz : ΓΛΥΚΩΝ ΑΒΩΝΟΤΕΙΧΕΙΤΩΝ, Glykon yılanı sola dönmüş ve çöreklenmiş biçimde verilmiş

Tanımı : Antoninus Pius dönemi Abonuteikhos (Paphlagonia) sikkesidir. Sikkenin ön yüzünde imparator sağa dönük profilden verilmiştir. Arka yüzde iki göz açıklık bırakacak şekilde üst üste çoklu çöreklenme hareketinden sonra yılanın kıvrımlı vücudu “S” çizerek başa ulaşır. Baş sağ tarafa bakmaktadır. Başın detayları net olarak görülmesede büyük bir baş, bir köpeğin ki gibi sivri biten bir burun vardır. Kafanın yanından çok belirgin olmamakla beraber saçlar görülebilmektedir.

Tarih : MS 138–161

Kaynakça : M. Fox (2009). *Lucian and the Prophet's Request*, The Numismatist, Vol 122, No.4, April 2009, s. 50.

Katalog No : 029-Sikke

Levha No : 18b

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: 29 mm, Ağırlık: 16,08 g, Eksen: 6

Malzeme : Bronz

Durumu : İyi korunmuş üzerinde koyu yeşil patina var

Yazıt :

Ön Yüz : ΑΥΤ ΚΑΣ(sic) Α ΑΥΡΗ ΟΥΗΡΟΣ, İmparator sağa dönmüş başında çelenk ve üzerinde de zırhıyla büst olarak gösterilmiş

Arka Yüz : ΓΛΥΚΩΝ ΙΩΝΟΠΟΛΕΙΤΩΝ, Glykon yılanı insan yüzlü ve saçlı olarak sola dönmüş ve çöreklenmiş biçimde verilmiş

Tanımı : Lucius Verus dönemi İonopolis (Abonuteikhos-Paphlagonia) sikkesidir. Sikkenin ön yüzünde imparator sağa dönük olarak profilden verilmiş. Başında çelenği, üzerinde de dökümlü elbisesi bulunmaktadır. Arka yüzde iki açıklık bırakacak şekilde üst üste iki çöreklenme hareketinden sonra sola yılanın kıvrımlı vücudu başa doğru dik bir yükselme hareki yapar. Yılanın başı sola dönüktür. Yılanın başının saçlı olduğu ve yüzünün insan yüzü şeklinde olduğu net olarak görülebilmektedir.

Tarih : MS 161-169

Kaynakça : Waddington vd. (1904)., pl. XVII.16.

Katalog No : 030-Sikke

Levha No : 19a

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri	: Çap: Ağırlık: Eksen:
Malzeme	: Bronz
Durumu	: Kısmen yıpranmış
Yazıt	:
Ön Yüz	: -
Arka Yüz	: ΙΩΝΟΠΟΛΕΙΤ [ΩΝ] ΓΛΥΚΩΝ, Glykon yılanı bir sunak üzerinde sağa dönmüş ve arkaya doğru çöreklenmiş bir biçimde verilmiş.
Tanımı	: İmparator Geta dönemi Ionopolis (Abonuteikhos-Paphlagonia) sikkesidir. Arka yüzde alçak bir sunak üzerindeki Glykon görünür. Yılan sağa dönüktür. Yılanın vücudu geriye doğru iki yuvarlak yaparak (yatay 8 çizerek) çöreklenmiştir. Buradan dik bir şekilde yükselen vücudun üzerindeki başta, göz çukurları ve ağız açıklığı belirtilmiştir.
Tarih	: MS 209-211
Kaynakça	: Waddington vd. (1904)., s. 170, tav 15. 17,19;
Katalog No	: 031-Sikke
Levha No	: 19b
Korunduğu Müze	: -
Buluntu Yeri ve Yılı	: -
Ölçüleri	: Çap: Ağırlık: Eksen:
Malzeme	: Bronz
Durumu	: Kısmen yıpranmış
Yazıt	:
Ön Yüz	: Μ ΑΥΡ ΣΕΥΗ ΑΛΕΨΑΝΔΟΙ ΑΥΤ, İmparatorun sağa dönmüş büstü
Arka Yüz	: ΙΩΝΟΠΟΛΙΣ, Tykhe tahta oturmuş sol profilden verilmiştir. Glykon Tykhe'nin ellerine ve omuzlarına dolanmış, tanrıça sağ elinde bir kap tutuyor.
Tanımı	: İmparator Aleksander Severus dönemi Ionopolis (Abonuteikhos-Paphlagonia) sikkesidir. Ön yüzde İmparator Aleksander Severus sağa dönük büstü ile

verilmiştir. Arka yüzde tanrıça Tykhe tahta oturmuş ve sola dönmüştür. Üzerinde bacaklarını ve kollarını açıkta bırakacak bir giysi bulunmaktadır. Tanrıçanın sol bacak ve sağ kolu ileriye uzanmıştır. Sağ kolunu uzatmış tanrıçanın elinde bir kap vardır. Tanrıçanın arkasından omuzlarına ulaşan ve buradan da ellerine uzanana Glykon ise tanrıçanın elindeki kaptan beslenir şekilde bu kaba başını uzatmıştır. Glykon'un başının detayları anlaşılmasada vücuda oranla büyüklüğü dikkat çekmektedir.

Tarih : MS 222-235

Kaynakça : Waddington vd. (1904). s. 170, tav 15. 17,20.

Katalog No : 032-Sikke

Levha No : 20a

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı :

Ölçüleri : Çap: Ağırlık: Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : Kısmen yıpranmış

Yazıt :

Ön Yüz : M AYP ΣΕΥΗ ΑΛΕΨΑΝΔΟΣ, İmparatorun başında defne çelengi ve sağa dönmüş büstü

Arka Yüz : ΙΩΝΟΠΟΛΕΙΤΩΝ, Tykhe ayakta sağa dönük elinde cornucopia, yanında Glykon

Tanımı : İmparator Aleksander Severus dönemi İonopolis (Abonuteikhos-Paphlagonia) sikkesidir. Ön yüzde İmparator Aleksander Severus başında defne çelengi ile sağa dönük büstü ile verilmiştir. Arka yüzde tanrıça Tykhe ayakta ve sağa dönük olarak verilmiş. Tanrıça sağ elinde cornucopia tutmakta ve alt yanında da Glykon başı ve vücuduyla gösterilmiş.

Tarih : MS 222-235

Kaynakça : Sylloge Nummorum Graecorum Deutschland (1967). *Nachträge I. Aulock v. S., Pontus-Paphlagonien-Bithynien*, Berlin. Taf. 233, 6797.

Katalog No : 033-Sikke

Levha No : 20b

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: Ağırlık: Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : Yıpranmış

Yazıt :

Ön Yüz : Μ ΑΝΤ ΓΟΡΔΙΑΟΣ ΑΥΓ , İmparator Gordianus büst olarak verilmiş.

Arka Yüz : ΙΩΝΟΠΟΛΕΙΤΩΝ , Glykon yılanı bir sunak üzerinde sağa dönmüş ve arkaya doğru çöreklenmiş bir biçimde verilmiş.

Tanımı : İmparator Gordianus III (MS 238-244) dönemi bir İonopolis (Abonuteikhos-Paphlagonia) sikkesidir. Ön yüzünde İmparator Gordianus III sağa dönük büstü verilmiş. Arka yüzde de iki göz bırakacak şekilde çöreklenmiş yılanın kıvrımlı vücudu dik bir şekilde yükselmektedir. Yılanın başı sağa dönüktür. Baş detayları anlaşılmasada saçlı ve sakallı olduğu görülebilmektedir.

Tarih : MS 238-244

Kaynakça : W. Waddington vd. (1904). s. 170, tav 15. 17,21.

Katalog No : 034-Sikke

Levha No : 21a

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: Ağırlık: Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : Kısmen yıpranmış

Yazıt :

Ön Yüz : ΒΕΙΒΙ ΤΡΕΒ ΓΑΛΛΟΣ, İmparator Trebonianus Gallus zırhlı ve kalkanlı kıyafeti ile

Arka Yüz : ΙΩΝΟΠΟΛΕΙ (ΤΩΝ) , Glykon yılanı sağa dönmüş ve ince bir şekilde verilmiş.

Tanımı : İmparator Trebonianus Gallus (MS 251-253) dönemi Ionopolis (Abonuteikhos-Paphlagonia) sikkesidir. Ön yüzünde İmparator Trebonianus Gallus zırhlı ve kalkanlı askeri kıyafet içerisinde verilmiş. Arka yüzde ise yüzü karışık yaratık şeklinde verilmiş olan yılan Glykon ince ve çöreklenmiş şekilde gösterilmiştir.

Tarih : MS 251-253

Kaynakça : W. Waddington vd. (1904). s. 170, tav 15. 17,22.

Katalog No : 035-Sikke

Levha No : 21b

Korunduğu Müze : Çankırı Müzesi, Env. No: 1222-3.212.89

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: 1.7, Ağırlık: 2.32 gr, Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : Kısmen yıpranmış

Yazıt :

Ön Yüz : [...] Caracalla sağa dönük büstü

Arka Yüz : [...III] Glykon sağa dönük çöreklenmiş vaziyette

Tanımı : İmparator Caracalla (198-217) dönemi Ionopolis? sikkesidir. Ön yüzde Caracalla'nın sakallı büstü sağa dönük. Arka yüzde ise Glykon arka arkaya iki göz açıklık bırakacak şekilde çöreklenmiş vücudunun üstünde sağa dönük olarak başı yükselmektedir. Glykon'un başı bir kuş gagası şeklinde bitmektedir. Yılanın başı büyük olarak gösterilmiştir.

Tarih : MS 193-211

Kaynakça : -

Katalog No : 036-Sikke

Levha No : 22a

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri	: Çap: Ağırlık: Eksen:
Malzeme	: Bronz
Durumu	: Kısmen yıpranmış
Yazıt	:
Ön Yüz	: [...] Iulia Domna sola dönük büstü
Arka Yüz	: [...] Glykon sağa dönük çöreklenmiş vaziyette
Tanımı	: İmparator Septimus Severus (193-211) dönemi Iulia Donma'ya ait Gangra (Germanicopolis-Paphlagonia) sikkesidir. Ön yüzde Julia Donma sağa dönük olarak büst şeklinde verilmiştir. Arka yüzde ise Glykon kenarlarında düzenli yuvarlaklar şeklinde dört göz açıklık bırakacak şekilde gergin vücudu ile üst üste iki kez çöreklenmiştir. Yılanın üçüncü katında vücut yatay bir şekilde ilerledikten sonra dik bir şekilde yükselmektedir. Yılanın başı sola dönüktür. Yılanın başında saç ve burun görünmektedir.
Tarih	: MS 193-211
Kaynakça	: SNG v. Aulock (1957) Tafel 234, 6820.
Katalog No	: 037-Halk Geleneği
Levha No	: 22b
Korunduğu Müze	: -
Buluntu Yeri ve Yılı	: Akıncılar, Saltuklu ve Süzey Köyleri-Araç/Kastamonu (Paphlagonia)
Ölçüleri	: -
Malzeme	: -
Durumu	: -
Yazıt	:
Tanımı	: Bir tepsi içerisinde kıvrılarak yapılmış çörek ve bu çöreklerle saplanmış üç adet çıra. "Güyo Çöğreği" adı verilen bu çörek evlilik törenlerinde kullanılmak üzere yapılmaktadır. Bir tepsi içerisinde içeriden dışarıya doğru genişleyen, kıvrımlı bir çörek bulunmaktadır. Bu çöreğin üzerine ise dik olarak üç adet çıra yerleştirilmektedir. Bu çıraların en tepesine ise yatay ve oldukça kısa çıra parçası eklenmiştir.

Tarih :
Kaynakça :

Katalog No : 038-Sözlü Kültür
Levha No : -
Korunduğu Müze : -
Buluntu (Olayın Geçtiği Yer) Yeri ve Yılı: Yukarı Yazı Köyü-Araç/Kastamonu
Ölçüleri : -
Malzeme : -
Durumu : -
Yazıt : -
Aktaran : Yücel Özbek (Ev Hanımı),1935,Araç-Kastamonu (Şahitler, Zehra Özbek (Müteveffa)- Necati Sayın (Müteveffa))
Eğitimi : İlkokul
Olay-İnaniş :Olay Kastamonu'nun Araç İlçesi Yukarı Yazı Köy Çorak Mevkiinde gerçekleşmiştir. Çorak mevkiinde bulunan tarlasına yemek götürmekte olan Zehra Özbek, tarla sınırında bulunan meşe ağacına yerden zıplayan ve at kafasına benzeyen ve kafasının etrafında tüylerle kaplı yaklaşık 2 metre boyunda beyaz yılan görür. Yılan meşe ağacına zıplayıp tekrar inmektedir. Görgü tanığı Zehra Özbek korkar. Korku ile komşularına seslenmeye çalışır ama korkudan sesi çıkmaz ve bayılır. Kendine geldiğinde komşularının yanına gider ve olayları anlatır. Hayal gördüğü sanılarak ilk önce inanılmaz. Ancak bu olaydan birkaç hafta sonra aynı mevkide aynı meşe ağacına sıçrayan yılan bu kez Necati Sayan tarafından da görülür. Yakınlarına olayı aktardığında bir önceki olayda da görülen aynı yılanı tarif ettiği anlaşılır.
Tarih :
Kaynakça :

Katalog No : 039-Sözlü Kültür
Levha No : -
Korunduğu Müze : -

Buluntu (Olayın Geçtiği Yer) Yeri ve Yılı: Bektüre Köyü-Araç/Kastamonu
(Paphlagonia)- 2006

Ölçüleri : -

Malzeme : -

Durumu : -

Yazıt : -

Aktaran : Fahri Özbek (Memur) 1957, Araç, Kastamonu

Eğitimi : Önlisans

Olay-İnaniş : Olay Kastamonu'nun Araç İlçesi Bektüre Köyü'nde 2006 yılında gerçekleşmiştir. 2006 yılı yaz aylarında boynuzlu ve yaklaşık 4 metre boyunda bir yılan bir koyun sürüsüne saldırmış. Yılan sürüden 3 adet koyunu boğmuş. Bunu engellemeye çalışan sürünün çobanı ile de karşı karşıya gelen boynuzlu ve devasa yılan çobana da zarar vermiş. Çoban olay sonrasında Kastamonu merkezdeki bir sağlık kuruluşunda 1 ay tedavi edilmiş.

Tarih :

Kaynakça :

Katalog No : 040-Sözlü Kültür

Levha No : -

Korunduğu Müze : -

Buluntu (Olayın Geçtiği Yer) Yeri ve Yılı: Süzey-Saltuklu Köyü-Araç/Kastamonu

Ölçüleri : -

Malzeme : -

Durumu : -

Yazıt : -

Aktaran : Selahattin Karadağ, (Esnaf), 1962, Tatlıca Köyü, Araç, Kastamonu

Eğitimi : Ortaokul

Olay-İnaniş : Olay Kastamonu'nun Araç İlçesi Süzey ve Saltuklu Köylerinde 1950'li yıllarda gerçekleşmiştir. Nakleden kişi olayı görmüş ve

olanlara şahit olmuş insanların kendisine aktarması ile aktarmaktadır. Güyo Çöreğinin de yapıldığı Süzey ve Saltuklu Köylerinde 1950'ler de yeleli ve boynuzlu bir yılanın varlığı bildirilmiş ve köylülerce de bu görülmüştür. Yılanı takibe alan köylülerden biri bu yılanı vurmuş. Vurulma olayından sonra da yılanı vuran kişi ve ailesine uzun yıllar boyunca sürecek bir uğursuzluk çökmüş ve büyük talihsizlikler yaşamışlar.

Tarih:

Kaynakça:

Katalog No : 041-Sözlü Kültür

Levha No : -

Korunduğu Müze : -

Buluntu (Olayın Geçtiği Yer) Yeri ve Yılı: Alacık Köyü-Küre/Kastamonu

Ölçüleri : -

Malzeme : -

Durumu : -

Yazıt : -

Aktaran : Satı Turan (İşçi), 1976, Alacık Köyü, Küre

Eğitimi : İlkokul

Olay-İnanış : Küçüklüğünde Satı Turan'ın nenesi tarafından anlatılmış bir olay. Onun da ataları ekin biçerken boynuzlu bir yılan görmüşler. Bu yılan aynı zamanda alacalı bulacalı bir yılanmış. Bu köyde boynuzlu yılan inanişına farklı bir inaniş daha vardır. O da özellikle boynuzlu bir yılan görüldüğünde yılanın üzerine bir kadın eşyası atılırsa o yılan boynuzlarını orada bırakmış. Yılandan ayrılan boynuzlar bir süre sonra altına dönüşürmüş.

Tarih:

Kaynakça:

Katalog No : 042-Sözlü Kültür

Levha No : -

Korunduğu Müze : -

Buluntu (Olayın Geçtiği Yer) Yeri ve Yılı: Kınık Köyü, Devrekâni, Kastamonu

Ölçüleri : -
Malzeme : -
Durumu : -
Yazıt : -
Aktaran : Nezihe Özgan (Ev Hanımı), 1954, Kara Köyü-Devrekani
Eğitimi : İlkokul
Olay-İnaniş : Nakleden kişi çocukluğundan bu yana Devrekâni'ye bağlı Kınık Köyü çevresinde çeşitli aralıklarla iki adet çok büyük boynuzlu yılanların ortaya çıktığına dair efsanelerin olduğunu bildirmiştir.
Tarih:
Kaynakça:

Katalog No : 043-Sözlü Kültür
Levha No : -
Korunduğu Müze : -
Buluntu (Olayın Geçtiği Yer) Yeri ve Yılı: Asarcık Köyü, Merkez, Kastamonu
Ölçüleri : -
Malzeme : -
Durumu : -
Yazıt : -
Aktaran : Tayfun Karasalihoğlu (Emekli İşçi), 1945, Kütahya
Eğitimi : Ortaokul
Olay-İnaniş : Nakleden kişi, çocukluğundan bu yana Merkeze Bağlı Asarcık Köyü ve çevresinde çeşitli aralıklarla iki adet çok büyük yılanın çift olarak ortaya çıktığına dair efsanelerin olduğunu bildirmiştir.
Tarih:
Kaynakça:

Katalog No : 044-Sözlü Kültür
Levha No : -
Korunduğu Müze : -
Buluntu (Olayın Geçtiği Yer) Yeri ve Yılı: Ahlat Köyü, Merkez, Kastamonu
Ölçüleri : -
Malzeme : -
Durumu : -
Yazıt : -
Aktaran : Nurettin Şöy (Memur), 1971, Ahlat Köyü, Kastamonu
Eğitimi : Önlisans
Olay-İnaniş : Olayın geçtiği yer Kastamonu Merkeze bağlı Ahlat Köyü Benli Sultan Mevkiidir. Benli Sultan Köyü’nde dergâhın batıya bakan kısmında cami altı denilen mevkide bulunan tarlamızın otlar kaplı alanının bitiminde başlayan ağaçlık bölümün orta kısmında kalan yerde çayırılık bir alan vardı. O alanda yaşadığı var olduğu düşünülen 4-5 metre boyunda boynuzu veya mahmuzu olduğu görülen bir yılanın mevcut olup ve görüldüğünü yaklaşık 30 yıl önce çocukluğumda dinlemiştim. Kaynak olarak kimin söylediğini hatırlayamıyorum. Bu büyüklükteki yılanlar anlatılırken daha çok bunlardan “ezderha”, “ecderha” diye bahsediliyordu hatırlıyorum. Özellikle yıldırım düşen ağaçlarda, yıldırımın döne döne inerken çıkardığı bir şekil vardır o şeklin olduğu bir iki yan yana ağaç göstermişlerdi bana. Yine aynı köyün Pınarbaşı adı verilen adını gerçektende var olan soğuk pınardan alan bir mevkide bu şekilde iki ağacı bana gösteren büyükler, “bu ağaca ecderha inmiş fakat göğe çekememiş” demişlerdi.”
Tarih:
Kaynakça:

Katalog No : 045-Sözlü Kültür
Levha No : -
Korunduğu Müze : -
Buluntu (Olayın Geçtiği Yer) Yeri ve Yılı: Çiğil Köyü, Merkez, Kastamonu

Ölçüleri : -
Malzeme : -
Durumu : -
Yazıt : -
Aktaran : Hamide Özgan (Mütefevva), 1917,
İmrenler-Seydiler, Kastamonu
Eğitimi : Okuma-Yazması yok
Olay-İnanış : Hamide Özgan'ın vefatından 2 yıl önce
yani 1998 yılında alınmış bilgilerde her evin bekçisi olan yılanların olduğunu ve onlara
asla dokunulmaması, zarar verilmemesi gerektiğini söylemiştir.
Tarih:
Kaynakça:

Katalog No : 046-Sözlü Kültür
Levha No : -
Korunduğu Müze : -
Buluntu (Olayın Geçtiği Yer) Yeri ve Yılı: Güney Köyü, Seydiler, Kastamonu,
Ölçüleri : -
Malzeme : -
Durumu : -
Yazıt : -
Aktaran : Muzaffer Çekirgeoğlu (Mütefevva), 1933,
İmrenler-Seydiler, Kastamonu
Eğitimi : İlkokul
Olay-İnanış : Yaşadığımız Güney Köyü ve çevresinde
evin bir köşesine çöreklenmiş yılan görüldüğünde dokunulmaz. Çünkü o yılan için evin
sahibi denirdi ve biz buna inanırız. Ben bunu ilk olarak kayınvalidemden duymuştum ve
o da atalarının kendisine bunu anlattığını söylerdi.
Tarih:
Kaynakça:

Katalog No : 047-Sözlü Kültür
Levha No : -
Korunduğu Müze : -
Buluntu (Olayın Geçtiği Yer) Yeri ve Yılı: Alacık Köyü, Küre, Kastamonu
Ölçüleri : -
Malzeme : -
Durumu : -
Yazıt : -
Aktaran : Satı Turan (İşçi), 1976, Alacık Köyü, Küre, Kastamonu
Eğitimi : İlkokul
Olay-İnanış : Alacık Köyü ve çevresindeki yerleşimlerde ev içerisinde çöreklenmiş olarak bulunan yılanlara zarar verilmez. Çünkü bu yılanlara o evin koruyucusu olduğuna inanılır.
Tarih:
Kaynakça:

Katalog No : 048-Sözlü Kültür
Levha No : -
Korunduğu Müze : -
Buluntu (Olayın Geçtiği Yer) Yeri ve Yılı: Alacık Köyü, Küre, Kastamonu
Ölçüleri : -
Malzeme : -
Durumu : -
Yazıt : -
Aktaran : Özcan Güler, (Memur), 1965, Alacık Köyü, Küre, Kastamonu
Eğitimi : Lise
Olay-İnanış : Alacık Köyü ve çevresindeki yerleşimlerde ev içerisinde çöreklenmiş olarak bulunan yılanlara dokunulmazdı.
Tarih:

Kaynakça:

Katalog No	: 049-Sözlü Kültür
Levha No	: -
Korunduğu Müze	: -
Buluntu (Olayın Geçtiği Yer) Yeri ve Yılı:	Alacık Köyü, Küre, Kastamonu
Ölçüleri	: -
Malzeme	: -
Durumu	: -
Yazıt	: -
Aktaran	: Satı Turan, (İşçi), 1976, Alacık Köyü, Küre, Kastamonu
Eğitimi	: İlkokul
Olay-İnanış	: Köy yolları arasında özellikle subaşları civarında bulunan yılanlar alacakaranlıkla birlikte ortaya çıkarlar. Karanlıkla birlikte buraya konuşlanan yılanlar insanların bu yolları o saatten sonra kullanmasına izin vermez ve eğer insanlarla karşılaşacak olurlarsa “Sen buradan geri dön. Artık âlem (dünya anlamında ve muhtemel ki gündüzün gece olması nedeniyle söylenmiş) değişti, artık bu âlemin hakimi biziz” derler.

Tarih:**Kaynakça:**

Katalog No	: 050-Sözlü Kültür
Levha No	: -
Korunduğu Müze	: -
Buluntu (Olayın Geçtiği Yer) Yeri ve Yılı:	Küre, Kastamonu
Ölçüleri	: -
Malzeme	: -
Durumu	: -
Yazıt	: -
Aktaran	: Sultan Canbaz

Eğitimi : -

Olay-İnanış : “Yılancık Taşı” adı verilen bir taşın hem sağlık hem de yılanlara karşı gücü olduğu konusudur. Yılancık Taşı olayın aktarıldığı Küre’nin yanı sıra oldukça geniş bir coğrafyada sağlık alanında kullanılmaktadır. Tedavi için kullanılan yılancık taşının çok çok eski zamanlardan kalma yılan kafası olduğuna inanılır. Bu köylerde bahsi geçen taşta dair arazide ancak Yılancık Taşının duasını bilenlerin bulabildiğı ve aynı zamanda yalnızca o kişilerin kullanabildiğine inanılmakta. Taş çoğu kez aile içerisinde nesilden nesile geçiyor. Ayrıca okuma izni yani duayı bilebilme ve kullanabilme izni hemen hemen sadece kadınlara özgüdür. Taşın bir özelliğı de özellikle okumasını bilenler tarafından tedavinin yanı sıra gerçek yılanları durdurmak için de kullanılmasıdır. Yılanla karşılaşıldığında “Şahmaranların Başı Adına” denilir ve ardından da yedi defa “Ayetel Kürsi” duası okunarak yılan durdurulur. Ancak durdurulan yılanı öldürmek ya da zarar vermek de tamamen yasak. Çünkü yılan öldürülürse taşın sahibinin okuma izni ortadan kalkıyor.

Tarih:

Kaynakça:

Katalog No : 051-Sözlü Kültür

Levha No : -

Korunduğu Müze : -

Buluntu (Olayın Geçtiğı Yer) Yeri ve Yılı : Çamdibi Köyü, Cide, Kastamonu

Ölçüleri : -

Malzeme : -

Durumu : -

Yazıt : -

Aktaran : Bilal, (Çiftçi), 1949, Çamdibi Köyü, Cide

Eğitimi : İlköğretim

Olay-İnanış : Olayın geçtiğı yer Kastamonu iline bağlı Cide İlçesi Çamdibi Köyüdür. Bu köy ve çevresinde boynuzlu bir yılanın yaşadığına inanılmakta. Eğer o yılanın boynuzları alınabilirse hastalıkların tedavisinde kullanılabilir.

Tarih:

Kaynakça:

Katalog No	: 052-Sözlü Kültür
Levha No	: -
Korunduğu Müze	: -
Buluntu (Olayın Geçtiği Yer) Yeri ve Yılı	: Kuşçayı Köyü, Ilgaz, Çankırı
Ölçüleri	: -
Malzeme	: -
Durumu	: -
Yazıt	: -
Aktaran	: Bahtiyar Çolak (Çiftçi), 1969, Kuşçayı Köyü, Ilgaz, Çankırı
Eğitimi	: İlköğretim
Olay-İnanış	: Olayın geçtiği yer Çankırı iline bağlı Ilgaz İlçesi Kuşçayı Köyüdür. Bu köy ve çevresinde boynuzlu, zaman zaman elleri ve ayakları da olduğu iddia edilen büyük bir yılanın varlığına inanılmaktadır.

Tarih:

Kaynakça:

PHYRGIA

Katalog No	: 053-Heykel
Levha No	: -
Korunduğu Müze	: Eskişehir Arkeoloji Müzesi
Buluntu Yeri ve Yılı	: Dorylaion-Eskişehir (Phrygia)
Ölçüleri	:
Malzeme	:
Durumu	:
Tanımı	:
Tarih	:

Kaynakça : R.L.Fox (1986). s. 242.; S. Mitchell (1993a) s. 13 Dipnot 24.; C.D. Sarefield (2004). s. 102.

PONTUS

Katalog No : 054-Sikke

Levha No : 23a

Korunduğu Müze : -

Ölçüleri : Çap : 21.8mm Ağırlık: Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : -

Yazıt :

Ön Yüz : AV KAI ANTΩNINOC İmparator Antoninus Pius sağa dönük başında çelenkli büstü ile verilmiştir.

Arka Yüz : AMACTMHT EI[...]N[...] Bir sunak üzerinde sola dönük arka arkaya açıklık bırakacak şekilde çöreklenmiş Glykon

Tarih : 138-161

Tanımı : İmparator Antoninus Pius (138-161) dönemi Amaseia (Pontus) sikkesidir. Ön yüzde İmparator Antoninus Pius (138-161) sağa dönük başında çelengi ile portresi verilmiştir. Arka yüzde bir sunak üzerinde çöreklenmiş Glykon vardır. Sunağın alt köşelerinden bitki demetleri görünmektedir. Yılanın kuyruğu sunağın sol üst kenarından dışarı taşmıştır. Yılanın vücudu sunağın üzerinde arka arkaya iki açıklık bırakacak şekilde çöreklenme hareketi yaptıktan sonra hafif bir “S” çizerek başa ulaşmaktadır. Bir köpek kafası gibi gösterilen başta yılanın enseye kadar inen yoğun saçları görülmektedir.

Tarih : MS 138-161

Kaynakça : <http://www.muenzen-ritter.de/shop/12.05.2010>

CYPRUS

Katalog No : 055-Heykel

Levha No : 24a

Korunduğu Müze :

Buluntu Yeri ve Yılı : Nea Paphos (Cyprus)- 1967

Ölçüleri : Yük. 48 cm

Malzeme : Mermer

Durumu : Oldukça iyi korunmuş.

Tanımı : Nea Paphos'dan (Cyprus) bulunmuş bir Asklepios heykelidir. Asklepios çıplak ayaklı olarak yuvarlak bir kaideye dayanır şekilde ayakta gösterilmiştir. Sol kolu altında bir değnek olan tanrının sol bacağı hafif dizden kırılmış ve sol ayağının topukları da yere basmadan gösterilerek hareket kazandırılmıştır. Üzerine uzun bir himation giydirilmiş. Himation Asklepios'un belinden dolanmış ve buradan da çekilerek göğsünü açıkta bırakacak şekilde sağ omuza uzanmıştır. Göğsün büyük bir bölümüyle birlikte sol omuz ve kol da çıplaktır. Sağ omuz ve kol ise giysi içindedir. Sol omzun altında kalın bir değnek bulunmaktadır. Değneğe bir yılan dolanmış olup, yine Asklepios'un sol elinde tutmakta olduğu yumurtaya doğru uzanır gibi gösterilmiştir. Sağ ayağın yanında bir omphalos vardır. Asklepios heykellerinin "Giustini-Tip" olarak adlandırılan çeşitlemesinin bir modelini takip eder.

Tarih : MS 2. Yüzyıl sonu

Kaynakça : G. Grimm (1989). s. 168-181.

ATTICA

Katalog No : 056-Amulet

Levha No : 24b-25a

Korunduğu Müze : Atina Agora Müzesi- Stoa Galeri-Case No. 48.8, Üst Raf, Env. No: B 253

Buluntu Yeri ve Yılı : Atina Agorası (Attica)-1935

Ölçüleri : Yük. 6.5 cm, Uz. 5.2 cm, Gen. 3,7 cm

Malzeme : Bronz

Durumu : Heykelin arka kısmında, yılanın vücudunun altına doğru yer yer aşınmalar olup, pullar görünmemektedir. Heykel üzerinde koyu yeşil bir patina oluşmuştur. Genel anlamda ise oldukça iyi korunmuştur.

Tanımı : Atina (Attica) Agora kazılarında Agoraios Kolonos'ta bir evin sarnıcında bulunmuştur. Bronz heykelcik başından kuyruk bitimine kadar 5.2 cm uzunluğundadır. Heykelin başı insan ve hayvan karışımı şeklinde yapılmıştır. Sivri bir biçimde ilerleyen burun çok fazla uzamadan küt bir şekilde bitmektedir. Burun delikleri burnun ucunda olup derin olmayan oyuntular şeklinde verilmiştir. Gözler badem şeklinde olup, insan gözleri gibi yüzde yatay bir konumda bulunmaktadır. Baş yuvarlak bir formda olup her iki yanında insan kulakları mevcuttur. Uzun ve oldukça kıvrımlı saçları dalgalı bir biçimde kulakları kısmen açıkta bırakacak şekilde, kulakların önünden ve arkasından aşağıya inmektedir. Ayrıca saçlardan ince birer tutamda gözler ile burun arasından aşağıya süzülmekte, çene altına kadar inmektedir. Saçlar başın ortasından ikiye ayrılmış ve ayırım noktası ince bir çizgi ile belirtilmiştir. Saçlar yanaklardan başlayıp saç ortasına doğru kalın dalgalar şeklinde gelmektedir.

Yılanın vücudu başın tam altında değil, başın sağ tarafına doğru yanal olarak çöreklenmiştir. Vücut, yanal olarak arka arkaya iki kıvrım yaptıktan sonra başın altında zemine paralel olarak bir kıvrım daha yaparak dışarı çıkarttığı kuyruğu ile son bulmaktadır. Bu ikinci ve üçüncü kıvrım zemine dik bir biçimde hareket kazanmıştır. Bu kıvrımların arkaya gelen yüzeylerinde aşınmalar mevcut olup, yılanın pulları görülmemektedir. Yılanın vücut kalınlığı başlangıç ve bitim noktasına göre kalınlığında hemen hemen hiç değişiklik görülmemektedir. Bu vücut kalınlığına bağlı olarak da yılanın dış yüzeyini kaplayan pullar hemen hemen aynı kalınlıktadır. Kafanın altında vücudun iç kısma gelen yüzey kalın ve yatay çizgilerle verilmiştir. Kuyruk bir bütün halinde, ancak tam bitim noktasında ise kıllı bir yer olarak gösterilmiştir.

Yılanın başı çok hafif bir "S" yaparak yükseldikten sonra Tomis örneğinde olduğu gibi gururlu ve dik bir ifade de verilmiştir.

Tarih : MS 2. Yüzyıl

Kaynakça : G.D. Battaglia (1990). s. 280.; C.P. Jones (1986). s. 138.; M.S. Kos (1991). s. 188.; L. Robert (1981). s. 516.; L. Robert (1980). s. 514.; C.D. Sarefield

(2004). s. 101.; D.B. Thompson (1959). Resim: 79.; H. Thompson (1976). s. 269.; U. Victor (1997). s. 3.

Katalog No : 057-Amulet

Levha No : 25b-26a

Korunduğu Müze : Boston, Museum of Fine Arts,

Buluntu Yeri ve Yılı : Atina Agorası (Attica)

Ölçüleri : Yük. 6 cm

Malzeme : Bronz

Durumu : Oldukça iyi korunmuştur.

Tanımı : Boston Fine Arts Museum'un web sitesindeki bilgilere bakarak E.P. Warren, Yunan bir satıcıdan Atina'dan gelen bu heykeli aldığı bilgisi ile 1903 yılı Mart ayında bu kişiden müze koleksiyonuna alınmıştır.

Heykelin başı insan baş ve yüzüne oldukça yakın bir biçimde yapılmıştır. Oldukça yuvarlak verilen baş ve yüz bulunmaktadır. Küt biten ön yüzde burun çıkıntısı oldukça belirgin bir biçimde işlenmiş ve içlerine de burun delikleri yerleştirilmiştir. Burnun altında dudaklarla birlikte ağız ve hemen altında çene gösterilmiştir. Badem şeklinde yapılmış gözler, yüzün aksını takip eder şekilde aşağıya doğru konumlanmıştır. Gözlerin içine göz bebekleri yerleştirilmiş, gözler karşıya bakan başa nispeten biraz daha yanlara bakar şekilde görünmektedir. Başın her iki yanında insan kulakları mevcuttur. Uzun ve oldukça geniş dalgalı saçları, kulakları açıkta bırakacak şekilde her iki yanından inmektedir. Ayrıca saçlardan birer tutamda gözler ile burun arasında aşağıya süzülmekte, çene altına kadar inmektedir. Saçlar başın ortasından ikiye ayrılmış ve ayrım noktası ince bir çizgi ile belirtilmiştir. Saçlar yanaklardan başlayıp saç ortasına doğru kalın dalgalar şeklinde gelmektedir.

Yılanın vücudu başın tam altında her iki yana doğru yanal olarak çöreklenmiştir. Vücut, her iki yanda yanal olarak arka arkaya iki kıvrım yaptıktan sonra baş ile aynı aksta kısa bir süre zemine paralel olarak ilerleyen kuyruk ile son bulmaktadır. Yanal kıvrımlar Agora Müzesindeki örneğe bakarak zemine daha paralel bir biçimde hareket kazanmıştır. Yılanın vücut kalınlığı hemen hemen hiç değişmemektedir. Kuyruk kalın çizgilerle birbirinden ayrılmış beş uç ile bitmektedir. Yılanın başı ve kuyruğu vücudunun diğer yerlerine göre çok daha ince olmasına karşın genelde pek fark yoktur.

Bu vücut kalınlığına bağlı olarak da yılanın dış yüzeyini kaplayan pullar hemen hemen aynı kalınlıktadır. Kafanın altında vücudun iç kısma gelen yüzey kalın ve yatay çizgilerle verilmiştir.

Yılanın başı dik olarak yükseldikten sonra gururlu bir ifade de verilmiştir.

Tarih : MS 150 - MS 250

Kaynakça : G.D. Battaglia (1990). s. 280-281.; C.P. Jones (1986). s. 138.; M.S. Kos (1991). s. 188.; L. Robert (1981). s. 516.; C.D. Sarefield (2004). s. 100-101.; U. Victor (1997). s. 144.

THRACIA

Katalog No : 058-Sikke

Levha No : 26b

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: 22 mm, Ağırlık: Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : Kısmen aşınmış, karanlık bir patina oluşmuş

Yazıt :

Ön Yüz : [...]Ο ΓΕΤΑ İmparator Geta sağa dönük başında çelenkli büstü ile verilmiştir.

Arka Yüz : ΑΔΡΙΑΝΟ ΠΟΛΙΤΩΝ Çöreklenmiş Glykon saçlı ve karışık yaratık şeklindeki başı bir şua demeti içerisine oturmuş.

Tanımı : İmparator Geta (MS 209-211) dönemine ait Hadrianopolis (Thrakia) sikkesidir. Ön yüzde imparator sağa dönük ve dökümlü giysisi içinde büst olarak verilmiştir. Arka yüzde ise Glykon çöreklenmiş ve sağa dönük olarak gösterilmiştir. Vücut dört göz yaratacak şekilde çöreklenmiştir. Glykon'un kafası dik bir şekilde yükselmiş ve başını hafif kaldırmıştır. Yılanın başında saçlar ve ileriye çıkıntılı burnu görülebilmektedir. Yılanın başı içinden şualar çıkan bir çemberin (nimbus) de içinde yer almaktadır. Yılanın kuyruğu ise çöreklenmiş vücudu arasından çıkıp çatallanmış (ikiye ayrık) şekilde bitmektedir.

Tarih : MS 209-211

Kaynakça :

<http://www.coinarchives.com/a/lotviewer.php?LotID=347881&AucID=625&Lot=2137>

(29.04.2010)

Katalog No : 059-Sikke

Levha No : 27a

Korunduğu Müze :-

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: 17 mm, Ağırlık: Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : İyi durumda

Yazıt :

Ön Yüz : AYT M ANTONINOC İmparator Caracalla zırh içinde ve kalkanlı olarak sola dönük büstü

Arka Yüz : ΑΔΡΙΑΝΟΠΟΛΕΙΤΩΝ Çöreklenmiş yılan sağa dönük

Tanımı : İmparator Caracalla (MS 198-217) dönemine ait Hadrianopolis (Thracia) sikkesidir. Ön yüzde Caracalla'nın sola dönük zırh içindeki ve kalkan tutan büstü verilmiş. Arka yüzde yer alan yılan Glykon'un gövdesi dört göz oluşturacak şekilde çöreklenmiştir. Çöreklenmiş vücuttan dik bir şekilde yükselen başın ağzı açıktır.

Tarih : MS 211-217

Kaynakça : N. Moushmov (1912). 2629.

Katalog No : 060-Sikke

Levha No : 27b

Korunduğu Müze :-

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: Ağırlık: Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : İyi durumda, kahverengi patina oluşmuş

Yazıt :

Ön Yüz : AVT K M ANT ΓΟΡΔΙΑΝΟC AV İmparator Gordianus III sağa dönük büstü

Arka Yüz : ΑΔΡΙΑΝΟΛΕΙΤΩΝ Çöreklenmiş yılan sola dönük

Tanımı : İmparator Gordanus III (MS 238-244) dönemine ait Hadrianopolis (Thracia) sikkesidir. Ön yüzde Gordianus III'ün sağa dönük büstü verilmiş. Arka yüzde yer alan yılan Glykon'un gövdesi yere paralel "8" şekli çıkaracak şekilde arka arkaya iki yuvarlak şeklinde çöreklenmiş. Orak şeklinde vücuttan yükselen boyun kısmı daha sonra biraz aşağı inerek başa ulaşır. Kafanın çevresindeki saçlar diken vari şekilde 4 ayrı çizgi ile gösterilmiştir. Ağzı açıktır.

Tarih : MS 238-244

Kaynakça : N. Moushmov (1912). 271.

Katalog No : 060a-Sikke

Levha No :

Korunduğu Müze :-

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: Ağırlık: Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu :

Yazıt :

Ön Yüz : AVT K M ANT ΓΟΡΔΙΑΝΟC AV İmparator Gordianus III sağa dönük büstü

Arka Yüz : ΑΔΡΙΑΝΟΛΕΙΤΩΝ Çöreklenmiş yılan sola dönük

Tanımı : İmparator Gordanus III (MS 238-244) dönemine ait Hadrianopolis (Thracia) sikkesidir. Ön yüzde Gordianus III'ün sağa dönük büstü verilmiş. Arka yüzde yer alan yılan Glykon'un gövdesi yere paralel "8" şekli çıkaracak şekilde arka arkaya iki yuvarlak şeklinde çöreklenmiş. Orak şeklinde vücuttan yükselen

boyun kısmı daha sonra biraz aşağı inerek başa ulaşır. Kafanın çevresindeki saçlar diken vari şekilde 4 ayrı çizgi ile gösterilmiştir. Ağzı açıktır.

Tarih : MS 238-244

Kaynakça : SNGCop (1942). 589.

Katalog No : 061-Sikke

Levha No : 28a

Korunduğu Müze :-

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: Ağırlık: Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : Kısmen aşınmış, kahverengi yeşil patina oluşmuş

Yazıt :

Ön Yüz : AVT K M ANT ΓΟΡΔΙΑΝΟC AV İmparator Gordianusus III sağa dönük büstü

Arka Yüz : ΑΔΙΑΝΟΛΕΙΤΩΝ Çöreklenmiş yılan sağa dönük

Tanımı : İmparator Gordanus III (MS 238-244) dönemine ait Hadrianopolis (Thracia) sikkesidir. Ön yüzde Gordianusus III'ün sağa dönük çelenkli büstü verilmiş. Arka yüzde yer alan yılan Glykon'un oldukça karmaşık bir şekilde çöreklenmiş vücudu geniş bir orak hareketi yaptıktan sonra sağa doğru yönelerek başa ulaşır. Kafanın çevresindeki saçlar kafanın üstünde diken vari şekilde 3 ayrı çizgi ile gösterilmiştir. Ağız açık ve dil dışarıda.

Tarih : MS 238-244

Kaynakça : N. Moushmov (1912). 2717.

Katalog No : 061a-Sikke

Levha No :

Korunduğu Müze :-

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: Ağırlık: Eksen:

Malzeme : Bronz
Durumu :
Yazıt :
Ön Yüz : AVT K M ANT ΓΟΡΔΙΑΝΟC AV İmparator Gordianusus III sağa dönük büstü
Arka Yüz : ΑΔΡΙΑΝΟΛΕΙΤΩΝ Çöreklenmiş yılan sağa dönük
Tanımı : İmparator Gordanus III (MS 238-244) dönemine ait Hadrianopolis (Thracia) sikkesidir. Ön yüzde Gordianusus III'ün sağa dönük çelenkli büstü verilmiş. Arka yüzde yer alan yılan Glykon'un oldukça karmaşık bir şekilde çöreklenmiş vücudu geniş bir orak hareketi yaptıktan sonra sağa doğru yönelerek başa ulaşır. Kafanın çevresindeki saçlar kafanın üstünde diken vari şekilde 3 ayrı çizgi ile gösterilmiştir. Ağız açık ve dil dışarıda.
Tarih : MS 238-244
Kaynakça : SNGCop (1942). 589.

Katalog No : 062-Sikke
Levha No : Levha 28b
Korunduğu Müze : -
Buluntu Yeri ve Yılı : -
Ölçüleri : Çap: Ağırlık: 9,56 gr, Eksen:
Malzeme : Bronz
Durumu : Kısmen aşınmış, yeşil-kahverengi bir patina oluşmuş
Yazıt :
Ön Yüz : AVT K M ANT ΓΟΡΔΙΑΝΟC AV, İmparator Gordianusus III sağa dönük.
Arka Yüz : ΑΔΡΙΑΝΟΛΕΙΤΩΝ Çöreklenmiş yılan sağa dönük
Tanımı : İmparator Gordanus III (MS 238-244) dönemine ait Hadrianopolis (Thracia) sikkesidir. Ön yüzde Gordianusus III'ün sağa dönük çelenkli büstü verilmiş. Arka yüzde yer alan yılan Glykon'un oldukça karmaşık bir şekilde

çöreklenmiş vücudu geniş bir orak hareketi yaptıktan sonra sağa doğru yönelerek başa ulaşır. Ağız açık ve büyük dili çatallı bir şekilde ileriye doğru çıkmıştır.

Tarih : MS 238-244

Kaynakça : I. Varbanov (2005-2007). *Greek Imperial Coins And Their Values*, (English Edition). Volumes I – III - Volume I: Dacia, Moesia Superior & Moesia Inferior, Bourgas, Bulgaria. 3951.

Katalog No : 063-Sikke

Levha No : 29a

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: Ağırlık: 4, 27 gr, Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : Kısmen aşınmış, yeşil-kahverengi bir patina oluşmuş

Yazıt :

Ön Yüz : AY KAI M AYP - ANTWNINOC İmparator Antoninus Pius sağa dönük büstü verilmiştir.

Arka Yüz : AYGOPYCTHC TPAIA - NH - C Bir sunak üzerine çöreklenmiş Glykon saçlı başı ile sola dönük

Tanımı : İmparator Antoninus Pius (MS 138-161) dönemine ait Augusta Traiana (Stara Zagora-Bulgaristan-Thrakia) sikkesidir. Ön yüzde imparator sağa dönük büstü verilmiştir. Arka yüzde ise ön yüzünde girland olan bir altar üzerinde çöreklenmiş Glykon verilmiştir. Sunak üzerinde yatay duran Glykon'un kuyruğu çatallanmış şekilde. Buradan itibaren inceden kalına doğru giden 4 burğu yapan vücut sunağın sol kenarında dik bir şekilde yükselerek başa ulaşır. Sakallı ve saçlı verilen baş dik bir şekilde ileriye bakmaktadır.

Tarih : MS 138-161

Kaynakça : <http://www.sarmis.org/romalo0708.htm>. 17.05.2010

Katalog No : 064-Sikke

Levha No : 29b

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: 20 mm, Ağırlık: Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : Kısmen aşınmış, yeşil-kahverengi bir patina oluşmuş

Yazıt :

Ön Yüz : AV KAI Λ AVPEΛIOC OVEPOC İmparator Lucius Verus sağa dönük büstü verilmiştir.

Arka Yüz : AVTOVSTHC TPAIANHC Çöreklenmiş Glykon sağa dönük

Tanımı : İmparator Lucius Verus (MS 161- 169) dönemine ait Augusta Traiana (Thrakia) sikkesidir. Ön yüzde imparator sağa dönük büstü verilmiştir. Arka yüzde ise ikisi altta biri üst kıvrımda yer alan üç göz yaratmış Glykon yılanı bulunmaktadır. Geniş bir “S” çizerek yükselen vücut sağa dönük başa ulaşır. Yılanın başında üstte bir çizgi şeklinde geriye dönük çıkıntılar bulunmakta. Çene altında ise sakal belli olmaktadır.

Tarih : MS 161-169

Kaynakça : N. Moushmov 1912, 2991.

Katalog No : 065-Sikke

Levha No : 30a

Korunduğu Müze :-

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap 30 mm, Ağırlık: Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : Kısmen aşınmış, yeşil patina oluşmuş

Yazıt :

Ön Yüz : AVT Λ CEΠTI SEVHPOC ΠE İmparator Septimus Severus büstü sağa dönük

Arka Yüz : AVTOVCTH TPAINANEC Çöreklenmiş yılan sağa dönük

Tanımı : İmparator Septimus Severus (MS 193-211) dönemine ait Augusta Traiana (Thracia) sikkesidir. Ön yüzde Septimus Severus sağa dönük büstü verilmiş. Arka yüzde yer alan yılan Glykon'un gövdesi dört göz oluşturacak şekilde çöreklenmiştir. Dike yakın bir şekilde yükselen baş gövdeye göre büyüktür. Aşınmalardan dolayı tespit edilemeyen ayrıntılara karşın yukarıya doğru kalkık olan baş içinde çizgiler bulunan daire (nimbus) içerisindedir.

Tarih : MS 193-211

Kaynakça : N. Moushmov (1912). 3011.

Katalog No : 066-Sikke

Levha No : 30b

Korunduğu Müze :-

Buluntu Yeri ve Yılı :

Ölçüleri : Çap: Ağırlık: Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : Kısmen aşınmış, yeşil patina oluşmuş

Yazıt :

Ön Yüz : IOVAIA ΔOMNA CEB Iulia Domna büstü sağa dönük

Arka Yüz : AVTOVCTHC TPAIANHC Çöreklenmiş yılan sağa dönük

Tanımı : İmparator Septimus Severus (MS 193-211) dönemine ait Augusta Traiana (Thracia) sikkesidir. Ön yüzde Iulia Domna'nın sağa dönük büstü verilmiş. Arka yüzde yer alan yılan Glykon'un gövdesi dört göz oluşturacak şekilde çöreklenmiştir. Yılanın kuyruğu çatallanmış şeklinde bir bitimle sikkenin sol alt köşesinde yer almaktadır. Çöreklenmiş vücuttan dik bir şekilde yükselen baş etrafındaki saç ve sakal görülebilmektedir.

Tarih : MS 193-211

Kaynakça : N. Moushmov (1912). 3034.

Katalog No : 067-Sikke

Levha No : 31a

Korunduğu Müze :-

Buluntu Yeri ve Yılı :

Ölçüleri : Çap: 23 mm, Ağırlık: Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : Kısmen aşınmış, yeşil patina oluşmuş

Yazıt :

Ön Yüz : AVT K M AVP CEVH ANTΩNEINOC

İmparator Caracalla sağa dönük büstü

Arka Yüz : AVTOVCTHC TPAIANHC Çöreklenmiş yılan
sola dönük

Tanımı : İmparator Caracalla (MS 198-217) dönemine ait Augusta Traiana (Thracia) sikkesidir. Ön yüzde Caracalla'nın sağa dönük büstü verilmiş. Arka yüzde yer alan yılan Glykon'un gövdesi dört göz oluşturacak şekilde çöreklenmiştir. Çöreklenmiş vücudun alttaki iki gözlü kesimi üste göre daha geniştir. Vücuttan dik bir şekilde yükselen ve sola başın ayrıntıları seçilememektedir.

Tarih : MS 198-117

Kaynakça : N. Moushmov (1912) 3055.

Katalog No : 068-Sikke

Levha No : 31b

Korunduğu Müze :-

Buluntu Yeri ve Yılı :

Ölçüleri : Çap: 30 mm, Ağırlık: Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : Kısmen aşınmış, yeşil patina oluşmuş

Yazıt :

Ön Yüz : AVT K M AVP CEVH ANTΩNEINOC

İmparator Caracalla sağa dönük büstü

Arka Yüz : AVTOVCTHC TPAIANHC Çöreklenmiş yılan sola dönük

Tanımı : İmparator Caracalla (MS 198-217) dönemine ait Augusta Traiana (Thracia) sikkesidir. Ön yüzde Caracalla'nın sağa dönük büstü verilmiş. Başında çelenk var ve dökümlü elbise giymiş. Arka yüzde yer alan yılan Glykon'un gövdesi dört göz oluşturacak şekilde çöreklenmiştir. Vücut buradan dik bir şekilde çıkarak başa ulaşmakta. Baş içinde şualar bulunan daire içinde (nimbus) yer alır. Glykon'un saç ve sakalı belli olmaktadır.

Tarih : MS 198-117

Kaynakça : T.E. Mionnet (1837). 844.

Katalog No : 069-Sikke

Levha No : 32a

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: 28 mm, Ağırlık: 16,5 gr, Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : Kısmen aşınmış, kahverengi bir patina oluşmuş

Yazıt :

Ön Yüz : AVT KP CEPT - IMOC GETAC İmparator Geta sağa dönük başında çelenkli ve üzerinde zırlı büstü ile verilmiştir.

Arka Yüz : AVGOVSTHC - TRAIANHC Çöreklenmiş Glykon saçlı ve karışık yaratık şeklindeki başı bir şua demeti içerisine oturmuş

Tanımı : İmparator Geta (MS 209-211) dönemine ait Augusta Traiana (Thrakia) sikkesidir. Ön yüzde imparator sağa dönük ve zırlı içinde büst olarak verilmiştir. Arka yüzde ise Glykon çöreklenmiş ve sağa dönük olarak gösterilmiştir. Vücudu dört göz açıklık bırakacak şekilde çöreklenmiştir. Kuyruk sol alttaki göz içinden çıkmaktadır. Glykon'un kafası dik bir şekilde yükselmiş ve başını hafif kaldırmıştır. Yılanın başında saçlar ve ileriye çıkıntılı burnu görülebilmektedir. Yılanın

başı içinden şualar çıkan bir çemberin (nimbus) de içinde yer almaktadır. Başındaki saçlar fark edilmektedir. Yılanın kuyruğu ise yılanın çöreklenmiş vücudu arasından çıkıp tüy şeklinde bitmektedir.

Tarih : MS 209-211

Kaynakça :
<http://www.forumancientcoins.com/gallery/displayimage.php?album=search&cat=0&pos.> (14.09.04.2010)

Katalog No : 070-Sikke

Levha No : 32b

Korunduğu Müze :-

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: Ağırlık: Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : Kısmen aşınmış

Yazıt :

Ön Yüz : ANTΩNEINOC AYP [...], İmparator Marcus Aurelius başında çelenk sağa dönmüş büstü

Arka Yüz : ΟΥΛΠΙΑΣ ΠΑΥΤΑΛΙΑΣ ΗΓΕΑΣ ΕΛΛΗΜΑΙΛΙΑΝΟΥ, Çöreklenmiş yılan sağa dönük

Tanımı : İmparator Marcus Aurelius'a (MS 161-180) dönemine ait Pautalia (Thracia) sikkesidir. Ön yüzde Marcus Aurelius'un sağa dönük çelenkli büstü verilmiş. Arka yüzde yer alan yılan Glykon'un oldukça karmaşık ve dört göz açıklık yaratacak şekilde çöreklenmiş vücudu neredeyse dike yakın bir şekilde yükseldikten sonra başa ulaşır. Kafanın çevresindeki saçlar ve sakal açık bir şekilde ve uzun burun net bir şekilde görülebilir.

Tarih : MS 161-180

Kaynakça : N. Moushmov (1912). 4094.

Katalog No : 071-Sikke

Levha No : 33a

Korunduğu Müze :-

Buluntu Yeri ve Yılı :-

Ölçüleri : Çap: Ağırlık: Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : Kısmen aşınmış, yeşil patina oluşmuş

Yazıt :

Ön Yüz : LOVKIAAA CEBACTH, Lucilla sağa dönmüş büstü

Arka Yüz : OVAΠIAC ΠAVTAΛIAC, Çöreklenmiş yılan sağa dönük

Tanımı : İmparator Lucius Verus (MS 161-180) dönemine ait Pautalia (Thracia) sikkesidir. Ön yüzde Lucilla sağa dönük çelenkli büstü verilmiş. Arka yüzde yer alan yılan Glykon'un oldukça karmaşık ve dört göz açıklık yaratacak şekilde çöreklenmiş vücudu neredeyse dike yakın bir şekilde yükseldikten sonra başa ulaşır. Kafanın çevresindeki saçlar ve sakal açık bir şekilde ve uzun burun net bir şekilde görülebilir.

Tarih : MS 161-180

Kaynakça : N. Moushmov (1912). 4125.

Katalog No : 072-Sikke

Levha No : 33b

Korunduğu Müze :-

Buluntu Yeri ve Yılı :-

Ölçüleri : Çap: Ağırlık: Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : Kısmen aşınmış, siyah patina oluşmuş

Yazıt :

Ön Yüz : AVT KAI KOMOΔO, Commodus sağa dönmüş büstü

Arka Yüz : OVAΠIAC ΠAVTAΛIAC, Çöreklenmiş yılan sola dönük

Tanımı : İmparator Commodus (MS 180-192) dönemine ait Pautalia (Thracia) sikkesidir. Ön yüzde Commodus sağa dönük büstü verilmiş. Arka yüzde yer alan yılan Glykon'un dört göz açıklık yaratacak şekilde çöreklenmiş vücudu geniş bir orak hareketi yaptıktan sonra aşağı doğru inen başa ulaşır. Aşınmadan dolayı yüzdeki detaylar görünmemektedir.

Tarih : MS 180-192

Kaynakça : N. Moushmov (1912). 4138.

Katalog No : 073-Sikke

Levha No : 34a

Korunduğu Müze :-

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: 28-30 mm, Ağırlık: Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : Kısmen aşınmış, siyah patina oluşmuş

Yazıt :

Ön Yüz : AVT KAI KOMOΔO, Septimius Severus sağa dönmüş büstü

Arka Yüz : ΟΥΛΠΙΑC ΠΑΥΤΑΛΙΑC, Yanında meşaleler yanan atlar üzerinde çöreklenmiş yılan sağa dönük

Tanımı : İmparator Septimus Severus (MS 193-211) dönemine ait Pautalia (Thracia) sikkesidir. Vali Caelius Oneratus dönemi sikkesidir. Ön yüzde Septimus Severus sağa dönük büstü verilmiş. Arka yüzde yer alan yılan Glykon yanında meşaleler yanan bir atlar üzerinde dört göz açıklık yaratacak şekilde çöreklenmiş, altta ise kuyruğu ve gövdesinin bir kısmı daha görülmektedir. Hafif bir "S" hareketinden sonra vücut başa ulaşmaktadır. Yüzdeki detaylar tam olarak görülme de yılanın baş altındaki sakalı belirgin bir biçimde yapılmıştır.

Tarih : MS 196

Kaynakça : M. Fox (2009). s. 55.

Katalog No : 074-Sikke

Levha No : 34b

Korunduğu Müze :-

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: Ağırlık: Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : Kısmen aşınmış, koyu yeşil patina oluşmuş

Yazıt :

Ön Yüz : AVT M AVPE ANTΩNEINOC Caracalla'nın sağa dönmüş büstü

Arka Yüz : OVIIIAC ΠAVTΑΛΙΑC, çöreklenmiş yılan sağa dönük

Tanımı : İmparator Caracalla'nın (MS 198-217) dönemine ait Pautalia (Thracia) sikkesidir. Ön yüzde Caracalla'nın sağa dönük büstü verilmiş. Arka yüzde yer alan yılan Glykon'un dört göz açıklık yaratacak şekilde çöreklenmiş vücudu hafif bir "S" çizerek başa ulaşır. Yılanın başındaki sakal ve saç ise belirgin şekilde betimlenmiştir.

Tarih : MS 198-217

Kaynakça : N. Moushmov (1912). 4260.

Katalog No : 075-Sikke

Levha No : 35a

Korunduğu Müze :-

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: Ağırlık: Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : Kısmen aşınmış

Yazıt :

Ön Yüz : AVT M AVPE ANTΩNEINOC Caracalla sağa dönmüş büstü

Arka Yüz : OVIIIAC ΠAVTΑΛΙΑC, çöreklenmiş yılan sağa dönük

Tanımı : İmparator Caracalla'nın (MS 198-217) dönemine ait Pautalia (Thracia) sikkesidir. Ön yüzde Caracalla'nın sağa dönük büstü verilmiş. Başında diadem var. Arka yüzde yer alan yılan Glykon'un dört göz açıklık yaratacak şekilde çöreklenmiş vücudu hafif bir "S" çizerek dik bir şekilde başa ulaşır. Yılanın başındaki sakal ise belli olmaktadır.

Tarih : MS 198-217

Kaynakça : N. Moushmov (1912). 4260.

Katalog No : 075a-Sikke

Levha No :

Korunduğu Müze :-

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: Ağırlık: Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu :

Yazıt :

Ön Yüz : AVT M AVPE ANTΩNEINOC Caracalla sağa dönmüş büstü

Arka Yüz : OVIIIAC ΠΑΥΤΑΛΙΑC, çöreklenmiş yılan sağa dönük

Tanımı : İmparator Caracalla'nın (MS 198-217) dönemine ait Pautalia (Thracia) sikkesidir. Ön yüzde Caracalla'nın sağa dönük büstü verilmiş. Başında diadem var. Arka yüzde yer alan yılan Glykon'un dört göz açıklık yaratacak şekilde çöreklenmiş vücudu hafif bir "S" çizerek dik bir şekilde başa ulaşır. Yılanın başındaki sakal ise belli olmaktadır.

Tarih : MS 198-217

Kaynakça : SNGCop Trachia Vol II, 1, Plate 14, 710.

Katalog No : 076-Sikke

Levha No : 35b

Korunduğu Müze :-

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: Ağırlık: Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : Kısmen aşınmış

Yazıt :

Ön Yüz : Α CEΠ[...] Geta sağa dönmüş büstü

Arka Yüz : ΟVIIIAC ΠΑΥΤΑΛΙΑC, çöreklenmiş yılan sağa dönük

Tanımı : İmparator Geta (MS 209-212) dönemine ait Pautalia (Thracia) sikkesidir. Ön yüzde Geta'nın sağa dönük büstü verilmiş. Arka yüzde yer alan yılan Glykon'un iki göz açıklık yaratacak şekilde ve kurdele biçimli çöreklenmiş olarak gösterilmiştir. Yılanın kuyruğu sikkenin sağ tarafında kalan öndeki gözün içinden geçerek son bulmuştur. Vücut geniş bir "S" çizerek başa ulaşır.

Tarih : MS 209-212

Kaynakça : SNGCop Trachia Vol II, 1, Plate 14, 718.

Katalog No : 077-Sikke

Levha No : 36a

Korunduğu Müze :-

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: Ağırlık: 4.25 g. Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : Siyah patina kaplı

Yazıt :

Ön Yüz : Α CEΠT ΓETAC K Geta sağa dönmüş büstü

Arka Yüz : ΟVAPIAC (ΠΑΥ)ΤΑΛΙΑC, çöreklenmiş yılan sağa dönük

Tanımı : İmparator Geta (MS 209-212) dönemine ait Pautalia (Thracia) sikkesidir. Ön yüzde Geta'nın sağa dönük büstü verilmiş. Arka yüzde yer alan yılan Glykon'un kuyruğu alt ortadan gelerek sikkenin soluna doğru elips biçimli tek açıklık

bırakacak şekilde çöreklenme yapmış vücudun üzerinden geçer. Yılanın boynu çok geniş bir orak hareketi yaptıktan sonra başa ulaşır.

Tarih : MS 209-212

Kaynakça : N. Moushmov 1912, 4334.

Katalog No : 078-Sikke

Levha No : 36b

Korunduğu Müze :-

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: Ağırlık: Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : Kısmen aşınmış

Yazıt :

Ön Yüz : AVT K M AVP CEVH ANTΩNEINOC

Caracalla sağa dönmüş büstü

Arka Yüz : OVIIIAC CEPΔIKEC, çöreklenmiş yılan sola dönük

Tanımı : İmparator Caracalla (MS 198-217) dönemine ait Serdica (Thracia) sikkesidir. Ön yüzde Caracalla'nın sağa dönük büstü verilmiş. Arka yüzde yer alan yılan Glykon'un dört göz açıklık yaratacak şekilde çöreklenmiş ve vücudu da bir "S" çizerek başa ulaşmıştır. Başın büyüklüğü ve çene altındaki sakal görülebilmektedir.

Tarih : MS 209-212

Kaynakça : SNGCop (1942). Trachia Vol II, 2, Plate 14, 800.

Katalog No : 079-Sikke

Levha No : 37a

Korunduğu Müze :-

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: Ağırlık: Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : Kısmen aşınmış, yeşil patina oluşmuş

Yazıt	:
Ön Yüz	: AV K ΛCEVHPOC II, Septimus Severus sağa dönmüş büstü
Arka Yüz	: ΜΕΤΡΟΠΟΛΕΩC ΦΙΛΙΠΠΟΠΟΛΕΩC çöreklenmiş yılan sola dönük
Tanımı	: İmparator Septimus Severus (MS 193-211) dönemine ait Philippopolis (Thracia) sikkesidir. Ön yüzde Septimus Severus'un sağa dönük büstü verilmiş. Arka yüzde yer alan yılan Glykon'un dört göz açıklık yaratacak şekilde çöreklenmiş vücudu "S" şekli yaparak yükselir. Ağzı açık ve dili dışarıda olarak gösterilmiştir.
Tarih	: MS 193-211
Kaynakça	: N. Moushmov (1912). 5265.
Katalog No	: 080-Sikke
Levha No	: 37b
Korunduğu Müze	:-
Buluntu Yeri ve Yılı	: -
Ölçüleri	: Çap: Ağırlık: Eksen:
Malzeme	: Bronz
Durumu	: Kısmen aşınmış, yeşil patina oluşmuş
Yazıt	:
Ön Yüz	: AVT K M AVP CEVH ANTΩNEINOC, Caracalla sağa dönmüş büstü
Arka Yüz	: ΦΙΛΙΠΠΟΠΟΛΙΤΩ-N, çöreklenmiş yılan sağa dönük
Tanımı	: İmparator Carcalla (MS 198-217) dönemine ait Philippopolis (Thracia) sikkesidir. Ön yüzde Caracalla'nın sağa dönük büstü verilmiş. Arka yüzde yer alan yılan Glykon'un geniş "S" ler çizerek yükselmiş, vücudunun ortasında düğüme benzer çöreklenme hareketini yaptıktan sonra yine derin bir orak hareketi ile başa ulaşmıştır. Boynun eğimine göre baş hafif yukarı kaklı ve büyük yapılmıştır.
Tarih	: MS 198-217

Kaynakça : N. Moushmov (1912). 5333.

MOESIA

Katalog No : 081-Heykel

Levha No : 38a

Korunduğu Müze : Köstence Museum For National History and Archaeology

Buluntu Yeri ve Yılı : Tomis (Moeisa) - kent limanı Dobroudja-1962

Ölçüleri : Uz. 4.67

Malzeme : Mermer

Durumu : Oldukça iyi korunmuştur. Kaideye küçük kırıklar vardır.

Tanımı : Heykel Tomis'in (Moesia) limanı Dobroudja'da toplu bir buluntu grubu ile bulunmuştur. Heykellerin hiçbir zarar görmemiş olmaması ve istiflenmiş bir şekilde bulunması, Hristiyanların pagan inanışlarından ötürü kutsal eşyalarına karşı yaptığı yıkımdan kaçınılmış ve gömülmüş olduğu düşüncesini doğurmuştur.

Yuvarlak bir kaide üzerine oturtulmuş heykelin toplamda başından kuyruğunun sonuna kadar gelen kısmı 4. 67 m'dir. Heykelin üzerinde bir köpeğinkini andıran kafa görülebilir. Burun çıkıntısı ileriye doğru sivri bir şekilde uzamış ve ucunda da ince bir elips şeklinde burun delikleri açılmıştır. Gözleri de elips şeklinde verilen heykelin gözkapakları da belirtilmiştir. Kafanın her iki yanında insan kulakları yer almaktadır. Uzun saçları başın bitiminden aşağıya doğru bir miktar daha sarkıtılmıştır. Geniş dalgalar şeklinde verilen saç kulakları açıkta bırakacak şekilde kulakların her iki yanından sarkıtılmıştır.

Yılanın vücudu iç içe geçerek çöreklenmiştir. Kafanın altında iç kısma gelen vücut kalın ve yatay çizgilerle verilmiş, dış kısım ise vücut kalınlığına göre ölçeklenmiş pullarla gösterilmiştir. Vücudun kuyruğa doğru incelmesiyle pulların incelendiği görülür. Heykelin sağ tarafında son bulan vücudun kuyruk kısmı bir tutam kıl ile belirtilmiştir.

Çöreklenmiş vücuttan "S" çizerek yükselen ve gururlu bir ifade ile dik şekilde verilen baş arkada bir destek vücuda tutturulmuştur.

Tarih : MS 2. Yüzyıl

Kaynakça : G.D. Battaglia (1990). s. 280.; V.Canarache vd. (1963). s. 5-14.; A. Culcer (1963). s. 611-619.; R.L. Fox (1986). s. 242.; R. MacMullen (1982). s. 106.; C. Marek (1993). s. 83.; L. Robert (1980). s. 397.; L. Robert (1981). s. 514.; C.D. Sarefield (2004). s. 100-102.; U. Victor (1997). s. 3.

Katalog No : 082-Yazıt

Levha No : 38b-39a

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : Apulum (Moesia)

Ölçüleri :

Malzeme :

Durumu :

Yazıt : Glyconi / M. Ant. / Onesas / iusso dei / l. p.

Tanımı :Apulum'da (Moesia) Roma'nın Gemina III Lejyonu bulunmaktaydı. Yazıt Glykon'a adanmış bir adak yazıttır.

Tarih : MS 2. Yüzyıl

Kaynakça : CIL III 1021/1022 = ILS 4079; A. Culcer (1963). s.611-619.; F. Cumont (1910). s. 1468-1469.; M.S. Kos (1991). s.188.; L. Robert (1980). s.397.; L. Robert (1981). s.514.

Katalog No : 083-Yazıt

Levha No : -

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : Iovi Scupi (Moesia)

Ölçüleri :

Malzeme :

Durumu :

Yazıt : Iovi et Iuno/n(i) [et] Dracco/n(i) et Dracce/nae et Ale/xandro Epi/tynchanus [C. F]uri Octavi[ani] / v.c. posuit.

Tanımı : Iovi Scupi (Moesia) bulunmuş bir adak yazıtıdır.

Tarih : MS. 2 Yüzyıl

Kaynakça : CIL III 8238 = ILS 4080, A. Culcer (1963). s. 611-619.; F.Cumont (1910). s. 1468-1469.; M.S. Kos (1991). s. 188.; L. Robert (1980). s. 397.; L.Robert (1981). s. 514.

Katalog No : 084-Sikke

Levha No :-

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: Ağırlık: 10,88 gr, Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : -

Yazıt :

Ön Yüz : AVT K M AVP CEV ΑΛΕΞΑΝΔΡΟC İmparator
Sevreus Aleksander

Arka Yüz : ΜΗΤΡΟ ΠΟΝΤΟΥ ΤΟΜΕΩC Çöreklenmiş
Glykon ve bir yumurta

Tanımı : İmparator Severus Aleksander (MS 222-235) dönemine ait Tomis (Moesia) sikkesidir. Oldukça yıpranmış bir sikke. Ön yüzde imparator bulunmakta. Arka yüzde ise Glykon tam anlamıyla identifiye edilmemiştir. Büyük bir yılanla ait baş ve kıvrımlı vücudu seçilebilmektedir. Yılan yanında pürüzsüz bir yumurta bulunmaktadır.

Tarih : MS 222-235

Kaynakça : Pick/Regling (1910) s. 18. no: 3266 tav.20, 12.

Katalog No : 085-Sikke

Levha No : 39b

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: Ağırlık: Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : -

Yazıt :

Ön Yüz : AVT K M AVP CEV AΛEΞANΔPOC İmparator Severus Aleksander

Arka Yüz : MHTPO ΠONTOV TOMEΩC Çöreklenmiş Glykon

Tanımı : İmparator Severus Aleksander (MS 222-235) dönemine ait Tomis (Moesia) sikkesidir. Ön yüzde imparatorun sağa dönük büstü bulunmakta. Arka yüzde ise Glykon dört göz oluşturacak şekilde üst üste iki çöreklenme yapmış. Kuyruğu sağ alt gözden dışarı çıkmakta. Vücut dik bir şekilde yükselip başa ulaşıyor. Baş sağa dönük ve sakalı ile saçları belli olmakta. Kafanın arkasında “Δ” harfi var.

Tarih : MS 222-235

Kaynakça : B. Pick-K. Regling (1910). s.18, no: 3268 tav.21, 33.

Katalog No : 086-Sikke

Levha No : 40a

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: Ağırlık: Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : -

Yazıt :

Ön Yüz : AVT K M ANT ΓΟΡΔΙΑΝΟC AVT CE TPANKVΛΛINAİmparator Gordianus III ve Tranquillina'nın büstleri karşılıklı olarak verilmiş

Arka Yüz : MHTPO ΠONTOV TOMEΩC Çöreklenmiş yılan sola dönük

Tanımı : İmparator Gordianus III (MS 238-244) dönemine ait Tomis (Moesia) sikkesidir. Ön yüzde imparatorun ve eşi Tranquillina'nın birbirlerine dönük portleri verilmiştir. Arka yüzde ise Glykon dört göz oluşturacak şekilde üst üste iki çöreklenme yapmış. Kuyruğu vücudun ortasında olup sağ alt köşede bitmektedir. Kuyruk çatallanmış biçimindedir. Vücut dik bir şekilde yükseldikten sonra geniş bir

orak hareketi yaprak başa ulaşmakta. Baş sola dönük ve olağan yılan ve hatta Glykon imajından farklı yapılmıştır. Boynunun arkasında “Δ” harfi var.

Tarih : MS 238-244

Kaynakça : N. Moushmov (1912). 2275.

Katalog No : 087-Sikke

Levha No : 40b

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: Ağırlık: Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : Kısmen aşınmış, koyu yeşil patina vardır

Yazıt :

Ön Yüz : M IOVA ΦIL [...] İmparator Philip II ve Serapis büstleri karşılıklı yerleştirilmiş

Arka Yüz : MH ΤΡΟΠ [...] ΤΟΜΕΩC Çöreklenmiş Glykon sola doğru kıvrımlı başını uzatmış

Tanımı : İmparator Philip II (MS 244-249) dönemine ait Tomis (Moesia) sikkesidir. Ön yüzde imparatorun sağa dönük büstü hemen karşısında da Serapis sola dönmüş büstü bulunmaktadır. Arka yüzde ise Glykon diğer örneklerle göre biraz daha değişik bir çöreklenme hareketi yapmıştır. Yılan zemine yata biçimde “8” hareketi çizdikten sonra sola doğru kıvrımlı bir şekilde ilerler. Başının her iki yanında üçer adet ışıın ya da saç demeti çıkmaktadır. Ön ve arka yüzde sikkenin sağ üst tarafları tamamen aşınmıştır.

Tarih : MS 244-249

Kaynakça : N. Moushmov (1912). 2326. No.2812. VF.

Katalog No : 088-Sikke

Levha No : 41a

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri	: Çap: Ağırlık: Eksen:
Malzeme	: Bronz
Durumu	: Kısmen aşınmış, siyaha yakın koyu yeşil patina vardır.
Yazıt	:
Ön Yüz	: Μ ΙΟΒΛ ΦΙΛΙΠΠΙΟC ΚΑΙCΑΡ İmparator Philip II ve Serapis büstleri karşılıklı yerleştirilmiş
Arka Yüz	: ΜΗΤΡΟΠ ΠΟΝΤΟΥ ΤΟΜΕΩC Çöreklenmiş Glykon sola doğru kıvrımlı başını uzatmış
Tanımı	: İmparator Philip II (MS 244-249) dönemine ait Tomis (Moesia) sikkesidir. Sikkenin ön yüzde sol alt arka yüzde de sol üst aşınmıştır. Ön yüzde imparatorun sağa dönük büstü hemen karşısında da Serapis sola dönmüş büstü bulunmaktadır. Arka yüzde ise Glykon diğer örneklerle göre biraz daha değişik bir çöreklenme hareketi yapmıştır. Yılan zemine yata biçimde “8” hareketi çizdikten sonra sola doğru kıvrımlı bir şekilde ilerler. Aşınmadan kaynaklı olarak yılanın başı net olarak görülememektedir. Başının her iki yanında üçer adet ışın ya da saç demeti çıkmaktadır.
Tarih	: MS 244-249
Kaynakça	: N. Moushmov (1912). 2326. No.2812. VF.
Katalog No	: 089-Sikke
Levha No	: 41b
Korunduğu Müze	: -
Buluntu Yeri ve Yılı	: -
Ölçüleri	: Çap: 26 mm Ağırlık: Eksen:
Malzeme	: Bronz
Durumu	: İyi korunmuş, kahverengi patina oluşmuş
Yazıt	:
Ön Yüz	: ΑΝΤΩΝΙΝΟC ΑΥΓΟΒΤΟC ΙΟΒΛΙΑ ΛΟΜΝΑ, İmparator Caracalla ve Iulia Domna'nın büstleri karşı karşıya yerleştirilmiş

Arka Yüz VII KVNTIPIANOV MAPKIANOΠOΛITΩN,
Çöreklenmiş Glykon sağa dönük ve saçlı başı bir çember
içerisinde

Tanımı : İmparator Caracalla (MS 211-217) dönemine ait Markianopolis (Moesia) sikkesidir. Ön yüzde Caracalla ve eşi Iulia Domna'nın büstleri karşılıklı olarak yerleştirilmiştir. Caracalla'nın başında çelenk vardır. Arka yüzde Glykon dört göz açıklık yaratacak şekilde çöreklenmiş bir şekilde sola dönük olarak gösterilmiştir. Bir "S" çizerek vücuttan yükselen başında saçları görülmektedir. Glykon'un başı yine bir daire içinde (nimbus) gösterilmiştir.

Tarih : MS 211-217

Kaynakça : N. Moushmov (1912). 480.

Katalog No : 090-Sikke

Levha No : 42a

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: Ağırlık: Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : Kısmen aşınmış, küf yeşili patina oluşmuş

Yazıt :

Ön Yüz : K OΠΠIE CEVH MAKPINOC (K M OΠΠI)EA
ANTΩNIOC ΔΙΑΔOMEN İmparator Macrinus ve Diadumen'in
büstleri karşı karşıya yerleştirilmiş

Arka Yüz : VII ΠONTIANOV MAPKIANOΠAETΩN,
Çöreklenmiş Glykon sağa dönük

Tanımı : İmparator Macrinus (MS 217-218) dönemine ait Markianopolis (Moesia) sikkesidir. Ön yüzde Macrinus ve Diadumenus'un büstleri karşılıklı olarak yerleştirilmiştir. Arka yüzde Glykon dört göz açıklık yaratacak şekilde çöreklenmiş bir şekilde sağa dönük olarak gösterilmiştir. Bir "S" çizerek vücuttan yükselen başında aşınmadan dolayı detaylar görünmemektedir. Yılanın sikkenin solunda kalan ve üstteki gözün hemen köşesinde "E" harfi bulunmaktadır.

Tarih : MS 217-218
Kaynakça : N. Moushmov (1912). 554.

Katalog No : 091-Sikke

Levha No : 42b

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: Ağırlık: Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : Kısmen aşınmış

Yazıt :

Ön Yüz : K ΟΠΠΕ CEVH MAKPINOC (K M ΟΠΠ)ΕΛ
ANTΩNIOC ΔΙΑΔOMEN İmparator Macrinus ve
Diadumenus'un büstleri karşı karşıya yerleştirilmiş

Arka Yüz : VII ΠONTIANOV MAPKIANOΠAEITΩN,
Çöreklenmiş Glykon sağa dönük

Tanımı : İmparator Macrinus (MS 217-218) dönemine ait Markianopolis (Moesia) sikkesidir. Ön yüzde Macrinus ve Diadumenus büstleri karşılıklı olarak yerleştirilmiştir. Arka yüzde Glykon dört göz oluşturacak şekilde çöreklenmiş bir şekilde sağa dönük olarak gösterilmiştir. Yılanın kuyruğu sikkenin solunda vücudun arkasından çıkarak son bulmuştur. Bir "S" çizerek vücuttan yükselen başının çene altında yılanın sakalı görülebilmektedir. Yılanın sikkenin solunda kalan ve üstteki gözün hemen köşesinde "E" harfi bulunmaktadır.

Tarih : MS 217-218

Kaynakça : N. Moushow (1912). 554.

Katalog No : 091a-Sikke

Levha No :

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: Ağırlık: Eksen:

Malzeme	: Bronz
Durumu	:
Yazıt	:
Ön Yüz	: K OΠΠIE CEVH MAKPINOC (K M OΠΠI)EA ANTΩNIOC ΔΙΑΔOMEN İmparator Macrinus ve Diadumenus'un büstleri karşı karşıya yerleştirilmiş
Arka Yüz	: VII ΠONTIANOV MAPKIANOΠAEITΩN, Çöreklenmiş Glykon sağa dönük
Tanımı	: İmparator Macrinus (MS 217-218) dönemine ait Markianopolis (Moesia) sikkesidir. Ön yüzde Macrinus ve Diadumenus büstleri karşılıklı olarak yerleştirilmiştir. Arka yüzde Glykon dört göz oluşturacak şekilde çöreklenmiş bir şekilde sağa dönük olarak gösterilmiştir. Yılanın kuyruğu sikkenin solunda vücudun arkasından çıkarak son bulmuştur. Bir "S" çizerek vücuttan yükselen başının çene altında yılanın sakalı görülebilmektedir. Yılanın sikkenin solunda kalan ve üstteki gözün hemen köşesinde "E" harfi bulunmaktadır.
Tarih	: MS 217-218
Kaynakça	: SNGCop. Part 6. Thracia I, 1, Plate 5, 226.
Katalog No	: 092-Sikke
Levha No	: 43a
Korunduğu Müze	: -
Buluntu Yeri ve Yılı	: -
Ölçüleri	: Çap: 17 mm, Ağırlık: 2.8 gr
Malzeme	: Bronz
Durumu	: Kısmen aşınmış, kırmızı yeşil patina oluşmuş
Yazıt	:
Ön Yüz	: M OΠEΛΛIOC ANTΩNINOC, İmparator Diadumenus sağa dönük büstü ile verilmiş.
Arka Yüz	: MAPKIANOΠAEITΩN, Çöreklenmiş Glykon sağa dönük

Tanımı : İmparator Diadumenus (MS 217-218) dönemine ait Markianopolis (Moesia) sikkesidir. Ön yüzde İmparator Diadumenus'un büstü sağa dönük olarak verilmiştir. Arka yüzde Glykon dört göz yapacak şekilde çöreklenmiş ve sağa dönmüştür. Yılanın kafası vücuttan dik bir şekilde yükseldikten sonra öne doğru kıvrılmış ve ağzı açıktır. Yılanın kuyruğu tüy biçiminde verilmiştir.

Tarih : MS 217-218

Kaynakça : B. Pick (1898) s. 802, p. 251.

Katalog No : 092a-Sikke

Levha No :

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap, Ağırlık, Eksen,

Malzeme : Bronz

Durumu :

Yazıt :

Ön Yüz : Μ ΟΠΕΛΛΙΟC ΑΝΤΩΝΙΝΟC, İmparator Diadumenus sağa dönük büstü ile verilmiş.

Arka Yüz : ΜΑΡΚΙΑΝΟΠΛΕΙΤΩΝ, Çöreklenmiş Glykon sağa dönük

Tanımı : İmparator Diadumenus (MS 217-218) dönemine ait Markianopolis (Moesia) sikkesidir. Ön yüzde İmparator Diadumenus'un büstü sağa dönük olarak verilmiştir. Arka yüzde Glykon dört göz yapacak şekilde çöreklenmiş ve sağa dönmüştür. Yılanın kafası vücuttan dik bir şekilde yükseldikten sonra öne doğru kıvrılmış ve ağzı açıktır. Yılanın kuyruğu tüy biçiminde verilmiştir.

Tarih : MS 217-218

Kaynakça : I. Varbanov (2005-2007). Vol.1. No. 1352.

Katalog No : 093-Sikke

Levha No : 43b

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: Ağırlık: 3 gr, Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : İyi korunmuştur

Yazıt :

Ön Yüz : M ΟΠΕΛΛΙΟC ΑΝΤΩΝΙΝΟC, İmparator Diadumenus sağa dönük büstü ile verilmiş.

Arka Yüz : ΜΑΡΚΙΑΝΟΠΛΕΙΤΩΝ, Çöreklenmiş Glykon sağa dönük

Tanımı : İmparator Diadumenus (MS 217-218) dönemine ait Markianopolis (Moesia) sikkesidir. Ön yüzde İmparator Diadumenus'un büstü sağa dönük olarak verilmiştir. Arka yüzde Glykon dört göz yapacak şekilde çöreklenmiş ve sağa dönmüştür. Yılanın kafası vücuttan dik bir şekilde yükseldikten sonra öne doğru kıvrılmış ve ağzı açıktır.

Tarih : MS 217-218

Kaynakça : B. Pick (1898). s.802, p.251.

Katalog No : 093a-Sikke

Levha No : -

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: Ağırlık: Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : İyi korunmuştur

Yazıt :

Ön Yüz : M ΟΠΕΛΛΙΟC ΑΝΤΩΝΙΝΟC, İmparator Diadumenus sağa dönük büstü ile verilmiş.

Arka Yüz : ΜΑΡΚΙΑΝΟΠΛΕΙΤΩΝ, Çöreklenmiş Glykon sağa dönük

Tanımı : İmparator Diadumenus (MS 217-218) dönemine ait Markianopolis (Moesia) sikkesidir. Ön yüzde İmparator Diadumenus'un büstü sağa

dönük olarak verilmiştir. Arka yüzde Glykon dört göz yapacak şekilde çöreklenmiş ve sağa dönmüştür. Yılanın kafası vücuttan dik bir şekilde yükseldikten sonra öne doğru kıvrılmış ve ağzı açıktır.

Tarih : MS 217-218

Kaynakça : I.Varbanov (2005-2007). Vol.1. No. 1352.

Katalog No : 094-Sikke

Levha No : 44a

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: Ağırlık: Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : Kısmen aşınmış

Yazıt :

Ön Yüz : AVT K M AVP ANTΩNEINOC AVG IOVLIA
MAICA AVG, İmparator Elagabalus ve Iulia Maesa büstleri
karşı karşıya yerleştirilmiş

Arka Yüz : VP IOVL ANT CELEVKOV
MAPKIANOPOLITΩN, Çöreklenmiş Glykon sağa dönük

Tanımı : İmparator Elegabalus (MS 218-222) dönemine ait Markianopolis (Moesia) sikkesidir. Ön yüzde Elagabalus ve eşi Iulia Maesa'nın büstleri karşılıklı olarak yerleştirilmiştir. Elagabalus'un başında çelenk, Iulia Maesa'da taç vardır. Arka yüzde Glykon çöreklenmiş bir şekilde sağa dönük olarak gösterilmiştir. Diğer örneklerle göre vücudu daha fazla dolanmıştır. Bir "S" çizerek vücuttan yükselen başında dili dışarıda gösterilmiştir. Glykon'un başı nimbus içindedir.

Tarih : MS 218-222

Kaynakça : N. Moushmov (1912). s.679, VIII, 24.

Katalog No : 095-Sikke

Levha No : 44b

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: 29 mm, Ağırlık: 11,8 gr, Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : Aşınmış, yeşil patina oluşmuş

Yazıt :

Ön Yüz : AVT K M AVP ANTΩNEINOC AVT IOVLIA
MAICA AVTO, İmparator Severus Aleksander ve Iulia Maesa
büstleri karşı karşıya yerleştirilmiş

Arka Yüz : VII IA ANT CEAEVKOV
MAPKIANONΠOΛITΩN, Çöreklenmiş Glykon sağa dönük

Tanımı : İmparator Elegabalus (MS 218-222) dönemine ait Markianopolis (Moesia) sikkesidir. Ön yüzde Elegabalus ve eşi Iulia Maesa'nın büstleri karşılıklı olarak yerleştirilmiştir. Elagabalus'un başında çelenk, Iulia Maesa'da taç vardır. Arka yüzde Glykon çöreklenmiş bir şekilde sola dönük olarak gösterilmiştir. Çöreklenmiş ve 4 adet göz oluşmuştur. Bir "S" çizerek vücuttan yükselen başında ağzı kapalı ama dili alttan dışarı doğru uzamış bir şekilde gösterilmiştir. Başının arkasında sol tarafta E harfi var.

Tarih : MS 222-235

Kaynakça : N. Varbanov (2005-2007). 1658.

Katalog No : 96-Sikke

Levha No : 45a

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: 12, Ağırlık: 18, Eksen 7

Malzeme : Bronz

Durumu : Aşınmış, kızıl patina oluşmuş

Yazıt :

Ön Yüz : AVT K M AVP ANTΩNEINOC AVG IOVLIA
MAICA AVG, İmparator Elagabalus ve Iulia Maesa büstleri karşı
karşıya yerleştirilmiş

Arka Yüz : E VP IOVL ANT CELEVKOV
MAPKIANOPOLITΩN, Çöreklenmiş Glykon sağa dönük

Tanımı : İmparator Elegabalus (MS 218-222) dönemine ait Markianopolis (Moesia) sikkesidir. Ön yüzde Elagabalus ve eşi Iulia Maesa'nın büstleri karşılıklı olarak yerleştirilmiştir. Elagabalus'un başında çelenk, Iulia Maesa'da taç vardır. Arka yüzde Glykon çöreklenmiş bir şekilde sola dönük olarak gösterilmiştir. Çöreklenmiş ve dört adet göz oluşmuştur. Bir "S" çizerek vücuttan yükselen başında dili dışarıda gösterilmiştir. Başın arkasında E harfi vardır.

Tarih : MS 218-222

Kaynakça : B. Pick (1898). 971.

Katalog No : 97-Sikke

Levha No : 45b

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: Ağırlık: Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : Aşınmış, yeşil patina oluşmuş

Yazıt :

Ön Yüz : AVT K M AVP CEVH AΛEΞANΔPOC
IOVAIA MAICA, İmparator Severus Aleksander ve Iulia Maesa
büstleri karşı karşıya yerleştirilmiş

Arka Yüz : IOVA ΦHCTOV MAPKIANOΠ(...),
Çöreklenmiş Glykon sağa dönük

Tanımı : İmparator Severus Aleksander (MS 222-235) dönemine ait Markianopolis (Moesia) sikkesidir. Ön yüzde Aleksander Severus ve eşi Iulia Maesa'nın büstleri karşılıklı olarak yerleştirilmiştir. Severus Aleksander başında çelenk, Iulia Maesa'da taç vardır. Arka yüzde Glykon çöreklenmiş bir şekilde sola dönük olarak gösterilmiştir. Çöreklenmiş ve 4 adet göz oluşmuştur. Bir "S" çizerek vücuttan yükselen başında dili dışarıda gösterilmiştir. Başının arkasında sol tarafta E harfi var.

Tarih : MS 222-235
Kaynakça : N. Moushmov (1912). 729.

Katalog No : 98-Sikke

Levha No : 46a

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: Ağırlık: Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : İyi durumda, yeşil patina oluşmuş

Yazıt :

Ön Yüz : M AVT ΓΟΡΔΙΑΝΟC/ΑΥΔ, İmparator Gordianus III ve Serapis büstleri karşı karşıya yerleştirilmiş

Arka Yüz : VH ΗΡΑCΤ ΜΕCΑΑΛΕΙΟV ΜΑΡΚΙΑΝΟΠΟΛΙΤ ΩΝ, Çöreklenmiş Glykon sağa dönük

Tanımı : İmparator Gordianus III (MS 238-244) dönemine ait Markianopolis (Moesia) sikkesidir. Ön yüzde Gordianus III ve Serapis büstleri karşılıklı olarak yerleştirilmiştir. Gordianus III başında çelenk vardır. Arka yüzde Glykon çöreklenmiş bir şekilde sola dönük olarak gösterilmiştir. Çöreklenmiş ve 5 adet göz oluşmuştur. Bir “S” çizerek vücuttan yükselen başına geçişte boynu ince yapılmıştır. Başının önünde sikkenin sağ tarafta E harfi var.

Tarih : MS 222-235

Kaynakça : I. Varbanov (2005-2007). 1568.

Katalog No : 99-Sikke

Levha No : 46b

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: Ağırlık: 12,15 gr Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : İyi durumda

Yazıt	:
Ön Yüz	AVT MIOVΛVΛ ΦΙΛΙΠΠΟC AΓMWAKCEBHPA İmparator Philip I
Arka Yüz:	VH HPACT MECCAAΛΛEIOV MAPKIANOΠOΛIT ΩN Çöreklenmiş Glykon sağa dönük, başında nimbus
Tanımı	: İmparator Philip I (MS 244-249) dönemine ait Markianopolis (Moesia) sikkesidir. Ön yüzde Philip I büstü var. Arka yüzde Glykon çöreklenmiş bir şekilde sola dönük olarak gösterilmiştir. Dört adet göz bırakacak şekilde çöreklenen Glykon'un kuyruğu sağ alttaki gözden çıkmış. Vücut yata bir şekilde başa ulaşmakta. Baş nimbus içinde ağzı açık, dil dışarıda ve sakalı görülmektedir.
Tarih	: MS 244-249
Kaynakça	: B. Pick (1898). 1206, XX, 11.
Katalog No	: 100-Sikke
Levha No	: 47a
Korunduğu Müze	: -
Buluntu Yeri ve Yılı	: -
Ölçüleri	: Çap: 27 mm, Ağırlık: 12.42 gr, Eksen:
Malzeme	: Bronz
Durumu	: Kısmen aşınmış, yeşil patina oluşmuş
Yazıt	:
Ön Yüz	: M IOVΛIOY ΦΙΛΙΠΠOY KAICAP, İmparator Philip II sağa dönmüş büstü ve karşısında sola dönmüş Serapis
Arka Yüz	: (M)AP-K-IANOΠOΛ EITΩN Çöreklenmiş yılan sağa dönük
Tanımı	: İmparator Philip II (MS 247-249) dönemine ait Markianopolis (Moesia) sikkesidir. Ön yüzde Philip II sağa dönmüş büstü ve karşısında da sola dönmüş büstü ile Serapis bulunmaktadır. Arka yüzde yer alan yılan Glykon yere paralel iki göz açıklık bırakacak şekilde çöreklenmiş, buradan yükselen vücudu geniş bir "S" yaptıktan sonsa sağa dönük olarak gösterilmiştir. Glykon'un ağzı açık ve dili dışarıda,

başında saç ve altta çenesinde de sakalı gösterilmiştir. Diğer örneklerle göre vücudu daha ince olan yılanın başı daha büyük gösterilmiştir.

Tarih : MS 193-211

Kaynakça : I. Varbanov (2005-2007). 2100.;

Katalog No : 100a-Sikke

Levha No :

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: Ağırlık: Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu :

Yazıt :

Ön Yüz : Μ ΙΟΥΛΙΟΥ ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΚΑΙΣΑΡ, İmparator Philip II sağa dönmüş büstü ve karşısında sola dönmüş Serapis

Arka Yüz : (M)ΑΡ-Κ-ΙΑΝΟΥΠΟΛ ΕΙΤΩΝ Çöreklenmiş yılan sağa dönük

Tanımı : İmparator Philip II (MS 247-249) dönemine ait Markianopolis (Moesia) sikkesidir. Ön yüzde Philip II sağa dönmüş büstü ve karşısında da sola dönmüş büstü ile Serapis bulunmaktadır. Arka yüzde yer alan yılan Glykon yere paralel iki göz açıklık bırakacak şekilde çöreklenmiş, buradan yükselen vücudu geniş bir “S” yaptıktan sonsa sağa dönük olarak gösterilmiştir. Glykon’un ağzı açık ve dili dışarıda, başında saç ve altta çenesinde de sakalı gösterilmiştir. Diğer örneklerle göre vücudu daha ince olan yılanın başı daha büyük gösterilmiştir.

Tarih : MS 193-211

Kaynakça : B. Pick (1898). 1215.

Katalog No : 100b-Sikke

Levha No : -

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri	: Çap: Ağırlık: Eksen:
Malzeme	: Bronz
Durumu	:
Yazıt	:
Ön Yüz	: Μ ΙΟΥΛΙΟΥ ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΚΑΙΣΑΡ, İmparator Philip II sağa dönmüş büstü ve karşısında sola dönmüş Serapis
Arka Yüz	: (M)ΑΡ-Κ-ΙΑΝΟΠΟΥ ΕΙΤΩΝ Çöreklenmiş yılan sağa dönük
Tanımı	: İmparator Philip II (MS 247-249) dönemine ait Markianopolis (Moesia) sikkesidir. Ön yüzde Philip II sağa dönmüş büstü ve karşısında da sola dönmüş büstü ile Serapis bulunmaktadır. Arka yüzde yer alan yılan Glykon yere paralel iki göz açıklık bırakacak şekilde çöreklenmiş, buradan yükselen vücudu geniş bir “S” yaptıktan sonsa sağa dönük olarak gösterilmiştir. Glykon’un ağzı açık ve dili dışarıda, başında saç ve altta çenesinde de sakalı gösterilmiştir. Diğer örneklerle göre vücudu daha ince olan yılanın başı daha büyük gösterilmiştir.
Tarih	: MS 193-211
Kaynakça	: N. Moushmov (1912). 861.
Katalog No	: 101-Sikke
Levha No	: 47b
Korunduğu Müze	: -
Buluntu Yeri ve Yılı	: -
Ölçüleri	: Çap: Ağırlık: Eksen:
Malzeme	: Bronz
Durumu	: Kısmen aşınmış, yeşil patina oluşmuş
Yazıt	:
Ön Yüz	: ΑΒ Λ ΣΕ ΣΕΒΗΡΟΥ, İmparator Septimus Severus
Arka Yüz	: ΝΙΚΟΠΟΛΙΤΩΝ ΠΡΟΣ ΙΚΤ, Çöreklenmiş yılan sağa dönük

Tanımı : İmparator Septimus Severus (MS 193-211) dönemine ait Nikopolis (Moesia) sikkesidir. Ön yüzde Septimus Severus büstü sağa bakmaktadır. Arka yüzde yer alan yılan Glykon çöreklenmiş bir şekilde sağa dönük olarak gösterilmiştir. Diğer örneklerle göre vücudu daha ince olan yılanın başı daha büyük gösterilmiştir.

Tarih : MS 193-211

Kaynakça : N. Moushmov (1912). 949.

Katalog No : 102-Sikke

Levha No : 48a

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: 17-18 mm, Ağırlık: 4-5 gr, Eksen: 07

Malzeme : Bronz

Durumu : Aşınmış, koyu yeşil yoğun patina oluşmuş

Yazıt :

Ön Yüz : AV KAI C - CEVHPO, İmparator Septimus Severus sağa dönük büstü

Arka Yüz : ΝΙΚΟΠΟΛΙΤ ΠΡΟC ΙCΤΡ Çöreklenmiş yılan sağa dönük

Tanımı : İmparator Septimus Severus (MS 193-211) dönemine ait Nikopolis (Moesia) sikkesidir. Ön yüzde Septimus Severus büstü sağa bakmaktadır. Arka yüzde yer alan yılan Glykon çöreklenmiş bir şekilde sağa dönük olarak gösterilmiştir.

Tarih : MS 193-211

Kaynakça : B. Pick (1898). 1419.

Katalog No : 103-Sikke

Levha No : 48b

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: Ağırlık: Eksen:
Malzeme : Bronz
Durumu : İyi korunmuş
Yazıt :
Ön Yüz : AVT K Π CE Π ΓΕΤΑΣ ΑΝ, İmparator Geta
sağa dönük büstü
Arka Yüz : ΥΦΛ ΟΥΛΠΟΑΝ ΝΙΚΟ(ΠΟΛΙ) ΠΡΟC,
Çöreklenmiş yılan sağa dönük
Tanımı : İmparator Geta (MS 209-211) dönemine ait Nikopolis (Moesia)
sikkesidir. Ön yüzde Geta sağa dönük büstü verilmiştir. Arka yüzde yer alan yılan
Glykon'un 4 gözlü bir çöreklenme hareketi yapmıştır. Kuyruğu sikkenin solunda
gövdenin arkasından yükselerek son bulmaktadır. Yılanın başı gövdeden bir "S"
yaparak yükselmiştir. Başın çevresi daire içindeki şua demeti içinde gösterilmiştir.
Tarih : MS 209-211
Kaynakça : SNG Cop (1942). Part 6. Thracia I 2, Plate 6, 276.

Katalog No : 104-Sikke
Levha No : 49a
Korunduğu Müze : -
Buluntu Yeri ve Yılı : -
Ölçüleri : Çap: Ağırlık: Eksen:
Malzeme : Bronz
Durumu : İyi korunmuş, yeşil kahverengi patina oluşmuş
Yazıt :
Ön Yüz : AVT K M ΟΠΕΛ CEVH ΜΑΚΡΙΝΟC,
İmparator Macrinus zırh içerisinde ağa dönük büstü
Arka Yüz : VII ΑΓΡΙΠΠΑ ΝΙΚΟΠΟΛΙΤΩΝ ΠΡΟ CICTPII,
Çöreklenmiş yılan sağa dönük
Tanımı : İmparator Macrinus (MS 217-218) dönemine ait Nikopolis
(Moesia) sikkesidir. Ön yüzde Macrinus zırh içerisinde sağa dönük büstü verilmiştir.
Arka yüzde yer alan yılan Glykon'un ana gövdesi yere paralel olarak "8" şeklinden

sonra geriye doğru yükselmiş. Yılanın başı saçlı ve köpek başı gibi ileriye çıkıktır. Dili dışarıya doğru uzamıştır. Baş içinde merkeze doğru gelen çizgilerin olduğu bir dairenin (nimbus) içinde yer alır. Kuyruğu ve vücudun son bölümünü oluşturan kısımlar gövdeye alttan eklenmiş gibi görünür.

Tarih : MS 217-218

Kaynakça : N. Moushmov (1912). 1253.

Katalog No : 105

Levha No : 49b

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: Ağırlık: Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : kısmen aşınmış, yeşil patina oluşmuş

Yazıt :

Ön Yüz : K M OΠΠEΛ ANTONIN ΔΙΑΔΟΥΜΕΝΙΑΝΟC,
İmparator Diadumenus sağa dönük büstü

Arka Yüz : ΥΠΙ ΑΓΡΙΠΠΙΑ ΝΙΚΟΠΟΛΙΤΩΝ ΠΡ / ΟC - ΙCΤΡ
Çöreklenmiş yılan sağa dönük

Tanımı : İmparator Diadumenus (MS 217-218) dönemine ait Nikopolis (Moesia) sikkesidir. Ön yüzde Diadumenus sağa dönük büstü verilmiştir. Arka yüzde yer alan yılan Glykon'un gövdesi sikkenin sol alt köşesinden kuyrukla başlayıp sikkenin alt ortasına gelince yükselmeye başlamış, gövde burada bir kurdela düğümü gibi iki gözlü çörekledikten sonra dik olarak yukarıya çıkmıştır. Baş yine saçlı ve iri, ağzı açıktır. Baş içinde merkeze doğru gelen çizgilerin olduğu bir dairenin (nimbus) içinde yer alır.

Tarih : MS 217-218

Kaynakça : N. Moushmov (1912). 1332.

Katalog No : 106-Sikke

Levha No : 50a

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: Ağırlık: Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : Kısmen aşınmış, koyu yeşil patina oluşmuş

Yazıt :

Ön Yüz : [K]M OPEL ANTWNI DIADOVMENIANO -
[C], İmparator Diadumenus sağa dönük büstü

Arka Yüz : VP AGRIPPA NI - KOPOLITWN PRO / C
ICTRO(?) Çöreklenmiş yılan sağa dönük

Tanımı : İmparator Diadumenus (MS 217-218) dönemine ait Nikopolis (Moesia) sikkesidir. Ön yüzde Diadumenus sağa dönük büstü verilmiştir. Arka yüzde yer alan yılan Glykon'un gövdesi alttakileri daha küçük ve arası açık olmak üzere üsttekiler ise birbirine simetrik iki yuvarlak halinde dört göz oluşturan çöreklenmiş vaziyette gösterilmiştir. Baş geriye doğru yaslanarak yükselmiştir. Baş da saç belli olmaktadır. Ağzı açıktır. Baş yine saçlı ve iri, ağzı açıktır. Baş içinde merkeze doğru gelen çizgilerin olduğu bir dairenin (nimbus) içinde yer alır.

Tarih : MS 217-218

Kaynakça : B. Pick (1898). 1823.;

Katalog No : 106a-Sikke

Levha No :

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: Ağırlık: Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : Kısmen aşınmış, koyu yeşil patina oluşmuş

Yazıt :

Ön Yüz : [K]M OPEL ANTWNI DIADOVMENIANO -
[C], İmparator Diadumenus sağa dönük büstü

Arka Yüz : VP AGRIPPA NI - KOPOLITWN PRO / C
ICTRO(?) Çöreklenmiş yılan sağa dönük

Tanımı : İmparator Diadumenus (MS 217-218) dönemine ait Nikopolis (Moesia) sikkesidir. Ön yüzde Diadumenus sağa dönük büstü verilmiştir. Arka yüzde yer alan yılan Glykon'un gövdesi alttakileri daha küçük ve arası açık olmak üzere üsttekiler ise birbirine simetrik iki yuvarlak halinde dört göz oluşturan çöreklenmiş vaziyette gösterilmiştir. Baş geriye doğru yaslanarak yükselmiştir. Baş da saç belli olmaktadır. Ağzı açıktır. Baş yine saçlı ve iri, ağzı açıktır. Baş içinde merkeze doğru gelen çizgilerin olduğu bir dairenin (nimbus) içinde yer alır.

Tarih : MS 217-218

Kaynakça : I. Varbanov (2005-2007). 3659.

Katalog No : 107-Sikke

Levha No : 50b

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: Ağırlık: Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : Kısmen aşınmış

Yazıt :

Ön Yüz : AVT K M AVPH ANTΩNEINOC, İmparator
Elagabalus sağa dönük büstü

Arka Yüz : VIIA NOB POVΦOV NIKOΠOΛITΩN ΠPOC
ICTPO, Çöreklenmiş yılan sağa dönük

Tanımı : İmparator Elagabalus (MS 218-222) dönemine ait Nikopolis (Moesia) sikkesidir. Ön yüzde Elagabalus sağa dönük büstü verilmiştir. Arka yüzde yılan dört gözlü çöreklenmesi ardından dik orak şeklinde yükselmiştir. Kuyruk sağ alttaki gözün içinden geçmektedir. Baş açık ve dil dışarıdadır.

Tarih : MS 218-222

Kaynakça : N. Moushmov (1912). 1409.

Katalog No : 108-Sikke

Levha No : 51a

Korunduğu Müze : Çap: 29 mm, Ağırlık: Eksen:

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : -

Malzeme : Bronz

Durumu : Kısmen aşınmış

Yazıt :

Ön Yüz : AVT K M ANT ΓΟΡΔΙΑΝΟC AVO, İmparator Gordianusus III sağa dönük büstü

Arka Yüz : VII CAB ΜΟΔΕCΤΟV ΝΙΚΟΠΟΛΕΙΤΩΝ ΠΡΟCΙCΤ, Çöreklenmiş yılan sağa dönük

Tanımı : İmparator Gordianusus III (MS 238-244) dönemine ait Nikopolis (Moesia) sikkesidir. Ön yüzde Gordianusus sağa dönük büstü verilmiştir. Arka yüzde yer alan yılan Glykon'un gövdesi sikkenin sol alt köşesinden kuyrukla başlayıp sikkenin alt ortasına gelince yükselmeye başlamış, gövde burada bir kurdela düğümü gibi iki gözlü çöreklenmiştir sonra dik olarak yukarıya çıkmıştır. Baş yine saçlı ve iri, ağzı açıktır. Baş içinde merkeze doğru gelen çizgilerin olduğu bir dairenin içinde yer alır.

Tarih : MS 238-244

Kaynakça : N. Moushmov (1912). 1487.

Katalog No : 109-Sikke

Levha No : 51b

Korunduğu Müze :

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: Ağırlık: Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : İyi durumda

Yazıt :

Ön Yüz : AVT K M ANTΩΓOPΔIANOC AVT, İmparator Gordianusus III ve Serapis'in büstleri karşı karşıya

Arka Yüz : ΔIONYCOΠIOΛEITΩN, Çöreklenmiş yılan sağa dönük

Tanımı : İmparator Gordianusus III (MS 238-244) dönemine ait Dionysopolis (Moesia) sikkesidir. Ön yüzde Gordianusus III ve Serapis'in büstleri karşı karşıyadır. Arka yüzde yer alan yılan Glykon'un gövdesi altta kalanları daha küçük olmak üzere dört gözlü bir çöreklenme yaptıktan sonra orak biçimli bir şekilde yukarı kalkmış. Vücuda göre daha iri olan kafasında aşınmadan dolayı ayrıntılar görülememekte. Yılanın başının arkasında sikkesin sol tarafından E harfi bulunmakta.

Tarih : MS 238-244

Kaynakça : SNG Black Sea, Plate XL, 874.

Katalog No : 110-Sikke

Levha No : 52a

Korunduğu Müze :

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: Ağırlık: Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : İyi durumda, koyu yeşil patina oluşmuş

Yazıt :

Ön Yüz : AVT K M ANTΩΓOPΔIANOC AVT İmparator Gordianusus III ve Serapis'in büstleri karşı karşıya

Arka Yüz : ΔIONYCOΠIOΛEITΩN,Çöreklenmiş yılan sağa dönük

Tanımı : İmparator Gordianusus III (MS 238-244) dönemine ait Dionysopolis (Moesia) sikkesidir. Ön yüzde Gordianusus III ve Serapis'in büstleri karşı karşıyadır. Arka yüzde yer alan yılan Glykon'un gövdesi altta kalanları daha küçük olmak üzere dört gözlü bir çöreklenme yaptıktan sonra orak biçimli bir şekilde yukarı kalkmış. Vücuda göre daha iri olan kafasında aşınmadan dolayı ayrıntılar görülememekte. Yılanın başının arkasında sikkesin sol tarafından E harfi bulunmakta.

Tarih : MS 238-244
Kaynakça : N. Moushmov (1912). 111.

Katalog No : 111-Sikke

Levha No : 52b

Korunduğu Müze :

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: Ağırlık: Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : Korunmuş, kahverengi patina oluşmuş

Yazıt :

Ön Yüz : ANTWNINO ΓΟΡΔΙΑΝΟC AVΓ, AVT K M
İmparator Gordianusus III ve Serapis'in büstleri karşı karşıya

Arka Yüz : ΔΙΟΝΥCΟΠΟΛΕΙΤΩΝ, Çöreklenmiş yılan sağa dönük

Tanımı : İmparator Gordianusus III (MS 238-244) dönemine ait Dionysopolis (Moesia) sikkesidir. Ön yüzde Gordianusus III ve Serapis'in büstleri karşı karşıyadır. Arka yüzde yer alan yılan Glykon'un gövdesi altta kalanları daha küçük olmak üzere 4 gözlü bir çöreklenme yaptıktan sonra orak biçimli bir şekilde yukarı kalkmış. Yalnız sikkenin sağında kalan kıvrım hareketi vücudun diğerine göre daha ayrı bir yuvarlak yapmıştır. Vücuda göre daha iri olan kafasında ağız açık ve dili dışarıdadır. Yılanın başının arkasında sikkesin sol tarafından E harfi bulunmakta.

Tarih : MS 238-244

Kaynakça : N. Moushmov (1912). 122.

Katalog No : 112-Sikke

Levha No : 53a

Korunduğu Müze : -

Buluntu Yeri ve Yılı : -

Ölçüleri : Çap: Ağırlık: Eksen:

Malzeme : Bronz

Durumu : Kısmen yıpranmış
Yazıt :
Ön Yüz : İmparator Septimus Sevreus sağa dönük büstü
Arka Yüz : Çöreklenmiş Glykon'un başı yukarıya doğru dik olarak çıkmaktadır.
Tanımı : İmparator Septimus Severus (MS 193-211) dönemine ait Callatis (Moesia) sikkesidir. Ön yüzde imparator sağa dönük büst olarak verilmiştir. Arka yüzde ise Glykon çöreklenmiş ve sağa dönük olarak gösterilmiştir. Glykon'un kafası dik bir şekilde yükselmiş ve başını hafif kaldırmıştır. Başındaki saçları ve az da olsa sakalları belli olmaktadır.
Tarih : MS 193-211
Kaynakça : B. Pick (1898). 311.

Katalog No : 113-Sikke
Levha No : 53b
Korunduğu Müze :-
Buluntu Yeri ve Yılı : -
Ölçüleri : Çap: Ağırlık: Eksen:
Malzeme : Bronz
Durumu : Aşınmış, kahverengi patina oluşmuş
Yazıt :
Ön Yüz : AV K II CE IIETAC C, İmparator Geta büstü sağa dönük
Arka Yüz : KAAATIANQN Çöreklenmiş yılan sağa dönük
Tanımı : İmparator Geta (MS 209-211) dönemine ait Callatis (Moesia) sikkesidir. Ön yüzde Geta'nın sağa dönük büstü verilmiş. Arka yüzde yer alan yılan Glykon'un gövdesi altta kalanları daha küçük olmak üzere dört gözlü bir çöreklenme yaptıktan sonra orak biçimli bir şekilde yukarı kalkmış. Vücuda göre daha iri olan kafasının normal yılan başına göre değişik olduğu belli olup, çene altındaki uzun sakla görülmektedir. Yılanın çöreklendiği vücudunun tam ortasının arkasında sikkesin sol tarafından Δ harfi bulunmakta.

Tarih : MS 209-211
Kaynakça : N. Moushmov (1912). 304.

TAURİS

Katalog No : 114-Madalyon
Levha No : 54a-54b
Korunduğu Müze : -
Buluntu Yeri ve Yılı : Chersonesus-1982
Ölçüleri : Yükseklik 2,2 cm, Genişlik 1,2 mm, Kalınlık 0,2 cm
Malzeme : Altın
Durumu : -
Yazıt :
Tanımı : Sikke kalıbı içerisinde yapılmış olan madalyon 1982 yılında Chersonesus (Tauris) batı necropolünde yapılan kazılarda bulunan ve ana kayaya oyulmuş tonozlu bir mezar odası içerisindeki bir grup eser arasında yer alır. Oval biçimli altın yapraktan yapılmış madalyon üzerinde sağda profilden gösterilmiş ayakta duran bir Fortuna betimi bulunmaktadır. Tanrıçanın sağ eli ileriye doğru uzanmıştır. Elinde olan dümen ve kürek bulunmaktadır. Sol elinde ise cornucopia tutmaktadır ve bunun altında sakallı bir Glykon bulunmaktadır. Madalyonun çevresi altın tel ile lehimlenmiştir. Madalyonun sırt kısmındaki ilmek sonradan eklenmiştir.
Tarih : MS 2-3 Yüzyıl
Kaynakça : M.Y. Treister- V.M. Zubar (1994). s. 334-335.

SYRİA

Katalog No : 115-Yazıt
Levha No :
Korunduğu Müze : -
Buluntu Yeri ve Yılı : Antiochia (Syria)
Ölçüleri : Uzunluk: 0.13 m

Malzeme : -
Durumu : -
Yazıt : Φοίβος αχερσεχόμου νε φελην απερυχει
Tanımı : Antiochia'da (Syria) yuvarlak mermer bir kaidenin üzerine kazınmış yazıt. Yazıtta“Uzun saçlı Phoibos dağıtmış olmalı dert bulutlarını” ifadesi yer alır.
Tarih : MS 160
Kaynakça : P. Perdrizet (1903). s. 62-66.; L. Robert (1981). s. 415.; R.L. Fox (1986). s. 242.

Katalog No : 116-Gemma
Levha No : 55a
Korunduğu Müze : İstanbul (?)
Buluntu Yeri ve Yılı : Antiochia (?)
Ölçüleri : -
Malzeme : Jasper taşı
Durumu : -
Yazıt : -
Tanımı : Kırmızı jasper taşından yapılmış oval bir gemmadır. Buluntu yeri tam kesin Antiochia (Syria) olabilir. Gemma üzerinde Asklepios ayakta ve asasına dayanmış bir şekilde yarı çıplak durur. Asasında yılanı dolanmıştır ve sol omzunda da kuş bulunmaktadır. Karşısında ise onun reankarnesi olan Glykon bildiğimiz kült imajına yakın bir biçimde tasvir edilmiş şekliyle durur.
Tarih : MS 2. Yüzyıl
Kaynakça : F. Cumont (1887).; G.D. Battaglia (1990). s. 281.

Katalog No : 117-Glyptik
Levha No : 55b
Korunduğu Müze :
Buluntu Yeri ve Yılı : Syria
Ölçüleri : -

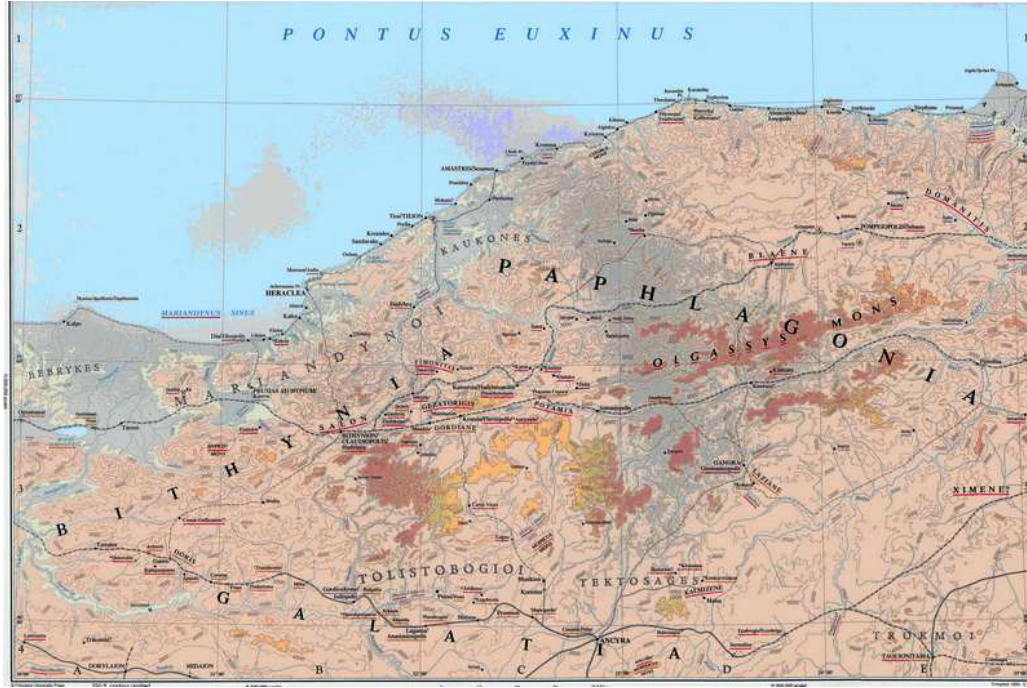
Malzeme	: Altın
Durumu	: Kutsal kalıntı mahfazasının bir bölümü kırık
Yazıt	: -
Tanımı	: Kutsal kalıntı mahfazasının altın kaplamalı ön yüzünde kabartma tekniğinde yapılmış bir figür topluluğudur. Mahfaza, kenarları ve altı eşit kenarlı, üst kısmı ise üçgen şekilde bitmektedir. Mahfazanın kenarları defneyapraklarıyla bordürlenmiştir. Ortada yıldız sütunu bulunmaktadır. Sütunun üstünde Aziz Simon oturmakta ve elinde kutsal kitap tutmaktadır. Sütun ve Aziz Simon'un üstünde ise bir midye kabuğu şeklinde daire bulunmaktadır. Sütuna sağ taraftan çıkan ve mahfazanın sağ tarafından başlayan bir merdiven sırası bulunmaktadır. Kuyruğu mahfazanın sağ alt köşesinden başlayan büyük bir yılan (şeytan) sütuna dolanmaktadır. Yılanın vücut detayları belirtilmiştir. Yılanın kafası derin bir "S" yaparak Aziz Simon'un paraleline kadar uzanmıştır. Yılanın başı büyük ve ayrıntılı biçimde işlenmiştir. Yuvarlak gözleri ve elmacık kemikleri belirgin yapılmıştır. Yılanın ensesine kadar uzanmış saçları geriye doğru taranmış gibidir. Yılanın çenesinin altında oldukça dolgun saklarlı bulunmaktadır.
Tarih	: MS 6. Yüzyıl
Kaynakça	: P. Brown (2000). s.58.

MISIR

Katalog No	: 118-Gemma
Levha No	: 56a
Korunduğu Müze	: -
Buluntu Yeri ve Yılı	: -
Ölçüleri	: -
Malzeme	: -
Durumu	: -
Yazıt	: XNOGMIC ΓΑΥΚΩΝΑ ΙΑΩ
Tanımı	: Gemma Mısır'ın gnostik güneş sembolü olan aslan yüzlü ve yılan vücutlu Chnoubis ile birlikte gösterilmiştir.
Tarih	: MS 2. Yüzyıl

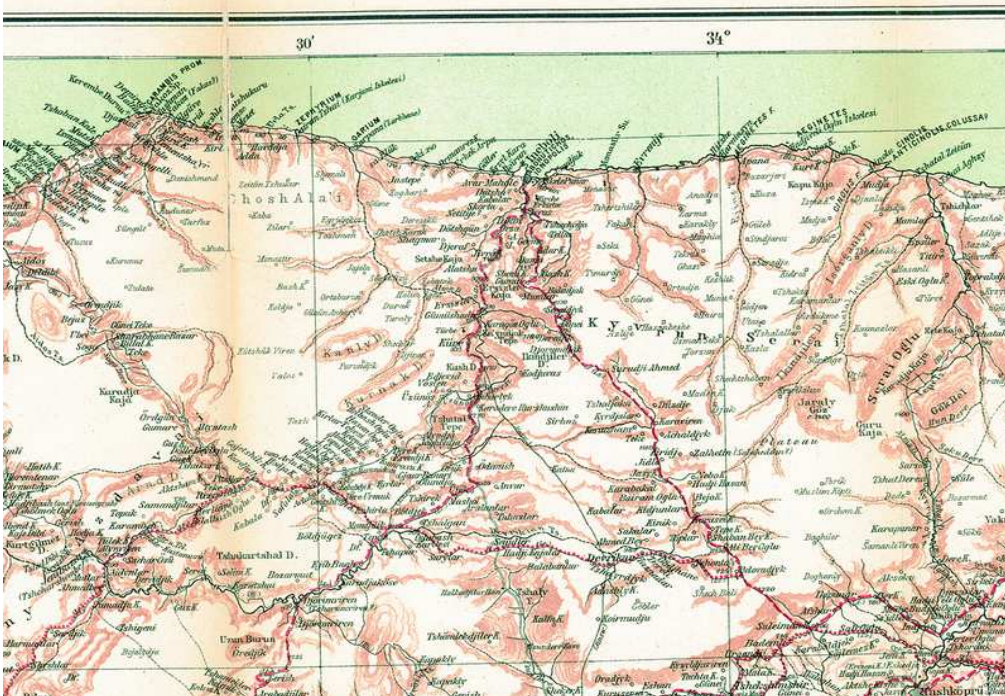
Kaynakça : G.D. Battaglia (1990). s.283.; F. Cumont (1887). s. 44.; E. Babelon (1900). s. 70.; F. Cumont (1910). s.1469.; L. Robert (1981). s. 514.

Ek 2. Levhalar

Harita 10.

Kaynak: Barrington Atlas, Paphlagonia Bölgesi

Harita 11.

Kaynak: R. Leonhard (1915). Ek.

Levha 1a.

Kaynak: Kastamonu Kent Müzesi Arşivi

Levha 1b.

Kaynak: Kastamonu Kent Müzesi Arşivi

Levha 2a.

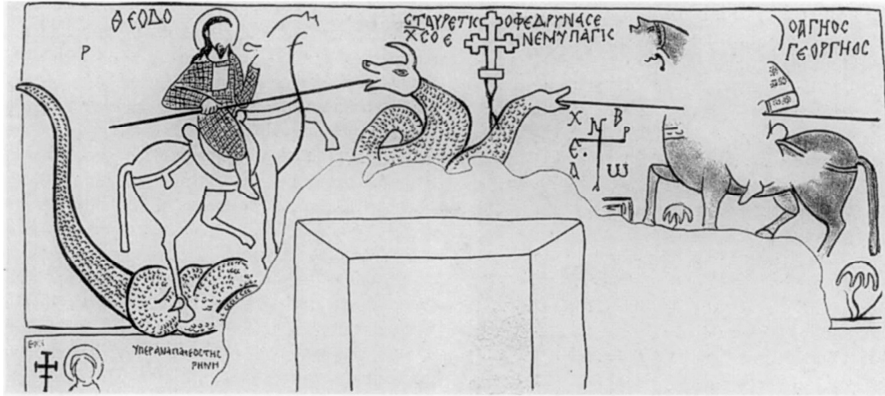

Levha 2b.

Levha 3a.

Kaynak: O, Pancaroğlu (2004). s. 152

Levha 3b.

Kaynak: O. Pacaroğlu (2004). s.155

Levha 4a.

Kaynak: Fahri Özbek arşivi

Levha 4b.

Kaynak: Waddigton vd. (1910). s. 545, 225 tav. 94, 12, 1910

Levha 5a

Kaynak: Waddington vd. (1910). s. 545, 225 tav. 94, 13, 1910

Levha 5b

Kaynak: Waddington vd. (1910). s. 545, 225 tav. 94, 14, 1910

Levha 6a.

Kaynak: C. Marek (2003). s. 116 abb 171 a.b

Levha 6b.

Kaynak: Waddington vd. (1910). s. 562, 353 tav. 97, 14, 1910

Levha 7a.

Kaynak: Waddington vd. (1912). s. 623, 54 ep. 616 n. 2 tav.107, 27, 1912

Levha 7b.

Kaynak: C. Marek (2003). s.114-115

Levha 8a.

Kaynak: Aulock (1957). No 6251

Levha 8b.

Kaynak: M. Arslan (2004). s. 152, L 25, B 84

Levha 9a.

Kaynak: <http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/2377/?search&stype=quick&q=antoninus&rno=1794> (10.10.2010)

Levha 9b.

Kaynak: W.W. Worth (1964). BMC Mysia s. 164, 283 tav. 29, 4

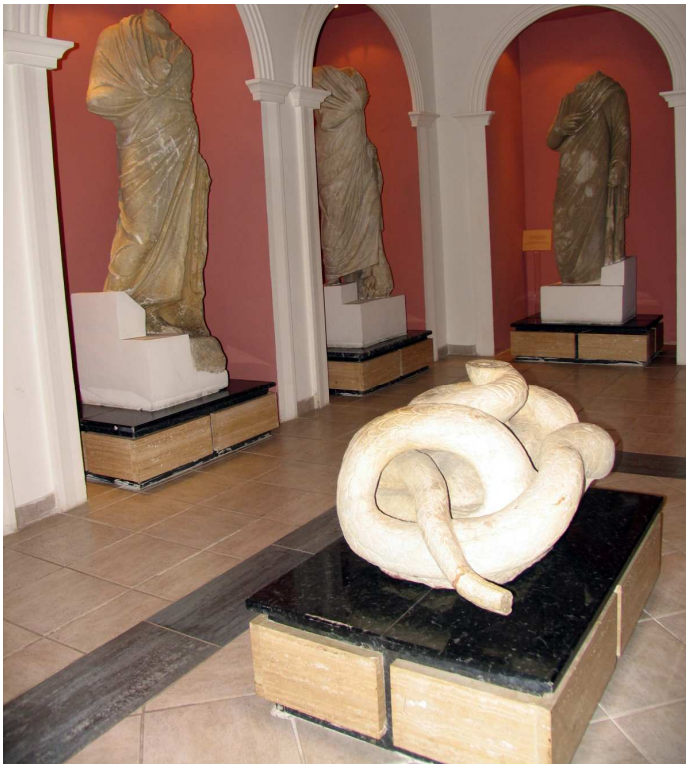
Levha 10 a.

Levha 10b.

Levha 11 a.

Levha 11 b.

Levha 12a.

Levha 12b

Levha 13 a.

Levha 13b.

Levha 14a.

Levha 14b.

Levha 15a.

Levha 15b.

Levha 16a.

Kaynak: D. Williams (2009). s. 105-136, pl.19-29.-15 no.17, pl. 20 no. 17

Levha 16b.

Kaynak: L. Forrer (1922-9). 11-20-41 4796

Levha 17a.

Kaynak: W. W. Wroth (1976). BMC Asia Minor, pl. XIX.1

Levha 17b.

Kaynak: Waddington vd. (1912). pl. XVII.13

Levha 18a.

Kaynak: M. Fox. (2009). s.50

Levha 18b.

Kaynak: Waddington vd. (1904). pl. XVII.16

Levha 19a.

Kaynak: Waddington vd. (1904). S. 170, tav 15

Levha 19b.

Kaynak: Waddington vd. (1904). S. 170, tav 15. 17,20

Levha 20a.

Kaynak: Aulock (1967). Taf. 233, 6797

Levha 20b.

Kaynak: Waddington vd. (1904). s. 170, tav 15. 17,21

Levha 21a.

Kaynak: Waddington vd. (1904). s. 170, tav 15. 17,22

Levha 21b.

Levha 22a.

Kaynak: Aulock (1957). Taf. 234, 6820

Levha 22b.

Kaynak: Fahri Özbek arşivi

Levha 23a.

Kaynak: <http://www.muenzen-ritter.de/shop/>(12.05.2010)

Levha 24a.

Kaynak: G. Grimm (1989). s.168-181

Levha 24b.

<http://www.agathe.gr/id/agora/image/2008.01.0122> (10.10.2010)

Levha 25a.

Kaynak: <http://www.agathe.gr/id/agora/image/2008.01.0125> (10.10.2010)

Levha 25b.

Kaynak:

http://www.mfa.org/collections/search_art.asp?recview=true&id=152764&coll_keywords=glykon&coll_accession=&coll_name=&coll_artist=&coll_place=&coll_medium=&coll_culture=&coll_classification=&coll_credit=&coll_provenance=&coll_location=&coll_has_images=&coll_on_view=&coll_sort=0&coll_sort_order=0&coll_view=0&coll_package=0&coll_start=1, (12.08.2010)

Levha 26a.

Kaynak:

http://www.mfa.org/collections/search_art.asp?recview=true&id=152764&coll_keywords=glykon&coll_accession=&coll_name=&coll_artist=&coll_place=&coll_medium=&coll_culture=&coll_classification=&coll_credit=&coll_provenance=&coll_location=&coll_has_images=&coll_on_view=&coll_sort=0&coll_sort_order=0&coll_view=0&coll_package=0&coll_start=1, (12.08.2010)

Levha 26b.

Kaynak: <http://www.coinarchives.com/a/lotviewer.php?LotID=347881&AucID=625&Lot=2137>
(29.04.2010)

Levha 27a.

Kaynak: N. Moushmov (1912). 2629

Levha 27b.

Kaynak: N. Moushmov (1912). 2717

Levha 28a.

Kaynak: N. Mousmov (1912). 2717

Levha 28b.

Kaynak: I. Varbanov (2005-2007). 3951

Levha 29a.

Kaynak: <http://www.sarmis.org/romalo0708.htm>. (08.08.2010)

Levha 29b.

Kaynak: N. Moushmov (1912). 2991

Levha 30a.

Kaynak: N. Moushmov (1912). 3011

Levha 30b.

Kaynak: N. Moushmov (1912). 3034

Levha 31a.

Kaynak: N. Moushmov (1912). 3055

Levha 31b.

Kaynak: T.E. Mionnet (1837). 844

Levha 32a.

Kaynak: <http://www.forumancientcoins.com/gallery/displayimage.php?album=search&cat=0&pos=>
(14.09.2010)

Levha 32b.

Kaynak: N. Moushmov (1912). 4094

Levha 33a.

Kaynak: N. Moushmov (1912). 4125

Levha 33b.

Kaynak: N. Moushmov (1912). 4138

Levha 34a.

Kaynak: M. Fox (2009). s. 55

Levha 34b.

Kaynak: N. Moushmov (1912). 4260

Levha 35a.

Kaynak: SNG Cop (1942). Trachia Vol II, 1, Plate 14

Levha 35b.

Kaynak: SNG Cop (1942). Trachia Vol II, 1, Plate 14, 718

Levha 36a.

Kaynak: N. Moushmov (1912). 4334

Levha 36b.

Kaynak: SNG Cop (1942). Trachia Vol II, 2, Plate 14, 800

Levha 37a.

Kaynak: N. Moushmov (1912). 5265

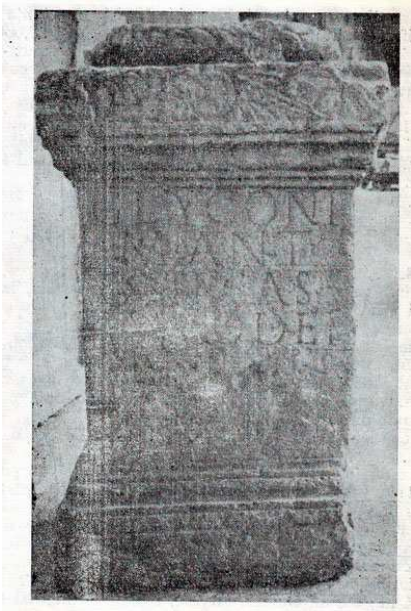
Levha 37b.

Kaynak: N. Moushmov (1912). 5333

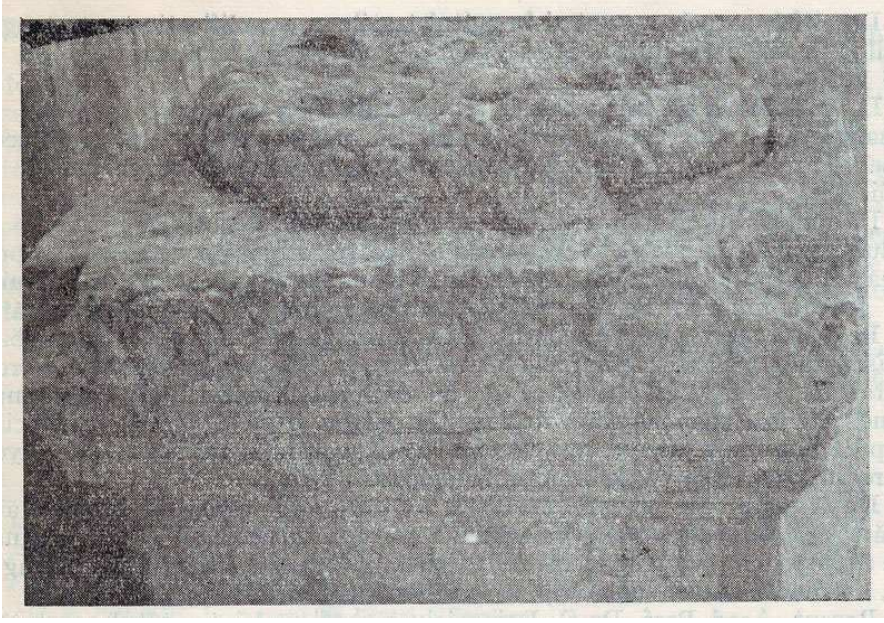
Levha 38a.

Kaynak: V. Canarache vd. (1963). s. 5-14

Levha 38b.

Kaynak: A. Culcer (1963). s.611-619

Levha 39a.

Kaynak: A. Culcer (1963). s. 611-619

Levha 39b.

Kaynak: B. Pick- K. Regling (1910). no:3268 tav.21, 33

Levha 40a.

Kaynak: N. Moushmov (1912). 2275

Levha 40b.

Kaynak: N. Moushmov (1912). 2326. No.2812.

Levha 41a.

Kaynak: N. Moushmov (1912). 2326. No.2812.

Levha 41b.

Kaynak: N. Moushmov (1912). 480

Levha 42a.

Kaynak: N. Moushmov (1912). 554

Levha 42b.

Kaynak: SNG Cop. (1942). Thracia I, 1, Plate 5, 226

Levha 43a.

Kaynak: I. Varbanov (2005-2007). Vol.1. No. 1352

Levha 43b.

Kaynak: I. Varbanov (2005-2007). Vol.1. No. 1352

Levha 44a.

Kaynak: N. Moushmov (1912). 679, VIII, 24

Levha 44b.

Kaynak: I. Varbanov (2005-2007). 1658

Levha 45a.

Kaynak: B. Pick (1898). 971

Levha 45b.

Kaynak: N. Moushmov (1912) 729

Levha 46a.

Kaynak: I. Varbanov (2005-2007). 1568

Levha 46b.

Kaynak: B. Pick (1898). 1206, XX, 11

Levha 47a.

Kaynak: I. Varbanov (2005-2007). 2100

Levha 47b.

Kaynak: N. Moushmov (1912). 949

Levha 48a.

Kaynak: B. Pick (1898). 1419

Levha 48b.

Kaynak: SNG Cop. (1942). Thracia I 2, Plate 6, 276

Levha 49a.

Kaynak: N. Moushmov (1912). 1253

Levha 49b.

Kaynak: N. Moushmov (1912). 1332

Levha 50a.

Kaynak: B. Pick (1898). 1823.; I. Varbanov (2005-2007). 3659

Levha 50b.

Kaynak: N. Moushmov (1912). 1409

Levha 51a.

Kaynak: N. Moushmov (1912). 1487

Levha 51b.

Kaynak: SNG BM (1993). Black Sea, Plate XL, 874

Levha 52a.

Kaynak: N. Moushmov (1912). 111

Levha 52b.

Kaynak: N. Moushmov (1912). 122

Levha 53a.

Kaynak: B. Pick (1898). no: 311

Levha 53b.

Kaynak: N. Moushmov (1912). 304

Levha 54a.

Kaynak: M.Y. Treister ve V. M. Zubar (1994). s.334-335

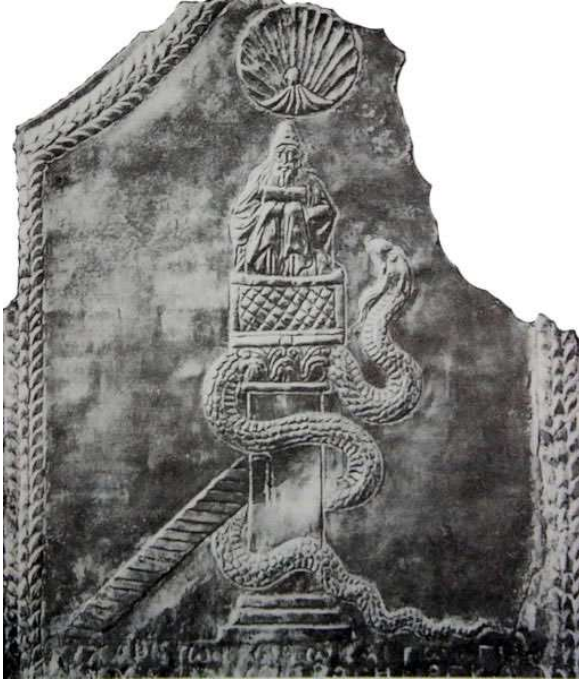
Levha 54b.

Kaynak: M.Y. Treister ve V. M. Zubar (1994). s.334-335

Levha 55a.

Kaynak: F. Cumont (1887).

Levha 55b.

Kaynak: P. Brown (2000). s. 58

Levha 56a.

Kaynak: F. Cumont (1887). s.44

Ek 3

Sözlük

Keryks: Eleusis gizemle törenlerinde yer alan rahiplerden biri. Kutsal müjde, haber veren.

Cevzeher gezegeni: Düğüm noktası; (Lat. draconis, nodus evchens): “Bu altı gezegenin dışmerkezli kürelerinin düzlemlerinden her biri, ekliptik düzlemini karşılıklı iki noktada keser. Dışmerkezli küreler kuzey ve güney yönünde ekliptiğe eğimlidirler. Ekliptikte, gezegenlerin küresinde (gezegenin) kuzeye doğru (yöneldiği) nokta çıkış düğümü olarak adlandırılır. Bu cevzeherdir. Bunun karşısındaki nokta da iniş düğümü olarak adlandırılır.”

Consul: Kıdemli sivil ve askeri yargıç sınıfı

Cornucopia: Bereket boynuzu.

Dadauchos: Meşela taşıyan.

Demon: Cin

Epiphanie: Tanrının görünmesi.

Eumolpides: Eleusis’in başrahibinin unvanı.

Hieros Logos: ἱερός λόγος-Kutsal söz.

Hierophantes: Kutsal şeyleri gösteren rahip.

Incubatiou: Uykuya yatmak.

Kült: Tapım, Tapınma. Tapınım ile ilgili olan her şey.

Proconsul: Roma İmparatorluk dönemine eyalet valilerine verilen ad

Phoibos: Tanrı Apollon’un epiteplerinden biri. Işık Saçan.

Pluton: Roma Dönemi yer altı tanrısı.

Simbal: İki zilden oluşan çalgı.

Soter: Kurtarıcı.

Thiasos: Gizem dini topluluğu.

Theos dia kolpou: Tanrının kucaktan geçmesi.

Tyran: Gücü zorla eline geçiren ve bulunduran.

Kaynakça

Antik Kaynaklar

- Arist. Eth. EUD. Aristoteles *Ethica Eudemia*. (1999). *Eudemos'a etik*, (Çev: Saffet Babür). Ankara: Dost Kitapevi Yayınları.
- Arr. Peripl. M. Eux. Arriannus *Periplus Euxini Maris*. (2005). *Arrianus'un Karadeniz Seyahati*. (Çev. Murat Arslan). İstanbul.
- Athenagoras. Leg. Athenagoras *Legatio pro Christianis*. (1885). *A plea for the Christians* (Çev. B.P. Pratten). From Ante-Nicene Fathers, Vol. 2. Edited by Aleksander Roberts, James Donaldson, and A. Cleveland Coxe. Christian Literature Publishing Co.
- Historia Augusta, (2002) *Historia Augusta filozof imparator Marcus Aurelius Antoninus*. (Çev. Çiğdem Menzilioğlu). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Lukian Alex. Lukianos *Alexander*. (1925). *Alexander the false prophet* (Trans. A.M. Harmon) Loeb Classical Library.
- Philostr. VA. *Philosrtatus Vita Apollonii*. (2005-2006). *Apollonius of Tyana*. 3 volumes. (Çev: C. P. Jones) Loeb Classical Library.
- Plin. (Y).Tra. Plinius *Epistulae ad Traianum*. (1990). *Correspondence with Trajan from Bithynia*, (Çev. W. Williams) Epistles X, trans., Wiltshire.
- Strab. Strabon Geographica. (1993). *Antik Anadolu Coğrafyası*, (Çev. A. Pekman). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Zos. HN. Zosimus *Historia Nova*. (1814). *New History*, (Çev. W. Green-T. Chaplin). London.

Modern Kaynaklar

- Adülkadiroğlu, A. (2005) *Kastamonu'da Bayramilik ve Şemsizade Ailesi*, Ankara: Anıl Matbaa ve Ciltevi.
- Akşit, O. (1985) *Roma İmparatorluk Tarihi-MÖ 27 - MS 395*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Alsan Ş. (2005) *Türk Mimari Süsleme Sanatlarında Mitolojik Kaynaklı Hayvan Figürleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.

- Ameling, G. W. (1985) *Ein Atlas für Aleksander von Abonuteikhos*. Epigraphy Anatolia, Vol. 6.
- Arslan, M. (2004) *Galatya Krallığı ve Roma Dönemi Ankyra Şehir Sikkeleri*. Ankara.
- Arslan, M. (2006) Pessinus ve Tavium Sikkeleri..i Anadolu Medeniyetleri Müzesi 2005 Yıllığı, Ankara, 125-183.
- Aulock v. S. (1957). *Sylloge Nummorum Graecorum Deutschland, Aulock v. S., Pontus-Paphlagonien- Bithynien*. Berlin.
- Aulock v. S. (1967) *Sylloge Nummorum Graecorum Deutschland, Nachträge I. Aulock v. S., Pontus-Paphlagonien-Bithynien*. Berlin.
- Babelon, E. (1900a) *Guide Illustré au Cabinet des Medailles et Antiques De La Bibliothèque Nationale*. Paris.
- Babelon, E. (1900b) *La faux prophete Alexandre d' Abonotichos*. Revue Numismatique, 4. Serie, 4. 1-30.
- Battaglia, G. B. (1900) *Glycon*. LIMC IV-I. 279-283.
- Bayat, H. (1996/97) *Klasik İslam Kaynaklarında Asklepios ve Kültünün Günümüz Anadolu'sundaki İzleri*. Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları – 2/3 Ed. Prof. Dr. Nil Sarı, İstanbul.
- Behçet, M. (1925a) *Kastamonu Asar-ı Kadimesi*. İstanbul: Matbaai Amire.
- Behçet, M. (1925b) *Kastamonu Asar-ı Kadimesi*., Yayına Hazırlayan Musa S. Cihangir. 1998. Kastamonu: İl Özel İdaresi Yayınları.
- Belke, K. (1996). *Tabula Imperii Byzantini 9: Paphlagonien Und Honorias*. Wien. Österreichische Akademie der Wissenschaften.
- Bijişkyan, P. M. (1869) *Karadeniz Kıyıları Tarih ve Coğrafyası 1817-1819*. (Çev. Hrand D. Andreasyan) İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Dergisi.
- Birley, A. R. (2001). *Marcus Aurelius*. New York.
- Brown, P. (2000). *Geç antik çağda Roma ve Bizans dünyası*. (Çev. Turhan Kaçar). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Burkert, W. (1999) *İlkçağ gizem tapıları* (Çev. Sina Şener). İstanbul: İmge Kitapevi.
- Canarache, V.; Aricescu, A.; Barbu, V.; ve Radulescu A. (1963). *Tezaurul de sculpturi de la Tomis*, Bucharest.

- Cantay, G. (1992) *Anadolu Selçuklu ve Osmanlı darüşşifaları*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Caster, M. (1938). *Etudes sur Alexandre ou le faux prophete de Lucien*, Des Belles Lettres, Paris.
- Chaonitis, A. (2002) *Old wine in a new skin: tradition and innovation in the cult foundation of Aleksander of Abonouteichos*. Electrum Vol. 6. 67-85.
- CIL, (1857-1950). Corpus Inscriptionum Latinarum serisi Cilt III, Londra, Roma, New York, Berlin. 1021-1022
- Culcer, A. (1963). *Cutul lui Glycon la Tomis si la Apulum* Apulum VI. Alba Iulia.611-619.
- Cumont, F. (1887). *Aleksander D'Abonotichus-un episode de l'histoire du paganisme*. Belgique.
- Cumont, F. (1910). *Glycon* RE VII,1. 1468-1469.
- Çiftçi, F. (2006). *Kastamonu camileri-türbeleri ve diğer tarihi eserleri*. Kastamonu: Kastamonu Belediyesi.
- Dzielskai M. (1986). *Apollonius of Tyana in legend and history*. Roma.
- Drews, R. (1992). *Karadeniz'in en eski Grek yerleşmeleri*. (Çev. Doç. Dr. Ömer Çapar) AÜ DTCF Derigisi. XV. 26. Ankara. 303-327.
- Dumerson, M. (1829). *Decription des medailles antiques de cabinet de feu M. Allier de Hautrache*. Paris.
- Dürüşken, Ç. (2000). *Roma'nın gizem dinleri*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Eyüpgiller, K. K. (1998). *Bir kent tarihi Kastamonu* İstanbul: Eren Yayıncılık.
- Evliya Çelebi. (1970). *Evliya Çelebi seyahatnamesi*, 3. Kitap (Çev. Zuhuri Danışman). İstanbul: Zuhuri Danışman Yayınevi.
- Flintermann, J. J. (1997). *The date Of Lucian's visit to Abonuteikhos*. Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik 119. Bonn. 280-282.
- Forrer, L. (1922-9). *Descriptive Catalogue of the Collection of Greek Coins formed by Sir Hermann Forrer*.
- Fox, R. L. (1986). *Pagans and Christians*. Suffolk.
- Fox, M. (2009). *Lucian and the prophet's request*. The Numismatist. Vol 122. No.4. April.
- Gökberk, M. (1994). *Felsefe tarihi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gökoğlu, A. (1952). *Paphlagonia- gayri menkul eski eserleri ve arkeolojisi*. Kastamonu.

- Grimm, G. (1989). *Aleksander The False Prophet and His God Asclepius-Glycon-Remark Concerning yhe Representation of Asclepius with an Egg (type Nea Paphos-Alexandria-Trier)*. Cyprus and the East Mediterranean in the Iron Ages, ed. Veronica A. Tatton-Brown. London. 169-181.
- Hammond, M. (1959). *The Antonine monarchy.*, Rome.
- Hirschfield, G. (1893). *Abonuteikhos*. RE. I. 1. 106.
- Hollstein, W. ve Jarman, F. (1995). *Isis und Sarapis in Ionopolis*. Jahrbuch for Numismatik und Geldgeschichte. 45. 29-37.
- Jacopi, G. (1936). *Dalla Paflagonia alla Commagene*. Roma.
- Jones, C.P. (1986). *Culture and society in Lucian*. London.
- Jones, C.P. (1998). *A Follower of the God Glykon?* Epigraphy Anatolia, Vol. 30. Bonn. 107-109.
- Kaçar, T. (2008). *Early Christianity in the Black Sea: an examination of the literary evidence*. Colloquium Anatolicum. 7. 197-215.
- Kaygusuz, İ. (1980). *Gangra (Çankırı) Çevresinde Yeni Bulunmuş Grekçe Yazıtların Filolojik Değerlendirilmesi ve Bölgenin Eski Çağ Tarihi ve Kültürüne Katkıları Yönünden İncelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul. İstanbul Üniversitesi.
- Kırksekizoğlu, A. O. (1938). *Beyza*. İstanbul.
- Koçak, Ö. (2006). *Eskiçağ'da Orta Karadeniz bölümü madenciliği*. Karadeniz Araştırmaları Sempozyum Bildirileri. Ankara. 1-39.
- Kos, M. S. (1991). *Draco and the survival of the serpent cult in the Central Balkans*. Tykhe Vol 6. 183-192.
- Lenormant, F. (1857). *Description des medailles et antiques composantes le cabinet de M. Le Baron Behr*. Paris.
- Lenormant, F. (1878). *Un monument de culte de Glykon*. Gazette Archéologique. Paris.
- Leonard, R. (1915). *Paphlagonia: Reisen und forschungen im nordlichen Kleinasien*.
- Liddle, H. G. ve Scott R. (1996). *A Grek-English lexicon*. New Supplemend Added, Clarendon Pres, Oxford.
- MacMullen, R. (1982). *Paganism in the Roman Empire*. Yael Universty Press.
- Macmullen, R. (1992). *Enemies of the Romen Order*. Routledge.

- Magie, D. (1950). *Roman rule in Asia Minor, to the end of the third century after Christ*. Princeton.
- Marek, C. (1993). *Stadt, ara und territorium in Pontus-Bithynia und Nord-Galatia*. Tübingen.
- Marek, C. (1996). *Abonuteikhos*. DNP Band. 1. A-Ari. 27-28.
- Marek, C. (2003). *Pontus et Bithynia, die Römischen provinzen norden Kleinasien*. Rhein.
- Marek, C. (2008). *Epigraphische forschungen in Pompeiopolis*.
- B.C. McGing (1986). *The foreign policy of Mithridates VI Eupator, king of Pontus*. Brill.
- Mionnet, T. E. (1837). *Description de médailles antiques, grecques et Romaines*. Paris
- Mitchell, S. (1993a). *Anatolia, land, men and god in Asia Minor Vol I*. Oxford.
- Mitchell, S. (1993b). *Anatolia, land, men and god in Asia Minor Vol II*. Oxford.
- Moushmov, N. (1912). *Ancient coins of the Balkan peninsula*.
- Nilsson, M. P. (1963). *The High God and the Mediator*. Harvard Theological Review. Vol. 56. No. 2. Cambridge University Press. 101-120.
- Nilsson, M. P. (1988). *Geschichte Der Griechischen religion zweiter band, Die Hellenistische und Römische zeit*. München.
- Nock, A. D. (1928). *Aleksander of Abonuteikhos*. The Classical Quarterly. Vol. 22. No. 3/4, 160-162.
- Ocak, A.Y. (1997). *Kültür tarihi kaynağı olarak Menakıb-Nameler, metodolojik bir yaklaşım*. Ankara. Türk Tarih Kurumu
- Ostrogorsky, G. (1986). *Bizans Devleti tarihi*. (Çev. F. Işıltan) Ankara: TTK.
- Ögel, B. (2002). *Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıkları İle Destanlar)*. II. Cilt. Ankara. Türk Tarih Kurumu
- Öney, G. (1969). *Anadolu Selçuklu sanatında ejder figürleri*. Belleten. Sayı 33. Ankara. 171-192.
- Öney, G. (1970). *Anadolu Selçuklularından heykel, figürlü kabartma ve kaynakları hakkında notlar*. Selçuklu Araştırmaları Dergisi I-1969. Ankara: TTK. 187-191.
- Pancaroglu, O. (2004). *The Itinerant Dragon-Slayer: forging paths of image and identity in Medieval Anatolia*. Gesta. Vol. 43, No. 2, 151-164.
- Peker, A. U. (1996). *Anadolu Selçuklularının anıtsal mimarisi üzerine kozmoloji temelli bir anlam araştırması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İTÜ.

- Perdrizet, P. (1903). Une inscription d'Antiochie qui reproduit un oracle d'Alexandre d'Abonouteichos CRAI. 62-66.
- Pick, B. (1898). Die antiken Münzen von Dacien und Moesien, Volume I/I. Berlin.
- Pick, B. ve Regling, K. (1910). *Die antiken Münzen von Dacien und Mö sien*. Vol. I/II. Berlin.
- Pleket, H. W. (1958). *The Grek inscriptions in the Rijksmuseums von Oudheden at Leyden*, SEG XVIII. 519, 27-30.
- Reinach, T. (1905) *Stele from Abonuteikhos*. *Numismatic Cronicle*. The Royal Numismatic Society. London. 113-119
- Robert, L. (1980). *A Travers L'asie Mineure*. Diffusion de Boccard. Paris.
- Robert, L. (1982). *Le serpent Glycon à Athènes*. CRAI. 513-535.
- Robinson, M. A. (1978). *The cult of Asklepius and the Theatre*. Educational Theatre Journal. Vol: 30. no. 4 December. 530-542
- Rochette, B. (2001). *Aelius Aristide, Lucien, Apulée : trois témoins du sentiment religieux dans l'Empire romain au IIe s. ap. J.-C.* Université de Liège - Département de langues & littératures classiques.
- Ruge, W. (1997). *Ionopolis*. Paulys Realencyclopädie Der Classischen Altertumswissenschaft, Band IX. 2. Stuttgart.
- Sarefield, C. D. (2004). *Burning Knowledge": Studies Of Bookburning In Ancient Rome*. The Ohio State University. USA.
- Sinanoğlu, S. (1953). *Yunanca Türkçe Sözlük*. Ankara: TTK
- SNG BM Black Sea. (1993). *Sylloge Nummorum Graecorum British Museum 1: The Black Sea*; London, England.
- SNG Copenag (1942). *Sylloge Nummorum Graecorum. The Royal Collection of Coins and Medals. Danish National Museum, Thracia I Part* . Copanhamen.
- SNG Stancomb (2000). *Sylloge Nummorum Graecorum: Volume XI: The William Stancomb Collection of Coins of the Black Sea Region A4*. Oxford.
- Sumerer, L. (2009). *Paphlagonia'nın metropolisi Pompeiopolis*. Üsküdar'a kadar Kastamonu, İstanbul: YKY.
- Şahin, N. (1998). *Klaros*. İstanbul: Ege Yayınları.
- Tanrıver, D.S Akar. (2009). *Apollon Klaros kültü, kehanet pratikleri ve adaklar*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi.

- Taşlıklioğlu, Z. (1963). *Apollon kültü ile ilgili kaynaklar*. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Texier, C. (2002) *Küçük Asya, coğrafyası, tarihi ve arkeolojisi*. (Çev. Ali Usta) Ankara: Enformasyon ve Dökumasyon Hizmetleri Vakfı.
- Thompson, D. B. (1959). *Miniature sculpture from the Athenian Agora*, American School of Classical Studies at Athens. Princeton.
- Thompson, H. (1976). *The Athenian Agora. A guide to the excavation and museum*. American School of Classical Studies at Athens. Princeton.
- Treister, M.Y. ve Zubar, V.M. (1994). *A Gold medallion representing Fortuna and Glykon from the necropolis of Chersonesus*. Ancient Civilizations From Scythia and Siberia. 1.3. Leiden. 334-345.
- Turan, O. (1993). *Selçuklular zamanında Türkiye*. Ankara: Boğaziçi Yayınları.
- Turcan, R. (1996). *The cults of the Roman Empire*. Oxford.
- Mahalli İdareler Birliği (1971). *Türkiye mülki idare bölümleri ve bunlara bağlı köyler-belediyeler*. İçişleri Bakanlığı. Ankara.
- Nutton, V. (1998). *Glykon*. DNP. Band 4. 1005-1006.
- Varbanov, I. (2005-2007). *Greek imperial coins and their values, (English edition), volumes I – III - Volume I: Dacia, Moesia Superior & Moesia inferior*. Bourgas, Bulgaria.
- Victor, U. (1997). *Lukian von Samosata, Alexandros oder der Lügenprophet*. Brill.Waddington,
- Waddington, H.; Babelon, E. ve Reinach, T. (1904). *Recueil général des monnaies grecques d'Asie mineure: Tome premier: Premier Fascicule: Pont et Paphlagonie*. Paris.
- Waddington, W. H.; Babelon, E. ve Reinach, T. (1908). *Recueil général des monnaies grecques d'Asie mineure: Tome premier: Deuxieme Fascicule: Bithynie*. Paris.
- Waddington, W. H.; Babelon, E. ve Reinach, T. (1910). *Recueil général des monnaies grecques d'Asie mineure: Tome premier: Troisième Fascicule: Nicea et Nicomedie*. Paris.
- Waddington, W. H.; Babelon, E. ve Reinach, T. (1912). *Recueil général des monnaies grecques d'Asie mineure: Tome premier: Quatrième Fascicule: Pruse, Prusias, Tius*. Paris.
- Wilkes, J. (2005). Provinces and frontiers. *The Cambridge ancient history, XII the crisis of empire Ad 193-337*. Cambridge University Pres.
- Williams, D. (2009). The coins of Pontus, Paphlagonia and Bithynia in Florence. NC 169.
- Winston, A. (1954). *Apollonius of Tyana: Founder of Christianity*, New York.

Wroth, W.W. (1889). *BMC, Pontus, Paphlagonia, Bithynia and The Kingdom of Bosphorus*. London.

Wroth, W.W. (1964). *BMC Mysia*. Bologna.

Wroth, W.W. (1976) *BMC Asia Minor*. New York.

Yücel, Y. (1988). *Çoban-Oğulları Candar-Oğulları Beylikleri*. Ankara: TTK Yayınları.

Zgusta, L. (1984). *Kleinasiatische Ortsnamen* (Beiträge zur Namenforschung.). Heidelberg.

İnternet Kaynakları

http://www.mfa.org/collections/search_art.asp?recview=true&id=152764&coll_keywords=glykon&coll_accession=&coll_name=&coll_artist=&coll_place=&coll_medium=&coll_culture=&coll_classification=&coll_credit=&coll_provenance=&coll_location=&coll_has_images=&coll_on_view=&coll_sort=0&coll_sort_order=0&coll_view=0&coll_package=0&coll_start=1,

12.08.2010

<http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/2377/?search&stype=quick&q=antoninus&rno=1794>

(10.10.2010)

<http://www.forumancientcoins.com/gallery/displayimage.php?pos=-52687> (10.10.2010)

<http://www.muenzen-ritter.de/shop/> (12.05.2010)

<http://www.coinarchives.com/a/lotviewer.php?LotID=347881&AucID=625&Lot=2137>

(29.04.2010)

<http://www.forumancientcoins.com/gallery/displayimage.php?album=search&cat=0&pos.>

(14.09.2010)

<http://www.sarmis.org/romalo0708.htm>. (17.05.2010)